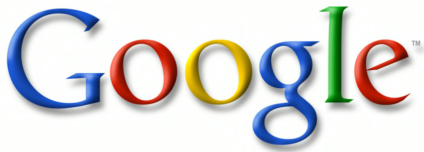

[illegible] Marstrand

Til [illegible]

[illegible] (1839)

fra [illegible]

HENRIK WERGELAND.

EN LITERÆRHISTORISK SKITSE

AF

H. SCHWANENFLÜGEL

KJØBENHAVN
ANDR. FRED. HØST & SØNS FORLAG
1877

„For koldt jeg selv jo finder Alt,
de Andres Blod er mig for svalt.
Mit eget maa jeg derfor øde.
I Verdens Frost jeg ellers døde.

O døde ej, men skrumptes ind,
blev Poul og Peder, lig i Sind.
Min Geist blev slig som den behager,
og Digtets Flor en Kjøkkenager.“

Henr. Wergeland „Den første Sommerfugl“.

Denne Skitse tilegnes

Kristian Arentzen

med Hengivenhed og Taknemmelighed

af

Forf.

I.

Hvilket interessant Skue frembyder ikke Norge i Middelalderen: et blomstrende Kulturliv, baaret frem af mærkelige Personligheder, og stærke politiske Brydninger, begrundede i, at hvert Landskab vil gjøre sine Særrettigheder gjældende, og hver Enkeltmand hensynsløst hævde sin personlige Frihed. Norge besidder paa denne Tid et saadant Overskud af Kraft, at det endog har Raad til at afgive noget deraf til en islandsk Kolonisation og ovre paa hin fjærne Ø skabe et Fristatsliv, der ikke giver Oldtidens mest glimrende Traditioner noget efter. Samtidig kæmpe mægtige Kongeslægter om Enevælden i Moderlandet. — Men pludselig er det storartede Skuespil sluttet. Norge er udtømt og gaar svækket og ødelagt den nyere Tid i Møde. Det er som en dødlignende Dvale paa én Gang har bemægtiget sig dette kraftige og frihedselskende Folk.

Medens Danmark forløfter sig i Unionskampene med Sverig, faar det derimod let Bugt med Norge; et Par Opstande under Kong Hans synes kun at være krampagtige Trækninger af den gamle middelalderlige Selvstændighedsfølelse; en ung dansk Prins bliver sendt derop, gaar resolut til Værks, og Oprøret lægger sig øjeblikkelig. Folket er træt, dødstræt; det forlanger blot at blive regeret; Danmarks Konger have i hele Unionstiden ikke mere loyale Undersaatter end Normændene; de danske Adelsdrotter kalde sig »Arvinger til Norge«, og Kristian den Fjerde bruger den norske Troskab som Trusel mod sine højbaarne Tyranner. Ved Regeringsforandringen af 1660 kunde Norge kun vinde; thi ogsaa i dette Land havde den danske Adel gjort Ulykker. Nu blev dens Magt knækket, og det tro norske Folk stillet i direkte Forhold til sin Konge, til »han Fa'er nede i Kjøbenhavn«, som Kongen paa ægte patriarkalsk Vis kaldtes. At et saadant Tillidsforhold, for sig selv betragtet, er smukt, tør ingen nægte, f. Ex. den Anvendelse deraf, at de norske Bønder, hver Gang de følte sig haardt forurettede af de kongelige Embedsmænd, i Fællig udstyrede en Deputeret til den anstrængende og kostbare Kjøbenhavnsrejse, for at han direkte kunde overbringe deres Fader, Kongen, Almuens Besværinger. Saaledes traadte der en Dag en norsk Bonde i sin Bygds brugelige Dragt ind i den danske Enevoldsherskers Avdiensgemak; til ham, der var vant til den mest ydmyge Tilnærmelse, gik Normanden rolig og stolt hen, rakte ham en Bog, han holdt i Haanden, med de Ord: »Her

har Du din Lov igjen, vi behøve den ikke længer; thi den bliver ikke overholdt!« Klagen blev naturligvis afhjulpen; Kongen vilde for alt i Verden ikke forspilde det norske Folks Hengivenhed.

Men, som sagt, denne Loyalitet maa væsentlig betragtes som et Udtryk for Nationens Afkræftelse: den norske Adel var for største Delen gaaet over i Bondestanden, den indfødte Gejstlighed havde faaet Dødsstødet ved Reformationen, Hanseaterne i Bergen og andre Byer havde aldeles knækket den indenlandske Handel, kun Bondestanden, og da især Odelsbønderne vare endnu Repræsentanter for det særlige Norske og Bærere af Traditionen; den urokkelige Odelsret bevarede disse Bønders Gods fra at gaa over i adelige Jorddrotters Eje, og omkring 1660 besade de en langt større Del af Landet end baade Kirke, Krone og Adel og ikke langt fra saa meget, som disse tre tilsammen. Alligevel kunde denne Bondestand ikke skabe noget nyt Liv, dertil var den altfor raa og vild i sine Sæder, dertil følte den altfor liden Trang til Kultur og Fremskridt. Reformationen, denne det 16de Aarhundredes Revolution, havde kun højst delvis berørt Norge. Det Røre, den vakte mellem Hanseaterne i Bergen, vedkom ikke det egenlige Folk; mellem dette raadnede Katholicismen bort uden at afløses af noget bedre. Tiden efter Reformationen frembyder for Norges Vedkommende en underlig Blanding af hedensk og katholsk Overtro med en Tilsætning af lutherske Elementer. Man havde det største Besvær med at faa Præster til at rejse op mellem dette halvvilde, barbariske

Folk, hvor Indtægterne vare ringe og deres Liv ofte truet. »Jeg har kjendt en Mand«, fortæller Peder Claussøn, Snorres Oversætter, »hvis Fader havde ihjelslaget tre Præster, og hver Gang han var drukken, bad han til Gud, at han ikke maatte lade ham dø, inden han havde faaet taget Livet af lige saa mange«. Og en stakkels Præst i Raabygdelaget skriver til Lensmanden: »Kjære Herre, lad ikke disse Præstehadere fange deres Vilje frem. Gud véd, hvad jeg fordrager her hos dennem; én Præst have de ihjelslaget, den anden hugges og sloges de med, den tredje hug de to Fingre fra, den fjerde joge de i Badstuen hver Gang, de drak; mig ville de tage min Rettighed fra; men fange de dermed Magt, da fanger de det ogsaa med det, som mere Magt ligger paa«. Hvorledes det stod til med Gudstjenesten under saadanne Forhold, kan enhver forestille sig. Mange Steder stode de forfaldne Kirker aldeles tomme, andre Steder maatte særlige Betjente ansættes for at vække de sovende Kirkegængere paa en eftertrykkelig Maade; i et Præstegjæld blev en Prøvepræst antagen af Valgmændene, fordi han, i Stedet for som sine Konkurrenter at messe efter Ritualet, til Tilhørernes almindelige Jubel begyndte at istemme Svend Feldings Vise, som de kjendte fra deres Svirelag. Læsning og Bøger var der ikke Tale om, ja naar det kom højt Biblen eller Snorre i P. Claussøns Oversættelse; den sidste kunde vel nok findes hist og her paa en eller anden Odelsbondes Hylde, især naar han nedledte sin Herkomst fra en af de gamle norske Konger. Og hvorfra

skulde Bønderne ogsaa have faaet Sans for aandelige Sysler, naar den Stand, der kaldtes »den lærde«, talte saa mange Ignoranter imellem sig. Ofte besatte man Præstekaldene med aldeles ustuderede Personer, der knap kunde læse en Præken op af en Bog, eller med relegerede Studenter. Tit ansaas den, der i Danmark gjaldt for et »uvidende Asen«, i Norge for en »vellærd Præst«. Det fortræffelige Bibliothek, som Biskop Isak Grønbek 1617 skjænkede Trondhjem, var der 140 Aar efter næppe rørt ved, og det var halv ødelagt af Fugtighed.

Da er det, at der i Slutningen af det 18de Aarhundrede begynder at komme et vist Røre mellem Normændene. Velværet stiger; Folkemængden forøges. Medens Norge omkring 1660 havde omtrent 450,000 Indbyggere, har det 1770 henved 725,000 og i Aaret 1800 omtrent 885,000. Dygtige Danske vække Interesse for Broderlandet her nede. Man begynder at sværme for det »herlige Norge« med dets »fri Sønner«, og man fremhæver »de stolte norske Bønder« i Modsætning til deres danske, trællende Fæller; ja det bliver endogsaa Mode i Kjøbenhavn at tale med norsk Accent. Rigtig nok fik man undertiden drøje Beviser paa denne norske Frihedsfølelse. I Nordhordland, hvor Ligningen af Extraskatten havde vakt højrøstet Uvilje, omsendtes Budstikken. Bønderne samledes i Bergen for at faa »den rette Forordning at se«; de kunde ikke tænke, at man vilde paabyrde dem en saa ubillig Skat. Stiftamtmanden søgte forgjæves at tale dem til Rette; da han ikke kunde fremlægge den kongelige Resolution, trængte de ind

i hans Hus, mishandlede ham og slæbte Fogeden omkring i Gaderne, efter et Øjenvidnes Beretning, »paa en meget tragisk Maade.« Byens Borgere vare i den største Skræk, og til sidst saa Stiftamtmanden sig nødsaget til at tilbagebetale det, der allerede var ydet. Lignende Excesser fandt ogsaa Sted i andre Fogderier med samme Udfald; og Enden paa det Hele blev, at Extraskatten ophævedes. Medens der ikke kom nogen Uvilje mod det danske Regimente til Syne ved disse Optøjer, synes derimod Lofthusfejden 1787 ikke at have været fri for Separationstendenser. Christian Lofthus var en kløgtig og veltalende Bonde. Som Deputeret for Almuen i Nedenæs og Raabygdelaget havde han været i Kjøbenhavn for at klage over skammelige Misbrug af det Monopol, Danmark havde paa at forsyne det søndenfjældske Norge med Korn. Kronprinsen havde modtaget ham venlig og opfordret ham til at skaffe yderligere Beviser for sine Klagemaal. Men medens han var i Norge for at tilvejebringe disse, steg Ophidselsen stærkt mellem Bønderne, og Lofthus bidrog næppe til at dæmpe den. Regeringen besluttede at skride ind, dog med Forsigtighed og Lempe; men Lofthus skulde arresteres. Han flygtede imidlertid op mellem Fjældene, samlede et Par Tusend bevæbnede Bønder omkring sig, trodsede Regering og Øvrighed og satte de skikkelige Borgere i Arendal og Kristianssand i den største Angst, da det rygtedes, at han vilde besøge dem med sine Fjældmænd. Men Regeringens sædvanlige Imødekommenhed lige over for den norske Almues

Klager standsede ogsaa denne Gang Urolighederne i deres Fødsel: Fjældbønderne fik bestemt Løfte om, at deres Besværinger skulde blive afhjulpne, og Lofthus erholdt frit Lejde til at drage til Kjøbenhavn for at forsvare sin Adfærd. Da han saaledes var bleven skilt fra sin Garde og af Raadvildhed eller Mismod ikke benyttede sig af Tilsagnet, fik Regeringens Haandlangere ham let i deres Magt og lod ham fængsle paa Akershus. Her levede den ulykkelige Revolutionsmand i mange Aar, inden Døden gjorde Ende paa hans Lidelser. Da Jonas Anton Hjelm som Student besøgte ham, strakte han sine lænkebundne Hænder ud imod ham og raabte med flammende Øjne: »Saadan behandler man den Mand, der vilde befri Norge!« Han blev begravet i Forbryderhjørnet paa Kristiania Kirkegaard. Men hans Navn bevaredes i ærefrygtsfuldt Minde hos Almuen. Allerede Dagen efter Jordfæstelsen var der opsat et Bræt ved hans Grav, hvorpaa stod at læse: »Minde efter Christian Lofthus, som paatog sig at tale de Fortrængtes Sag, men ulærd stødte an mod Lovene, smeddet i Lænker til en Klods og saaledes som Statsfange af Landet underholdt i 10 Aar, uden at nyde endelig Dom. Martyr! Din fri Aand møder mange af dine Lige, der lede, fordi de vilde vel«. Brættet blev op ad Dagen borttaget af Politiet; men mange havde set det og fyrretyve Aar efter viste en gammel Kone Henrik Wergeland Stedet med de Ord: »Ja de Store holdt ikke af Christian, men Almuen led ham godt«.

Vi se da ogsaa af Bernt Ankers Breve, at det

kristianiensiske Patriciat ikke noksom kunde udtrykke sin Foragt for hin »Pøbelagitator«. Den nationale Vækkelse, som var ejendommelig for denne Stand, fik sit karakteristiske Udtryk hos den norske akademiske Ungdom, der samledes ved Kjøbenhavns Universitet. Det norske Selskab var stiftet i Begyndelsen af det guldbergske Ministerium. Stifterne vare ældre og yngre norske Studenter. Den Mand, der paa hin Tid i Danmark holdt Styrelsens Traade i sin Haand, var som bekjendt en altfor ivrig Tilhænger af de gamle Regeringsformer, til at han skulde have taalt et lille Samfund med separatistisk-revolutionære Tendenser inden for Kjøbenhavns Volde. Der var da heller ingen Fare her. Formanden i norske Selskab, Ove Gierløv Meyer, har rigtig nok skrevet to Flyveskrifter, hvori han varmt tager Ordet for Oprettelsen af et norsk Universitet, men han har aldrig haft til Hensigt at bruge Selskabet til Agitationsbasis for denne sin Yndlingsidé; dette fremgaar klart af den Tale, han holdt kort efter Stiftelsen, hvori det hedder, at man havde dannet dette Selskab for at kunne komme sammen til gjensidig Morskab uden at ulejliges af ubehagelige Sammentræf og fremmede Ansigter; derpaa havde man udsat Prisopgaver, hvis Løsning kunde give Anledning til almindelig Adspredelse og øve de enkelte Medlemmer i at udtrykke sig korrekt og sirlig. Saaledes bleve og vare dette Samfunds Formaal og Sympathier rent selskabelige og æsthetisk-literære. Forgjæves har Henrik Werge-

land søgt at lægge nogen politisk Betydning i de Nordal-Brunske Vers:

„Saa vaagne vi vel op engang
og bryde Lænker, Baand og Tvang!“ —

Den dansk-norske Poesi havde med Tullins Digtning taget et overordentlig Opsving. »Majdagen«, der var skrevet i Anledning af et celebert Bryllup i Kristiania, vakte en uhyre Opsigt her nede, blev oversat paa Tysk af Cramer og rosende omtalt af den berømte Kritiker Lessing. Selskabet for de skjønne Videnskaber i Kjøbenhavn, som bestod af meget ansete Mænd, men højst tvivlsomme Æsthetikere, der navnlig havde vist deres Bornerthed og skadelige Indflydelse ved at hæmme en Aand som Evald i hans fri Udvikling, løftede Tullin til Skyerne: hvor havde man forhen set et saadant Herredømme over Formen i Forbindelse med ægte digterisk Stemning, fint tegnede Natursituationer og sindrige Ordspil? Her var ingen umiddelbar Kraft, poetisk Henrevethed og naive Følelsesudbrud, det er sandt; men det ønskede man heller ikke den Gang. Hin Tidsalder vilde netop have en Poesi som Tullins, »hvor Højhed var parret med Finhed, hvor Billederne vare ædle, og de ny Indfald heldige«, og heri samstemmede den ganske med den fejrede Poet, der satte Digtningens højeste Maal i Udtalelsen af »dybsindige, men forstaaelige Tanker, udførte med levende, nette og udsøgte Ord«. »Poeten«, siger han, »maa være inde i Historien, Filosofien, Moralen, med ét Ord, den hele Polyhistori maa være

hans Forraadskammer«. En Digter, som i den Grad holdt paa »Poesiens Værdighed« og i enhver Henseende anerkjendte den gjældende Smag, Konveniensen og Tidens Lærdomsbegreb som Poesiens Tugtemestre, at den ikke skulde forfalde til Vildskaber, en saadan Mand, kan det ikke forundre os, blev »opvartet i sit Herberge af enhver lærd og Standsperson« under sit Ophold i Kjøbenhavn, hvor hen han, var rejst med James Collet for at faa Forpagtningen af Tolden og Konsumtionen i Akershus Stift. I Kristiania var han det rige Patriciats Yndling, og i dettes Kreds afpressede man ham til utrolig Fornøjelse for Selskabet det ene fade Impromptu efter det andet. — Foruden som Digter var Tullin ogsaa bekjendt som praktisk Forretningsmand. I lang Tid bestyrede han en Spiger-, Stivelse- og Pudderfabrik i Nærheden af Kristiania.

Der er næppe nogen Tvivl om, at det er Tullins Digtning, der foresvæver det norske Selskabs literære Medlemmer som det ideale Forbillede i den alvorlige og pathetiske Poesi. Det var dog langt fra, at Selskabet heri erholdt sin Force. Wessel, den betydeligste af alle Medlemmerne, blev tvært imod en af den dansk-norske Satire-Komedies mest glimrende Repræsentanter, idet han, Selskabet og sig selv maaske ubevidst, med den uforligneligste Ironi modarbejdede to Selskabsmedlemmers højst uheldige Bestræbelser for at indføreDatidens heroiske Syngespil og den pseudo-klassiske Tragedie paa den danske Skueplads. Med Undtagelse af disse to Forsøg kom Selskabet sjælden ud over sit satirisk-

polemiske Omraade. Man hagede sig fast ved de tullinske Idealer og franske Forbilleder og søgte at stænge for alt, hvad der ikke passede til denne Maalestok. Deraf denne blinde Opposition mod Ewald og hans Skole; der paa samme Tid repræsenterede en ny, følgerig Retning i den danske Poesi, og hørte bestemt med til det Frembrud af en ejendommelig Kulturaand, som vi paa den Tid spore overalt hos de germanske Folk, og som specielt i Tyskland faar et saa karakteristisk Udtryk i Klopstock. Det norske litterære Selskab vilde eller kunde ikke forstaa denne ny Retning. Man har sagt, det var, fordi Selskabet var for nordisksindet; man skulde hellere sige, det var fordi Selskabet med udpræget norsk Stivsind klæbede sig fast til Ensidighederne i sit Program; thi man vil da vel ikke nægte at Forfatteren af »Oden til Moltke« er nordisk, og han, der har digtet »Fiskerne«, hvorigjennem der gaar et saa frisk Pust af sjællandsk Sommernatur og Folkeliv, er dansk. Man kaldte Ewalds poetiske Sprog Serafsproget paa Grund af dets høje lyriske Sving, hans banebrydende Tragedie »Balders Død« »Balduren«, en Vits, hvis Pointe er vanskelig at faa fat paa. Ja selv den geniale Wessel øvede sin Vittighed paa »de Personer, der synge i ha—stemte Toner« og parodierede Ewalds pathetiske Lejlighedsdigte i »Geburtsdagskarmen til Hr. Skræddermester Jensens Fødselsdag«.

Hele det norske Selskabs Stilling er en reserveret, kritisk og konservativ. Medens man aldrig har vidst, at det ewaldianske Parti søgte Protektion

hos Regeringen, optræder det norske Selskab som alle dannede Normænd paa den Tid meget loyalt. Ove Gierløv Meyer overbringer Arveprinsen første Hæfte af Selskabets poetiske Samlinger, og andet Hæfte er dediceret til Statsminister Guldberg, hos hvem Joh. Vibe, et af Selskabets mest fremragende Medlemmer, var Sekretær. Da de store politiske Spørgsmaals Tid kom med Systemskiftet 1784, Bondeemancipationen 1788, og den franske Revolution ogsaa her i Landet fik sine begejstrede Tilhængere, kunde hint ene og alene af litterære Sympathier sammenholdte Selskab ikke bestaa. De bedste Kræfter forlod det; og da Joh. Nordal Brun 1791 atter besøgte det, var alt forandret; man levede kun af de gamle Erindringer, og Selskabet havde, mærkelig nok, paa den Tid faaet sin Elegiker, Jonas Rein, en mismodig, tungsindig Natur med en meget snæver poetisk Horisont. — Den af danske Elementer stærkt paavirkede norske Digtning, som var begyndt med Tullin, flyttes nu atter over paa Hjemmets Grund og faar sin Fortsættelse i Enevold Falsen, en Mand, der først var fortrolig Omgangsven af Heiberg og Malte Brun og i sine tidligere Dramaer viste sig at være stærkt paavirket af den revolutionære »Sturm- und Drangperiode«, men senere karambolerede med sine gamle Venner, da han forekom dem at brænde vel megen Røgelse paa det kongelige Alter. Endelig fik han en høj Embedsstilling i Kristiania og spillede her en fremtrædende Rolle i de fashionable Kredse, navnlig ved sin Deltagelse i »det dramatiske Selskabs« Forestillinger. Mest knyttet er dog Falsens

Navn til det patriotiske Opsving, der efter 1807 fandt Sted i Norge: hans kjække Krigssange vare den Gang paa alles Læber, og han selv fik Sæde i den Regeringskommission, der skulde varetage Landets Tarv, efter at dets Forbindelse med Danmark i høj Grad var vanskeliggjort ved Orlogsflaadens Tab, og Kommunikationen med England, der var af den største merkantile Betydning for Norge, var afbrudt.

Denne Tid var en sand Vækkelsens Tid for Norge. Normændene, som hidtil stadig havde haft deres Kulturs Centrum i Kjøbenhavn og støttet sig til den suveræne faderlige Myndighed, saa sig pludselig overladte til sig selv og henviste til deres egen Kraft. I det følgende Aar 1808 voxer Tidens Krav endnu mere, idet Norge, da Danmark erklærede Sverig Krig, nu ogsaa kom i fjendtligt Forhold til dette Rige. Under saadanne Begivenheder er det, at et Folk skal staa sin Prøve; og Normændene bestod den; de viste en Opofrelsesevne, et Mod og en Fædrelandskjærlighed ved denne Lejlighed, som danner en lysende Indgang til deres nyeste Historie. Vel sluttedes der allerede Fred mellem Danmark og Sverig i 1809; men Norges Lidelser ophørte ikke derfor. Kontinentalsystemet hvilede knugende paa Landet, og det ødelagte danske Pengevæsen havde ogsaa en fuldstændig Destruktion af det norske til Følge. At Normændene under slige Forhold bleve deres gamle Herskerhus tro, skjønt Masser af svenske Brochurer søgte at lokke dem til Frafald, er altid med Rette blevet rosende omtalt, skjønt man ikke kan nægte, at Mænd, som Hermann Wedel Jarls-

berg, efter Falsens Død Medlem af Regeringskommissionen, saa klarest, naar han til sine fortroligste Venner med Heftighed udtalte, at Kampen med Sverig var det ulykkeligste Misgreb af alle; man skulde tvært imod forene sig med dette Land, saa vilde man naa til Tryghed og Lykke i Norden. Han og hans Meningsfæller haabede paa, at Frederik den Sjette skulde blive valgt til svensk Konge, i hvilket Tilfælde Norge og Danmark maatte faa en friere Forfatning, der kunde staa i Samklang med Sveriges. Men hverken Frederik den Sjette eller hans Generaler havde noget Blik for dette, og saaledes spildtes det belejlige Øjeblik.

Imidlertid var den unge danske Prins Kristian Frederik bleven sendt op til Norge for at styrke Loyaliteten her. Med sit indtagende Væsen havde han strax vundet Normændene for sig, og med sin Lyst til Fornøjelser havde han snart draget de rige Kristianiensere ind i Adspredelsernes Tummel, saa at de rent glemte Tidens Gjenvordigheder og Landets Trængsler. Da kom Tordenbudskabet af 25de Januar 1814 om Norges Afstaaelse til Sverig. Først følte man sig overvældet af Sorg og Forbavselse ved det, der var sket, senere harmedes man ved Tanken derom. — Her er ikke Lejlighed til at dvæle ved alle de politiske Begivenheder, der opfyldte Nordens Historie i den største Halvdel af hint mindeværdige Aar; men intet bærer tydeligere Vidnesbyrd om, at Normændenes Kraft og Dygtighed ikke var gaaet til Grunde i de fire Aarhundreders Nat, end netop disse Begivenheder. De foregaaende 7 Aars Lidelser

havde ikke forgjæves fremkaldt den gamle norske Selvstændighedsfølelse; vi se den nu gjenvaagnet til fuld Bevidsthed. Langt fra at lade sig behandle som andet Kjøbegods give Normændene, til det reagerende Evropas Forbavselse, sig den frieste Forfatning af Verden. Og de forstaa at bevare denne Forfatning trods alle truende Omstændigheder. Ja, de forvandle den svenske Kronprins Karl Johan, som man skulde mene vilde have knust deres svage Modstand ved sin overlegne Hær og Feltherredygtighed, til deres Ven og Velgjører.

II.

I den Rigsforsamling, der mødte paa Eidsvold, var Stemningen for Majoritetens Vedkommende i høj Grad danskvenlig. Man vilde rigtig nok et selvstændigt Norge med en fri Forfatning; men den, man vilde overgive den konstitutionelle Kongekrone, var Prins Kristian Frederik, der efter sin Fætter Frederik den Sjettes Død vilde være selvskreven til den danske Trone. Norge vilde saaledes efter al Sandsynlighed atter glide tilbage under dansk Herredømme, og dets unge Frihed underkastes de største Farer: fra Danmark var jo Norge nu i flere hundrede Aar vant til at modtage Parolen, og her nede trivedes Enevælden den Gang ypperlig. Hint danskvenlige Majoritetsparti paa Eidsvoldrigsdagen havde udmærkede Førere; Chr. Magnus Falsen, en Søn af den førnævnte, var den mest fremragende; han dominerede aldeles Bønderne ved sin fyrige Veltalenhed

og determinerede Optrædeu; ja nogle ventede blot paa hans Stemme for at afgive deres Ja eller Nej; Prinsregenten havde ingen mere hengiven Tilhænger i Forsamlingen end ham. At hævde en Anskuelse, modsat dette store Majoritetsparti, var saaledes ingenlunde let. Til den Side af Forsamlingen, der langtfra at ønske nogen Gjenforening med Danmark tvært imod ansaa en Tilslutning til Sverig for det eneste Middel til at redde Konstitutionen og restituere Landets Nationalitet, hørte foruden Wedel-Jarlsberg ogsaa den bekjendte Jærnværksejer Jakob Aall og Kapellan Nicolai Wergeland, Deputeret fra Kristianssand. Wedel tog imidlertid mindre og mindre Del i Forhandlingerne, misfornøjet med den Retning, de efterhaanden havde taget, og Aall var en moderat, varsom Natur, der af Frygt for at være partisk sjælden tog Bladet fra Munden. Minoritetens fremskudte Forpost blev derfor Nicolai Wergeland.

Nicolai Wergeland var af Bondeæt. Hans Fader skildres som en begavet, men urolig Natur, der altid havde Hovedet fuldt af Projekter. Da han ikke kunde finde noget blivende Sted i Norge og haabede at vinde mere Anerkjendelse for sine Opfindelser uden for sit Fædreland, udvandrede han til Amerika kort efter Frihedskrigens Slutning. Nicolai, som den Gang var et Barn, maatte døje en stakkels fattig Slægtnings sædvanlige Skæbne ude hos en uvenlig Familie. Endelig tog en godhjærtet Præsteenke sig af ham. Da han i nogen Tid havde tjent hende som Vogterdreng, kom hun under Vejr med, at han i Stedet for at passe sine Faar holdt mere af at lave sig en Prækestol af

sammensankede Sten og nu tordne brav for sine umælende Tilhørere. Præsteenken sluttede ganske rigtig, at disse Barnagtigheder vare Beviser for en vaagnende aandelig Trang hos Drengen. Hun sendte ham til Bergens Latinskole, hvor fra han 1799 dimitteredes til Kjøbenhavns Universitet. Fire Aar efter tog han theologisk Attestats med Udmærkelse og vandt en akademisk Prismedaille. En kort Tid var han Lærer i Fransk ved Metropolitanskolen, derpaa blev han Adjunkt i Kristianssand og giftede sig her 1807 med Alette Thaulow, en Datter af den kunstelskende Byskriver Thaulow, hvis Forfædre paa det nærmeste vare af tysk Æt. — Allerede i Aaret 1811 finde vi Nicolai Wergeland paa Færde i et ægte patriotisk Anliggende: at skaffe Norge sit eget Universitet. Mellem de Prisskrifter, der indkom i den Anledning, fik hans den første Præmie: det vidnede i lige høj Grad om Forfatterens Kundskabsfylde, praktiske Blik og store Kjærlighed til Sagen. Det følgende Aar ansattes han som Kapellan i Kristianssand og vandt efterhaanden stort Ry for sin pompøse Veltalenhed. Det fulgte næsten af sig selv, at Kristianssandboerne sendte denne energiske og patriotiske Mand som Deputeret til Rigsforsamlingen.

»Da jeg forlod mit Hjem«, siger Nicolai Wergeland senere paa Rigsforsamlingen, »svor jeg en Ed i mit Hjærte, at være blind for ethvert personligt Hensyn og kun tale mit Fædrelands Sag«, og denne Ed blev han tro. Det var hans faste Overbevisning, »at Norge nu ikke behøvede en Konge, men en Diktator, for at Staten ikke skulde tage Skade;

Fædrelandets Frelse var den højeste Lov, højere Lov end selve Konstitutionen«; og han udtalte denne Overbevisning aabent og med stort Eftertryk i Tingsalen midt imellem alle Prinsens ivrige Venner og under samme Tag, hvor denne opholdt sig. Han protesterede imod, at man var kommen sammen for at bygge en Trone eller tilsidesætte et Folks Velfærd for et enkelt Individs og sluttede en af sine fulminante Taler med »Amicus Christiani, amicus Frederici, sed magis amicus patriae!« *) For ingen Mand stod Norges Nedværdigelse under Forbindelsen med Danmark klarere end for ham, og skjønt han paa Grund af Forholdene nødtes til at moderere sine Udtryk, lagde han dog ikke Skjul paa, hvor fordærvelig for Norge Gjenoprettelsen af denne Union forekom ham at være. »Jeg siger dette uden Nag til den Nation, som engang kaldte sig vor Tvillingbroder«, ytrede han; »det danske Folk udmærker sig ved flere elskværdige Dyder, og Kong Frederiks Hjærte har i flere Decennier været prøvet. Vi ønske begge Held og Velsignelse; men Foreningen maa ej være mere — aldrig, i al Evighed!« — Man véd, at Majoritetens Stemning sejrede: den danske Prins valgtes til Norges Konge; men Begivenhedernes Gang kasserede lige saa hurtig dette Valg. Nicolai Wergelands Opposition i Tingsalen fik senere hen en lige saa heftig Epilog uden for samme, i det han et Par Aar efter udgav sit Skrift »Danmarks Forbrydelser mod

---

*) Jeg er Kristians Ven, jeg er Frederiks Ven, men endnu mere mit Fædrelands Ven.

Norge«. Bogens Titel er noget skrigende, og Fremstillingen i flere Detailler ukritisk; men i det Væsentlige har dog senere flere upartiske Historikere godkjendt den. Naar imidlertid denne oppositionelle Side hos Nicolai Wergeland undtages, var han i andre væsentlige Retninger temmelig konservativ. Saaledes stemmer han paa Eidsvoldforsamlingen for Bevarelsen af Bøndernes Odelsret, Jødernes fuldstændige Udelukkelse fra Riget og Opretholdelsen af de faa privilegerede Adelsslægter; maaske netop fordi disse tre Spørgsmaal staa i inderligt Forhold til Spørgsmaalet om Folkets Selvstændighed og Landets Uafhængighed. Angaaende den gamle Odelsret have vi tidligere talt; hvad den gamle norske Adel angaar, saa er det en bekjendt Sag, at dennes Fortrængen af den danske var gaaet Haand i Haand med Landets Dekadence; og med Hensyn til Spørgsmaalet om Jøderne da er Nicolai Wergeland ikke den første, som med Øjet fæstet paa den Splittelse og Forarmelse, de have foraarsaget i andre Lande, har troet at maatte fraraade en fri Indvandring for denne Nation.

Medens Nicolai Wergeland opholdt sig i Eidsvold havde han fattet Kjærlighed til den smukke Egn. 1816 blev Præstekaldet ledigt her. Wergeland søgte og fik det som en Gunst af den Konge, til hvis Valg han havde bidraget saa meget, og som Aaret i Forvejen havde udnævnt ham til sin Hofprædikant, en Titel, hvortil der knyttede sig en aarlig Pension. Did hen drog han da for at virke mellem »den ufordærvede Bondestand.« Af hans Liv her have vi

en interessant Skildring af hans Datter, Fru Camilla Collett, i hendes Bog »I de lange Nætter«. Denne aandfulde Forfatterinde danner tilligemed Broderen og Faderen et mærkeligt Kløverblad i Norges Udviklingshistorie. Det Melankoliens Slør, der hviler over hendes Fremstilling, staar i stærk Modsætning til den Sangvinitet, der karakteriserer Broderens Skrifter. Medens han, ligegyldig for Formen, rabler sine Tanker ned paa Papiret, udarbejder hun dem med en Finhed og Omhu, der ikke lader dem miste noget af deres Duft og Friskhed. Hvor meget hun i saa Henseende skylder sin afdøde Mand, skal jeg lade være usagt; Trangen til Udtrykkets Helstøbthed har hun dog vist for Størstedelen arvet efter Faderen, med hvem hun ogsaa har den nordiske Indesluttethed til fælles. Kampen for Kvindesagen i Norge har hun ført med ægte wergelandsk Energi, men ogsaa med ejendommelig, kvindelig Takt.

Nicolai Wergeland fandt ikke det Paradis i Eidsvold, han havde ventet. Hans Menighed var i mange Henseender raa og uvidende, og Usædeligheden havde grebet om sig som Ukrudt. Den ihærdige Mand tabte imidlertid ikke Modet, men tog trøstig fat paa at rense denne Avgiasstald; ja han forsøgte endogsaa paa at vække Bøndernes Skjønheds- og Kunstsans, saaledes f. Ex. ved med ikke liden Tidsopofrelse og Anstrængelse at tilvejebringe en bedre Korsang i sin Sognekirke. Den Tid, han da havde tilovers, skjænkede han sin Families Anliggender, men især sine Studier. At disse ere gaaede i flere Retninger, derom vidne hans senere Skrifter. Omgang med

Mænd, der stod paa samme Dannelsestrin som han selv, manglede han derimod aldeles; og den deraf følgende Ensomhed tillige med Savnet af at kunne meddele sig gjorde ham efterhaanden mere og mere indesluttet og forøgede hans Hang til Systematiseren og smaalig Ræsonneren. Uforstaaeligt for den Uindviede er det, at han ikke søgte Plads i Stortinget, hvortil man skulde synes, hans Fortid og Evner maatte kvalificere ham mer end nogen Anden. — Saa levede da denne Mand indelukket i sit store, mørke Studereværelse paa Eidsvold mellem sine Bøger, Instrumenter og videnskabelige Apparater; hans Talent var begravet for tidlig, hans Energi var hæmmet i sin Udfoldning. Men hvor megen skarp Logik og advokatorisk Kløgt, der gjemtes i dette Hoved, hvor megen Ild der skjultes i dette Bryst, derom bære hans Apologier for Sønnen og dennes Sag tilstrækkelige Vidnesbyrd. I saa Henseende indtog han for øvrigt en vanskelig Dobbelposition: baade som Fader og Patriot. Det kunde ikke andet end glæde ham at se sin Søn i mange Retninger fuldbyrde og videreføre, hvad han selv havde villet, og han maa have været stolt af sin Søns uegennyttige og modige Adfærd i Ideens Tjeneste; men hans Hensynsløshed og Mangel paa Takt maa tit have stødt den formelle og sindige Fader; og intet har vist saaret den strængt sædelige Mand mere end alle de for største Delen usandfærdige Rygter, der cirkulerede om hans Søns Privatliv. Thi i saa Henseende kjendte gamle Wergeland ikke til Overbærenhed: Camilla Collett fortæller, hvorledes en Udflugt

til Kristiania, der skulde strække sig over flere Dage, endte med en meget hurtig Tilbagerejse, fordi Faderen havde truffet Henrik, som i en lystig Stemning, men uden at vække allermindste Opsigt, kom med nogle Kammerater fra et Gilde. — Hvad gamle Wergelands endelige Dom over Sønnens Optræden angaar, da har han intet Sted udtalt en saadan direkte; men jeg skulde tage meget fejl, om Sønnens Personlighed ikke har foresvævet ham ved Nedskrivningen af den 104de Aforisme i »Tanker og Bekjendelser«, som han udgav to Aar efter Henriks Død. Her anviser han de stærkt exponerede Fremskridtsmænd en meget høj Plads i Historien i Modsætning til Aristokratofilerne og de Konservative.

Det sidste Tiaar af Nicolai Wergelands Liv var fuldt af Sorg og Skuffelse. Kristianssànd Bispestol, hvortil han var fuldt kvalificeret, og som halvt om halvt var lovet ham, opnaaede han ikke. Ikke længe efter døde hans fortræffelige Hustru og kort derefter hans udmærkede Søn i sine bedste Aar. Den gamle Mand sad nu ene tilbage i den store tomme Præstegaard, der kun af og til blev oplivet ved Besøg af hans gifte Børn. Lige indtil det sidste arbejdede han med Iver. I sit Dødsaar udgav han »Tanker og Betragtninger«, en Samling sindrige Strøbemærkninger, der vidner om, hvor stærkt hans ensomme Liv havde udviklet hans Kontemplationsevne. Han døde i Revolutionsaaret 1848.

Henrik Wergeland lader Ragnhild i Tragedien »Sinclars Død« ytre: »Vist efter Moderen faar Sønnen Hjærte!«, og vi tage næppe fejl, naar vi

paastaa, at denne Sentens paa det nærmeste kan anvendes paa ham selv. Hans Fader manglede langt fra Sans for Poesi, han havde drevet æsthetiske Studier og skrev selv Kantater og Lejlighedsdigte; og i sine sidste Dage oversatte han V. Hugos »Les burgraves« ledsaget af en Fortale, hvor han træder i Skranken for alle den franske Romantikers Extravagancer; men hvor kommer man dog ikke til at tænke paa Sønnens Personlighed, naar man hører Camilla Collett karakterisere Moderen. »Hun havde et Barns Aand, men en Serafs Hjærte. Natur og Kunst elskede hun vel kritikløst og ureflekteret, men dog med stor Inderlighed! Hvor kunde hun ikke straale af Glæde over en smuk Udsigt, et smukt Ansigt, og her havde hun rigtige Instinkter. Jeg husker endnu den Iver, hvormed hun altid løb en vis fattig Kone i Møde; for vore Øjne var det en almindelig pjaltet frastødende Skikkelse, men Mor raabte: »Ser I ikke, hvor dejlig hun er! Slige Ansigter ser man kun paa Gemmerne!« Og hun havde vist Ret. Moder selv var saa smuk. Hendes hele Organisation var mageløs kraftig og dog fin og elastisk. Hendes Øjne havde dette sjældne Snit, som man beundrer hos Gasellen, hvælvet opad, med et paa en Gang fyrigt og fromt Blik. Ak hun var saa lys en Sjæl! Hvor hun kunde le! Alt, hvad der var mørkt og mystisk, hadede hun. Saaledes havde hun en sand rebellisk Afsky for alle vor Begravelses triste, skumle Apparater, igjen modsat Far, der ordentlig sværmede derfor, ja at bivaane

en Begravelse med ret mange Ceremonier var en af hans største Nydelser«.

III.

Henrik Wergeland fødtes den 17de Juni 1808 i Kristianssand. Med Undtagelse af et Par Smaatræk, som han selv paa den fordringsløseste Maade har optegnet i sine Livsskitser, er der intet meddelt os fra hans tidligste Aar; men hine Smaatræk ere ikke ukarakteristiske for den vordende Naturdigter og bør finde Plads her. »Jeg var«, fortæller han, »med mine Forældre paa det yndige Kjos ved Kristianssand og var taget med paa en Spadseretur i den engelske Park. Med ét befinder jeg mig alene og midt for en lodret Klippevæg, der glimrede i alle Farver af store Krystaller. Det var ligesom to Træer bøjede sig til Side og viste mig den. I Førstningen blev jeg bange; men omsider overlod jeg mig til Beskuelsen af al den Herlighed, og lige til nu staar det skjønne Syn for mig i sin første Friskhed. Hver Gang jeg har set gjennem et Glasprisma eller et Kalejdoskop, har jeg maattet erindre det. Men Sligt har blot kunnet vække Erindringen, ikke naa Synets Pragt. Nogle Aar senere søgte jeg efter Stedet; men forgjæves; og ingen vilde tro min Fortælling uden lang Tid derefter en Barnepige for mine Søskende — en, som hver Gang Uglen skreg eller en Hund tudede om Natten, sukkede »Jøssu Navn!« — erklærede for vist, at jeg havde været taget i Bjærg. — — — Mellem 4 og 5 Aar har jeg vel

været, da jeg en Søndag Eftermiddag var ranglet med nogle Tjenestefolk og havde trukket min næppe 3 Aar gamle Broder med mig en Fjerdingvej eller mindre uden for Kristianssand. Endelig faldt det mig ind at vende tilbage; men da syntes Vejen mig saa lang, at jeg umulig vilde kunne række hjem. En Angst betog mig, uagtet jeg havde den slagne Landevej for mig, og Byen alt var synlig. Jeg mistvivlede om at slippe frem af Mangel paa Kraft, og vi skulde forbi en Sandgrav med en Sten paa Bunden, af hvilken der skulde springe en Hund frem, naar Nogen slog paa Stenen. Dette Vovestykke havde jeg en Gang gjort og heldig salveret mig uden at se nogen Hund; men om den var der, tvivlede jeg ikke, og »nu skal Du se«, tænkte jeg med Rædsel, »at han tager Din lille Broder, naar vi komme forbi, og hvad skal jeg saa sige til Far og Mor?« Jeg vilde bede — men jeg vidste ikke til hvem — om Frelse for mig og min Broder. Da faldt det mig ind: Han maa bede som den Mindste og Uskyldigste, og saa tvang jeg Stakkelen til at lægge sig paa Knæ midt paa den støvede Landevej, at folde sine Hænder mod Solen, der just stod i Horisonten, med Bøn til den om at hjælpe os til Byen. Men det vilde ikke gaa; jeg maatte da diktere, og den Lille plapre efter. Bortvendt tilsagde jeg ham da omtrent følgende Bøn, der kom frem under idelig Flæben: »Kjære, smukke Sol! gaa ikke ned; men følg os to ulykkelige Smaa til Byen, uden at vi møde nogen Hund, Ko eller Gedebuk! Gjør Du det, skulle vi Dig altid elske og tilbede, Amen!« Bøn-

nen gjorde sin Virkning saa godt som nogen anden; styrket og munter vandrede jeg derpaa videre til Byen; Forbederen fremdeles flæbende«.

Det undgik ikke den skarpsynede Fader, hvad der boede i Drengen. »Henrik«, skriver han i sin Dagbog, »har et besynderligt Glimt i Øjnene, som jeg ikke ser hos mine andre Børn. Han skjønnede meget tidlig, røbede tidlig en stor Hukommelse og fatter meget let. Han har stedse været temmelig alvorlig, ikke meget støjende og hengiven til Leg«. Men disse Anlæg skulde nu konserveres og ledes i den rigtige Retning. I det Øjemed udarbejdede Faderen med sin stærke Tilbøjelighed til at theorisere, halvhundrede Paragrafer, efter hvilke Henrik skulde opdrages. Men hvor megen sund Tænkning og Erfaringsfrugt disse nu end maa have indeholdt, saa kunne vi dog ikke andet end være Skæbnen taknemmelige for, at den to Aar, efter at vor Digter var kommen til Eidsvold, lod ham slippe for Opdragelsesparagraferne og de pedantiske Huslærere og førte ham til Kristiania Kathedralskole. Her aabnede sig for første Gang Verden rigtig for ham, en Verden en miniature, men alligevel et tro Spejlbillede af den store. Det onde Princip repræsenteredes her af Skolens Pedel, »Sfinx« kaldet, et grønkjolet Uhyre med et rødt opsvulmet Ansigt, en kobberfarvet Brændevinsnæse, stikkende Øjne, tynde Ben og et Par lange Arme, der længtes efter at svinge de solide Tampe paa de arme Drenges Rygge. Men det gode Princip var heldigvis repræsenteret af Rektor selv, en elskværdig, godmodig, gammel Mand, der holdt

af »sine smaa Skolegutter«, som det kunde have været hans egne Børn. Han elskede sin Lærervirksomhed i saa høj Grad, at han undertiden i Ferierne gik ind i sin Klasse, satte sig hen ved Kathedret og doeerede i al Stilhed for de tomme Bænke. Men den brave Mand var for gammel til sin ansvarsfulde Virksomhed. Allerede i Henrik Wergelands Tid var han over de 70. Enkelte af Lærerne vare dygtige Folk, men forfaldne til Drik, saaledes den udmærkede Latiner, Ole Kynsberg, og Historielærer Lassen, hvis aandfulde Foredrag i høj Grad roses af hans gamle Elever. Var imidlertid Rektoren en Olding, og Lærerne paa Grund af deres Skrøbeligheder forsømmelige, saa kan man nok begribe, hvorledes det saa ud med Disciplinen. Hertil kom, at Skolen maatte flytte ud, hver Gang Stortinget skulde ind, hvilket stadig gav Anledning til Tumulter og Spektakler; især da man i saa Tilfælde indlogerede sig i den store gammeldags Tomse-Gaard med sine Krinkelkroge, adskilte Klasseværelser og mange Beboelseslejligheder for Smaafamilier og enlige Personer, hvis Originalitet atter og atter var Gjenstand for Disciplenes Løjer. Samlivet mellem Disciplene var i flere Henseender temmelig vildt. Voldsomme Lege som de livsfarlige Slædefarter i de stejle Fjældbakker om Kristiania og Slagsmaal mellem Latinerne og Skøjergutterne fra Grønland, hvor Knive og gamle, skarpt slebne Sabler vare hyppig brugte Vaaben, endte gjærne med et eller flere Ulykkestilfælde. Fattige Forældre kunde næppe holde Klæderne paa Kroppen af deres Sønner, og gave

de dem Skindbroge paa, brugte de Slibestenen à la Tordenskjold. At Wergeland ikke var den sidste i alt dette vilde Kommers, kan man vel slutte sig til af hans livlige Naturel og legemlige Kræfter; men skjønt han ikke vilde vide af »Kjællingeri« at sige, saa var han dog altid Beskytteren af de Smaa og Forurettede. Lærerne kunde heller ikke lade være at holde af den elskværdige Spilopmager, navnlig var den begavede Kynsberg hans Ven. Kun gamle Prof. Rosted, den sirlige, klassiskdannede Mand, blev undertiden fortrædelig, naar Wergeland midt i en norsk Stil ikke havde kunnet dy sig for at indflette et af sine uformede, lyriske Udbrud; han trak da i Vesten, rystede paa Hovedet og sagde: »Drengen indbilder sig sandt for Herren til sidst, at han er Digter, fordi han kan skrive saadant Galimathias«. Thi allerede nu som Mesterlektianer fik Wergeland Besøg af sin pathetiske og satiriske Muse. Hans Biograf har i de Aktstykker, der ledsage hans Levnedsbeskrivelse, optaget et Par Prøver af Skriverierne fra hans Skoledage. De vidne om Umodenhed; men det ene, Syngestykket »Indtoget«, afspejler dog allerede nu de Evner, vi senere se udfolde sig hos »Farcernes« Forfatter. Stykket satiriserer ikke uvittig over al det filistrøse, højst komiske Hurlumhej, der i gamle Dage fandt Sted i en lille By, naar en kongelig Person var i Vente. Situationerne mangle ingenlunde Pudserlighed, men de jage hverandre, saa at man ikke kan faa Tid til at overskue dem. I hans pathetiske Produktioner fra denne Tid er det derimod vanskeligt at finde Æm-

net til den senere store Lyriker. Den danske Lafontaine, Johannes Wildt, eller en tysk Forfatter af græsselige Ridderromaner synes her at have været hans nærmeste Forbillede.

1825 blev Wergeland Student. At hans urolige Natur ikke har fundet sig lidet lettet ved at føle sig befriet fra Skolens Lænker, er rimeligt nok; nogen særdeles Forandring i hans Levevis gjorde det næppe. Mesterlektianernes Liv i Kristiania paa den Tid gav ikke den flotteste Bursches noget efter. Man var en daarlig Karl, naar man ikke kunde dampe sin Pibe ud eller tømme sit Glas. Om Vinteren foretog man muntre Slædefarter, stundom under Fakkelskin, til et eller andet Beværtningssted uden for Byen, og om Sommeren, især St. Hans Nat, naar Tjæretønderne blussede, deltog man ugenert i Folkelystighederne. I saa Henseende havde Wergeland altsaa intet at lære, da han kom til Universitetet, og mange ville paastaa, at hans Liv i Studenterdagene var alt andet end sobert, i det mindste verserer der ikke saa faa Anekdoter om ham fra den Tid. Men hertil maa nu for det første bemærkes, at Rygtet altid har travlt lige over for Folk, naar de have opnaaet en mer end almindelig Plads i Historien, og for det andet skal det efter Wergelands sandhedskjærligste Venners Sigende have været et fast Karaktertræk hos ham, at han som oftest gjorde sig værre, end han var. Spurgte en eller anden pæn, ung Mand af hans Bekjendtskab, om han virkelig havde gjort den eller den »Skandale«, svarede Wergeland: »Nej, Du, det var meget galere!« og naar saa »Vennen«

korsede sig og fjærnede sig for under »Beklagelser« at bringe denne Meddelelse »fra hans egen Mund« videre, saa lo Wergeland over, at han havde bundet Sladreren det paa Ærmet. Saa lidet øm var han over sit Rygte.

Men lad ogsaa hans Liv have været noget vildt i Studenterdagene og senere hen. Kjærnen i ham forblev ufordærvet; først og fremmest fordi hans Natur var ædel og god; men dernæst ogsaa fordi den virkelige Kjærlighed tidlig lutrede hans Sjæl for urene Lidenskaber, der vilde drage ham ned i Dyndet. Og skjønt han ikke kom til at besidde sin Kjærligheds Gjenstand, saa indgød denne Følelse dog hans Sjæl en saa hellig Attraa efter Idealet, at den, da den maatte opgive sit jordiske, higede efter et højere, et mere himmelsk, Sandhedens, Frihedens og Menneskekjærlighedens Ideal.

IV.

Hos Naturer som Henrik Wergeland melder Kjærligheden sig tidlig. Næppe have de opnaaet Modenhedsalderen, før den mest centrale af alle Lidenskaber griber dem med en overvældende og berusende Magt. De danne sig uvilkaarlig et Ideal, som de udstyre med de skjønneste og ædleste Egenskaber, de nogen Sinde have drømt om, og søge nu at faa enhver Kvinde, som ved første Møde tiltaler dem, passet ind i denne Form. Og hun passer altid dertil; thi det Hele er blot et fantastisk Experiment fra Tilbederens Side. Derfor hans forfærdelige Skuf-

felse, naar hun afviser hans Bejlen, eller hans endnu større, naar han i det senere Ægteskab ser, at hun langt fra svarer til hans Ideal. Wergeland skulde skaanes for den sidste, men en kort Tid ligge under for den første Skuffelse.

Allerede medens han gik i Latinskolen, blev han forelsket i en ung Pige, der kom i Besøg paa Nabogaarden. Men hans Kjærlighed var tavs og beundrende; ikke et Ord kom over hans Læber. Et Varsel maatte han dog have. I Eidsvold Præstegaardshave stode to unge Rognetræer, »sammenslyngede som tvende forelskede Slanger«. I deres slanke, friske Stammer indskar han sit og sin Elskedes Navne, »medens Barken duftede under hans ængstelige, vellystige Snit«. Og hver Gang han nu kom hjem i Ferien, var det, som om en mystisk Kraft drog ham hen til disse Træer for at betragte dem og de Træk, han havde indskaaret; thi stod Alt godt og smukt, saa maatte det jo være et lykkeligt Varsel for hans Kjærlighed. I det første Aar beholdt da ogsaa Bogstaverne deres oprindelige Form; »de nærmedes som to Læber, der vilde kysses»; men næste Aar — »Himmel, hvor afskyligt, Trækkene havde trukket sig ud i Længden og paa tværs som to mod hinanden vrængende Munde, og gule Mospletter røbede, at Træerne skrantede«. Hans Elskede var bleven forlovet. Men Haabet var altfor levende i den unge Mesterlektianers Sjæl, hans Kjærlighed altfor fuld af ridderlig Tilbedelse, til at den skulde have ladet sig tilbageskrække heraf eller længes efter nogen sanselig Belønning; det var ham nok, naar han under sin Udkaaredes Besøg i

Præstegaarden kunde snige sig til ude i Entreen at kysse hendes Hat, derved følte han sig oversalig. Og desuden var hans Medbejler jo kun Officér; til næste Aar skulde han være Student; Bagatel for en Student at vippe saadan et Stykke Løjtnant i Vejret. Slige Tanker fór igjennem hans Hoved, naar han sad i sit lille Kammer inde i Byen med den studentikose Pibe i Munden. Men hans Kjærlighedshaab visnede tillige med hans store Forventninger om, hvad en Student kan udrette. Det næste Aar var der kun nogle Løvkranse tilbage i Toppen af Rognetræerne; Navnetrækkene vare ulæselige. Han erkjendte Skæbnens Sejr og holdt op med at skrifte foran Træerne de smaa Forelskelser, der imidlertid kunde være ham overgangne som »et Slags røde Hunde«. — Man ser, at dette er Kjærlighed paa ærefrygtsfuld Distance, og dette gjælder i endnu højere Grad om hans følgende Forelskelseshistorie. Forgjæves søgte han at mande sig op til at fri; hver Gang han gik ud i denne Hensigt, kom han lige saa strøgen og pudset hjem, som han gik ud; thi saa ofte han skulde til at banke paa den skæbnesvangre Dør, faldt hans Mod som en Patients, der skal til Tandlægen. Da faar han en Dag at vide, at hans Tilbedtes Familie er flyttet ud paa Ladegaardsøen, og nu anskaffer han sig en uhyre Kikkert for at kunne opfange et Glimt af hende paa den anden Side Fjorden. I fjorten Dage er han det lykkeligste Menneske; hver Morgen promenerer hans Elskede i Haven for at se til Blomsterne. Rigtig nok faar han pludselig at vide, at han har

taget fejl. Det er Kjøbmand N. N.s ikke altfor smukke Kone, der har været Gjenstand for hans forelskede Blikke; men snart kommer det rette Sted i Kikkerten og han er saa lykkelig at opdage en Kvindeskikkelse, »som kan være hende«. Men hvad sker. Wergelands eneste Fortrolige i denne Kjærlighedssag er bleven saa enthusiasmeret for hans Elskede paa Grund af hans glødende Expektorationer, at han ikke kan bare sig for selv at forsøge sin Lykke; han frier og faar Ja. Wergeland bliver fortvivlet, de mest excentriske Planer krydse sig i hans Hjærne, hvor imellem Nr. 10 ikke synes at være den mindst romantiske, »at forsvinde for i forskjellige Tjenester at friste Arbejderens Lod: være Færgemand en Tid, Grøftegraver en Tid, Stenhugger en Tid o. s. v. og omsider blive opdaget paa Arbejdsanstalten og udført i Triumf som en af de største praktiske Filosoffer«. — Det er med den voxne Mands overlegne Humor, Wergeland i sine sidste Dage fortæller om disse ungdommelige Forelskelser; men der er ingen Tvivl om, at de i sin Tid have optaget ham stærkt: ti Aar efter høre vi atter disse Strænge sitre med en mild Efterklang i hans erotiske Lyre. Hvad hans sidste ulykkelige Kjærlighed angaar, ere hans Breve fra hin Tid et tilstrækkeligt Bevis for, at den komiske Vending, han søger at give denne Episode af sit Liv, aldeles ikke er overensstemmende med Virkeligheden. Den gjennemryster hele hans Væsen. Efter at hans Elskede mildt havde afslaaet hans første Bejlen, friede han anden Gang til hende paa et Bal. Da

han atter fik Afslag, styrtede han ud af Salen med svimmelt Hoved, kun fastholdende den Beslutning, saa hurtig som mulig at gjøre Ende paa sit Liv. Han fór afsted og styrtede sig hovedkulds ned fra en høj, stejl Ladebro. Man bragte ham bevidstløs hjem, Alle vare bestyrtede og Ballets Glæde naturligvis forspildt. Da Wergeland kom til sig selv, var det hans første Tanke at skrive til sin Elskede og hendes Moder for at bede dem om Tilgivelse for, hvad der var sket. Der er noget højst sympathetisk ved dette Brev; han taler som et godt og kjærligt Barn, der har vist sig trodsig mod dem, det i Grunden elsker og nu ikke kan taale, at de længere ere vrede paa det eller foragte det for dets Opførsel; men han nedlader sig hverken i dette eller nogle af de følgende Breve til umandig Tryglen. Efter at de voldsomste Følelser have gjennembrust hans Sjæl, er den nu bleven rolig »som en Harpe, hvis Strænge alle ere brustne«. Han skildrer den haarde Kamp, han maatte bestaa med sin Stolthed, inden han atter kunde beslutte sig til at bede om den Piges Hjærte, der én Gang havde afvist ham; »men«, siger han, »min Stolthed eller Selvfølelse og sunde Livsfilosofi vare Kæmper med Hjælme af Avner og Lanser af Halmstraa i Kampen mod de Rækker af gyldent rustede, dristige Forventninger og modige Planer og de tusend purpurklædte Drømme, der flagrede om som Saracener paa deres glinsende Heste i Ørkenen, og som min Fantasi opfyldte min Sjæls Synskreds med. Hver Gang jeg var i N . . ., fik hine to Kæmper Dødsvunder; men kun da var jeg

nogenledes glad; hjemme var jeg følesløs for Alt og aldeles ensidig: jeg følte vel, at jeg ikke burde være hist saa ofte; men Laura havde sagt til mig, da hun gav mig Afslag, at hun ikke kjendte mig, og jeg besluttede da, da jeg var paa det Rene med mig selv om, at jeg skulde, for at afbryde min uvirksomme, passive Tilstand, tilbyde Laura min Haand anden Gang og paa enhver Betingelse og det snart, nogle Gange at skjænke mig den søde Glæde at se og tale med hende først. O, jeg er et Menneske, der klatrer til Himlen paa en flagrende Spindeltraad, hvis Indbildningskraft er saa stærk, at den lader mig le, hvor de fleste Andre næppe smile, og græde, hvor Andre vilde gabe!« Han har besluttet at gaa til Grækenland som Filhellén og ønsker, da Faderen søger at faa ham derfra, for første Gang i sit Liv, at han ingen Forældre havde. Han beder til Slutning Moderen, om at være hans Talsmand hos Datteren. I det følgende Brev til denne, skrifter han med elskværdig Aabenhed sine Fejl, ja bekjender endogsaa, at hun ikke er hans første Kjærlighed, men søger at forklare dette Faktum ved en selvopfunden Mythe, der ikke mangler poetiske Skjønheder og paa en mærkelig Maade minder Læseren om hans poetiske Hypotheser i første Afsnit af »Skabelsen, Mennesket og Messias«. I dette Brev begynder man for øvrigt at mærke, hvorledes hans kraftige sunde Natur efterhaanden faar Overmagten over hans Nedslagethed. Han har endelig givet efter for sin Faders indstændige Bønner om ikke at drage til Grækenland; men han ærgrer sig

over at have pralet af, at han vilde udrette Noget. Da denne Plan nu er strandet, har han besluttet at skrive et stort episk Digt i Smag med den da saa berømte Tegnérs »Frithiofs Saga«. Men det er let at læse mellem Linjerne, at han agter langt at overstraale denne. Dog skal de Lavrbær, som denne poetiske Debut utvivlsomt vil skjænke ham, ikke flettes om hans Pande, men om hendes Hoved, til hvis Ære han har arbejdet. Disse Forestillinger, kan man mærke, bringe Blodet til at rulle raskere i hans Aarer; Haabet stiger atter som et glimtende Meteor op over hans Horisont, og han, der i Begyndelsen af sit Brev har talt til sin Kjærligheds Gjenstand som noget Uopnaaeligt, udbryder nu:

„Sjælen, om Skæbnen er mørk som
Nathimlen, hænger jo fuld af
funklende Planer og Stjærners
guldrøde Frugter!“

Og det lader virkelig til efter det næste Brev at dømme, at man senere har givet ham Haab. Muligvis har man stillet »en god Examen« og »en rosværdig Opførsel« som Betingelse for, at han atter en Gang i Tiden maatte præsentere sig som Bejler; thi hele Brevet er fuldt af Jubel over, at »de ædleste Væsner, han kjender«, nu deltage i hans Skæbne og »at det beror paa ham selv, om denne skal fremtræde lys eller mørk i Fremtiden«. Og senere hen siger han: »Jeg tørster efter Examen; thi Theologien, som den foredrages, gjøres ethvert ikke aldeles mekanisk, taaget Hoved modbydelig.

Der vil komme en Tid, haaber jeg, hvor Hjærtet vil føle sig lykkeligt, og Aanden frit vil kunne bevæge sig i sin egentlige Sfære, en Tid, da jeg ved Lavras — o en Guldalder, en Féverden — ved Lavras Side, med hende vil kunne dyrke Sprog, digte og tegne, naar de pligtmæssige Studier ere fuldbragte«. Men tre Fjerdingaar herefter er hans Haab brudt. Han har sendt Lavra en ærbødig Anmodning om at maatte dedicere hende hint episke Digt, der nærmer sig sin Fuldendelse og ledsaget Brevet med en lille Sølvkurv, hvori Sommerens første Jordbær er lagt tilligemed en halvtudsprungen Rose og et halvskudt Rugax; men — hun har sendt ham Kurven tilbage.

Disse Hjærtets Skuffelser kunne, som vi have set, gjøre et stærkt Indtryk paa Wergeland, men ikke knuse ham, dertil var hans Natur for ungdommelig, for elastisk; den retter sig igjen efter den voldsomme Bøjning. Denne Mand, i hvem hele det gjenfødte Norges friske Kulturliv synes at være samlet som i en svulmende Knop, besad alt for megen Livskraft og Udviklingsdrift til at lade sig knække af Skæbnens Hagelbyger. For Henrik Wergeland existerede der ingen overgribende Nødvendighed, intet mørkt Fatum, hvis blinde Vilje Mennesket maa følge som en Træl i Lænker; atter og atter vender han tilbage til sin kjække Livsfilosofi:

„Mennesket skaber sin Skæbne, det modige
Blik imod Fremtiden er den
glimrende Stav, som beskriver

Skæbnen dens Trin: En Stormvind,
som fødes, naar stærke Planer
krydse hinanden, Skæbnen er“.

Saa vel under denne første store Sorg som under den sidste, hvor han maatte se den Ven, hvem han elskede mest af alle Mennesker, vende sig Ryggen, skaffede han sit smertetunge Bryst Luft ved Sang og Digtning, hvori han søgte at opløse eller poetisk forklare den. I denne Forelskelsens Periode, hvor han bestandig svæver mellem Haab og Frygt og var optaget af en pinagtig Examenslæsning, leverer han det ene poetiske Arbejde efter det andet: to Farcer, Tragedien »Sinklars Død«, det romantisk-satiriske Lystspil »Opium« og et ikke ringe Antal lyriske Digte, der 1829 udkom samlede under Titelen »Digte, første Ring«.

De to Farcer »Ah« og »Irreparabile tempus« aabner Rækken af disse løst henkastede dramatiske Scener, som Wergeland med større eller længere Mellemrum udgav lige til sin Død under Psevdonymen Siful Siffada, et Navn, som hos Ossian betegner »den vrinskende Hingst, Bjærgets tykmankede, bredbrystede, højtspringende, stærke Søn«. Der er meget underligt ved Wergelands Digtning; men jeg fejler næppe, naar jeg kalder disse Farcer hans Muses særeste Fostre. Hvilken Sammenblanding af komiske Situationer, burleske Scener, melankolske Udbrud, overgivne Kaadheder, bitre Udfald og bløde, fine Stemninger! Tit og mange Gange støder man paa Allusioner til den Tids Begivenheder og Personligheder, som er en Ikke-Normand

uforstaaelige, ja selv Nutids-Normænd ville næppe kunne læse flere af dem med stort Udbytte: den Mand, der af alle mest er trængt til Bunds i den wergelandske Literatur og Tid, Hartvig Lassen, erklærer, at det er ham umuligt fuldstændig at kommentere Farcerne. De ere mere end nogen andre af Wergelands Digtninge Øjeblikkets Skabninger. Han har aldrig rigtig villet kjendes ved dem. Han kalder Siful Siffada »en Alf, der boede i hans Sjæls Skyggeside, hans bedre Jegs Halvbroder, som han lod drage ud i Døgnets Kampe, fordi han altid opførte sig tappert«. Men Wergeland har selv næppe anet, hvor stærkt det nordiske Element træder frem i hans Digterpersonlighed netop under denne Farcedigtning. Naar jeg ser disse hans Muses melankolsksatiriske Børn kommer jeg altid til at tænke paa Ørvarodd, der lo, naar Skæbnen gik ham imod, eller paa Islænderen Oddur Hjaltelin, der skabte sig »en Verden af Latter«, naar Menneskene forargede ham. *) Dette Træk deler Wergeland med de største nordiske Digtere som Bellmann og Baggesen. — Af de to nævnte Farcer er »Irreparabile tempus« den interessanteste. Den behandler mere almenmenneskelige Skrøbeligheder i Modsætning til de efterfølgende, som fornemmelig synes at være fremgaaede af Samtidens Stemninger og Tilstande. I denne Farce svinges Svøben over den falske Institutdannelse, Modens Tyranni og den

---

*) Bjarni Thorarensons Elegi, oversat i Kr. Arentzens Digtsamling S. 58.

konventionelle Leflen med de højeste Følelser og Interesser. De fjasende Koketter og de selvbehagelige unge Spradebasser blive pludselig af den alt forfængeligt Tant ødelæggende Faster Tid forvandlede til gamle grimme hostende Jomfruer og gigtsvage, krumbøjede Pebersvende og drevne ind ad Kirkegaardsporten under Ligklokkens Ringning..

Æmnet til »Sinklars Død« er hentet fra Sagnet om den norske Bondepige, der havde forelsket sig i den skotske Kondottiere og søgte at advare ham for Normændenes Overfald ved et Lursignal. Welhaven kan i sin højst partiske Kritik af Wergelands Ungdomsdigtning ikke finde stærke Ord nok til at fordømme denne Tragedie; ikke desto mindre indeholder den højst poetiske Steder og store lyriske Skjønheder. Som Bidrag til Digterens æsthetiske Udvikling er den et interessant Aktstykke; thi man kan her for første og sidste Gang i hans Poesi spore Lyst til at efterligne fremmede Mønstre: I flere af Ranalds Replikker f. Ex. finde vi de samme ordspillende, drøje Vittigheder som hos Shakespeares Bipersoner. *) Men, som sagt, havde Welhaven været mere billig i sin Bedømmelse og ikke manglet den for en Kritiker uundværlige Sans, hvorved han kan opdage, om han har med et uudviklet Geni eller med en Fusker at gjøre, saa vilde han ikke have set saa forkert paa meget, som han nu har gjort. Han vilde have indrømmet, at Lady Sinklar, der forgjæves minder Broderen om hans

*) Sml. Skr. udg. af Hartv. Lassen, IV, 21, 36 og 87.

Hævnpligt og varsler ham Undergang, da han unddrager sig denne for at tjene i en fremmed Konges Sold, er en højst tragisk Skikkelse. Uvilkaarlig nedkalder hun Nemesis over den ulykkelige Broders Hoved og drives nu, da han er borte, til Vanvid og Fortvivlelse i rædsom Anelse om, at hendes Ord ere gaaede i Opfyldelse; saa meget mere som de to smaa Klansbørns Lege, der i tankeløs Uskyldighed fremstille Skottertogets uheldige Udfald og Sinklars blodige Undergang, bidrage til at støtte denne Anelse. Den lyriske Diktion er glimrende, men ganske vist mindre dramatisk; f. Ex. naar Sinklar taler til den svenske Konges Herold, som han har lovet at drage ud med 600 Klansmænd:

„Nu jeg fører
sexhundred ikke hjem; men hvo der kommer
har stærkere Arme, mere hærdet Mod,
og Minder, som kan foresynge Modet
ret mangen Daad. Og hvem, som ikke kommer,
han blir en tvungen Gjæst i Fjendeland,
som maa ham laane Bolstre til hans Drøm,
den lange, om hans Daad, som Helten ej
i Graven glemmer, lig den Digter, der
ved Nattelampen skriver Vers, og følges
af Tanker, fødte frem af Digtet, langt
i Søvnen. Thi hin Helt indslumred jo,
imens han skrev i Fjendebryst og Pande
med Purpurskrift sin egen Epopé!“

eller Heroldens Replik, da han fra Vinduet ser Stridsmændene samle sig under Klanens Fane:

„Mindre Krigsvant
blev ræd som Børn, der skuer fra en Spids

af Klippen Havet i en svimmel Dybde,
de tusend Bølger, sine sorte Børn,
til Død mod Klippen jage .... Eja, nej!
til højest Top med skumhvid Straale naa
og saa, som mættet Brudgom, atter
det frie Ocean at søge, eller
til Bundens Perleleje dukke, for
bag korte Slummer atter vækkes op
af Havets sortbevingede Hane, Stormen,
med lynrød Kam, til ny Omfavnelse
med blomsterkranste Strande".

Uheldigst er de norske Bønders Anfører, Guldbrand Sejglestad, skildret; hans 17de Majs Svada forekommer os tit bred og opskruet og kun lidet svarende til den Forestilling, man i Reglen gjør sig om den norske Bondes indholdsrige Lakonisme. Wergeland maa her have gjort et Fejlgreb, i det han har villet fremstille en Personlighed, der ragede op over den almindelige norske Bondetype; thi at Digteren ikke er ubekjendt med denne, viser den gamle Guldbrandsdøls Optræden, som er skildret med slaaende Realisme. *)

Medens man ingen umiddelbar Forbindelse kan spore mellem »Farcerne«, »Sinklars Død« og den Kjærlighed, hvis Magt han paa den Tid var undergivet, forekommer det mig, at det romantisk-satiriske Lystspil »Opium« halvt om halvt er skrevet som en Satire over ham selv i dette Forhold. Jeg kan ikke komme bort fra den Tanke, at han har personificeret sine egne Dyder og Laster i Kongen og

*) Anf. St. 70.

hans tre Hofkavallerer, der alle bejle til den skjønne, ædle og vittige Sylvias Gunst. I det mindste kunde Ingen parodiere Wergelands højtravende Stil fra den Tid skarpere og mere skaanselløst, end han selv her gjør det i den pralende Hofkavallers Replikker, og paa den anden Side minder meget os i den elskværdige, sangvinske unge Kong Lionels Ytringer om de bedste Sider i vor Digters Karakter. Men hvorledes det nu end maatte forholde sig med dette Drama, saa kan man ikke være i Tvivl om, hvilken Periode i hans Liv »Digte, første Ring« skylder sin Oprindelse. Den Stella, som atter og atter her besynges, er ingen anden end den Lavra, hvorom alt drejer sig i Brevene 1827—28. Til Overflod findes der et Digt her, der ligefrem hentyder til Navnet »Stella« (Stjærne); det hedder

„Flodens Sang til Stjærnen".

„Haarfagre Stjærne, som sidder lig
hvidvinget Due paa Himlen,
se, hvor med Jubel jeg bærer Dig
raskt gjennem Blomstervrimlen!

Dans paa min Barm med din hvide Fod,
dans med din Straale min Stjærne!
Lyt til din syngende, glade Flod,
Himmelens tavse Terne!"

Og senere hen fortæller han, at det er hans Hensigt at give sin første Digtsamling Navnet »Stellanea«, fordi Lavra træder frem her under Navnet »Stella«. Hvorfor Digtsamlingen ikke kom

til at bære denne Titel behøver ingen videre Forklaring.

Hvilken Digtsamling, denne Wergelands første! I Farcerne og de to nævnte dramatiske Arbejder havde den dialogiserede Form dog tvunget Digterens Fantasi til at holde sig inden nogenlunde rimelige Grænser, hvor vanskelig man end tit mærker det falder ham at styre sin vilde Pegasus; men her er det ham ikke længer muligt. Digterhesten lystrer ikke længere sin Rytters Svøbe, men sætter i Spring og hæver sig pludselig højt op i Skyerne, ja forbi alle Stjærner langt ind i Mælkevejen, saa at vi til sidst ikke øjne ham længer. Digteren synes imidlertid at befinde sig ret vel ved dette fantastiske Ridt, denne Fart gjennem alle syv Himle. Rigtig nok kommer han lidt i Forlegenhed, naar han skal klare Maalet for sin dristige Fart. Hans Ungdomsven Heffermehl fortæller, at han en Dag kom op til Wergeland. Denne gik op og ned i Stuen og fløjtede mellem Tænderne, et sikkert Tegn paa, at han var i godt Humør. »Stop Dig en Pibe«, sagde han til Heffermehl, »saa skal jeg læse noget Smukt for Dig. Han forelæste ham nu et af de Digte, der senere blev optaget i ovennævnte Samling. Men hvert Øjeblik var der Noget, som Tilhøreren maatte udbede sig Forklaring over. Hertil var Wergeland strax villig; men da det kom til Stykket, gik Kommentaren saa hulter til bulter, at den stakkels unge Digter til sidst udmattet erklærede, at det var ham selv aldeles umuligt at finde ud deraf; »men smukt var det, det følte han«. Men

naar hverken hans bedste Omgangsven eller han selv formaar at klare Kjærnen i disse Poesier, saa maa man heller ikke forlange det af os andre. Det fejler næppe, at det er gaaet flere som Forfatteren til denne Skitse, at de med stor Sympathi ere gaaede til Læsningen af Wergelands Ungdomsdigte; men efter atter og atter at have pint sig med at faa en fast Konstruktion udbragt af et eller andet Digt, have de ærgerlig lagt Bogen til Side. Interessen for den store Digter tillader En dog ikke at blive staaende herved; man beslutter at tage fat igjen og »læse løs«; og befinder sig da omtrent i samme Tilstand, som en Sletteboer, der havde besluttet i al Hast at se det ganske Norge og nu paa en af de umagelige Skydsvogne gjennemfór hele det store Land uden at tage sig mer end den allernødvendigste Hvile: halvt fortumlet, vilde han have et uklart Indtryk af de skjønneste Klippedale og herligste Vandfald, der afvexlede med golde Fjældørkener og sønderrevne Naturpartier. Men kom han senere til at mindes denne Rejse, efter at Indtrykkene havde faaet Lov til at klare sig noget, da kan det nok være, at han vilde føle sig slaaet ved Tanken om den lunefulde Skjønhed og Vilkaarlighed, hvormed Naturen har udfoldet sig i dette vidunderlige Land. Saaledes gaar det ogsaa En med Wergelands Ungdomsdigte. Naar man endelig har arbejdet sig igjennem dem, føler man sig glad over, at have gjort Bekjendtskab med en saa primitiv og storslaaet Digternatur. Og har man hans senere formfuldendte Produktion in mente dvæler man atter

med Interesse ved den første; i intet Digterliv ligge Udviklingsstadierne saa klart for os som her: Den fine, ætheriske Psyke fra hans sidste Leveaar er det samme Væsen, som vi gjenkjende i hans Ungdomsdigtning, Formen er blot en anden; endnu famler den blinde Larve urolig, drevet frem af sit Instinkt. Paa dette Standpunkt ere de poetiske Elementer endnu uformidlede hos ham: snart vil han storme Himlen, snart vil han drage os ned i Trivialiteter og Platheder; tit lykkes det ham at henrive os ved en sublim Allegori, snart frastøder han os igjen ved Udtrykkets Dunkelhed og Billedets Plumphed. Her nogle Prøver. — Digteren tilraaber Stella:

„Engang bag rullende Aar, din
Sjæl jeg ventende møder.

Den vil jeg kjende blandt tusend,
tusend blegnede Aander! —

Se, lig et flagrende, blegrødt
Slør den kommer i Luften.

Eja, min Sjæl i sin Regnbu-
kappe ryster af Fryd da.

Da vore Sjæle og da vor
Skjønhed smelter tilsammen.

Vi gjennem Æthren vil glide
som en tvehalset Svane.

Gud vil vor Sky til et ædelt
Ætherlegeme danne.

Legemets Højre tilhører
mig; men din er dets Venstre!“

Disse Strofer ere udvalgte af »En sangfuld Sommermorgen paa Skreya, Stellas Digt«; — hvilken Finhed og Ynde! men hør nu et Digt in extenso; f. Ex.

„Hvem er Stella?“

„En med fem Fingre om sin Elsktes Hals
(hun hvis Øje ser ud som en ynglende sort Pudels)
spørger mig leende i hendes Øre:
Hvem er Stella?

Ret min Ven, pral af Elskov! hvert et Kys
er at æde en Skinke, hvert Blik i din Møs Øje
er jo at se i en Nat, af Bakkanter
fuld og Fakler.

Tro mig Ven, Kjærnen du, jeg Skallen fik,
Tænk engang, at ét Haar af din Eva vil vist veje
dobbelt mod hele den Stella, du spørger
om saa tosset! —

Han fik sit Svar; men der sidder en Ven med
Spørgsmaalstegnssmil over Bægret
(den dybe Dal, hvorfra Kæmper han tryller
frem at forsvare det djærve Norge).

Ah, Du vil vide hvem? . . . . Stir i dit eget
Hjærte, saa ser Du paa Dybet
en Genius . . . . Se den hos Dig er en liden
Bakkus i raslende Latterkaabe.

Din Bakkus ligger bestandig i Dybet.
Min Genius snart (som det lyster) gaar til Himmels.
Thi min er en Engel, berust af Sang
(den letteste Hjærtevin)
og let er dens Dragt, et fattigt Taarelin.

Med rhytmisk Vingeslag op ad en Stræng (i
mit Hjærte fæstet, der da har Gravens Ekko)
den stiger blandt Stjærnerne, som et Barn
i fulde Jasminhæk;
dens Skygge (o Vingen som Lokker synes da)
jeg ser langs Aasen glidende i Form som
— en Kvinde!“

Dette Digt, hvor Slet og Godt paa den bisarreste Maade er blandet mellem hinanden, siger os altsaa, at den Stella, hvorom Digteren taler, vel har sit sanselige Afbillede; men det er en Misforstaaelse, naar man tror, at dette er hans Kjærligheds egentlige Gjenstand; hans Kjærlighed tynges ikke af nogen jordisk Attraa; han tilbeder sin Elskedes skjønne Sjæl; og undertiden griber den Anelse ham:

„Er den en Himlens Seraf, som vor Jords
Roser saa elsked,
at den til Bolig kaared sig én?

Føler den, tænker den ligesom min,
kjender den Taaren,
Vennen, som laaner vor Kummer Glans?

Skjalv den i Latter? O stundom min Sjæl
svimler ved Tanken:
Afsind! Du elsker en Himmelens Aand!“

og han spørger sig selv:

„Kan ej Serafen fra Æther og Sol
dale til Jorden?“

I denne Forestilling dæmrer allerede Ohebiels Skikkelse, saaledes som vi se hende fremtræde i

hans store Verdensepos »Mennesket, Skabelsen og Messias«. —

Da Wergeland fem Fjerdingaar, efter at han havde faaet den ominøse Kurv tilbage fra sin Tilbedte, atter traf sammen med hende, var der intet Koldt eller Forlegent i hans Væsen. Dette kan ikke undre os, naar vi véd, at han paa den Tid med hele sin Sjæl var optaget af Udarbejdelsen af »Skabelsen, Mennesket og Messias«. I to Aar — en lang Tid i Wergelands hurtige Udvikling, hvor Dage ere Uger, og Uger Maaneder — havde Planen gjæret paa Bunden af hans Sjæl. Hans forcerede theologiske Examenslæsning kunde ikke hæmme, kun fremme Udarbejdelsen, i det han atter og atter gjennem Syslen med de hebraiske Oldskrifter, det ny Testamente og Kirkens Udvikling maatte drages hen til Grublen over Historiens Idé og Livets højeste Problemer. Hans haabende Kjærlighed bragte ham, som vi nylig have set, det kvindelige Ideal nærmere, hans skuffede kunde kun hos en Natur som hans bidrage til, at dette Ideal fastholdtes i en endnu renere Form, og at han søgte at forklare sin egen Kjærligheds Gaade i Belysning af den himmelske. Det er atter her Beatrice, der leder Dante gjennem Tilværelsens Labyrinther. Som den gamle italienske Digter i sin »Guddommelige Komedie« holder den unge norske Skjald her Dom over Fortidsslægternes Daad og Brøde. Begge sætte de Fremtidsgenerationernes Frelse i Efterfølgelsen af det store evangeliske Forbillede; men medens Dante kun ser den overjordiske Skik-

kelse i Kristus og derved gjør Efterfølgelsen til en Umulighed, hvis ikke det guddommelige Naademirakkel kommer til, staar Kristus for Wergeland som den, i hvem alt det Menneskelige har faaet sin Fuldkommengjørelse, og i hvis Spor det derfor er muligt at vandre. Kristi Lære kræver efter hans Mening ingen Mirakler for at fyldestgjøres.

V.

Det er ikke umærkeligt, at vi ogsaa over denne høje Digterportal finde Henrik Steffens Navn skrevet. Det er til ham, »Norges bortblæste Lavrbærblad«, Wergeland har dediceret sit Verdensepos; det er ham han tiltaler i den pragtfulde Dithyrambe, der aabner Digtet:

„Se Skjald! min Vemod bli'r Fryd, min Fryd Sang under Birken,
Sang, Sang her mellem Himmel og Jord, her hvor et Par af
Ørne, som nær have Reden gjemt, susende svale mig,
Sang, Sang om Himmel og Jord, om Sjælenes Væsen.

Thi se, som Falken, der stiger til ensommest Højde,
just naar den fejl paa Skovduen skød, da svævende roligst
ret som om Intet var hændt, jeg søger min Trøst mod
Pigens Haardhed paa Ensomheds rolige Borg:
her paa mit Fjæld, paa min svimlende Afsats med Birken,
her paa min Tue, den blomstrende bløde, hvor alle
Sorgerne strax forvandles til himmelske Syner.

Dér nu hviler mit Hoved, grublende over
Kjærligheds Væsen: hvorlunde det sker, at en Kvinde
bly som hvide Nymfæ, der hen under Vandfladen svømmer,

mægter min stærke Sjæl at beherske, ene, alvældig, mægter mit Hjærteslags Regel at afmaale, snart som Klokkens Drøn imod Templets Vægge, som Bølgens Dønning mod Klipperne, snart ved et henkastet Smil, blidt, uhørligt, som Sommerfuglvingernes Slag.

— Ah! Tre Sekunders Ro, og min Sjæl er paa Grænsen af
Tankens og Drømmenes Riger.
Her alt Aanderne møde,
Nogle talende, Nogle blidt vinkende blot.

„Tys“ En mig hvisker: „Engang i Skabelsens Dage et
Par af Serafer sig søgte
Hjem i Adams og Evas
slumrende Hjærter; Begge I stamme fra dem.

Ak, men igjen de kjendte da ikke hinanden; kun
ane de kunde hinanden.
Denne Anen er Mandens
Elskov og Kvindens, mægtig, skjønt famlende blind.

Selv har den ene Aand sig fra Himlen forvíst, men den
anden opofrende fulgte.
Selvopofren er himmelsk
Kjærligheds Væsen, elskende Aands til en Aand“.

. . . Hvor ligner den Frelserens Kjærlighed!
O vor ømme Stammemoder!
Jeg Himmelens Kjærlighed kun vil besynge,
forglemme min egen, den jordiske.

Hvad taabelig Tale; thi denne jo
stammer ogsaa ned fra Himlen?
Nu véd jeg jo selv vore himmelske Navne,
hvormed vi skal døbes i Gravene.

Jeg Aanden har set, som bode i
Adams Hjærte — mig han ligned —

og den, som besjælede Evas . . . O Stella,
jeg gjenkjendte Dig i den Herlige!

Som Aanden Du engang skal bære en
Krans af Himlens Stjærneblommer,
Dit Arveklenodium, da træder jeg frem af
de Skyer, hvor i Fjærnet jeg knælede:
Med lysende Blommer af Kransen da
skal Du stolt bestrø mit Hoved,
hvis dristige Løfte jeg løser: at kvæde
om Himlens og Jordens Forbindelse.

O djærve Forsæt! Mig ængstes!
Alnaturen har hørt det.
Birken har tilsust Sjøen det,
Sjøen mod Kysterne ruller det.
Altet ombruser mig tordnende:
„Se, Digter, er jeg ej Kjærlighed al?
Glem ikke Stjærnerne! Glem ikke Blomsten!
Glem ikke Ormen i Støvet!“

Og Stjærnerne, en efter en, sig nærme,
lig fulde, skinnende Sejl;
Dyrene bryde frem ifra Skoven,
omringende mig med venlige Blik;
Ormen sig rejser i Lyngen,
stolt som en Drot, der sit Rige beskuer;
Blomsterne for sine Hjærter at vise,
aabne sig alle.
Alt vil besynges i Kjærlighedsdigtet,
Alt, da Alt kun af Kjærlighed er.

Angst! O Angst! Jeg overvældes
af himmelske Syner og Verdens Storhed,
af Livets brogede Hvirvel;
Altet med talløse Toner ombruser mig,
forvirrer med Synernes Mængde,

saa jeg, der skulde midt i dets Zenith
sidde lig ensomt urørlige Øje,
henhvirvles selv som et Fnug mellem Fnug".

Selve Digtet inddeles i tre Afsnit, som Titelen angiver, svarende til Menneskets Oprindelse, Fald og Oprejsning. I »Skabelsen« se vi Jorden endnu ligge dampende og øde, to Aander Phun-Abiriel, en skeptisk-kraftfuld og Ohebiel, en af Kjærligheden besjælet Aand, svæve over den.

Phun-Abiriel:

„Se Rummets bugnende Bug har atter
en ny Verden født: en ny Gaade.

Ohebiel:

Nedknæl, tilbed i Guds friske, rygende Fodspor!

Phun-Abiriel:

Er Gud i denne Klump? Skal den tilbedes?

Ohebiel:

Han Dyndet har belivet. Se, det aander!

Phun-Abiriel:

Ja bøjer Eder Aander! ja for en død Gud,
siden den sande er navnløs og usynlig! ......
Hvor er den Gud? Hans Kraft jeg ser kun, hører
som Støvskyr Verdner suse i hans Fodtrin.
Jeg skuer did; men ser som forhen Intet.
Åk Intet uden Sporets dybe Hvirvel,
hvori til Afsind, uden at den drukner,
min Aand omdrejes.

Ohebiel:

Ulykkelige Aand, min Ømhed skal
din Grublen evig klarnende ledsage,

som Faklen, der i Mulmet modig trænger
igjennemborende Midnattens Hjærte.
Og jeg vil tale til dens Ensomhed;
dens vilde Spørgsmaal blidelig besvare.

Men det er forgjæves at Ohebiel ved sin trøstende Tale søger at fjærne den tvivlende Aands Bekymringer. Abiriel vil kun tro, hvad han kan vide; thi Begreb og Tro bør være Et hos Aanderne. Han afskyr denne stumme Beundring, der kun nedknuger og ikke opløfter. Og da Akadiel, den førstskabte af Aanderne, det guddommelige Forsyns Repræsentant, nærmer sig, forsvinder Abiriel for ikke at yde ham Tilbedelse; Ohebiel sukker, men følger ham. — Nu finder Skabelsesværket Sted; og endelig gaar Lyset op over Jordens sjette Dag, hvor et hvidt Menneskepar ses slumrende. Disse Jordens ypperste Skabninger ere bestemte til at herske over den; men skjønt Æonerne hilse den sovende Mand som deres yngste, smukkeste Broder, saa udtaler dog Akadiel, at han i Indsigt ikke skal staa meget højere end de Skabninger, han er sat til at regere over: hans Forstand skal grundes paa Erfaringen; hans Kjærlighed skal ikke være mere end Drift; kun Udraab og Gebærder hans Sprog og hans Skjelnen mellem Godt og Ondt en ren instinktmæssig Følelse. Saaledes er det skabte Menneske fra Begyndelsen kun bestemt til at blive det første i Dyrerækken, dog med en vis iboende Trang til større og større Udvikling. Men i den højeste Verdensstyrelses skjulte Raadslagning er det ander-

ledes besluttet. Abiriel viser sig over det endnu slumrende Menneskepar:

„Ha denne Salige, som drømmer her
i Paradiset, Jordens Hjærte!
Som Barn ved Moders Barm han hænger,
og ødsler med dens Rigdom.
Han ejer Alt: der er ej Blomst paa Jorden,
der knæler ej som hans Slavinde.
Ak arme Phuniel, hvad ejer Du?
Ha hvor er disse Verdners Ejermand?
Du kan ej plukke Stjærner, om det lysted;
for denne her er Blomsten Stjærne.
Og Løvens Brøl, som han kan tæmme, er
en Torden. Ha han synes sig en Gud!
. . . .
O bedre, Phuniel, en Verdens Konge —
om Liljer kun for Stjærner, Roser kun
for Sole den besidder — her at være. Træt
jeg er af Tænkens Lyst, af frem at stirre
imod Uendelighedens sorte Baggrund.
Men Sanserne i Adams unge Legem
et Leje byde mig af Blomster, som
indhylle Søvn i bløde Blade og
i Vellugt Drømme. Menneske,
laan mig dit Legeme, Triumfporten,
igjennem hvilken Aander gaa til Støvet
og Orme krybe ind i Himlen!
Jeg vil, som i en Grav, mig strække deri.
Jeg vil ved Nerveklang og Blodets Surren
forglemme, hvad jeg var, og nu begynde
ny Evighed.

Abiriel forsvinder. Manden vaagner og springer op. Men Ohebiel, der har været Vidne til dette Aandeselvmord, og ræddes ved Tanken om, hvor

dybt Aandernes Slægt vil synke, naar Abiriel forbinder sig med den skabte Kvinde, beslutter nu at vælge dennes Legeme til sin Bolig, for at den Sjæle-Elskede i hende kan gjenkjende en jævnbyrdig Aand, der kan minde ham om deres fælles himmelske Oprindelse og styrke ham med Haabet om Befrielsen fra de Lænker, hvori han selv har smeddet sig.

Vi se altsaa heraf, at Digteren ikke tager noget Hensyn til den bibelske Tradition, der angiver Aarsagen til Disharmonien mellem Menneskene og i Individet som fremkommen ved Stamforældrenes Overtrædelse af Guds Befaling, i det det Ondes Repræsentant, Djævlen, lokker dem bort fra deres Pligt. Wergelands Paradis kjender ingen Djævel, han hævder ingen absolut Forskjel mellem det Onde og det Gode. Snarere synes Platons Lære om Præexistensen at have influeret paa hans digteriske Anskuelse. De stridige Elementer i Menneskenaturen ere hidførte ved, at Aander af egen fri Drift have valgt Menneskelegemer til Bolig og nu i uendelig Længsel atter hige opad mod deres Udspring, i det de i Alt, hvad de se af Skjønt og Godt erindres om de evige Idealer, medens den lavere Natur lænker dem til Jorden. — Denne Kamp mellem den himmelske Natur og den jordiske Bundethed skildres nu i Digtets andet Afsnit »Forvildelsen«, hvor som oftest den første ligger under for den sidste. Forvildelsens Karakter angives allerede i den første Episode »Adam og Eva«, hvor vi se de første Mennesker snart dyrke Naturens Fænomener

som Guder, snart efterligne dens raa Voldsomhed. Den første Mand og Kvinde ere Sol- og Maanetilbedere og Kaïn, deres Førstefødte, den vilde Naturs ægte Barn, optræder som den første Voldshersker. Kaïn er Jæger og elsker Naturens Frihed lige saa meget som sin egen. Han harmes over, at Broderen Abel, der er Agerdyrker og Kvæghyrde, lægger Naturen i Lænker og erobrer den for sig selv. »Er denne Eng din?« siger han til Abel, »hvo gav Dig den?

Ha, hvo vil mig og Fuglen og den vilde Bøffel
forbyde Plads paa nogen Plet af viden Jord?
Du tror, at dette Hegn er Lov for dit Bedrag ...
her hvert et Liv kun ejer Rummet, hvor det staar, ...
Ja Jorden Du bestjal. og Livet Du bedrog,
da Træerne Du mejed, om Engen Gjærde slog.
. . . . Lad Blomst og Træet kæmpe
om hvem der højest mægter mod Solen op at klatre.
Lad Eng og Skoven kæmpe uden Skranker om,
hvo Jorden vel skal vinde! . . . .
Saa længe der sig rejser Arm og Tand og Horn,
Som ej Du mægter bøje, Du ejer intet her!“

Vold og Overtro, det er det, som for Fremtiden skal kue og nedværdige Menneskeheden; hør, hvorledes den første Konge taler til det forsamlede Folk:

„Er jeg ej som en Løve i mit Folk?
Se mine treti Klør i mine Sønner,
der bævre alle af mit stærke Blod!
Se denne Hale bag af mine Trælle,
Hjemfødninger, der leve i min Skygge
i frydfuld Ro og fødes af mit Fad!

Hør! Se I ej, at ingen Fjende nærmer
sig mine Hegn? Saa vil jeg frede Eder
for Vestens sorte Folk, der svømme over
vor Flod, forfærde os, som om vi saa
vore levende Skygger, og fortære Eder,
— hvis I vil kalde mig for Eders Løve;
jer Nakkê bøje under denne Fod;
jert Liv i denne Kølles Skygge sætte;
jer Ager give mig, men dyrke den,
og bringe mig det Bedste; hvis I ville
mit Telt med Eders Døtres Skjønhed pryde,
og Eders Æt for min Æt være Slaver,
som, Fædre, I og Alle ere mine,
ifra min Ældste til den Hyrde, som
med Svinet æder Olden.

Folket:

Vær vor Hersker!
Thi vi din Kjølle frygte.

Den første Konge (fældende En med sin Kølle):

Saa da splintres
Enhver, som giver mig ej Skat og Trældom!
Hver, i hvis Pande jeg ser malet Trods,
Hver, i hvis Mund er ej min Viljes Gjenlyd!
Hver, som betvivler, at jeg er hans Lemmers,
hans Livs og Døds, hans Sveds og Rigdoms Herre!“

Som Pendant til den første Konge optræder den første Præst:

„Vel Konge, vær Du alle Nævers Konge!
din Arm er stærk, min Arm er svag, men skulde
min svage Haand da trælle for din stærke?
Jeg med vil herske; og mit Herredømme
skal være stærkere end dit! Lad Kongen sidde

paa Jordens Nakker; jeg paa hans vil sidde.
Hersk ved din Arm! Jeg hersker ved mit Hoved!
Hersk over Armene! Jeg hersker over Hovderne!
Du skjælver, Konge, som din mindste Træl
for Himlens Kræfter, som skal vorde mine,
for Jordens Syner, som jeg gjennemskuer!"

»Konger og Præster sammensvorne; — ve, nu ere Friheden og Sandheden forlorne!« Under dette Udraab fører Digteren os ind i et Galleri, hvor han med en ubarmhjærtig Pensel har skildret alle Despotiets og Hierarkiets Misgjerninger. Han behøver ikke at mangle Stof; Historien byder ham det med fulde Hænder: Her se vi en Konge foran den erobrede By, der brænder paa alle Kanter; Valpladsen rundt omkring er fyldt af Faldne og Saarede, hvis Jammer danner et rædselsfuldt Kor til Sejrherrens triumferende Udraab. Her beviser en Præst den unge Fyrstesøn, at han har Ret til at lade sin gamle Fader dræbe, naar han selv besidder Kraft til at styre Riget, og siden fremstilles han atter for os som en rystende, affældig Konge paa Tronen, der i Angst for, at den retfærdige Nemesis nu skal ramme ham i hans unge Sønner, lader disse myrde. Her tager en vellystig Tyran, der godt kunde gjælde for en Ludvig den Femtende eller Avgust den Anden, Hustruen fra en ung Mand og Datteren fra en gammel, blind Fader. Folket har intet Værn mod det frygtelige Despoti, Adelen søger at holde sig skadesløs for sin Trældom under Kronen ved at træde Folket i Støvet. Forgjæves ere de store Lovgivere og Religionsfilo-

soffer optraadte i Guldalderen; Præsterne forvende deres Udtalelser og drive en dyr Enehandel med Mestrenes Visdom. De skræmme Folket bort fra den enfoldige Sandhed ved at gjøre den til et Mysterium og indhylle den i uforstaaelige Symboler. De dele den ene store Gud i en Mangfoldighed af Afguder, afpassede efter hvert Lands Klima og Naturforhold og forskanse deres Theologi med et Helvede af Djævle, der truer Enhver, som vover at tvivle. — Da bryder et Lys gjennem Menneskehedens Aarhundredesnat, et Morgenskjær som Varsel om den Sol, der skal komme; det er Grækenlands store Vismænd og Orientens Profeter, der optræde. Den ypperste af dem, Platon, lærer:

„At Kjærlighed er Dydens Guddomssmil
og Guddomsglans og Guddomsliv,
der binder Væsnerne til Væsnerne,
og, som elektrisk, Skaberen med det Skabte
og Elskeren til Idealerne:
at uden dette Dydens Hjærteslag
og Vellugt, uden denne Kjærlighed,
der Varmen er i Gudstilbedelsen,
kan Dyd vel være billedstøtte-sand
og ligne en guddommelig Aands Idé
af Gud; dog aldrig være denne selv.

og saaledes forbereder han Vejen for Menneskehedens største Heros, Frihedsevangeliets store Bærer: Jesus fra Nasareth, der skal belære den dybtsunkne Menneskehed om, at den nedstammer fra de himmelske Aander. —

I Digtets sidste Afsnit »Frelsen« se vi først Jesus

i en Ørkenhules Aabning; han holder en Skriftrulle i Haanden, som han nylig har læst i:

„Er dette Menneskehedens Minderulle,
som — o jeg saa igjennem den og ....“

[Han brister i Graad.]

„Hvad er den? Aarhundreder rullede væk
i Synd og Mørke og Blod og Skræk!“

Den usynlige Akadiel, en Messias fra de førskabte Kloder, tilhvisker sin yngre Broder Trøst og Haab, saa denne til sidst udbryder:

„Vel! Jordens Jammer ser jeg ... o saa stor,
at Frelsens Tanke, født i dette Bryst,
jeg maa i Himlen avlet tro og baaren.
Hvo kan da kvæle den? O Sejr! o Sejr!
En salig Jord fremsvæver atter for mig.
Vel! jeg som Tidens høje Skjær mig rejser,
som Tidens Fyldepunkt! Se her nedsynke
de gamle Aldres blodigstribede Bølger!
og paa den anden Side skyder frem
et Lyshav: begge bryde sig paa Mig!

Men snart mærker han, hvorledes de menneskelige Svagheder og uædle Drifter rejse sig i hans Indre; som Djævle hviske de til ham og søge at drage ham bort fra hans store Beslutning: Lunkenhedens Djævel søger at ængste ham ved at vise, hvor langt Konfutses og Budhas Genier rakte; Ærgjerrighedens Djævel, hans Krafts blinde Skud, søger forgjæves at faa ham til at forvexle en Konges og en Frelsers Ære; Hovmodens Djævel

vil forlede ham til at optræde som Mirakkelgjører; »thi han er jo »»Guds Søn««, han er jo »»Frelser««; men han svarer ham:

„Sandt, Djævel! Gud mig salved til den Frelser,
hvis Storhed Adams Slægter malte anende,
ved ydmygt ham at nævne „Guds Enbaarne“;
men og med Stolthed — skuende i ham
et Ideal af Mennesket — de benævnte
ham „Menneskets Søn“ — ja Guds Søn er jeg; men
den hele Skabning er min Broder.
Der staar jo skrevet: Gud Du ej skal friste!
Men gjorde jeg din Vilje, fristed jeg
til Vanvid min Fornuft og Gud mig straffed
med Døden eller det.“

Efter denne lange Kamp med Fristelser, der opstige i hans Indre, fremavlede af hans ensomme, asketiske Ørkenliv, udbryder han med triumferende Bevidsthed:

„Jeg véd, der ulmer Kraft i mig til Alt;
men ej hvor højt Guds Forsyn vil tillade
den frem paa Jord at blusse. Hil mig! Hil!
Jeg skabte frem min Tvivl; jeg den henvejred.
Jeg slog mig selv, og mod mig selv jeg sejred.
Jeg er beredt!“

Han træder nu op som Forkynder af sit Evangelium:

„Saa er da Sandheds, Friheds, Kjærligheds
uløselige Trefold-Enhed
det fælles Aandens Væsen, fra de Høje,
der Verdner saa at blomstre og henvejres,
som Sæd til nye Verdener udslynget,
og til de Smaa, der efter Plantens Væxt

og Visnen regne deres Levealdre.
Som Aanderne Du alt forklares her
ved Tanken om, at Sandhed er dit Krav,
at intet tør sig skjule for din Gransken.
Og Menneske din Stræbens Zitren
er Lysets Straalers stedse ny Udbølgen
fra bundløs Kilde, Aandens eget Væsen!"

Dem, der fordre Tegn og Helbredsundere som Bevis paa hans guddommelige Mission svarer han:

„I ville lære Kjærlighed at øve?
Da stræber efter Indsigt i Naturen!
Den faar da tusend Øjne, tusend Hænder".

Men Præsterne, mod hvis Bestræbelser for at holde Folket i Mørke og Uvidenhed, Jesus tordner, ere hadefulde paa ham; med vredeblandet Ængstelse høre de deres Buds Beretning om, hvorledes al Folket flokkes om ham:

„Ja skubbende mig mellem Mænd og Kvinder
med Diende paa Armen, Smaabørn hængende
i Skjørterne, og Drenge, skrigende
af Sted paa Kjæppe-Foler, Salems Jomfruer,
der glemte Sabbatspynten selv og Møens
ærbare Trippen, løbende afsted
som Ørkenens Gaseller — blussende
af Ilsomhed forsvandt de, Roser lig,
dem Vinden slynger paa de smækre Kviste,
og bøjer druknende i høje Græs —
ja endelig — et Skridt tilbage skubbet
for hver de to, jeg tog — jeg naade hid".

Forgjæves søge Præsterne at besnære Jesus ved List og føre Vidnesbyrd imod ham af hans Brødres Mund.

Til sidst forsamler Ypperstepræsten dem i Templet, viser dem, hvilken Fare der truer deres Magt, hvis Profeten fra Nasareth uhindret fortsætter sin Virksomhed og tilraaber dem endelig:

„En kraftig Handling maa betegne,
at Israels Fædre, Fjendskab glemmende,
dog mægte alle Jordens Præsters Sag
at hævde: Vi maa handle, som i os
Aljordens Præsteskab forenet var —
ja handle som det sømmer sig i Dødskamp!"

De tinge nu Judas til at forraade Jesus. —

Scenen i Gethsemane er mesterlig skildret og burde citeres in extenso, om Pladsen tillod det. Alle de Kvaler, som Menneskeheden i Aartusender har været underkastet, synes i dette Øjeblik at være koncentrerede i Jesu Sjæl. Angsten knuger ham til Jorden. Han føler sig forladt af Gud og Mennesker. Han mindes sin Moders Taarer og Bønner. Han tvivler om Sandheden af sin Mission. Han frygter Tyrannernes Vold, som han har udslynget sine harmglødende Ord imod. Han gruer ved Tanken om alle de Pinsler, det samlede Præsteskab nu udtænker imod ham. Da er det, at Akadiel atter tilhvisker ham Trøst og løfter hans sunkne Mod. — Skjønt Digteren her et Øjeblik skildrer os Jesus liggende under for menneskelige Svagheder, er der dog Intet, der saarer det traditionelle Begreb, vi have om denne overordentlige Personlighed. Han er stor midt i sin Skrøbelighed og spænder vor Sympathi paa det Højeste.

Efter at Jesus har lidt Martyrdøden, der allerede

sindbilledlig er varslet i Ohebiels Kjærlighedsoffer (første Afsnit), fremstiller Digteren nu allegorisk, hvorledes den lille kristne Skare, der i Tro, Haab og Kjærlighed har flokket sig sammen om sin Mesters Minde, vinder Sejr over Romerværdet, Cæsar med Alverdens Konger og Israels Præster med al Jordens i Følge. Thi Tyranniets og Obskurantismens Repræsentanter have allerede med Forfærdelse mærket, hvor stærkt Republikaneren Jesu Lære truer deres Magt. »Se!« raaber Præsterne til Fyrsterne,

„de Trælle, som hadede Eder tilforn og foragted sig selv,
nu ære sig selv,
se ned paa Herskerne nu med medynksomt Alvor.
Som fra et Krat
bag Tjørn og Blade fremdrages et Pragtmonument,
fremdrager nu
af sine Pjalter hver Slave et Rén-Ideal af et Menneske,
dyrkende det
som Guddom, kaldende det, efter ham, som vi fældede,
„Kristus“,
og „Kristne“ sig selv.“

Cæsar truer de Kristne med at knuse dem under sine Legioner; men de svare hans og Præsternes Bud:

„Hils Cæsar, Jesu Grav
er Fødestavn
for nye Slægter vorden;
ja for en Menneskehed, en Helteorden,
for Himmelen paa Jorden . . . .
Hils Præsten: Frihed til at tænke

er Menneskets Krav!
Mod Himlen raaber det fra Jorden
gjennem Jesu Grav.

Den fysiske Styrke formaar Intet mod den lille Flok, der kæmper under Aandens Banner, og for hvert Minut vinder den flere og flere Venner og Meningsfæller i Fjendernes Rækker. Da Cæsar, Kongerne og Præsterne mærke, at alle forlade dem for at slutte sig til den ny Frihedsreligion, give de endelig tabt. Præsterne fly for at forsvare Templernes Rester; Cæsar og Kongerne slutte Fred med de Kristne, for at redde Liv og Kroner og lade sig paa Skrømt døbe for under denne Maske atter at tilliste sig Magten over Folkene. Men Jesu Lære kan vel tildækkes og forvanskes, dens Lys vil dog aldrig kunne udslukkes, men straale herligere og herligere gjennem Tiderne, forklarende og forædlende det Vilde og Naturbundne i Menneskets Natur. Digteren ser det: i sin Henrykkelse skuer han Jorden forvandlet til et Eden, Mennesket forherliget og hævet i Højde med de Aander, der besjælede det første Menneskepar:

„I Hjærtet brænder
Brødrekjærligheds himmelske Ild,
straalende ud i de fremrakte Hænder.

. . . .

Hver sin Tronhimmel i egen Pande har,
Hver i eget Hjærte har Alter og Offerkar;
Drot er hver for Jorden, Præst er hver for Gud!“

VI.

Det er kuriøst at se, hvor Folk ere i Forlegenhed lige over for dette Digt. Den Anmeldelse, der fremkom i »Alm. norsk Maanedsskrift« kort efter dets Udgivelse, er velvillig, men omgaar eller forstaar ikke Digtets egentlige Pointe. Paa den anden Side kunde Welhavens uvillige og bornerede Kritik ikke ødelægge det. Det vedblev at staa for Publikum som et mærkeligt, forunderligt, ulæseligt Noget. Ja selv den wergelandske Muses Venner ryste endnu paa Hovedet og trække paa Skuldrene, naar man spørger dem, om de have læst »Skabelsen, Mennesket og Messias«, og Hartvig Lassen siger i sit fortræffelige, omhyggelig udarbejdede Værk, »Henr. Wergeland og hans Samtid«, at han ikke tror, der er 10 Mennesker, som have gjort sig bekjendt med dette »Menneskehedens Epos«. Han tillægger det en ikke uvæsentlig Betydning i Wergelands Digterliv og ofrer et helt Kapitel til dets Omtale, men slutter med at gjøre det til en Efterklang af det attende Aarhundredes Oplysningsliteratur, til Rationalismens Sildefødning her i det høje Norden. Men derved forekommer det mig, at han tager med den ene Haand, hvad han giver med den anden; thi er Digtet kun Reflexen af en svunden Tidsaand, da har det kun en ren sekundær Betydning i Wergelands Digterliv. — Man er paa Vildspor her; jeg ser ikke rettere: »Skabelsen, Mennesket og Messias« er Centret i hele Wergelands Digtning, der fra udgaar alt, hvad han ellers har produceret,

som Radier. Vil man ikke læse, eller forstaar man ikke at opfatte dette Digt, saa er man gaaet glip af hele Synspunktet for Wergelands Forfattervirksomhed. Kjendsgjerningerne selv bidrage til at støtte min Mening. »Skabelsen, Mennesket og Messias« danner hans Digterlivs Ind- og Udgang. Hele sit Liv igjennem kan han ikke komme bort fra det, skjønt de mest forskjellige Ting optage hans Tid og Interesse: det paahviler ham bestandig som en Æresgjæld at omarbejde det, »at man dog kan se, hvad han har villet!«

For mig staar »Skabelsen, Mennesket og Messias« som en storartet poetisk Ouverture til Julirevolutionen og dens Gang gjennem Evropa. Heri ligger Digtets overordentlige Betydning. Det udkommer saa godt som samtidig med denne epokegjørende Verdensbegivenhed og rummer alle dens dybeste Tendenser, selv dem, der først mange Aar efter fik Mæle. At disse store politiske Ideer kunde gribe en 20aarig nordisk Yngling, før de kom til aabenbart Udbrud andet Steds er atter et Bevis paa den mystiske Korrespondance, der finder Sted mellem Geniet og det, der dybest rører sig i Tiden. Ingen her oppe er da heller som han gjennemrystet af Julirevolutionens Drøn; Alt, hvad han har skrevet i denne og den nærmest paafølgende Tid bærer de stærkeste Spor heraf. I Digtet »det befriede Evropa«„ »Digte, anden Ring«, hvor han i et voldsomt Jag gjennemfarer hele Verdensdelen for at nedtordne Forbandelse over Tyrannerne og raabe Folkene op til

Kamp for deres Frihed, forklares ene og alene Versenes Dunkelhed og Billedernes Vildhed af den aandeløse Hast og det stormbevægede Sind, hvormed de ere nedskrevne. Intet vidner mere om den Stemning, hvori Digteren befinder sig end følgende Strofer:

„Hver Time banker som Tidens Feberpuls.
— Ak standser fredsomme Stueur!
Tronernes Bragen fortæller os Timernes Gang.
Kun Stormklokker hænge at ringe til Arbejd.

Hvad Dagværk har Herren bestemt for Folkene?
Mon gamle Tiders Begravningsfest
fejres? mon Nytiders Daabsfest? Thi Stormklokker gaa;
Hør Englenes Vingeklang! Havgang i Luften!

Hvad brager? — Himlens Tordner nedbrast paa
ham, ham, som mellem menederske
Fingre holdt Æblet, bedækte sin Trone med Skam,
men Galgen med Ære, med Heltenes Kroppe.

Et Menneske, mægtende ej at styre sin
Barms lille Hjærte, vil styre
jo fler Millioner jo heller? Den Fod, som ej kan
en Tue bedække, vil dække Aljorden.

Der aabner sig Skyerne! Se Kocziuskos
Aand styrter ned paa et Lyn! Han er
Himmelens Kæmper; thi Frihed er Himmelens Sag.
Var Englen ej fri, da i Himmelen Opstand!“

Gjennem hele det citerede Digt gaar der en stærk Begejstring for Polens samtidige Frihedskamp. Da dette heltemodige Folk var bukket under for

Ruslands Overmagt, skrev han »Cæsaris« (Czar), et Digt, der, som han selv siger, er »født af en grublende Sorg over Polens Fald og fremstødt under Sjæleveer«. Truende og forbandende udstrækker han her Haanden mod den Slavernes Cæsar, hvem

„Hadet mod Livet,
Fortærelsens Vilje og Blodtørstens Ild
og Hovmod i Hu og Vellyst i Bug,
Satan har iblæst som Flammer i Sivet!“

Men efterhaanden som han skaffer sin Harme Luft gjennem Digtets forskjellige Passager, bliver han mere og mere rolig; og hans oprørte Sind stilles ved Tanken om, at Retfærdighedens Gud kun tillader en slig Undertrykkelse af Frihedstrangen for blot at give den mere Spændkraft og lade Oprejsningen fremgaa af Ødelæggelsen. Denne trøstefulde Overbevisning bliver bestandig stærkere og stærkere hos ham, indtil hans Sjæl pludselig løftes i en begejstret Hymne til det ledende Forsyn:

„Retfærdige Kredsløb, Du er Guds styrende Haand.
Din Torden, vor Fader, er kun din formummede Aand.
De røghyll'de Flammer er Visdommens Smil bag sit Slør.
De Baalenes Gnister er Øjne, som flyve mod Skyen og se,
at lysere Tider og skjønnere Riger og Byer end før
bag Asken og Røgdyngen le.
I døende Brødre: Halelujah! medens vi dø!“

Med et lignende tillidsfuldt Udraab ender det skjønne tragiske Digt »Spaniolen«, som han udgav samme Aar:

„Land forgaar; — mon synker Verden?
Mænd forgaa; — mon Frihed vel?
Født med første Engel er den,
dør ej før den sidste Sjæl.
Da tilbage
maa den drage
i Guds egen Barm sin Sjæl!“

Men denne mægtige Sympathi for Folkenes Frihed og naturlige Rettigheder, maatte nødvendigvis føre Wergeland til at tænke over Nationalitetens Væsen. I saa Henseende havde han en Støtte og udmærket Vejleder i den af sine Venner, han altid skattede højest, den dygtige Nordlænder Ludvig Kristensen Daa, som paa den Tid med Iver havde kastet sig over historiske, politiske og komparativ-filologiske Studier. Wergeland og Daa bleve snart enige om, at kun Nationaliteten kunde afgive Basis for et Statssamfund, medens nærbeslægtede Sprog og fælles historiske Traditioner, og ikke vilkaarlige politiske Kombinationer, maatte danne Grundvold for Folkeforbund. Dette førte dem da begge ind paa den skandinaviske Idé, som Daa med den ham egne Sindighed og Selvstændighed stræbte nærmere at begrunde, men som Wergeland greb med sin sædvanlige Ildfuldhed og strax søgte at give Udtryk i Vers og Prosa. Kort efter at »Skabelsen, Mennesket og Messias« var udkommet, var han med Faderen i Stokholm og her udarbejdede han et større Digt, som han tilegnede den svenske Liberale, Gustav Hjerta. Hovedtanken i dette Digt var Danmarks Frihed og Forening med de to andre skan-

dinaviske Riger. Digteren siger her, at han er træt af længer at »øde sin Sang paa gamle døve Nor; han vil nu hænge sin Harpe op til Leg for Alverdens Vinde«. Men Vindene tager ham paa Ordet: Søndenvinden kommer taagehvid, »som kom den fra lave Øer«, Østenvinden himmelblaa, »som kom den fra mørke Søer« og Nordenvinden højrød, «som kom den fra høje Jøkler«. »Jeg storme vil over Havet«, siger Søndenvinden, »ja did mod Nordost, hvor Himlen rødner af Nordvind og blaaner i evig Vexel, lig trefarvet Banner — forbandede Lænker brister! jeg dele vil Eders Frihed!«, hvortil Digteren raaber sit »Amen« til »den Trone, som gled i Kattegat fra Sjølund ned«.

„Kom hulkende blege Søster
— saa Nordenvinden hviner — kom Du!
Ja hæv Dig — saa Østenvinden udtoner —
fra sygeligt Leje til os i den svalfriske Æther!
Din Bøgekrans mod Sky da vifter.
Den løfter sig op til Granen.

Ret spræng dine gamle Lænker!
Da vældig paa Jord Du vorder,
naar — hil Dig — vi begge Nordens Beherskere
Dig henhvirvle med i vort Sejrsvæddeløb!“

Digtet slutter med, at de tre Vinde hvirvle sig sammen og udbrede »et trefarvet Banner over hvert af de skandinaviske Riger«. Digteren griber atter sin Harpe; thi hvo kan tie, naar selv Naturmagterne tale. Og han tilbagekalder højt sin Ed.

Da han blev forhindret i at lade dette Digt trykke, lod han i November 1831 en Artikkel indrykke i »Folkebladet«, hvori det efter en Udsigt over den nordamerikanske Statsforfatning hedder: »De evropæiske Forbundsstater have aldrig og kunne efter deres nuværende Indretning ikke opstille et lignende Billed paa Storhed og Lykke. Hvorfor? Formedelst den evropæiske Misundelses- og Indblandelsespolitik, der ikke tillader Brødre indbyrdes mellem sig at skifte Ret, og fordi de ere to og ikke tre eller flere i Tallet. Historien i det mindste opviser ikke et eneste Mønster paa en lykkelig, bestaaende Forening mellem to Stater, men lærer os, pegende paa Spaniens og Portugals, Englands og Irlands, Ruslands og Polens, Hollands og Belgiens, Danmark og Norges sønderrevne, blodige Foreningskontrakter, at altid af to Forbundsstater den ene gjør sig til den andens Misnøje gjældende som Principalstat, og at den anden omsider bliver kjed af at spille Stedbroderens Rolle. I vore Dage se vi især alle unaturlige Foreninger opløses eller sønderrives, og Folkeslagene afsondre sig efter de alene sikre og ligesom af Gud selv betegnede Folkegrænser, nemlig Sproget og Sæderne. . . . . Efter disse Betragtninger paatrænger den opløftende Tanke sig os: hvad om den gothiske Nation — Norges, Sveriges, Danmarks Folk — dannede et politisk Forbund, hvert med sin selvstændige, egne fri Forfatning, men under ét fælles repræsentativt Bestyr, én fælles Repræsentation i Udlandet, aldeles efter den nordamerikanske Statsindretning? Da var Nordens,

Nordsøens, Østersøens Dronning kejset; — dog det at opnævne Fordelene af et politisk Statsforbund vilde lede til en Undersøgelse, som er forbeholdt den Kyndigere, der skulde finde det værd sit Skarpsind at optage denne lille Kjærne, der har rig Kime nok til de interessanteste Aandssysselsættelser«. Ja, en Maanedstid efter udtalte han atter de samme Anskuelser i det første Nummer af et projekteret literært Ugeskrift »Nordlyset«, hvor det i et af ham forfattet Program hedder, »at den norske Almenhed vel ret nøjagtigen igjennem et fem- eller sexdobbelt Ekko underrettes om de Begivenheder, som foregaa i en fjærnere Kreds uden om den, end i den Kreds, som indringer med Nordsøen, Elben, Østersøen og Kjølen de gothiske Brødrefolk — at i det mindste den mere dannede Del af den norske Almenhed kun ugjærne kan vide sig, efter Foreningen med Sverig, lige saa ubekjendt med det aandelige Liv der, som før denne Begivenhed, og end mere end tilforn med dettes Tilstand i Danmark«. Bladet var »en Affødning af en Idé, som ved Tanken om, hvor fremmede de tre Gothefolk dog forblive for hverandre, faldt Undertegnede (Henr. Wergeland) ind, nemlig den, at foranledige Udgivelsen af en Tidende i hvert af de tre Riger, som skulde befatte sig med at udbrede Kundskab om det aandelige Liv i de andre tvende«, og i Overensstemmelse hermed skulde dets væsentlige Indhold blive »Meddelelser i det norske Sprog af de mest udmærkede Afhandlinger, som de fortrinligere svenske og danske Tidender tilbyde«. »Den dybere mulige

politiske Betydning i en saadan Tidende« hedder det videre, »lader sig ikke skjule for Nogen, som med et klart Øje over Norden, i Norges trefarvede Banner har set det mysteriøse tria libera juncta in uno fra Dovre straalende sænke sig over de adspredte Gother, som for at minde dem om de Forjættelser, der indprægedes dem i samme Sprog, Sæder og Karakter«. Saaledes se vi Henrik Wergeland være den Første, der rejser Skandinavismens Fane i vort Aarhundrede; at han ikke blev dens Forkæmper, ja end ogsaa en Tid synes at være dens Modstander skyldtes mere Tid og Forhold end hans Vilje; thi han var ellers ikke den Mand, som undlod at honorere sine literære Løfter. Han var en Ven af det stærke og vægtige Ord, men det dræbte ikke Handlingen hos ham som hos saa mange Andre, det forpligtede ham blot.

Under Udarbejdelsen af sit store Frihedsepos var Wergeland bleven sig sit Kald bevidst. Kun glimtvis se vi hans Digtning antage mere klare og harmoniske Former, f. Ex. i »Spaniolen«; men dens Maal er en Gang for alle bestemt. Han erklærer, at hele hans Stræben og Virken for Fremtiden skal gaa ud paa i Praxis at kommentere »Skabelsen, Mennesket og Messias«. I en Anmeldelse af Ridderstads politiske Digte »Tidsrunor« henviser han sympathetisk til Fortidens Digtere, »de sande Digtere«, der gjorde Verdensmoralen til deres Poesis Drivhjul og optraadte som Kongernes Lærere og gik i Spidsen for Hærene, naar de droge ud til Slag; saaledes skulle Digterne i vor Tid være Idé-

anførere og Folkenes Lærere«. «Vi ville have Digtere«, siger han, »som ikke bo i Himlen for at spytte paa Jorden; som beherske sine Idealer; som leve, men ikke dø af Følsomhed, og ikke ville, at andre skulle dø af den, som deres Værker udaander; som ikke beruses af en barbarisk Fortids Mulm, eller baske om med Fantaseringerne i dens Støv for at gjøre Nutiden ærværdig ved at tilpudre den dermed, men som forstaa sin Tid, deltage i dens Krav, oplyse den derom og paaskynde dens Idrætter og Flugt; og endelig som idealisere ikke derfor, men for at realisere eller se eller haabe realiseret. Den højeste Egoisme, Tyranniet, har været bekæmpet af dem med lige saa megen Styrke som de Massers, de rejste, alt fra Profeterne af, der trøstede de Grædende ved Babylons Floder, til Schiller, Byron og til nu, da Delavigne bevæbnede Paris. Og i Tyskland, hvor Digternavnet især er blevet fornedret ved Divertissementskjalde, der hændtes det ogsaa, at

**Kørner sang og Arndt og Uhland — Lützows sorte Jagt
vare deres Toner kun i Liv, i Staal, i Sejr.**

Men vældigst af Alt var den Indflydelse, som Skjalde erholdt i og paa Revolutionerne. Da fremkom maaske ingen store eller lange »Kunststykker« fra dem; men hvorfor? — fordi den ilsomme Realiseren af deres Idealer bortrev dem:

**Da Rhiga sang,
paa Marathon glimred igjen en Falang,**

og Zevs sit Lyn
Kanari, den Brændende, gav ifra Skyen".

Vi kunne derfor forstaa, med hvilken Længsel han har higet mod Revolutionernes Fødeland, Frankrig, og hvilke Anelser, der opfyldte hans Bryst, da dette Ønske endelig realiseredes i Sommeren 1831. Næppe har han fra Diligencevinduet faaet Øje paa den trefarvede Fane, der staar plantet mellem to hvilende Musketerkompagnier, før han udbryder i et oprigtig ment »Vive l'armée francaise! Vive le drapeau tricolore!« Og Hilsenen gjentages uvilkaarlig af alle Passagererne; halvsøvnige, som de ere, kommer der pludselig Liv i dem; Damerne vifte med deres Lommetørklæder, og Herrerne svinge deres Hatte. Strax kommanderes der i Gevær, Officererne sænke deres Kaarder, og Fanen bliver svungen, medens Diligencen langsomt ruller hen under den af Morgensolen belyste Allé, og alle juble: »Vive l'armée francaise! Vive le drapeau tricolore!« — Paa Bastilledagen den 14de Juli træffe vi ham midt i den urolige Folkevrimmel i Fare for sit Liv, da han ikke kan modstaa Lysten til om saa blot for én Gang »at svømme med for nogle Øjeblikke i Skummet over disse Afgrundsbølger«. Og senere da han bliver bedet til Gjæst hos den norsk-svenske Minister, og denne udbringer en Skaal for Norge, forglemmer den unge enthusiastiske Digter i den Grad Tid og Sted, at han i sin Replik buser ud med Trusler mod Rusland og Hævnraab for Polen og paastaar, at Karl Johan skulde have givet

Rigsdag og Storting Pokker og hugget ind til Forsvar for det ulykkelige Land.

Interessant forekommer det mig, hvad han fortæller om sit Besøg hos den gamle Peter Andreas Heiberg. Wergeland var særdeles velvillig stemt mod denne: P. A. Heiberg var mellem de Mænd, hvem den unge Digter havde tilegnet sit store Epos; og da han nu kom til Paris, tog han ind i Hotel du Havre, fordi Heiberg boede der. Men den gamle og unge Republikaner fandt kun liden Behag i hinanden. Taalmodigheden forgik den livlige Wergeland, naar den Gamle hele Timer igjennem plagede ham med sine literære Anekdoter og bitre Udfald mod fordums Fjender, og han slutter dette Afsnit i sine Livsskitser med den vistnok ret træffende kortfattede Karakteristik: »P. A. Heiberg var en Grav, der gjemte paa Alting, en gammel Æske, fuld af Snurrepiberier og Nag«. Men det uheldige Udfald af dette Besøg har mere end anekdotmæssig Betydning. Det er et Fingerpeg hen imod Forstaaelsen af Henrik Wergelands Forhold til de dansk-norske Poeter fra det 18de Aarhundrede, som man undertiden vil gjøre ham til en Udløber af. Mellem dem og Wergeland er der den samme Forskjel, som mellem Krybdyr og Fugl, de høre til to helt forskjellige Klasser. Det er ikke Wergeland, der fortsætter eller afslutter den dansk-norske Poesi fra det 18de Aarhundrede, det er Welhaven. Er der en nordisk Digteraand fra det 18de Aarhundrede, der har gjennemstrømmet Wergeland, saa maa det være den stærkt isolerede

Ewald, som her har bortkastet sit kirkelige Klædebon og iført sig Republikanerens Dragt. Man tænke sig blot Welhaven i Stedet for Wergeland i Sofaen hos gamle Heiberg, han vilde ganske anderledes have spidset Øren efter disse Smaahistorier om sine literære Forfædre. Wergeland kjededes ved dem, han havde kun faa Sympathier til fælles med den Kreds, hvorom de berettede.

VII.

Wergeland slap vel i Grunden aldrig sine skandinaviske Ideer. Da Frederik Barfod i Slutningen af Trediverne begyndte Udgivelsen af »Brage og Ydun« der var baaret af samme Tanke som i sin Tid havde begejstret Wergeland, leverede denne som Bidrag hertil nogle af sine skjønneste Digte som »Den første Omfavnelse«, »Dalvise« og en af sine indtrængende Afhandlinger om Jødernes Emancipation; men foreløbig havde Forholdene forandret sig; andre Formaal krævede nu hans ubetingede Hengivelse og hele Virksomhed; han var nødsaget til at tage det i Agt, der laa lige for og skyde den skandinaviske Enhedstanke ud mod Fremtidens Horisont; thi som han skriver i et Brev til Ridderstad i Slutningen af Aaret 1834, »Politikken havde endnu ikke højnet sig til at kalde Aandernes Forening sit Endemaal«.

Thi nu var det Sværdtid hjemme i Norge, den Tid, hvortil Henrik Wergelands Navn især er

knyttet, som Grundtvigs er knyttet til Kampen for Danskheden her hjemme. —

Normændene havde 1814 faaet en overordentlig fri Konstitution; men de havde faaet den paa en Tid, hvor hele det øvrige Evropa begyndte at reagere og rejse Trone og Alter fra det Støv, hvori den franske Revolution havde styrtet dem. Denne samtidige reaktionære Periode er vist nok Grunden til, at det norske Folk i Tidsrummet 1814—30 ikke gjør synderlig Brug af de Friheder, som Grundloven hjemlede det, men lader Alt, for saa vidt de ny Administrationsformer tillade det, gaa i den gamle Gænge. Vel var Norge i politisk Henseende skilt fra Danmark; men med Hensyn til Kulturudvikling og Dannelse fulgte de to nærbeslægtede Folk endnu de samme Baner. Dette kan ikke undre Nogen, naar man erindrer, at alle Embedsmænd og Universitetslærere havde faaet deres Uddannelse i Danmark og, foruden at de ved Venskabs og Familiebaand vare knyttede til dette Land, netop paa denne Tid særlig havde Grund til at se hen dertil, da den danske Aandsudvikling under en Række betydelige Digtere og fortjenstfulde Videnskabsmænd stod i sin fuldeste Flor. Det faldt ganske af sig selv, at danske Mænd kom i Betragtning ved Besættelsen af Professorpladser ved Kristiania Universitet, naar deres Dygtighed kvalificerede dem dertil; saaledes drog Frederik Dahl og senere Povl Møller der op. Danske Skuespillere gjæstede hvert Øjeblik de større norske Byer; og Ingen forargede sig over at høre det danske Maal

paa den norske Scene, saa meget mere som de Stykker, der opførtes, for største Delen afspejlede særlig danske Forhold og Lokaliteter, hvormed den daværende dannede Klasse i Norge var godt bekjendt fra gamle Dage. Men efterhaanden som den unge Generation voxede til, og det Folk, der vel ikke havde skabt Konstitutionen af 1814, men for hvem den var skabt, kom til Bevidsthed om, hvad det ejede i denne, da maatte Forholdet forandres. Den Brusen, der ledsagede Julirevolutionens Storme, naaede ogsaa det norske Folks Øren, det vaagnede og saa til sin Forbavselse, at det grundlovmæssig allerede i lang Tid havde besiddet de Friheder, som de øvrige Evropæere nu satte Liv og Blod ind for at vinde. Disse dyrebare Friheder burde altsaa bruges. Men hvorledes? og lige over for hvem? Naturligvis lige over for dem, der havde Magten i Hænde, og som derfor kunde mistænkes for vilkaarlig Brug deraf, nemlig Kongen, Regeringen og dem, der vare Regeringen forpligtede, Embedsmændene. Der havde aldrig bestaaet noget særdeles kordialt Forhold mellem den norske Bondestand og Administrationen i Dansketiden; vi have i det Foregaaende omtalt, hvor tit Bønderne toge sig selv til Rette lige over for Embedsmændene eller indkom med Klager over dem. Nu havde rigtig nok Norge unddraget sig Danskevælden; men dets Embedsstand var dog, trods al sin Patriotisme, og kunde, som før bemærket, i Følge sin Fortid ikke være andet end dansk i Dannelse, Anskuelsesmaade og Interesser. Skulde der altsaa gjøres Front mod Embedsmændene, fulgte

det af sig selv, at der ogsaa maatte gjøres Front mod den Dannelse, i Kraft af hvilken de indtoge de øverste Pladser i Staten; og saaledes faar da den demokratiske Bevægelse et særligt nationalt norsk Præg.

Der er ingen Tvivl om, at denne Bevægelse havde sin Berettigelse. Var det norske Folk blevet et frit Folk, og havde den norske Bonde som et betydningsfuldt Samfundselement faaet sin gode Andel i denne Frihed, saa havde han ogsaa Ret til at bruge denne uden bestandig at gaa i Embedsstandens Ledebaand eller lytte til dens Anvisninger; thi hvad enten det nu er Bureaukrati eller Kongevælde, saa klinger dog den Regeringsgrundsætning ilde i enhver Frihedsmands Øren: »Alt for Folket, men intet ved Folket«. Embedsstanden har, trods al den Hæderlighed, den maatte være i Besiddelse af, ogsaa sine Standsfordomme, der gjør, at den ofte ikke kan se det Berettigede og Ønskværdige i mange af Almuens Fordringer og Bestræbelser. Og hvad den nationale Side i den norske Opposition angaar, da er det Noget, man vel ikke behøver at indprente os Danske, der i Sekler have lidt under en beslægtet, men overvældende Kulturs Indflydelse, som vi først i de sidste Decennier have begyndt at modarbejde af al Magt, at et Folk, saa snart det er opvaagnet af en Aarhundredesdvale, søger at knytte den afbrudte Aandsudviklings Traad til den ny, som det bestræber sig for at frembringe.

Bevægelsen var altsaa baade naturlig og berettiget og hertil kom, at den norsk-svenske Konge

meget mod sin Vilje havde gjort alt Muligt for at stimulere den. Karl Johan havde set sig vred paa Norges Konstitutionsdag den 17de Maj; den mindede ham, sagde han, alt for meget om den Tid, han havde staaet i Vaaben lige over for Normændene; men den mindede ham vel ogsaa om, hvor nødig de fleste Normænd den Gang havde sluppet den gamle Forbindelse med Danmark. Især maatte dog den Tanke ærgre ham, at hans nuværende Undersaatter paa den Dag som et suverænt Folk havde skrevet sin egen Grundlov uden at spørge nogen Konge om Tilladelse. Bernadotte, Frihedsmanden fra Revolutionsaarhundredet, følte i denne Helligalliancens Periode som Konge de landsfaderlige Følelser røre sig i sin Barm: han udstedte altsaa et Forbud mod Festligholdelsen af 17de Maj. Skjønt man skulde synes, at dette maatte tirre Oppositionslysten paa mange Steder i Norge, saa havde dog de godmodige, mod alt Demonstrationsvæsen uvillige Kristianiensere fast besluttet, at Majestæten ikke skulde tage nogen Forargelse af deres Opførsel den Dag. Men hvad skete! Den 17de Maj 1829, da det smukke milde Foraarsvejr havde lokket en Mængde Mennesker ud til Aftenpromenade paa Kristiania Gader, paakom der den svenske Statholder Grev Platen den stærkeste Mistanke om, at denne fredelige Hob gik omkring med skumle Planer om at gjøre revolutionære Spektakler. Platen var ellers en klog og ædelttænkende Mand; men hans Omgivelser havde tudet ham Ørene fulde om Kristianiensernes illoyale Tendenser i disse farlige Tider og gjort et svært

Parti ud af, at den kristianiensiske Almue og Studenterne den Dags Formiddag havde vist en naiv Glæde ved at raabe »Leve« for det ny hurtigsejlende Dampskib »Konstitutionen«, da det var ankommet til Bryggen. Altsaa Byens Kommandant General Wedel steg til Hest, mønstrede sine Folk, og Politimesteren med sine Betjente satte sig i Bevægelse. Havde der ikke været Liv i Kristianienserne før, saa kom der nu: de Herrers utidige Tjenesteiver var altfor morsom. Kristiania Torv blev efterhaanden fyldt med en Menneskemængde, der dels lo og samtalede, dels med nysgjerrige Blikke betragtede General Wedel og Politimesteren. Dog opstod der hverken Larm eller Spektakkel; Folkemængden var blot i en gemytlig Stemning, der fik sit Udtryk i smaa Hurraraab, naar de høje Avtoriteter, Kommandanten og Politimesteren, gjorde en Manøvre paa deres Heste. Da Generalen og hans Ordonansofficerer forlode Torvet, fulgte Folkehoben et Stykke med, drejede pludselig af, drog ned forbi Studenterforeningen, raabte atter Hurra og forføjede sig igjen tilbage til Torvet. Man skulde ikke have troet, at Nogen kunde tage disse fordringsløse Adspredelser ilde op, og man maa derfor dele de godmodige Borgeres Forbavselse, da der i Skumringen viste sig Lygter paa Torvet, og Stiftamtmanden med lydelig Røst erklærede, at Avtoriteterne maatte gribe til alvorligere Forholdsregler, da Politiets Opfordringer til Folkemassen om at skilles Intet havde frugtet. De gode Folk havde slet ikke hørt noget Saadant. Nu blev ved

Hjælp af Skinnet fra Lygterne Lovparagrafferne om Forstyrrelsen af den offentlige Rolighed oplæste af den højvise Magistrat; Noget, der gjorde et overvældende komisk Indtryk paa Wergeland, som befandt sig midt i Hoben og siden gjorde Situationen til Æmne for en af sine Farcer. *) Efter Oplæsningen steg den almindelige Forbavselse; der var ikke et Menneske, der havde tænkt paa at forstyrre den offentlige Rolighed, man gabede paa hverandre og forstod ikke, hvad i Grunden alt dette skulde sige. Da skræmmedes man pludselig op af sine Kontemplationer ved et Kavallerichoc; Generalen havde givet sine Ryttere Ordre til at sprænge det »ulydige Folk« fra hinanden. Forgjæves flygtede de stakkels Mennesker hver til sin Side; intet Steds var man sikker for de indhuggende Kavallerister, og til Overflod kommanderedes Fodjægerne til at lade deres Geværer. Der opstaar et frygteligt Hurlumhej; Alt, hvad der kan løbe, gaa eller krybe, forføjer sig bort med den størst mulige Hast; men ikke hastig nok for de brave Krigere, hvis Mod nu engang er blevet opildnet.

Det Hele var en Skandale for de Styrende, og Grev Platen tog sig det Skete meget nær. Men Enhver kan indse, at der ved slige utidige Misgreb fra Regeringens Side, i hvad Folket kaldte sin nationale Ret, lagdes endnu mere Tønder til den ulmende Norskhedsiver. Ikke at tale om at saadanne Forbud var funden Føde for mindre

---

*) Fantasmer efter Ravnekrogspoetens Manuskript.

samvittighedsfulde Demagoger, som laa paa Lur efter enhver Lejlighed til at demonstrere og i højtklingende Fraser paatale Folkets Ret. En saadan Mand var Peder Pedersen Soelvold. Han havde en Gang været Skoleholder, men havde senere slaaet sig paa Politikken og rejst Landet rundt for at agitere for Embedsmændenes Udelukkelse fra Stortinget. Derpaa havde han grundet Bondeoppositionsbladet »Statsborgeren«. Hver politiske Overbevisning er god for sig, og Ingen har nogen Sinde benægtet, at en konstitutionel Stat for at konservere sin Karaktér, maa kunne rumme flere Partier inden for sin Kreds og tillade den Enkeltes Mening saa vidt som muligt at komme til Orde; men naar en saadan ikke bæres oppe af den personlige Vederhæftighed, der altid maa garantere Sandheden af den individuelle Anskuelse, saa tør man ingenlunde skjænke den sin Sympathi. Saaledes var det her: Soelvold var et egennyttigt, upaalideligt Menneske, en uværdig Repræsentant for den Stand, han skulde repræsentere gjennem sit Blad. Henrik Wergeland, som blev hans Efterfølger i Redaktionen, kan ikke yde hans offentlige Optræden nogen Anerkjendelse, skjønt han honorerer Tendensen; han kalder »Statsborgeren« under Soelvolds Redaktion for »en Slags Alligator, som i sex Dage laa skjult i sit Dynd, men gabede baade hørlig og synlig den syvende for at sluge et halvt Dusin Embedsmænds gode Navn og Rygte«. Det endte da ogsaa med, at Peder Pedersen Soelvold blev dømt æreløs og maatte rømme. Men man adskille

her vel Sagen fra Personen. Den Stemning, som havde baaret dette Oppositionsblad oppe, var betydningsfuld nok; og havde Bladet end under Soelvolds Redaktion for det meste sigtet under det ideelle Maal, saa havde det dog bragt en vis idealistisk Uro i den norske Almues Gemytter, givet den en dunkel Anelse om, at ogsaa den havde en Mission i Samfundet at udføre, ogsaa den havde Opgaver at løse, og fremfor Alt havde det indgydt Almuen Kjærlighed til Landets fri Grundlov.

Den Form, igjennem hvilken denne Sans og denne Kjærlighed til Grundloven kom til Syne i »Statsborgeren« og det andet demokratiske Organ »Folkebladet«, vil vist nok paa det norske Folks nuværende Standpunkt være det temmelig ulidelig. Den nationale Selvbevidsthed, som man har besværet sig saa meget over hos vort Broderfolk, er vel ikke forsvunden, men har lidt efter lidt antaget mildere og mere naturlige Former, efterhaanden som Normændene gjennem deres frodige Literatur og kraftige Samfundsliv have givet Evropa og navnlig os Danske Syn for Sagn, at de med Ære udfylde deres Plads mellem de beslægtede Folk. Men omkring Trediverne, hvor Normændene ikke havde Andet at henvise til end deres Middelalder, (der rigtig nok den Gang kun var lidet kjendt), deres Odelsbønder, som dem, der renest havde bevaret den norske Nationalitet, og deres fri Statsforfatning, kunde de ikke gjøre Andet end stadig føre disse Navne i Munden og citere dem i Sang og Tale. Bondens jævne, tarvelige Liv, der

havde gjort ham til den Mand, han var, skulde nu være Mønstret for enhver Normand. Man skulde klæde sig i Vadmel og Hvergarn; »Ingen maatte mere kjøbe Silkebaand, fine Tøjer, kostbare Kamme eller udenlandske Knapper«. «Mode- og Luxushandleren«, hedder det, »der ser os koldsindige gaa forbi hans Galanteribod, vil vel grine ad vore Vadmelskofter, der ere spundne og vævede ved vore Mødres, Koners eller Søstres Hænder, og Stormanden vil maaske slaa Rynker paa Næsen, naar vi byde ham norsk Øl, eller beværte ham med det, som istedenfor at være hentet fra Indien eller Kina, er voxet paa Odelsjorden. Men vi kunne med stolt Selvbevidsthed sige, at under Vadmelskoften slaar intet indknebet Høkerhjærte, men et, der er forædlet ved Kundskaber, er modtageligt for store og højere Følelser, og som saadant slaar højt for Sandhed, Fædreland, Frihed og Konge«. Og senere siges der: »Hvilket stolt, ærværdigt Syn vilde det ikke være, at se Landets fornemste Damer, selv til Bal og Højtidsfærd, bære Kjoler af norske Tøjer, hjemmevirkede Straahatte, at se Landets fornemste Mænd bruge Vadmel istedenfor engelsk Klæde, og det ikke af Tvang eller Trang, kun af patriotisk Omhu for Landets Opkomst!« Ja man lavede sig et Mønster af en Odelsbondes Tilvær og daglige Liv, hvor selv de mindste Detailler ikke vare glemte. En Fortæller beretter, hvorledes han ved Indtrædelsen i en norsk Bondes Stue fandt Grundloven i Glas og Ramme tillige med Portrætter af folkeyndede Mænd paa Væggen over den hvergarns-

betrukne Sofa, Landhusholdningsskrifter og politiske Brochurer »af god Aand« paa Bordet. Husets Døtre, »som kaldtes Jomfruer, men vare uden falske Krøller og klædte i fint og smukt Vadmel«, forlode deres Væverstole, efter at Husherrens og Gjæstens Samtale om Fædrelandets Anliggender var til Ende, og bøde Forfriskninger »baade fortræffeligt Øl og Punch, der var brygget af fuldkommen ren norsk Kornspiritus«. Thi Tarvelighed i Mad og Drikke skulde svare til Tarveligheden i Klædedragt; kun hjemlandske Produkter maatte anvendes saa vel til denne som til hine. — Kun en eneste Gang om Aaret taalte man, at denne Tarvelighed blev tilsidesat. Det var den 17de Maj, som Almuen nu, efter at det var blevet forbudt at højtideligholde den, atter og atter af Oppositionsbladene opfordredes til at fejre. Og de efterfølgende Dage strømmede da ogsaa hine Blade over af Referater om, hvorledes denne nationale Mærkedag hele Landet over havde givet Anledning til de smukkeste og fornøjeligste Sammenkomster. Med stærke Farver skildres f. Ex., hvorledes »de fri Odelsmænd i Eidsvold samledes den 17de Maj Kl. 5 Eftermiddag om det norske Flag paa en over Vormen ophøjet Flade tillige med Odelsbønderne fra Store-Næs, som kom roende i en stor Baad, med 6 Klarinetter, Gongon og Tromme, spillende og syngende Nationalsangen og »Parisiennen« *), hvorpaa Baalene og Tjæretøn-

*) Henr. Wergeland havde oversat Casimir Delavignes „Parisienne“.

derne antændtes, og Gjenter og Gutter samledes til 17de Majleken, og Skaaler udbragtes«.

Skulde Alt være nationalt og norsk, saa følger det af sig selv, at enhver fremmed Nationalitet, der søgte at brede sig paa den hjemliges Bekostning, maatte vække den demokratisk-nationale Oppositions Uvilje. »Statsborgeren« blev da heller ikke træt af at gjøre idelige Udfald og udslynge Truselsord mod de danske Skuespillerselskaber, der gjæstede Kristiania. Heri fandt Bladet det haandgribeligste Bevis paa, hvilket dansk Uvæsen der dreves i Norges Hovedstad; nej »norske Skuespillere, norske Stykker, norsk Musik og norsk Theater« i den By, som gjorde Fordring paa at være den nationale Kulturs Centrum! Ja man var saa opfyldt af Indignation over det Fortrin, det ikke-hjemlige Sprog nød, at man kun fandt Marseillaisens Toner værdige til at være Akkompagnement til Kampsangene for den nationale Mundart. »Statsborgeren« mødte en skjøn Dag med et Digt »Marseillaner-Hymne, omskrevet og afpasset for Norge», hvori der forekommer følgende Strofe:

„Hvad vil disse sjællandske Sværme?
Disse Bander af Trælle fra Thy?
Vil I lære vort Dovre at hærme *)
efter Frederiks pjattede By?
Aander fremlyne fra Norriges Dale!
Atter I skal udi Aaget gaa?
Os Normænd Juten tænker paa
at fraliste vor Fædrenetale.

*) Snakke.

Til Vaaben: Pennen grib!
Det Aandens Glavind slib!
Flyv norske Gejst! Dit Vingeslag
skal slaa det Aag ikvag".

Det er parodisk, det er vist! Den hele Norskhedsbevægelse er i det Hele taget paa den Tid ikke langt fra at udarte til Karikatur, den taber mere og mere Inderlighed, Sandhed og Skjønhed. Da kommer Henrik Wergeland, stiller sig i Spidsen for Bevægelsen, giver den sit ideelle Sving og fører den ind i det Spor, den en Gang for alle maa følge.

Wergeland var ikke Danskehader, tvært imod: vi have i det foregaaende set, hvorledes han er den første, der i vor Tid atter undfanger Skandinavismens store Tanke, og han stod her i fuld Overensstemmelse med sin Fader, der i Slutningen af sine »Tanker og Bekjendelser« udbryder i Anledning af det skandinaviske Røre mellem Studenterne: »Min Skaal er: Unionen for evig, men intet Kalmar«; men Henrik Wergeland havde en stærk Følelse af, at det nu gjaldt først om at oparbejde en selvstændig norsk Kultur og føre den norske Grundlovs Løfter ud i Livet. Men den norske Aandsudvikling kunde ikke løbe jævnsides den danske, uden at hin, som det havde vist sig, blev et Appendix til denne, og hertil kom, hvad man navnlig ikke her nede i Danmark synes at have haft Blik for, at den unge norske Aandsudvikling maatte bygge paa et væsentlig andet Grundlag end den daværende danske, der trivedes i Enevældens Skygge, nemlig

paa en fri Statsforfatnings Grundvold. Hele den danske Poesi fra hin Tid bærer tydelige Mærker af at være udklækket under Absolutismens Vinger, dens rent æsthetiske Værdi for øvrigt ufortalt; hvorledes vil man da fordre at Henrik Wergeland, Konstitutionens Mand, skulde kunne finde Behag i den. Man fortælle os ikke, at det er opstrammet Patriotisme, naar han vægrer sig ved at lyse den samtidige danske Poesi i Kuld og Kjøn, eller naar han kaster Haansord paa den, som i Digtet til Ridderstad, hvor han omtaler

Tidens Musa, Romantikken,
med dens bløde Flygelspil
og Bonsbons i Fikken.

eller i det følgende Digt (»Digte, 2den Ring«), hvor han tilraaber den unge Digter:

„Skjald, ej se Du tilbage,
ej mod den runede Sten!
ej imod Højen, der gjemmer barbariske Dage!
Lad ligge de Skjolde! lad smulre de Ben!

Der paa Højen lad krybe Oldgranskermyrer omkring.
Dem lidt Støv skal, som Snusen en Kjerring, begejstre
— ja til at fortælle utrolige Ting.

Wergeland saa og følte det stærkere end nogen Anden, at de udelukkende æsthetiske Interesser her nede i Danmark optog eller sysselsatte de begavede Aander alt for meget og drog deres Sind og Tanke bort fra det politiske og sociale Livs Krav, fra Virkelighedens Idealer til en drømt Verden. Blev

den angivne danske Kulturbevægelse ledet ind i Norge, da var der intet Haab om en kraftig Udvikling af de Spirer, hvis Frø vare nedlagte i den norske Konstitution; de vilde blive kvalte, derom følte han sig overbevist. Og skjønt ingen Landsmand mere end han kunde elske og ære sit Lands liberale Grundlov, saa følte han dog godt, »at den norske Konstitution endnu kun glimrede som ydre Statsforfatning, og at der i de forløbne 16 Aar Intet var gjort for at nedlede den til det borgerlige Samfund. Men det var i Konstitutionens Aand det norske Folk maatte arbejde fremad!«

Alt dette have vi Danske som oftest glemt, naar Wergeland var paa Tale her nede. Forelsket i den Poesi, som Oehlenschläger og hans Skole har frembragt, vant til at stille den over Alt, hvad der er produceret af samme Art i de øvrige skandinaviske Lande, have vi ikke kunnet fatte, at en Mand som Henrik Wergeland, der selv var Digter, ikke vilde paaskjønne vor moderne Poesi, og vi have da afgjort dette Spørgsmaal temmelig rask ved at skrive hans Uvilje paa »det norske Hovmods og den norske Selvgodheds« Regning. Man tager fejl; Henrik Wergeland, der som ingen anden nordisk Digter levede og aandede for Frihedens store Tanke, der betragtede Fremskridtet som et religiøst Krav, kunde aldrig samstemme med de Digtere, der som hele den romantiske Skole ansaa Statsstyrelse som noget Folket Uvedkommende og Undersøgelsen af Livets højeste Spørgsmaal som en Profanation af noget Helligt og Urør-

ligt eller i hvert Tilfælde som et Standsprivilegium. Og til denne Klasse hørte alle Digterne af den oehlenschlägerske Skole, til denne hørte hele den hejbergske Kreds, det vil altsaa sige hele det toneangivende Digterkorps. De Digtere, der fulgte en anden Retning og skrev i en anden Aand fristede en kummerlig Tilværelse, saaledes Christian Hvid Bredahl. Man indvende ikke, at de danske Romantikere aldrig forfaldt til slige reaktionære Extravagancer, som deres tyske Fæller, det er dog den samme Surdejg, om den end er æltet paa anden Vis. Hvilken Uvilje nærede ikke disse Mennesker imod den store Revolutions Frihedsideer og de Forfattere, der havde kastet dem ind mellem Folket; det er gjennemgaaende for dem alle, Oehlenschläger, Ingemann, Poul Møller o. s. v., ja selv hos den senere saa liberale Grundtvig støde vi atter og atter paa det Samme i hans første Periode. *) Men det var netop hine liberale Forfatteres Grundsætninger, hvorpaa den norske Konstitution hvilede, og det var netop i dens Aand Henrik Wergeland var opdraget, og som var gaaet over i Blodet paa ham. Hvad tror man hine danske Digtere, Tronens og Alterets svorne Forsvarere, havde sagt, naar de

*) Se f. Ex., hvor Oehlenschläger i „Langelandsrejsen" omtaler Voltaire („Gibsbilledet"). — Ingemann kalder Voltaire „en aandelig Ruffer" („Landsbybørnene") og fremstiller ham i en latterlig Ammestuehistorie som en forpint Sjæl, der brænder i Helvede („Æventyr og Fortællinger" V; 58). Poul Møllers stærke Uvilje mod vor Tids liberale Bevægelser er bekjendt nok (Se „Kunstneren mellem Oprørerne" og Digtet Nr. 8 i „Fragmenter").

havde set en ung Kollega udtale sig som Henr. Wergeland i »Alm. norsk Maanedsskrift« for 1831, hvor han opkaster det Spørgsmaal: »Hvi skrider Menneskeheden saa langsomt fremad?« Efter at have udtalt sig om konstitutionelle Stater som nødvendige Overgangstrin til Republikken, siger han videre: »En endnu mere gigantmæssig Skyggekæmpe end den imaginære Tronsky-Majestæt, nemlig den lige saa imaginære Mysterie-Majestæt, rejser sig bag tusend Altre og fylder Hjærterne med Bæven og slaar Hjærnerne med et delirium tremens, saa snart man nævner den egentlige Grund til denne almene Følelse af Lykkebrist, saa snart Sandheden lader sig høre i denne Tone: »den religiøse Forfatning maa staa i tilsvarende Forhold til den borgerlige: den maa være liberal, saafremt denne er liberal: denne Religions-Forfatnings Liberalitet sættes ikke alene i Tolerance, men deri, at den lige saa vel vedkjender sig at have fælles Kilde med den borgerlige Forfatning, som den vedkjender sig, skjønt i højere Potens, at have samme Maal som denne. Men hin Kilde til de stedse fuldkomnere udviklede Statsforfatninger, hvilken anden er den end den stedse sig mere udviklende Fornuft? Som en elastisk Ring, lagt om den unge Ørns Hals, udvider sig, alt som denne voxer, saa maa den menneskelige Sjæls Forhold baade til Jord og Himmel klares, som denne selv bliver mere klar. Men ligesom Ørnen vilde kvæles, naar den voxede til, hvis Ringen var af Staal, saaledes kvæles Menneskeheden i dens Fremskriden

og Forædling, saa fængsles ogsaa Civilisationen, naar disse forældede Formler, der ere anviste Plads i det uhyre Taagerum uden for Tænkningens Sfære, gjøres til Civilisationens Stempel, naar Folkemassernes Viden indskrænkes til disses ordrette Fremplapren, naar deres edelige Antagelse gjøres til conditio sine qva non*), for at regnes saa at sige til Menneskeheden — Med ét Ord: Religionsforfatningerne trænge til en Revolution, og Evropæernes, som de, der have opkastet sig til de andre Menneskeklassers Koryfæer, først og fremst. Det Mysteriøse maa bort — det Sædelige og Belærende i en Religion, det af en objektiv Menneskefornuft Udledelige maa fremhæves i et sammenhængende System som almenmenneskelig Religion — Præsterne af enhver for Tiden bestaaende Trosbekjendelse maa bringes tilbage fra at spille Roller som Midlere mellem Himmel og Jord, til at være Folkelærere«. Hine Mænd vilde have rystet misbilligende paa Hovedet, erklæret den unge Digter for smittet af den franske Oplysnings Aand og spaaet hans poetiske Bane en krank Lykke. Thi for disse Folk løb Poesien og Troen paa de kristelige Dogmer i Et; Tvivleren var enten en prosaisk Sjæl eller en fræk Vindbeutel. Og naar hertil nu kom, at Wergeland paa den hensynsløseste Maade omgikkes med Versform, Rim og Metrum, saa vilde de ikke have taget i Betænkning med Hauch at kalde ham for en »Udigter«.

*) Absolut Betingelse.

At de danske Digtere fra det henrundne halve Sekulum ikke kunde goutere en Digter som Henrik Wergeland er nu altsaa forstaaeligt nok; mindre forstaaeligt synes det derimod at være, at danske Skandinaver som Ploug og Lehmann have stillet sig i et saa uvenligt Forhold til denne Mand og bedømt ham saa partisk, lige saa vel som han paa sin Side ikke har ydet den danske Skandinavisme synderlig Sympathi. Dog det Uforstaaelige forsvinder, naar man lægger Mærke til den Snæverhjærtethed og Ensidighed, der har karakteriseret den danske Skandinavisme: den har aldrig haft Sans for det Berettigede i en selvstændig norsk Aandsudvikling; den har betragtet de agtværdige Bestræbelser, som i saa Henseende fandt Sted, med de samme Øjne, hvormed en Mand ser Røvere slæbe af Sted med det, som var hans lovlige Ejendom; Skandinavismen her nede hos os er kun bleven dyrket inden for en bestemt Stand, den har aldrig under hine Lederes Anførsel været en Folkesag; og hertil kommer det Præg af Egoisme, som altid har været den paatrykt: snart har man brugt den som Trusel snart som Støttepunkt for sin Optræden i det slesvigske Spørgsmaal, skjønt man burde have erindret, at den nordiske Rigsforening fik sit første ulægelige Knæk ved en lignende Misbrug af Unionsbegrebet. At den skandinaviske Enhedstanke maatte have udviklet sig ganske anderledes under Henrik Wergelands Avspicier er sikkert nok, og gjenoptages den en Gang i Fremtiden, tør man haabe, det vil ske i hans Aand.

Men om Wergeland end ikke yndede de danske Digterskoler og den national-liberale Skandinavisme, saa tager man fejl, naar man tror, at han ikke huede den danske Nation som saadan. Naar man undtager de Bitterheder og heftige Angreb, der kunde undslippe ham i Dæmringsfejdens Hede, saa vil man hyppig i hans Skrifter træffe paa sympathetiske og venskabelige Udtalelser om det danske Folk. Ja faa Normænd have maaske som han haft Sans for det Bløde, Joviale og Naive i den danske Folkekarakter. Lad ogsaa en Smule Railleri have været indblandet i de humoristiske Smaaskrifter, han udgav til Fordel for den gamle danske Kunsthandler Schmahr, saa er der dog næppe Tvivl om, at det var det nationale Elskværdige, der hos denne Mand fik et originalt Udtryk, som vandt ham Wergelands Sympathi:

„Hvo fødtes i det blide Danmark vel
en melankolsk og hadsk kolerisk Sjæl?
Selv den, hvis Vugge stod paa Jyllands Hede,
ombruset af det vilde Vesterhav,
kun Blomsten ser paa Lyngen, ej den vrede,
blodlystne Torn, som stikker frem deraf.

Og jeg, som fødtes under Sjællands Bøg,
er bleven gammel under Sang og Spøg.
Jeg mindes kun det Skjønne, jeg har set;
det er min nationale Karakter.
Ad hver en Gang, jeg i mit Liv har let,
paa Gravens Rand jeg end af Hjærtet ler“.

Og i »Normandens Katekismus«, som dog blev udgivet i Norskhedsraseriets værste Periode kalder

han Dansken »godhjærtig, i Alting honnet«. Ja der var jo end ogsaa et Øjeblik, da han tænkte paa at bosætte sig iblandt os, og da skriver han til Johan Ludvig Heiberg, at eftersom hele hans Liv har været en Kamp imod Fordomme, føler han Lyst hos sig til at give sig i Kast med den Fordom, at han skulde være en saa fanatisk Antidan, at et dramatisk Arbejde, han fremsender til det danske Publikums Bedømmelse, af den Grund skulde forkastes. Hvad ham angaar, har han aldrig haft den Slethed at hade eller den Uforskammethed at foragte det danske Folk, medens han paa den anden Side ikke kan dølge sin Uvilje for det Enevoldsregimente, som Danmark den Gang fandt sig i.

Om Wergelands Sindstemning lige over for den danske Nation kan der altsaa i det Væsentlige ikke være to Meninger; han nærede al den Velvilje for os, som en Normand kan nære for et andet skandinavisk Folk; men han vilde have det norske Kulturliv løsrevet fra Danmarks aandelige Tyranni, han vilde ikke taale, at hans Fædrelands Literatur var en literær Parcel af Danmarks. Han saa meget vel den Uskjønhed og Mangel paa Takt, den Umodenhed og den tomme Ordbram, der ledsagede Norskhedsbevægelsen, men Alt dette var for ham kun Skummet, som var uundgaaeligt, naar Folkehavet var i Bevægelse; Bevægelsens Retning var ham det Vigtigste, og den samstemmede han med af fuldt Hjærte. Denne Retning var god, var nødvendig. Man kan maaske sige, at Norge havde faaet sin fri Konstitu-

tion som en Himlens Gave; skjønt man ikke maa glemme, hvad det norske Folk i fire hundrede Aar havde gjennemgaaet og lidt, og at ogsaa Lidelsen er et Slags Arbejde, et stille, ubemærket, ubevidst Arbejde; men hvorledes man nu end vil bedømme denne højst mærkelige Begivenhed og det norske Folks Forhold dertil, saa maa det dog slaas fast, at den konstituerende Forsamlings Beslutninger paa Eidsvold blot var en kraftig Udtalelse af, at nu vilde det norske Folk være selvstændigt, politisk og aandelig sin egen Herre; og det vilde have været latterligt som et Slag i Bordet uden efterfølgende Handling, om man ikke for Alvor havde taget fat paa dette Selvstændighedsværk. At ivrige Patrioter her maatte pege paa Bonden, som den, hvis Stand fornemmelig var udset til at bære denne Bevægelse oppe, kan ikke undre Nogen, som mindes, hvad vi oftere have hentydet til, at denne Stand i Sprog, Sæder og Anskuelser havde bevaret og, saa godt det lod sig gjøre uden Forbindelse med de øvrige Stænder og andre civiliserede Folk, fortsat den oprindelige Kultur. Videre at udvikle denne, men samtidig at tilføre den friske Elementer og give den stærkere Fart ved at lade den optage den moderne evropæiske Kulturs Resultater, som den jo i saa lang Tid havde maattet undvære, det var Wergelands Hensigt, det, følte han med sikkert Instinkt, maatte gjøres. Derfor se vi ham stærkt grebet af den Idé, som talentfulde Sprogmænd og Digtere senere have søgt gjennemført, nemlig at konstruere et nyt norsk Skriftsprog paa Grund-

lag af det levende Folkemaal; og det — hvad der er saare mærkeligt for Bedømmelsen af hans Bestræbelser — paa samme Tid, som han leverer en almindelig Historie og udarbejder et aandfuldt Overblik over Verdenscivilisationens Gang. Intet har gjort Norskhedsbestræbelserne mere forhadt her nede end »Maalstrævet«; man har aldrig kunnet forsone sig med den Tanke, at Normændene skulde tale og skrive andet Sprog end det, de havde til fælles med os Danske. Men naar man har forsonet sig med Norges politiske Selvstændighed, hvorfor kan man saa dog ikke forsone sig med dets aandelige, saaledes som den efterhaanden viser sig og vil vise sig i Sprog og Literatur. Naar Norge 1814 med Held bestræbte sig for at blive et Rige igjen, som det var for 400 Aar siden, hvorfor skulde det da ikke med lige saa stort Haab om et heldigt Udfald bestræbe sig for at faa sit eget Sprog tilbage, som det havde, da det mistede sin politiske Frihed. Intet er et stærkere Vidnesbyrd om, hvor hurtig og pludselig det norske Folks Kraft sank efter Middelalderens udtømmende Anspændelser end den hastige Forandring, der skete med det officielle Sprog. Endnu noget efter Aar 1400 vil Ingen, som ikke er inde i Oldnordisk kunne læse et Diplom, og henved Aar 1500 vil Enhver, der ikke er aldeles uøvet i Gammeldansk kunne forstaa norske Breve. »Og« siger N. M. Petersen i sin skandinaviske Sproghistorie, »denne Sprogkamp har naturligvis ikke fundet Sted uden stor Modstand, en Modstand, der som enhver Naturrystelse er lettere

at føle end beskrive*. Men hos Bønderne fik det danske Sprog ikke Lov til at trænge ind, her bevarede det gamle Maal sig og groede sin stille Væxt i den mundtlige Literatur, om man saa tør sige, i Folkesagn, Stev og Viser. Det er indlysende, hvor uheldigt disse Sprogtilstande maatte indvirke paa Forholdet mellem de norske Bønder og Administrationen, der brugte dansk Skrift- og Talesprog. I Kirken og i Skolen, i Retten og i Byerne taltes der Dansk, men i Hjemmet taltes det egentlige Norske, et Tegn paa at Hjærtet hang ved det nationale Sprog. Men hvilken Dæmper maatte dog ikke dette Forhold lægge paa den opvakte Bonde, der stræbte ud over sin Stand og ønskede at faa sin Andel af den almindelige Kulturs Goder: dette Kastebaand maatte jo enten tvinge ham tilbage i hans gamle Kreds eller nøde ham til saa godt som aldeles at bryde med de Forhold, hvorunder han var født og opdraget. Det ægte norske Sprog, som det levede paa Folkets Tunge, maatte hæves til Kultursprog for at blive skikket til at modtage Tilstrømninger fra Verdenskulturen; der var intet Andet for, med mindre man vilde udrydde den ægte norske Nationalitet eller gjøre Vold paa Konstitutionen, som tilsikrede Bonden en Plads, der gjorde ham til de forhen privilegerede Klassers Jævning. Alt dette, som selv flere norske Bønder nu i længere Tid have haft Klarhed over, efter at Bevægelsen har faaet Kjød og Blod i de begavede Bondesønner Olaf Asmundson Vinje og Ivar Aasen samt en saa talentfuld Digter som Kristoffer Janson, alt dette havde

Wergeland allerede en stærk Følelse af. Ja han var saa opfyldt af den ubestridelige Sandhed, at et Lands Sprog og et Lands Natur maa ligne hinanden som Moder og Søn, og at man ikke gjennem det daværende avtoriserede Tale- og Skriftsprog fik et klart og fyldestgjørende Begreb om Landets ejendommelige Natur og skarpe Karakter, at han selv begyndte at digte i Almuesproget og 1842 udgav en Digtsamling »Langelejken«, trods de store Vanskeligheder, det ringe Kjendskab til Bygdedialekterne, man den Gang havde, maatte lægge ham i Vejen.

Men først og fremmest var det dog Wergeland om at gjøre, at den norske Almue kunde blive sig de politiske Rettigheder bevidst, som var sikret den i Konstitutionen. Dette var hans endelige Formaal, naar han af al Magt søgte at sprede Kundskabers og klare Tankers Lys derind, hvor Fordom og Obskurantisme holdt Sjælene fangne og blindede Synet. Næppe havde han absolveret theologisk Attestats, før han begav sig paa Vandring; han vilde lære de forskjellige Landskabers Almue at kjende, som han kjendte og elskede den i sin Hjembygd. Ogsaa i de følgende Aar var han jævnlig paa Rejser. Da han kom hjem fra sin første Udflugt, udsendte han som Medlem af »Selskabet for Norges Vel« en varm Opmuntring til Almuen om at sørge for sin Oplysning. Det Brev til Selskabet, som følger med dette Opraab giver et dybt Indblik i den filantropiske Enthusiasme, som har dikteret det. »Jeg har søgt«, siger han her, »at lære Almuens Sjæletarv at kjende baade ved Gjæstebordet, Arnerne, i Kroen og paa

Kirkegulvet — det er Skyggemalerier, man henter der. — O Følsomme tør dem af med din lade Haand! — Men man vende dem med al Kraft mod Solen, mod Lyset! — Den første Lysfarve, som da viser sig, er Haabets. Jeg har set den ved mine første Bestræbelser. — Mine Herrer! De forstaar mig; — der er meget at arbejde. Jeg vil arbejde og føler Kræfter. Understøtter mig saaledes, som jeg beder derom! Giver, dynger Arbejde paa mig! Har jeg mit Hjærte saaledes paa min Side som til dette Værk, jeg ruster mig til, saa Io triumphe! Ser (og denne Undskyldning ville de ikke alene holde god, men kjær), fordi jeg har Mere, Mere at gjøre nu for samme Sag, derfor nødes jeg til at sende Manuskriptet, saaledes som det kom ifra Haanden. Iblandt dette Mere er ogsaa en Rejse, jeg, for at knytte Forbindelser med driftige Mænd, især Præsterne, til Almue-Bibliothekers hurtige Fremme viden om, har besluttet, saa snart jeg kan faa trykte Exemplarer med mig af dette Hæfte, at foretage gjennem Romerikerne, Hedemarkens Amt, Biri, Vardal og Toten. — Jeg beder derfor meget og inderligen om snarest muligt at faa den ærede Direktions Beslutning. Jeg haaber det Bedste og selv om kort Tid at hente dem — at ile til Lehmanns Officin, hjælpe Sætteren, drive, presse og, naar det om faa Dage er færdigt, bede Direktionen om saa mange Exemplarer, den finder tilstrækkelige for de Distrikter, jeg vil røre for Sagen i Vinter. Siden kommer jeg igjen efter flere; thi jeg iler ikke blot Glommen op og Mjøsen rundt; men til Vaaren

fra Lindesnæs — der dukker jeg ind i de dybe Dale — Sætersdalen, Raabygdelaget opad, Filefjæld langs, Fjordene over, Dovre over — og kommer op ved Agdenæs, naar Løvet gulner i Guldal; — men træffer jeg Mennesker — rigere end Høsten, jeg møder, Sommeren jeg fløj forbi. Paa Kristiania Marked kunne Exemplarer uddeles til Bønder, flyve viden om og forberede mange Gemytter, ligesom og blive bekjendte for Mangfoldige, da Bønder, naar de faa noget Trykt fat, gjærne i Kvartererne, hvor de træffe sammen fra de forskjelligste Bygdelag, læse for hverandre; og inden man véd et Ord deraf, staar der en hel Kreds sammenbøjet omkring dem med lyttende Øren. — Et Almue-Bogsamlingsfond i Kristiania og de større Stæder har jeg tænkt at faa i Stand ved velvillige Gaver af Bøger. De oprettende Sogne-Bibliotheker skulle af dette funderes med Gaver efter dets Evne, med 20—40 o. s. v. Numre af Bøger. — Jeg tillader mig end videre at bede om at erholde et Par Planer og Indbydelser samt Udkast til det kgl. Selskab for Norges Vel, for, paa Rejserne, jeg har for, efter Evne at virke for dette. Udbyttet af min Flid for dets Formaal og for det særskilte, jeg har valgt mig — af min Flid for rettelig at kunne hævde Æren af at være Medlem af et Samfund af en saa ophøjet Tendens, som den at ville omfatte og fremme et helt Lands, Fædrelandets jordiske og aandelige Velfærd — dette, og hvad jeg har kunnet udrette derfor, skal blive den høje Direktion berettet. Jeg tilbyder mig at være Selskabets driftige Agent.«

Og dette var ikke en almindelig ungdommelig Opbrusning, ikke blot en begejstret Stemning, hele hans Liv bar Vidne om, hvor varmt han følte for Almuen og dens Oplysning. I sit Hjem fik han et lille Almuebibliothek oprettet, som han selv bestyrede, og havde snart den Glæde at se dette Exempel slaa an i mangfoldige Nabobygder og flere og flere Almuebogsamlinger oprettede rundt om i Landet. Ogsaa en Søndagsskole fik han i Gang i Faderens Sogn for konfirmerede Bøndersønner; her underviste han en Tid lang i Modersmaalet og Geografi, og han skriver til en Ven, at han har stor Glæde af at vejlede »disse vakre unge Folk, der med den største Begjærlighed modtage det Meddelte«. I den rigtige Tanke, »at Friheden er en flygtig Himlens Gave, som bortdamper mellem Nationernes Hænder, naar Friheden ikke omsluttes eller holdes fast i mindre Samfund«, opmuntrede han til at danne Sogneselskaber, forbundne med det kgl. Selskab for Norges Vel, der skulde bidrage til at vække hver enkelt Bygds Interesse for sin økonomiske og industrielle Udvikling. Flere saadanne Selskaber stiftedes efterhaanden trindt om i Landet og bidrog ikke Lidet til at vække Folkets Trang til kommunal Selvstyrelse, en Trang, som senere hen efter at have overvundet haarde Hindringer kom til politisk Gyldighed i »Formandskabsloven«.

I Aaret 1832 udgav Wergeland »Normandens Katekismus«, et smukt, fortræffeligt, lille Folkeskrift, som Enhver, der med nogen Interesse dvæler ved

hans Bestræbelser for det norske Folks Gjenfødelse, bør læse, og som alle, der eftersnakke den gamle Anklage, der rejstes imod ham for Folkeforførelse, ikke tør lade upaaagtet. Det har følgende humoristiske Motto: »Agtbare Ungersvend Sund Fornuft og dydige Jomfru Kristenkjærlighed ere det fagreste Par i Verden. De bør ogsaa gifte sig sammen. Naar Øjet glinser af en ædel Følelse eller Tanke, da er det Lysstraalingen fra deres Bryllupssal«. Den første Part omhandler »de tretten Egenskaber, som udfordres til et ret og fuldstændigt Menneske«. Vi anføre de 3 første Hovedegenskaber som Prøve:

I.

„Et Hjærte, der er blødt og mildt,
mod Uretfærd dog løvevildt.

II.

En Hjærne, hvori Overtro
faar ej Tilladelse at bo.

III.

Samvittigheden rolig, ren.
Den ligne maa en Ædelsten“.

I den anden Part, der handler om nogle religiøse og moralske Begreber, viser han sig at være mere Kristen end mangen En, der prunker med sin Orthodoxi. Saaledes svarer han paa det Spørgsmaal, »hvad er det at være dydig?«:

„Opfylde alle Pligter, men fly for Lasters Flok
er endnu ikke for den gode Kristen nok.

Hvo, øver strænge Pligt er god, som **han** kun Faa;
men vil man dydig være, **da smerteofres** maa".

Fjerde Part, hvori nogle politiske Begreber omtales, aabnes med det smukke Vers, der synes at være skrevet ud af Wergelands fulde Hjærte:

„Man Fædrelandet skylder Blomsten af sin Kraft
og Lydighed til Loven og Hjælpen til de Arme.
Alverden skyldes hele Kjærlighedens Varme.
Hvo glemmer disse Pligter sin Borgerret har tabt!"

Og i sidste Stykke af denne Part svares der paa Spørgsmaalet: »Kjender Du nogen Regel for Storthingsvalg?«:

„Jeg tror til Tinge bør ej vælges efter Stand,
men eftersom En er en brav og oplyst Mand.
Didind sig luske maa ej nogen Mikkel Ræv,
og Tingets dyre Navn maa Uret ej forkrænke.
Hver Pande paa dets Bænke
maa bære Lysets Segl og Ærlighedens Brev".

Man ser, at han her bliver Demokratismens store Tanke tro: at afsky enhver Standsegoisme.

To Aar efter udkom hans »Norges Historie«, et Skrift, der danner 7de og 8de Hæfte i »For Almuen«. Men hermed standser denne Serie. Paa den Tid overtog han Redaktionen af »Statsborgeren« og søgte herigjennem direkte at vinde Folket for sin politiske Overbevisning eller rettere sagt at vække det til Bevidsthed om dets Evner og de Krav, Tiden stillede til det. Efter at han havde

standset denne sin journalistiske Virksomhed, tog han atter fat paa sine Folkeskrifter, og i Aaret 1839 paabegyndte han Ugebladet »For Arbejdsklassen«, som han uafbrudt fortsatte med stor Iver til sin Død, skjønt baade hans Embedsgjerning og mange andre vigtige literære Arbejder lagde Beslag paa hans Tid. Hartvig Lassen har i sin Udgave af Wergelands Samlede Skrifter *) optaget et skjønsómt Udvalg af dette Ugeblad. Man læser det med største Interesse. Det er en hel Række smaa Livsbilleder af Bondens og Smaaborgerens Liv, novellistiske Skitser, der gjennem en ægte realistisk Fremstilling af mangehaande Almuetyper og Almueforhold søge at gjøre den menige Mand opmærksom paa de Brøst, der klæbe ved hans Stand og kjærlig anvise ham Midlet til Afhjælpelsen af disse. Jeg kan ikke nægte mig den Glæde at citere hans »Tiltale til den fattige Klasse«, der aabner dette Blad, som et gjentaget Bevis paa, at man gjør Henrik Wergeland den blodigste Uret, naar man kalder ham Demagogen par excellence, beskylder ham for at exploitere Folkets onde Instinkter, og Gud véd hvad. »O jeg maatte ønske, at en retfærdig og kjærlig Engel vilde styre min Pen, nu da jeg skal tale ikke altid blide Ord til Armoden, som mit Hjærte saa gjærne vilde være partisk for! Men hvad skulde det nytte, om jeg talte Andet end Sandhed, som her er den eneste Lægedom? Jeg ønsker da ogsaa, at heller Sandhed, bitter, men

*) Prosaiske Skrifter. I.

sund som Løvetandplantens Saft uden for Eders Hytter — heller Sandhed end Guld, om det var muligt, maa flyde af denne Pen, som jeg nu har grebet i den gode Mening at tale Eder, der høre til den fattigste Klasse i vor By, til virkelig Nytte, til Forbedring baade for Eders Sjæle og Vilkaar. — I gjøre Uret, om I tro, at der er Ingen uden for Eder selv af dem, I kalde lykkeligere eller rigere og fornemmere, som bryde sig om, hvorledes I have det. Ved ên saadan Tanke skaffe I Armoden én Bitterhed mere, Synden én Fristelse til. Den gjør den Fattige utilfreds i sine Kaar, som dog Gud og ingen Anden har sat ham i; Utilfredsheden betager ham Lysten til at arbejde paa at forbedre den, fordi han tror sin Evne for liden og finder sig forladt af hele Verden. Han bliver misundelig over Andres Vilkaar, og saa er det ikke langt fra, at Synden har Spillet vundet, saa der af en ærlig Fattig bliver en uærlig Forbryder, der forgriber sig paa Andres. — Jeg beder Eder derfor, mine stakkels Medmennesker, at undersøge Eders Hjærter. Finde I da dér Misfornøjelse med Eders Kaar, da er den allerede farlig og bør ikke leve; thi den er ikke engang, som det kunde synes, en Spore til at forbedre den ved Flid; men finde I denne Misundelse, da dræber den som en Slange! Thi I huse intet Farligere. Ja udrydder begge: baade Misfornøjelsen og Misundelsen! Den første var det, som berøvede vore første Forældre Paradiset; thi de vare jo heller ikke fornøjede med den Vuggegave, de havde faaet af Gud, men vilde have og være noget endnu

Mere. Og Misundelsen, som er Misfornøjelsens Datter, er igjen Moder til de fleste af de Forbrydelser, som forøge saa mangfoldigen Armodens Elendighed, og berøve den Andres Medlidenhed og dens eget ærlige Navn. — Men dette maa fremfor Alt beholdes! det er et Klenodie, som Rigere ofte kunne misunde Eder; det kan ikke kjøbes for nogen Skat; det er bedre end Rigdom: det er en evigvarende, nyttig Ejendom; thi den skaffer Eder Agtelse, Tiltro og Adgang til Fortjeneste; det indeholder en sød Trøst, og det ærlige Navn i Fattigdommen er desuden et herligt Arvegods fra de norske Forfædre, som det er Synd baade for dem, Eder selv og Børnene at ødelægge:

Et ærligt Navn er og en Mynt,
som Renter ind kan bringe.
Et ærligt Navn er fagrest Pynt
for Rige og for Ringe;
jeg gaar i den, saa tit jeg vil,
til Kirke og til Tinge“.

I Sandhed, Wergeland elskede Folket, Almuen, de Ringe. Denne Kjærlighed hang sammen med hele hans højhjærtede, ædle Karakter og hans sympathetiske Sind, der valgte Alt til sin Kjærligheds Gjenstand, som trængte til Beskyttelse, Forsvar eller Pleje. Ofte naar jeg tænker paa ham, rinder mig i Hu hin lille Strofe af Digtet »den første Sommerfugl», hvori han indbyder den til sin lune Stue, for at den ikke skal fryse ihjel ude i den kolde Foraarsluft:

„Kom Kræ, hvis ude er for koldt!
Kom Barn, om Verden er for stolt!
Jeg er mer stolt end den; men Eder
I Smaa, om Kjærlighed jeg beder“.

Sjælden har han karakteriseret sig selv saa smukt som gjennem dette lille Vers, der er saa klart, at man som gjennem en Rude kan se ham lige ind i Hjærtet. Lige som det er et sikkert Kjendemærke paa en Usling, at han saarer og undertrykker der, hvor han intet Forsvar øjner, og hvor han kan gjøre det ustraffet, men krummer Ryg og bliver behagelig, hvor han har Pengene eller Myndigheden for sig, saaledes er det et usvigeligt Tegn paa moralsk Mod og menneskekjærligt Sind, naar det Modsatte er Tilfældet. De anførte Linjer kunne staa som et Motto paa hele Wergelands Liv. Vi tro ham, naar han skriver til Faderen: »Maden bliver mig bitter i Munden ved at vide saa megen Elendighed; jeg synes ikke jeg har Ret til at spise mig mæt». Og vi tro Faderen, naar han siger: »Ingen har elsket Almuen saa oprigtig som han; Ingen har søgt saaledes som han i alle Retninger at gavne den, Ingen saaledes antaget sig dens Sag, uden Sky for al Fortræd og al den Ulykke, han virkelig derved paadrog sig. Han delte sit Brød med den Fattige og trak sin Kjole af og gav til den, som ingen havde«. Og Camilla Collett, hans Søster siger i sine avtobiografiske Optegnelser: »Enhver virkelig eller falsk Nødlidenhed, enhver Klage, der støttede sig til et Skin af lidt Uret, kunde være sikker paa at finde et villigt Øre og en flux beredt

Vilje til at gaa i Ilden. Han undersøgte ikke; Ringheden, Afmagten var Klagerens Ret, en luvslidt Kjole det ubestrideligste Argument«. Det er ikke blind Slægtskjærlighed, der her taler; det er en bekjendt Sag, som kan bestyrkes ved mangfoldige Vidnesbyrd *). Selv hans argeste Fjender er det ikke lykkedes at gjøre disse Kjendsgjerninger til Løgn, skjønt man med Hensyn til hans Iver for Almuens Vel ikke har undset sig for at paastaa, at denne kun var Vindbeutleri og Humbug paa Grund af, at han i et Brev til en Ven beder denne om at sende sig »alskens Skrabsammen af norske Bøger, som Vedkommende uden Savn kan afse«, da han vil benytte dem til et Almuebibliothek, han agter at fundere. Den lille Billet findes i »Wergelands Breve, udg. af Hartv. Lassen« **), og ethvert Barn kan se, i hvilken Betydning disse Ord her ere brugte; men hvad kan ikke ond Vilje læse ud af en uskyldig Ytring? — Hans Sympathi for Almuen var usvækket lige til det Sidste, og denne lærte snart at paaskjønne sin trofaste Ven og Protektor. I saa Henseende har den menige Mand et fortræffeligt Instinkt. Grundtvig, den danske Bondeven, er tit alt Andet end populær selv i de Skrifter, som mærkeligst karakterisere hans Retning; ikke desto mindre har der ikke i mange Herrens Aar været en Mand, der har nydt den Popularitet blandt den danske Landalmue som han. Saaledes

*) Hans Moder maatte gjemme hans Sengetæpper, for at han ikke skulde give dem bort.

**) 78.

ogsaa med Wergeland. Den norske Almue har aabenbart hverken skjøttet stort om eller forstaaet det høje lyriske Sving i hans Digtning, men den har haft en bestemt Følelse af, at denne Mand havde et Hjærte, der gjennem utallige hemmelige Traade stod i Rapport til dens. Derfor tyede den altid til ham, naar det kneb. Tit har han vist modtaget og hørt paa meget enfoldige og vrøvlagtige Anmodninger, tit været Gjenstand for Paatrængenhed og trættende Overhæng; men aldrig har han beklaget sig. Almuens Sag var jo hans Sag; han led ved dens Lidelser.

Men hvad taler jeg om Vidnesbyrd herfor, er det ikke Vidnesbyrd nok, at han, naar han saa Uretfærdighed blive øvet, eller troede at se det, fòr saa voldsomt af Sted mod Ophavsmanden, enten denne nu var hans Ven eller en Ubekjendt, at han tit, om ikke ligefrem blev ubillig, saa dog aldeles forglemte baade konventionelle og juridiske Former. Saaledes slæbte han hele sit Liv igjennem paa en højst pinagtig Proces, der skaffede ham den ene Ærgrelse efter den anden og til sidst truede ham med fuldstændig økonomisk Ruin; denne havde han ene og alene paadraget sig i en slig Anledning.

VIII.

Mellem Wergelands Farcer er der en, som bærer Navnet »Om Smag og Behag maa man ikke disputere«. Scenen forestiller et Theater i en meklen-

borgsk By. »Den meklenborgske Theaterpublik morer sig med at høre paa den oldenborgske Skuespillertrops Musikanter, indtil Tæppet gaar op. Røster i Theaterpublikken: Ingen slet Smag, om vi maa bede! Ingen meklenborgsk Nationalmelodi, I Oldenborgere! Ingen Sang, hvori vi høre vore egne vendiske Ege suse, eller vort eget Østerhav skumme over Flintene; thi det er dagligdags, det høre vi alligevel uden Betaling, og Bønderne finde Behag deri. Men lad os faa en oldenborgsk Sang og bare oldenborgske Melodier! Om Kjærminderne i Jevermarsk, om den blaa Viol, der spejler sig i Oldenborgerdiep, om Sivet, der bader sig i Weseren, eller en æsthetisk Torvesang i det guddommelige Papenborg! Eller tro I maaske, at vi ikke have Smag, skjønt vi blot — til al Ulykke — ere Meklenborgere? Røster fra de oldenborgske Musikanter: Jo, I have Smag, skjønt I kun ere Meklenborgere. Det sige vi. Mangfoldige Røster i Theaterpublikken: Jo, vi have Smag, naar Oldenborgerne sige det, skjønt vi kun ere Meklenborgere. Mangetak! Tusendtak! Men nu bare Oldenborgmelodier, bare Sang fra Papenborg! — Nu begynder Musiken igjen, men afbrydes, da Tæppet gaar op. Scenen forestiller en Gade, hvor Harlekin ses i en eftertænksom Stilling paa et Hjørne. Røster i Publikum: Ah! Ah! det Stykke er der Vid og Smag i, for her se vi vor egen Gade. Trompet rejser sig op og henvender sig til Publikum: Ja, Hus for Hus, min sandten! Det var netop det, jeg vilde gjøre opmærksom paa.

Vi Meklenborgere kunne ikke noksom være de gode Oldenborgere forbundne. Det kalder man vittigt saaledes at kunne træffe hver Mand ved at vise ham hans Hus og lade Stykket spilles i hans Gade, og det kalder man almeninteressant saaledes at blive truffen baade i sig selv og i sin Smag. Direktøren bør kaldes frem; thi han har herved baade gjort sig fortjent af Publikum og vist sig opmærksom for det. Direktøren bør kaldes frem. Røster i Publikum: Hurra! Ja frem med Direktøren! Theaterdirektøren kommer frem og hilses med Klap og Bravo: »I Meklenborgere og Meklenborgerinder, jeg har et skjønt oldenborgsk Stykke til Jer i Aften. Kun maa jeg bede Jer ikke at forskrækkes over, at I se, at denne Prologus dér eller Harlekin er en Landsmand af Jer, en raa Meklenborger kun. Da han skal fremstille en egen Karrikatur, saa var hans latterlige meklenborgske Dialekt mig nødvendig«. Efter at Direktøren har fjærnet sig under Klap, kommer Harlekin ind og begynder en lang Prolog, bestandig afbrudt af Publikum, der til sidst bliver saa balstyrig over, at han vedbliver med sin »meklenborgske Snarren og Skryden«, at Theaterdirektøren maa fjærne Harlekin fra Scenen og erklære, at saaledes skal Enhver straffes, som oprører sig imod den oldenborgske Smag. Og nu udbryder hele Publikum i Bravoraab; Damer og Kavallerer kaste Tørklæder, Blomster, Slør og Pretiosa op til Direktøren, som ikke glemmer at samle Alt op. Mange Røster: Triumf! Triumf! Smagen er hævnet. Oldenborgerne skulle angive Tonen i

Meklenborg. Thi de have baade Smagen in originali og tale, hvad det skal være, som de der have en Myndighed og have et Sprog, hvorimod vi bare kunne stille Kopisang, Ærbødighed og en vis Grynten«.

Det er specielt Vaudevilleraseriet og Begjærligheden efter at faa danske Skuespillere til den norske Scene, men i det Hele taget Danomanien, Wergeland her drager til Felts imod. Hartv. Lassen citerer i sit omtalte Skrift en Artikel i Morgenbladet for 1835, som er højst karakteriserende for de Sympathier, der persifleres i denne Farce. »Hin Fornorskelse«, hedder det her, »som disse Kvasi-Patrioter saa ivrig ønske at se indført ved Theatret, vilde langt fra medføre nogen Fordel for samme, meget mere vilde den have den skadeligste Indflydelse paa Kunsten og Smagen, og derfor bør den af al Kraft modvirkes. Ville vi ikke lade os forblinde af en uægte og latterlig Patriotisme; ville vi upartisk ransage vore egne Følelser, saa er der næppe Nogen iblandt os, der jo maa tilstaa, at vore fleste norske Dialekter, selv i dannede Menneskers Mund, have noget Haardt, Kantet og for det finere Øre Stødende, der nødvendig maa gjøre dem mindre skikkede for Theatret, hvor Øret lige saa vel som Øjet venter at smigres eller i det mindste ikke at tilbagestødes af de raa uharmoniske Toner, der alt for ofte i det daglige Liv saare den æsthetiske Sans. Det er et Held for os, at det nære Danmark tilbyder os en let Anledning til at forsyne vor Scene med talentfulde Kunstnere, hvis dannede, bløde og velklingende Mundart, som en

Digter har kaldt »Gratiernes Sprog«, og hvis Velklang upartiske Udlændinge have beundret, paa én Gang kan være vort Øre til Vederkvægelse og vor opvoxende Ungdom et Mønster«. Nu til Dags vilde vel en saadan Mangel paa Patriotisme, udtalt med slig cynisk Aabenhjærtighed, vække almindelig Uvilje og Forargelse i Norge; men den Gang deltes disse Anskuelser af Mange, der hørte til den saa kaldte »intelligente« Klasse; ja et helt lille Parti mellem den akademiske Ungdom samstemmede i alt Væsentligt hermed. Man jævnføre et Fragment af et anonymt Digt, der i Januar 1832 stod at læse i »Morgenbladet«, betitlet »Theatret«:

„Nu har dog Dansken vænt sit Øje til
en klassisk Scenes mesterlige Spil,
og hvis han har et Glimt kun af Geni,
formaar han dog at give en Kopi,
der ej er halvt saa ækel og fatal,
som — ak! — en vaterlandsk Original. —

Og nu vor sceniske Literatur,
hvad gi'er den for et skjønt Repertoire! —
en ravnekrogisk pralende Fanfare,
hvor Musen spiller Hakkebræt og Lur;
Komedier, hvor Karakterens Tegnelse
er laant af en og anden Abeslægt,
Tragedier, hvis tragiske Effekt
er Smagens ynkelige Ligbegegnelse". —

Kort efter at Henrik Wergeland havde udgivet sit Hovedværk »Skabelsen, Mennesket og Messias«, indrykkedes der i »Morgenbladet« for 15de Avgust

1830 et langt Digt til ham, hvoraf vi ville anføre følgende Strofer:

„Hvor længe vil Du rase mod Fornuften?
Hvor længe svinge Donquixotisk Spær?
Ser Du da ej din Sværmen om i Luften
er kun en Dalen mod et bundløst Kjær?
For Sol Du tager Sumpens Meteorer,
en Øgle er den Pegasus, Du sporer.

Det høje Nordens Skjaldetoner svunde;
der blev saa tavst i Norges Klippehal;
thi Fjældets Harpe klang i Herthas Lunde,
og gav kun Ekko til sin Fædredal — —
Skal Klippens Sangmø i sin Morgenrøde
bag dine vilde Dunster skamfuld gløde?

Sig, tænker Du, at mørke Feberdrømme
er Himmelsyner for Begejstrings Flugt?
Tror Du et Kaos, hvori Drager svømme,
er noget Kraftigt eller noget Smukt?
Husk, mangen mørk Gestalt Du dannet har og gyset,
er Fugleskræmsel, ser man den ved Lyset.

O klag ej, at for højt Du monne stige,
til ret at skattes af din Samtids Aand.
Hvad Kunst at drive om i Taagers Rige,
naar man har skilt sig ved Fornuftens Baand? —
Din Rang Du sikred Dig med tusend Stemmer:
„Rang blandt Parnassets Daarekistelemmer!““

Hele Digtet bærer Spor af, at det ikke alene er rettet mod det nævnte Værk, men mod Henrik Wergelands literære og private Optræden i det Hele taget; »Skabelsen, Mennesket og Messias« er kun kommet til som den sidste tunge Draabe i

Uviljens Bæger, hvorved det er bragt til at flyde over. Dette Digt saa vel som foran citerede Fragment skyldtes da ogsaa en Haand, der længe havde knyttet sig forbitret mod hele Norskhedsiveren og al den Tumult, den førte med sig. Forfatteren, Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven, blev Student samme Aar som Wergeland. Han havde gaaet i Bergens Latinskole, hvor han havde haft Lyder Sagen til Lærer, en Mand, siger han selv, som han elskede, og som »havde skærpet hans Sans for Digtekunstens Kyskhed og Renhed«. Lyder Sagen maa vel anses for en af de sidste Normænd, der under sit Ophold i Kjøbenhavn i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, havde levet paa det norske Selskabs Traditioner. Han var en jævnlig Gjæst paa Bakkehuset hos Rahbeks samt en Omgangsven af Oehlenschläger og samstemmede vist i Meget med denne Kreds, om han end af og til har maattet døje lidt Drilleri for den Standhaftighed, hvormed han vedligeholdt sin brede, bergenske Dialekt. Som Lærer besad han stor Gave til at vække sine Elevers Interesse for æsthetisk Literatur og Kunst, og man fejler næppe, naar man antager, at han i sine Foredrag med Forkjærlighed har dvælet ved det norske Selskabs literære Liv og Indflydelse i fordums Dage og de poetiske Celebriteter, hvormed han havde gjort Bekjendtskab i Kjøbenhavn. Medens vist nok Meget af den aandelige Sæd, Lyder Sagen udstrøede, faldt ufrugtbar til Jorden for de Elevers Vedkommende, som ingen Modtagelighed besad for hans kunstneriske

Interesser, skulde den derimod bære mange Fold i Welhavens Sjæl. Welhaven blev paa norsk Grund den Digter og Æsthetiker, der i mange Retninger videre udviklede og afsluttede de Bestræbelser, som de norske Digtere havde begyndt paa dansk Grund. I saa Henseende forekommer det mig betegnende, at hans første poetiske Frembringelse er et polemisk Digt, der bærer et Motto af J. Rein.

Der kan næppe tænkes to saa diametralt modsatte Naturer, som Welhaven og Wergeland. Welhaven er en bestemt kunstnerisk anlagt Natur med en udpræget plastisk Sans; Wergeland er en Stemningernes Mand, Formen er ham ligegyldig. Medens Welhaven helst dvæler ved det Liv, der har været, er Wergeland stærkt oppe i sin Samtids Røre og ser med Længsel og Forhaabning ud mod den Tid, der skal komme. Deres Maade at digte paa er da naturligvis ogsaa saa forskjellig som vel mulig: hos Welhaven er Følelsen stivnet og krystalliseret; hos Wergeland strømmer den, bruser frem, stiger og synker, er i en evig Bevægelse. Hvor mange Gange har ikke Welhavens poetiske Idé maattet gjennemgaa Reflexionens Smeltedigle og Filens Afpudsning? i sit lange Liv har han kun udgivet fire smaa Digtsamlinger; Wergeland derimod digtede ud af fuldt Bryst, under en Inspiration og Begejstring, der mangen Gang var saa stærk, at Ordet næppe mægtede at bære den; knapt var Manuskriptet tørt, før det kom i Bogtrykkeriet; hans poetiske Arbejder, frembragte i Løbet af 8 Aar, fylde 7 store Bind. Welhaven elskede Naturen, fordi han kunde

bruge den som Afspejling for sine personlige Sjælstilstande, han ligesom optog den i sig, gjorde den til en Del af sit Væsen; Wergeland elskede Naturen som det Moderskjød, hvoraf han var fremstaaet, og han vender atter og atter tilbage til den for at finde Trøst og Husvalelse ved dens Bryst; han hengiver sig til den med en Søns, en Elskers hele Varme, han optages helt af den. Welhaven betragter Almuen og dens Liv som en Kunstner, der søger efter Modeller, han leder efter poetiske Situationer i Folkelivet for at kunne afbilde dem med en norsk Malers idealiserende Pensel; derfor hader han al Uro og alt Røre her, der kan forstyrre det æsthetiske Moment: Almuen maa ikke blive politiserende, thi da ophører den at være poetisk. Wergeland derimod har en Broders Sind lige over for Folket, han føler dets Hjærtes Slag i sit Bryst, det bløder inde i ham ved at se den fattige Almuesmands Nød, det Uvidenhedens Mørke og de Fordomme, der i Forening forhindre ham i at forbedre hans Kaar; derfor er han ivrig bestræbt for at afhjælpe disse, oplyse Almuen, løse dens Tungebaand og bringe den til Erkjendelse af sine Opgaver. Welhaven vil have det ny Norge omstøbt i det middelalderliges Former; Wergeland har indset, at en ny Tid ogsaa kræver ny Former, fordi den har andre Formaal.

Man sammenligne Welhavens og Wergelands nationale Romancer, f. Ex. Welhavens »Asgaardsrejen« og Wergelands »Niels Justesen«. Den første er alt for bekjendt som yndet Deklamationsnummer her nede og fra Anthologier, til at jeg atter skulde

citere den; men jeg kan ikke nægte mig den Fornøjelse at anføre »Niels Justesen« in extenso, som Wergeland har skrevet, da han var 23 Aar:

„Paa Hetland sprang Engellands Enhornshest,
da Norløven sov som bedst,
og Skotlands Tistil trives
paa Ørkenøes Klint dernæst.
Bort svømmede Man
den gyldne And;
og Suderø dukkede ned.
At Tidernes Hav
er Storhedens Grav,
det plyndrede Norge véd.

Til Færø, hvem ikkun det Snedrev slaar,
som fyger af hvide Faar,
Til Grønland og kjære Island
vildfremmede Bølge gaar.
Slig Slagfjederpragt
var engang lagt
af Norge, den Ørn, over Sjø.
Nu plukket den er.
De dejlige Fjer
omdrive nu under Ø.

Nu vasker ej Norge i Gøthaflod
og Venern sin højre Fod,
og hviler ej Venstren utmed
den Hærjedals Fururod.
Der vajer en Fahn
fra Jæmtlands Gran,
som aldrig var kjendt hertillands.
Ej Vælde, men List
har skaaret forvist
af Løven den vakre Svans. —

Niels Justesen var vel en Bonde grov.
Hans Adelssværd var hans Plov.
Men dermed han véd at vinde
tilbage de fule Rov.
Han ene forstod,
foruden Blod
at sætte paa Ørnen de Fjér,
at sætte til Svans
af Kornax en Krans,
der bedre end Ragget er.

En Myr til et Hetland han gjør med Sved.
Han vælter en Klippe ned;
Saa triller han Muld derover,
saa staar der et Man af Sæd.
Et visnende Krat
han mejer plat.
Det Jæmtland skal bli'e til Høst.
— Den Slagfjeder gror
vel fastere Nor?
De forrige sad saa løst.

Et Island og Færø fra Hav han skar.
Et Bohus fra Fjæld han ta'r.
Sligt Guld, som hans Hustru spinder,
Knap Olaf i Dublin bar.
Han maaler med Stør
og Trillebør
Provinser til Salt og til Malt.
Han slaas med en Ur,
med stærken Natur;
men bli'er ej som Jakob halt.

I Svartmyr erobres den gamle Glans,
paa Heden en Landekrans.
Og Norriges Skattelande
de ligge herindenlands.

Ja Kornaxet er
de dejlige Fjer,
som løfte Dig atter, Du Ørn!
Da blikker Du ned
paa Frihed og Fred,
paa glade og mætte Børn".

»Asgaardsrejen« er ganske vist i formel Henseende langt mere udarbejdet end dette Digt, der naturligvis er rablet ned i Stemningens Øjeblik som det Meste, Wergeland har skrevet; men hvad Æsthetikeren end vil indvende, saa foretrækker jeg dog Wergelands simple Digt for Welhavens. Hele denne kunstløse Romance fremdrager en langt skjønnere og lysere Side af den norske Bondes stille, men brydsomme og alvorlige Liv, det Liv, der styrker og adler ham, end Welhavens Bryllupsscene, der er malet paa den mørke middelalderlige Baggrund. Welhaven har skrevet nationale Romancer, hvorover der hviler et livligere Skjær end over denne, saaledes »Dyre Vaa«, »Raad for Uraad«, hvori den norske Bondes Snildhed og Mod skildres; men han han har ingen Sinde tilraabt denne en saadan Opmuntring som Wergeland her i det citerede Digt. Hvor megen Glæde maa ikke en Udtalelse som den i sidste Strofe skjænke den lille norske Landbruger i hans haarde Kamp for Existensen.

Og nu Welhavens og Wergelands lyriske Digte, der ere motiverede af et eller andet Naturindtryk? Her finder man atter den samme Lyst hos Welhaven til at portrættere; Naturen maa ligesom Folket tvinges ned foran hans Staffeli, at han kan gjen-

give den i en malerisk Situation; undertiden ere hans Naturbilleder ikke Andet end et Referat af, hvad et Landskabsstykke kan forestille:

Paa Marken ligger der Is og Sne,
det er et Landskab af simpel Sort.
Af Baggrunden er der ej Stort at se;
det bliver ej bedre, før Taagen gaar bort.

Der løber en Bæk mellem Tjørn og Krat,
men Isen har lagt sin Bro over den;
thi Faldet er ej særdeles brat.
Se Kværnhjulet hviler, — hvor skal det hen?

Man har ikke megen Staffage her.
Der staar nogle Træer paa Bakken hist,
og Kragerne holde sin Samling der,
og Sneen ruger paa hver en Kvist.

Her er et Gjærde, der luner lidt
for Snoen, der stryger saa skarp fra Nord.
Her virker alt Solen og viser Dig blidt
en Strimmel af spirende, grønklædt Jord.

I Landskabet har den et snævert Sted,
det er kun et ganske lidet Parti;
men Vandreren falder i Tanker derved:
det melder, at Vinteren snart er forbi.

Her viser da ogsaa Welhaven sig at være i nær Familie med de naturbeskrivende norske Digtere fra det 18de Aarhundrede; men hans citerede Strofer forekommer os ikke at være saa naive som hines i deres malende Digte; de ere flade og flove, og man fatter ikke, at den norske, moderne Digter,

der roser sig af sine æsthetiske Studier, ikke kjender sin Lessing bedre; man skulde dog tro, at denne én Gang for alle havde draget Grænserne for Poesiens og Malerkunstens Gebeter. Bedre ere de af Welhavens Naturdigte, hvor han ligesom reproducerer Naturindtrykket i Tankens Form; dér kan han stundom anslaa sympathetiske Strænge hos Læseren, og Digtets Grundtanke kan naa os som en fin Blomsterduft. Men, som sagt, sympathetisk som Wergeland stiller han sig aldrig lige over for Naturen: tit betragter han den med Angst og hemmelig Gru, skrækkes ved dens Disharmonier og kan ikke tyde dens sære Stemmer. Wergeland derimod er Naturens Barn; han føler sig hjemme i den, kan han ikke komme ud til den, tager han den ind til sig og befinder sig aldrig bedre, end naar han er mellem sine Dyr, Blomster og Planter. Da hans »trebenede, violblaa, fine, lille Kanin med Silkesløjfen i det ene Øre« er død, kan han ikke finde Ord nok for sin Sorg. Han erindrer sig, hvad det lille Dyr har været for ham, da han pinte sig med theologisk Examenslæsning:

„Blaamin, naar din Ven i Krogen
ensom stured over Bogen
fra det gamle Jødetempel,
som tør bære saadant Stempel:
„Livets Kilde, Himlens Stige“,
kasted den saa langt her bag,
at han ej den fandt i Dag,
tænkte, at hans Harpes fulde
Vinger før ham bære skulde
over Sky til Himmerige

end de Pergamenske Poser
fulde af forraadne Gloser,
og han greb sin Fyrrelyre
for sin Stilhed lidt forstyrre,
mens Du, lille Puskanin,
legede med Maanens Skin,
som et Barn med gyldne Penge,
paa mit Gulv, og fnystred glad,
naar Du hørte mine Strænge
tone i den hele Rad:
Du dit Øre fremad stak
hver Gang der fremklang et „Ak“
slog med Silkesløjfen, som
om Du vilde vifte bort
alle Sukkene, som kom —
lig et Ligtogs mørke Stads
af kolonnede Palads —
ud af Harpens gyldne Port.
Naar Du hejsa! hop! omkring
hoppede i Kvær og Ring,
og i Maaneskinnet var
lig en Sky paa Himlen klar,
drivende for lystig Blæst,
hvor det tykkes selv den bedst,
Synskreds gjennem, Sol forbi,
lige lystig, mørk og fri:
O da saa jeg Livets Kilde
som et Springvand i min Krog,
sine Draaber til mig spilde,
klarere end i min Bog!
I min lille Puse blaa
jeg en Sprudledraabe saa,
og jeg tog den op og krysted
som en Taare den til Brystet,
lig en Taare, som Naturen
græd af Medynk i mit Skjød,
da den saa, at Kummer brød

tidlig i min Pande Furen.
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
Ak jeg sørged ikke saa
om en Konge drat fra Tronen,
saa et splintret Hoved laa
midt mellem Krop og Kronen.
. . . .
Naar min lille blaa Kanin
smutted til mit Hjærte ind:
o mig synes, som jeg krysted
hele Skabningen til Brystet“.

Den Glæde, han føler over Naturen, er ham et Skjold mod alle Angreb, en Lægedom for alle Saar, man søger at tilføje ham. Paa en drillende Avisartikkel svarer han:

„Jeg „i slet Lune“, Morgenblad? Jeg, som kun behøver
et Glimt af Solen
for at briste i høj Latter af en Glæde, jeg ikke kan forklare mig?

Naar jeg lugter til et grønt Blad, glemmer jeg bedøvet
Fattigdom, Rigdom, Fjender og Venner.

Min Kats Strygen mod min Kind udglatter alle Hjærtesaar.
I min Hunds Øje sænker jeg mine Sorger som i en dyb Brønd.

Min Vedbende er voxet. Didud af mit Vindu har den
baaret paa sine brede Blade
alle de Erindringer, jeg ikke bryder mig om at gjemme.

Den første Foraarsregn vil falde paa Bladene og udviske
nogle troløse Navne.
De ville falde ned med Draaberne og forgifte Regnormens
Huler.

Jeg, som læser Henrykkelser paa hvert af Centifoliens, den
Vaargaves, hundrede Blade —
mig skulde en slet Avis bringe til at kvæle en Sekund af
Ærgrelse?

Det vilde være som at dræbe himmelblaa og rosenrøde
Sommerfugle.
Den Synd gyser mit Hjærte for i sit Inderste.

Det vilde være som at overøse mit endnu ugraanede Hoved
med Aske
og at bortkaste de Diamanter af straalende Sekunder, Tiden
endnu nedsaar derover.

Nej, frisk I Journalister, hvæsser Eders Rævekløer kun
paa Klippen!
I rive kun Blomster løs og lidt Mos til en blød Grav.

Som Insektets Stik i Muslingen, avler Fornærmelser kun
Perler i mit Hjærte.
De skulle engang pryde min Aands Diadem. —

Jeg hade? Naar en Fugl flyver over mit Hoved, er mit
Had flux tusend Alen borte
Det flyder hen med Sneen, det gaar med de første Bølger
fra Land og langt ud i Havet!“

Og som Wergeland og Welhaven ere højst forskjellige i deres Digtemaade, saaledes er der ogsaa en betydelig Forskjel mellem de Æmner, de behandle i Prosa, og den Vis, de behandle dem paa: Svundne Dages Literærhistorie og æsthetisk Kritik

er Welhavens Sag; Almueskrifter, Billeder af Folkets Liv og dets nyeste Historie sysselsætte mest Wergeland. Welhaven var selvskreven til at forfatte en apologetisk Fremstilling af det norske Selskabs Optræden lige over for Ewald og hans Beundrere. Hine Mænd vare jo hans aandelige Slægtninge og Ewald Wergelands danske Sidestykke. Og paa den anden Side er det betegnende, at Wergeland er bleven Almuetalsmanden Christian Lofthus's første Biograf; han selv optog jo, udvidede og idealiserede paa mange Maader hine Folkebevægelser. Welhavens Prosastil er logisk og klar, men lider gjennemgaaende af Tørhed og en forceret Bestræbelse efter at være koncis og pointere Tanken, hvad der gjør den højst trættende; Wergelands Prosa er af og til noget knudret, men ofte jævn og letflydende eller, som i hansTaler, billedrig og svulmende; og her, hvor han ikke bindes af Hensyn til Rim eller Metrum, bevæger han sig med usvækket Livlighed gjennem lange Udviklinger, der vel tit kunne falde noget i det Brede, men rigtig nok som oftest holde Ens Interesse spændt ved den Rigdom af geniale Tanker og ny Synspunkter, man her møder.

Til forskjellige Forfatterpersonligheder svare i Reglen forskjellige Privatpersonligheder; men det hænder ikke saa sjælden, at en Forfatter i sit Hjem eller i sin Omgangskreds er en ganske anden end i sin offentlige Optræden. Og saaledes var det her: Wergeland, som af de Mennesker, der ikke kjendte ham, blev anset for en Bersærk, en Bjørn, en Raahedens og Vildhedens Apostel, var i sin pri-

vate Omgang et mildt, venligt og elskværdigt Menneske. Han havde den største Ærbødighed og Kjærlighed for sine gamle Forældre; han var en god Broder, en trofast, opofrende Ven; Alt, hvad der kunde gjøre Krav paa Overbærenhed og Støtte, kunde stole paa ham som paa Guld. Naar han opholdt sig i Forældrenes Hus eller i sit eget Hjem, var hans Væsen roligt og fredsælt, altid var han glad, altid i straalende Humør, først de sidste Aars Sorger, da hans kjæreste Ven beskyldte ham for at have solgt sin Ære, drog Skygger over hans Pande. Men før den Tid bragte han ofte Liv i Faderens stille Præstegaard ved sit joviale, lyse Lune og sin Sans for det Komiske. Altid var han let at gjøre til Pas, han kunde være taknemlig som et Barn for en lille Gave, en lille Opmærksomhed. Kom der fremmede Damer hjemme i Præstegaarden kunde disse ofte holde sig lidt tilbage og være ordknappe lige over for ham; man hørte jo saa meget tale om hans ustyrlige og hensynsløse Væsen; men de forandrede snart deres Mening: Wergeland var den muntreste Selskabsmand og den galanteste Kavalér; og skjønt han kunde fortrylles i en smuk Kvindes Nærhed, saa kunde dog enhver »mindre heldig« Dame være sikker paa hans ridderlige Opmærksomhed, netop fordi hun let var udsat for at ignoreres. — Ikke saaledes Welhaven. Skjønt man skulde tro, at det Dæmpede, som findes over flere af hans Digte, ogsaa havde afspejlet sig i hans Privatpersonlighed, skjønt man skulde antage, at der maatte være noget Faamælt og Tilbageholdende

ved ham, der gjorde ham det til en Trang at søge Ensomhed eller avlede Indesluttethed hos ham, naar Andre var til Stede, saa var dog dette ingenlunde Tilfældet. Jeg har set en ypperlig Buste af Welhaven i Middelthuns Atelier, som denne Kunstner havde modelleret. Sjælden er Marmoret forekommet mig saa levende: de smalle Læber med det energiske Træk ved Mundvigen syntes lige som at lave sig til at udsende en skarp pointeret Replik, de store, levende Øjne syntes at trænge sig frem for at se og iagttage. P. L. Møller, den højst talentfulde, men meget lidt paaagtede danske Kritiker, kjendte Welhaven personlig og udtaler sig saaledes om ham *): »Gaar man i Middagsstunden paa Gaden i Kristiania, vil man let møde en sortklædt Person, som taler højt og i en afgjørende Tone om Alt, ser vist efter enhver Bagatel, fægter i Luften eller mod de Forbigaaende med et tyndt Spanskrør, staar undertiden stille og slaar Benene over Kors, i det han drejer Overkroppen med en halv Vending — i en meget malerisk Stilling. Naar han taler, gestikulerer han saa ivrig, at det nok kan hænde, at man faar en alvorlig paa Øret; men det er ikke Andet, end »Kvikhed«, det er en Venskabsytring, og det Eftertrykkelige i Berørelsen kommer kun af en urigtig beregnet Distance. Det er det »kosmopolitiske« Partis Schibolet, det er Welhaven. Det er en af disse begunstigede Naturer, som kunde gjøre Meget, der ikke vilde taales af Andre, og

*) Gæa 1846.

som derfor tro at kunne tillade sig Alt. Han kan være særdeles interessant i Samtale; men han er lyrisk lunefuld som en forkjælet Prinsesse, en Følge af at han i alle literære Anliggender har været den fornemste Styrke og Tilhold for sit Parti, som han til Gjengjæld tyranniserer«. Og som P. L. Møller omtaler ham her, saaledes hører man flere ytre sig, der kjendte og omgikkes ham. Han var sig meget vel den store Magt bevidst, hedder det, som han udøvede over den Kreds, hvori han bevægede sig, og i Tillid til sit velklingende Organ, sin Samtaleevne og dialektiske Færdighed traadte han derfor altid determineret og overlegent op. Alle vare bange for hans skarpe Blik og hans hvasse Tunge: forekom En ham at være hildet i en Illusion, rev han den skaanselløst i Stykker, og var der en eller anden Ting eller Noget i den huslige Anordning, der forekom ham smagløst og absurdt udtalte han det hensynsløst uden at bryde sig om den naive Glæde, man muligvis kunde have deraf eller den Affektionsværdi, som maaske kunde hæfte derved. Saaledes er det blevet mig fortalt, at han engang i et Selskab her i Kjøbenhavn ikke noksom kunde udtrykke sin Afsky for et mandligt Portræt, der hang paa Væggen, uden Hensyn til at det kunde saare Husets Herre, hvis Slægtning det sandsynligvis maatte være; det viste sig da ogsaa at være Vedkommendes Fader. Men denne Evne til skarpe, ofte træffende Bemærkninger hjalp Welhaven overordentlig i Striden med Wergeland. Welhavens Vittigheder og Indfald gik Byen rundt og bleve

applauderede — blandt Andet ogsaa af den Grund, at man selv var bange for hans Skud —; hans bons mots vare saa lette at forstaa, lette at meddele, lette at servere til Te eller i Selskaber, derfor holdt man sig til dem hellere end til hans lange polemiske Afhandling om Wergelands Digtning; en Digtning man naturligvis endnu mindre gad gjøre sig bekjendt med.

Welhaven maa ganske i Modsætning til Wergeland, der var en livsglad, lys og haabende Natur, have været bitter, malkontent og tit livsled. Dette er nu ikke saa sært. Medens Wergeland fuldt ud repræsenterer det unge Norge med sine vaarlige Varsler, sine friske Længsler og sine frodige Forhaabninger, staar Welhaven aldeles uden for denne Bevægelse; han ser kun en kaotisk uheldsvanger Gjæring dér, hvor hans Modstander ser Liv og Haab. Med Længsel vender han Blikket ned mod Danmark, hvor de æsthetiske og kunstneriske Interesser den Gang opfyldte alle Dannede, eller han dvæler med Vemod ved de ældre norske Digteres Liv i Kjøbenhavn og den Rolle, de spillede som toneangivende Æsthetikere. Han ønsker disse Dage tilbage eller rettere sagt, han vil fortsætte dem paa Hjemmets Grund; men det lykkes ham ikke! Han selv bliver af den gamle norsk-danske Digterskole den Sidste af nogen Betydning. Welhaven tilhører en Retning, der skal til at forsvinde, til at dø; det er denne instinktmæssige Følelse, der har spændt Sordinen over hans Lyres Strænge. W e r g e l a n d e r F r e m t i d e n s M a n d, der enten berører alle dens

Bevægelser eller sætter dem i Fart; derfor dette gjærende Liv i hans Digtning; derfor denne Jubel gjennem al hans Poesi, som snart truer med at sprænge baade Form og Rythme, snart faar ham til at snakke løs som et Barn, der knap forstaar sig selv; derfor denne glade Frejdighed, da han ligger paa sit aarelange Dødsleje; derfor dette straalende Haab over hans sidste Øjeblikke. Det gjør En ondt at se Welhaven i sine sidste Dage: han overlevede sin Berømmelse, ja mistede i en Sygdom den aandelige Livlighed og Evne til at samtale, som havde gjort ham saa ansét og frygtet. Sine Ungdomsanskuelser blev han dog i det Væsentlige tro til det Sidste og kunde endnu en Gang imellem blusse op, naar hans første Polemik kom paa Tale. Mod alle de nyeste norske Kulturbestræbelser vedblev han at nære heftig Uvilje, og da en Gang »Maalstrævet« kom paa Tale, sagde han: »Ja, de stræver, og stræver; men Maalet naar de aldrig«. En fattig Brander, der naturligvis blev applauderet af alle Maalsagens Fjender og med Bifald serveret her nede. Det kunde dog være, at Welhaven tog fejl i dette som i saa meget Andet, der glat væk er gaaet i Publikum, fordi det i første Øjeblik syntes akceptabelt.

IX.

Men tilbage til Welhavens polemiske Digt fra 1830. — Dagen efter læstes i samme Blad, hvori hint var indrykket, et Svar fra Wergeland.

»Til Digtet: Skabelsen, Mennesket og Messias's uværdige Angriber.

Den yngste Maler af dem alle stilled
for Verdens Øjne op sit største Billed.
Det gik da her, som altid, hvor man gav
et Større end Ens egen Smaaoktav,
at første Lyd, der Ringen gjennemskar,
som stod om Maleriet, var
— et Skrig!

Forfatteren til Digtet: Skabelsen, Mennesket og Messias, hvilket er Aarsagen til, at han er gjort til Gjenstand for nogle Smædevers i Gaarsmorgenbladet, undlader ikke i denne Anledning at tilkjendegive: at dette Digt er indstævnet for et højere Tribunal end Anonymens; men fælder dette en lige saa afgjort Fordømmelsesdom derover, som denne, da vil Forfatteren lægge sin Pen, forbande den Time, han greb den for igjennem den at lade Ideer udstrømme, der gjennemglødede hele hans Væsen og bestemte hans hele Virken — da vil han, hvad ovennævnte Digt i Særdeleshed angaar, erkjende sig for afsindig, da han dristede sig til at ville udføre Menneskehedens Epos, at ville skrive Republikanerens Bibel; ja han vil, fratrædende en Skueplads, hvor han da spillede den jammerligste Rolle, forsøge at overtale sig til at kæmpe for det Monstrum, han nu har viet sin hele Id imod. Videre at forsvare, hvad han har skrevet eller ytret i Ovennævnte, hverken bør Forfatteren, eller har han Lyst til«. — Den Mand, der giver et saadant Svar, maa enten være gal af Forfængelighed eller føle sig saa uret-

færdig behandlet, at han har hele sin Selvfølelse nødig for at værge sin Ret. Og saaledes var det. Er der nogen Digter, der har skrevet med sit Hjærteblod, saa er det Wergeland, og er der nogen Digtning, hvorved hele hans Sjæl har følt sig anspændt, saa er det »Skabelsen, Mennesket og Messias«. Man kan paavise store æsthetiske Fejl i dette Digt, paapege mangfoldige Smagløsheder, ja selv i sin omarbejdede Skikkelse kan det hist og her ikke holde sig fri for berettigede Anker; men enhver Upartisk, der ikke er sløv paa den intelligente Sans, maa indrømme, at her findes Lynglimt af en Aand, der i Slægt med det gamle Testamentes Profeter og den nyere Romantiks Mester, Shakspeare. Kun den mer eller mindre Partiske, som maaler det med en aldeles lokal æsthetisk Alen, den Bornerede, hvis Syn paa Digtekunstens Tarv er indskrænket til den snævreste Horisont, kan fælde en saa summarisk Fordømmelsesdom derover, som Welhaven her har gjort. Dette Digt saa vel som hele den senere Polemik mod Wergeland geraader i Sandhed Welhaven kun til liden Ære. Som gammel Mand har han besørget Udgivelsen af sine »Samlede Skrifter« og i I. Bind Stykke for Stykke aftrykt denne Polemik og har nu selv en Følelse af, at denne polemiske Tone i mange Henseender maa befindes at være anstødelig; men han undskylder sig med, »at Overgangens Tid, Renaissancen, altid tillige er Stridens og Invektivernes Tid«. Det kan være; men han hævder saa kort i Forvejen i samme Forord, at han i hine

Ungdomsdage, skjønt meget kamplysten, havde »en dyb Følelse af en Forfatters Pligt og Ansvar«, og heri maa vi paa det Bestemteste modsige ham. Hører det da ikke til en kritiserende Forfatters »Pligt og Ansvar« med varsom Haand at frede de lovende Skud i Literaturens Have? Lad ham rydde Ukrudtet om dem; men ikke oprykke dem med Rod og Blad; thi saaledes bar han sig ad, eller rettere, vilde gjærne baaret sig ad, om han havde mægtet det, med Henrik Wergeland. Han nægter det rigtig nok i sine første polemiske Smaastykker; »Ingen under Henrik Wergeland det bedre end han«; han vil ham slet ikke personlig til Livs, det er blot som Digter han angriber ham; men Enhver kan efter Læsningen af dette første, uden mindste personlige Anledning fra Wergelands Side, fremkomne polemiske Digt, tro Welhaven paa Ordet, om han lyster, jeg er ikke i Stand dertil. Wergeland fremstilles her som en poetisk Don-Quixote, der rider en Øgle i Stedet for en Pegasus; Norges unge Muse maa skamme sig ved ham; hans Poesi er giftsvanger, og hans Sang stemplet med Undergangens Mærke; det hele er en Feberdrøm, en kaotisk Taage, hvori Uhyrer vælte sig; hvor han skulde være høj, er han plat, og tager han imellem Tilløb til noget Godt, og det kan ikke nægtes, han gjør det, saa ødelægger han det dog igjen strax efter. Han gaar paa Stylter, ja vist; men derfor kommer han ikke i Højde med Shakspeare og Klopstock, hvor ofte den Hale, han har bag sig, tuder ham det i Ørene. Han maa endelig ikke tro, at det er fordi

hans Poesi er for dyb, at hans Samtid ikke forstaar at skatte ham, nej, det er tvært imod ham selv, der lider af Højhedsvanvid; han er gal og maa indrangeres mellem Parnassets Daarekistelemmer. Er det saa underligt, at Wergeland ikke formaaede at paaskjønne »dette alvorlige, ærlig mente Varsko«, som Welhaven kalder det i en Replik i »Morgenbladet«, og svarede ham med følgende Epigram sammesteds:

„Hvo Spejl mig rækker,
der dølger ej selv mine mindste Flekker,
hvo mig med ærlig Kindhest vækker,
naar jeg blandt Heste er til Fods:
Han er, hvor lidt han synes dette end,
min Ven,
og jeg er hans igjen.
Men den, som klorer mig til Blods;
men den, som hyle vil mig tavs,
fordi min Lire klinger ej,
som alle de Andres, der faa Applaus
paa Alfarvej,
han er en Kat og ej min Ven".

Det kan ikke Andet end beklages, at Welhaven saaledes fra første Begyndelse afskar enhver Mulighed ikke til Enighed mellem sig og sin Antagonist — thi en Forening af to saa forskjellige Standpunkter var og maatte blive et bastardmæssig Noget — men Muligheden for en human Forhandling. Welhaven oprejste ved dette første Skridt en stejl Mur ikke alene mellem sig og sin Modstander, men ogsaa mellem de to Partier, de hver for sig repræsenterede. Det maatte nu komme til Krig; og det kom til Krig, en Krig, der ikke var endt med, at

den ene af Førerne, Wergeland, laa død paa Valpladsen. En saadan literær Borgerkrig har lige saa vel sine Natsider, som den, der føres med blanke Vaaben; man ser blot ikke Saarene; men de ere tit dybere og mere dødelige end de synlige. Man dræber, henretter og brænder vel ikke hinanden mere; men man chikanerer og tilsidesætter sin Modstander, tier ham ihjel, skamskjænder ham eller ærgrer ham til Døde; man standser ham paa hans Livs Bane og giver ham Valget imellem at sulte ihjel eller at gaa i Landflygtighed. Ved de gamle Inkvisitionsprocesser pinte man den Anklagede, til man aftvang ham den Tilstaaelse, man ønskede, eller man lod ham vansmægte i de usunde Fængsler: det var den sorte Terrorisme. Nutidens hvide Terrorisme er, naar Alt kommer til Alt, ikke bedre, den dræber sit Offer lige saa sikkert, men blot mere langsomt og er i Grunden utaaleligere, fordi den har skrevet Tolerancens Mærke paa sit Banner. —

Man har aldrig i vor danske Studenterforening betænkt sig paa inden for de fire Vægge at raillere med En eller Anden i Viser eller Komedier, selv om Vedkommende var Medlem eller stod et Medlem meget nær. Det er en ungdommelig Kaadhed, der baade er undskyldelig og tilgivelig og karakteristisk for ethvert Ynglingssamfund, hvor man slaar Gjækken løs og ikke vejer sine Ord. Der var derfor intet Forargeligt i, at Henrik Wergeland i Høsten 1831, da han laa hjemme paa Eidsvold, sendte Redaktionen af det norske Studentersamfunds haandskrevne Blad nogle saa kaldte Visestumper paa en

bekjendt Kommersmelodi, der indeholdt Vitser om det og det og Finter til den og den. Disse »Stumper« foreslog Wergeland indført ved Soldene i Stedet for de usømmelige Viser, der nu ofte lød ved disse, hvorved »Musasønnernes Samvær skiftes om til svinske Bakkantkor«. Imellem »Stumperne« var der ogsaa et Par Hib til Welhaven som Tak for sidst og saaledes ganske vist et personligt Udfald, men dog et Udtryk for en Mening, der deltes af flere Samfundsmedlemmer, som ikke huede Welhaven og hans Venner. De løde:

„Lig Phaeton Solgudens Hjul
vil Welhaven Vid probere,
saa ser man liden Sommerfugl
i Støvler voltigere.

En Flyvetorsk tror sig være Fugl,
naar over Sø den skvætter;
Welhaven skrev et Vers til Jul,
og tror sig Apollos Fætter“.

Naa, disse Vers synes nu ikke at skulle kunne bringe en Mand i Harnisk; men Welhaven kaldte dem Nidviser og besluttede, som han senere siger, »at standse Hr. Siful (Wergelands Psevdonym) i sin Drengefærd«; og nu tog han ham under Behandling. Han sendte Samfundsbladet en Tylvt Supplementer til Siful Siffadas Stumper. Disse ere ikke alene vittigere end Wergelands, men have ogsaa en ganske anderledes skarp Braad, flyve lettere fra Buestrængen og ramme sikrere. Intet bærer

maaske mere end denne Udvexling af Epigrammer Vidne om den Overmagt, Welhaven besad i sin hvasse Tunge. Vil man danne sig et fuldstændigt Billede af hans aandelige Fysiognomi, saa glemme man ikke at læse denne hans første private Polemik, der senere fik saa stor Offentlighed *). Heri kunde Wergeland slet ikke hamle op med sin Modstander; han er kejtet og ubehjælpsom. Wergelands Vittighed er af en hel anden Slags: den tumler sig bedst mellem burleske Løjer og romantiske Bisarrerier og slaar undertiden over i en sorgblandet Latter; men det sammentrængte, kvikke Epigram med den skærende Spids, det var som lagt til Rette for Welhavens Talent, — atter et Arvestykke fra de gamle norskdanske Digtere med deres franskdannede Aand. Nu, Welhaven sendte altsaa Wergeland den ene Tylvt Epigrammer efter den anden, uden at denne forstod at ripostere med Eftertryk, saa det var virkelig i Følelsen af at have beholdt Kamppladsen Welhaven, da denne Forpostfægtning var endt, kunde tilraabe sin Antagonist disse stolte Truselsord:

„Farvel for denne Gang! — Med Pelsen spækket,
og lidt genert maaske af trende Tylvter Pile,
lidt tør i Halsen, noget lungesvækket,
Du trænger uden Tvivl til Hvile.
Desuden var din jammerlige Færd
kun lidet Pileskuddet værd.
Ser Du, hvad nytter vel din megen Skrigen,

---

*) Welhavens Sml. Skrifter I.

de merveilleuse Fjælebods-Tirader?
Tror Du man bringer Lavrbær hjem fra Krigen
ved lutter Jakob-von-Thyboïader? —
Dog, Du har en Gang sat i Vejret Næsen,
og en og anden højst godmodig Fyr,
der slog sig plat paa dit sublime Væsen,
har gloet paa Dig, som et sjældent Dyr.
Nu er det vist nok tungt at trække fra Parade
i aaben Retirade;
Du faar da holde Miner, bede Fanden ta' Dig,
Til Skam og Ærgrelse ta'r Livet af Dig.

Naar Du for Resten paa dit stolte Tog
vil tvinge Folk at hylde dit oprørende,
til dyrisk Søleri og Vildhed førende,
dit ækle Surrogat for dannet Sprog;
Naar fræk Du vil, at Afmagts Nerve-Krampe
og Fantasiens dybe Dolhus-Jammer
skal vise sig som Kraftens høje Kampe
og Aandens frie, ætherrene Flammer —
og naar det lykkes Dig langs Norges Strande
at tromme sammen en fortvivlet Bande,
da maa den Ringeagt, der lod en Tid Dig raade,
omsider byttes om med aaben Strid,
og trods dit vilde Skrig, dit Øgle-Bid
er Du af Marken dreven uden Naade.

Imidlertid jeg vogte skal dit Spor,
og hvor Du tænder Hærværks frække Lue
der skal jeg møde Dig med Sværd og Bue.
Farvel til da! — Jeg bryder ej mit Ord".

Men Striden skulde ikke holdes inden for Studentersamfundets Vægge. Ved Digteren Schwachs Indiskretion bleve Welhavens Epigrammer trykte i Throndhjem, og Wergeland, som ikke kunde vide, at

dette var sket uden Forfatterens Tilladelse, lod nu en hel Række »Sifuliner« trykke og angreb Welhaven med en Forbitrelse og Insinuationer, som rigtig nok kun kunde undskyldes ved hans Ubekjendtskab med, hvorledes det virkelig forholdt sig, og den Hede, hvori Modstanderens Angreb havde bragt ham. — Paa samme Tid havde Partisplittelsen inden for Studenterverdenen naaet en saadan Højde, at »Samfundet« enten maatte opløses eller udskille et af Partierne. Dette skete, da 56 Medlemmer ikke kunde faa ført en Anklage igjennem, som de havde rejst mod nogle Kammerater. De meldte sig ud af »Samfundet«. Mellem dem vare de senere bekjendte Navne, Birch-Reichenwald, Schweigaard *), Welhaven, Dunker og J. Collet; alle hørte de til Welhavens Omgangskreds, og Publikum saa ikke uden en vis Ret i ham Kredsens literære Forpost og Repræsentant lige over for den Del af Studenterstanden, der sluttede sig til Norskhedsbestræbelserne; Bestræbelser, der ikke længe i Forvejen havde skudt deres første blinde Skud i »Folkebladet« og senere i »Statsborgeren«. Det var hin Kredses Mening, at Studenterne vare paa Vildspor, naar de søgte at give deres Samfund et politisk Præg eller hyldede Ideer og Anskuelser, der lidet

*) Ligesom Welhaven i sin Tid var bleven paavirket af Sagen, saaledes havde vist nok Schweigaards gamle Rektor, Knud Ørn, ikke lidet paavirket denne sin begavede Discipel. Ørn havde i sin Tid været en velsét Gjæst i flere kjøbenhavnske æsthetiske Cirkler, især i Fru Bruns Kreds.

stemmede overens med den daværende Tingenes Orden og stod i Modsætning til »den Ligevægt, Konstitutionen fordrede«; alt Sligt var usømmeligt for den vordende Statsborger og Embedsmand; man burde (som de danske Studenter den Gang) sysle med æsthetiske og literære Æmner. For at realisere denne Plan, dannede nu de udtraadte Studenter med flere en ny Forening, »det norske Studenterforbund«, et Slags aristokratisk Republik inden for Studenterverdenen. I Lovene for dette Forbund tryktes den Bestemmelse med udhævede Typer, »at Universitetslærere blive Medlemmer ved den blotte Anmeldelse, hvorimod enhver anden akademisk Borgers Optagelse er afhængig af foregaaende Votering«, et tydeligt Vidnesbyrd om, siger Wergelands Biograf, at der var visse Tendenser i Studenterverdenen, som man vilde holde sig fra Livet.

For dette Brud i Studenterverdenen, der efterhaanden udvidede sig til en dyb Revne i hele det norske Samfund og aldrig senere er blevet fuldkommen helet, er Welhavens Skrift, »Henrik Wergelands Digtekunst og Polemik«, et Tidsmærke. Det udkom i Juni 1832. Skriftet selv besidder megen liden videnskabelig Værdi, men har desto større kulturhistorisk Betydning: det er et Partis længe indeklemte Forbitrelse mod det unge Norges Fremadstræben, der her skaffer sig Luft i et voldsomt og hensynsløst Angreb paa denne Retnings mest fremragende Repræsentant. Men et saa udpræget Partiskrift, en saa skaanselsløs Kritik, dikteret af den højeste Uvilje mod den Forfatter, der skulde kriti-

seres, maatte absolut skyde over Maalet. Man faar et helt forvrænget Billede af Wergelands Ungdomsdigtning ved at gjennemlæse denne Recension: Kritikeren river Stykker ud hist og her af »Skabelsen, Mennesket og Messias«, sætter dem sammen efter Godtbefindende og faar saa et Uhyre af et Hjærnefoster ud; det Samme vilde let kunne gjøres med en Digtning, hvori Form og æsthetiske Hensyn mere vare paaagtede end her. At Wergeland er et virkeligt Geni, at Geniet maa være stort i Fejl som i Fortrin, og at det er undergivet sin egen Lov, har Kritikeren her ingen Anelse om; han hovmestererer den unge Digter som en gammel Smagsskolemester, der vil paalægge en Yngling, hvis poetiske Begavelse er langt over hans egen Horisont, den avtoriserede Æsthetiks Spændetrøje, og da denne stritter imod af alle Livsens Kræfter, erklærer han ham for »mærket med alle Poesiens Dødssynder«, »blottet for den indre Renhed, der er en Digters skjønneste Ejendom«, udtaler, »at hans Retning ligefrem leder til det vildeste Barbari, der truer med at omstyrte al god Samfundsorden«, og ender med at kalde ham »en forulykket Individualitet«, »et Menneske, der fast Intet mer har at tabe«. — Man har haft travlt med at paavise, hvor meget den welhavenske Kritik indirekte har gavnet Wergeland paa hans Digterbane; jeg fatter ikke, efter at jeg har gjort mig bekjendt med den, hvad man egentlig mener hermed. En saadan Kritik som den foreliggende kan kun irritere et Menneske eller træde ham i Støvet, naar det kan

lykkes Recensenten at faa Publikum til at tro sig paa Ordet. Vi have her i Danmark haft en Digter, der ganske vist aldrig vil naa Henrik Wergelands Betydning, men hvis poetiske Smaastykker dog høre til de ægte Stene i den danske Poesis Krone, nemlig H. C. Andersen. Denne Mand, der efter at være kommen i Mode blev saa celebreret, at man paatænkte at oprejse ham Ærestøtter i levende Live, var i sin første Periode saa undertrykt og tilsidesat, at enhver kritisk Usling mente at turde slaa sig til Ridder paa ham. Desto beklageligere var det, at undertiden dygtige Kolleger som Henrik Hertz ikke havde Øje for Andersens Genialitet; man erindrer, hvorledes han i »Gjengangerbreve« omtaler »Hellig-Andersenske Slænget, der driver om bag Digtervænget med fæle Brøl«; hvorledes han ækles ved det »pære, pure Geni, der rider paa Musens nattegamle Føl«. Jeg ser ikke Andet end, at Hertz kun har fortjent liden Tak for hine kritiske Vers, Andersen har aldrig haft Gavn, kun Harm deraf; men det gik med ham, som det gik med Henrik Wergeland, jo mere man skjældte ham, jo bedre trivedes han; thi slige Digternaturer ere Aabenbaringer af Poesiens Urkraft i al dens Sejhed og Fylde: kald kun Kornblomst og Løvetand Ukrudt, Du faar det dog ikke bort; Haveblomsterne have Menneskene udsaaet; men hine ere plantede af Naturens skjulte Haand og næres af dens hemmelige Kilder.

Om Welhavens Kritik af Wergelands Hovedværk er der ikke Andet at sige, end at Kritikeren her

er for lille og staar det Store for nær til at kunne overskue og bedømme det. Den geniale Frihed, hvormed Wergeland har benyttet historisk-bibelske Personligheder, har Welhaven slet intet Blik for; han ser kun Bruddet paa den konventionelle Opfattelse af disse, og den er tit, som bekjendt, meget borneret. Mellem hans mange ubegrundede Indvendinger skal jeg blot som Exempel anføre et Par, som ved første Øjekast synes temmelig begrundede; men som, naar man har orienteret sig lidt, vise sig at være helt fejlagtige. »Alle Marias Replikker«, siger Welhaven, »skulle udtrykke Moderkjærlighed, og hun synes intet Andet at forlange af Sønnen end barnlig Hengivenhed; derfor dvæler hun ved Mindet om de frydfulde Anelser, hun havde, da han hvilede under hendes Hjærte, og den Glæde, hun følte ved hans Fødsel; derfor siger hun:

— Din Moder da tør
Dig elske og følge og pleje og tjene
som Først blandt disse? —

Vi kunne ikke begribe, med hvad Grund Jesus tilbageviser en Hengivenhed som denne.« Dette vidner jo blot om, at Wergeland med langt større Inderlighed har opfattet Kristuspersonligheden end hans Recensent, skjønt denne hvert Øjeblik lader os vide, at hans orthodoxe Følelser saares ved den rationalistiske Baggrund, hvorpaa Wergeland har ladet de evangeliske Skikkelser optræde. Jesu smertelige, milde Tilbagevisning af Moderens Kjærlighed viser jo netop, hvor alvorlig hendes Søn har

opfattet sin store Mission: end ikke det ømmeste, reneste Baand mellem Menneskene, Baandet mellem Moder og Barn, turde binde ham; han skulde jo fra nu af være »Menneskenes Søn«, ethvert personligt Hensyn, selv det ædleste, maatte vige for denne Opgave. Heller ikke har Welhaven Ret, naar han dadler Wergeland, fordi han lader Jesus træde i Opposition til Jordens verdslige Tyranner og derved giver hans Optræden en politisk Karakter, som den ikke havde. Dette er en poetisk Licens, man maa tillade Digteren, naar den skjuler en dybere Sandhed: endnu har der ikke existeret nogen stor Filosof eller Religionsstifter, uden han jo har stillet sig i Forhold til Statens Institutioner og Love; dette gjælder ogsaa om Kristus; men det var ikke saa meget noget politisk Aag, det her gjaldt om at afkaste, som bekjendt bleve de romerske Provinser behandlede meget mildt under de første Imperatorer, det var det jødiske Hierarkis Lænker, der holdt Folket bundet; det bliver altsaa disse Tyranner, hans Opposition først og fremmest rettes imod. Dersom virkelig et utaaleligt politisk Tryk havde hvilet over Jødefolket, skulde da ikke han, den store Profet fra Nasareth, der rummede al Folkets Nød i sit Hjærte, have opløftet sin Røst mod dette Despoti? Men selv om man trøster sig til at afvise denne Paastand som ubeføjet, saa er man dog ikke i Stand til at benægte, at den Kirke, hvori Kristi Aand i Sandhed kunde siges at virke, nemlig Middelalderens, i høj Grad bidrog til at bryde Klassebaandene og standse Voldsherrer-

nes frygtelige Vilkaarligheder. Man er saaledes i det Dilemma enten at maatte nægte, at Kirken i saa Henseende har handlet i Kristi Aand eller at hævde, at Kirken her har handlet i Overensstemmelse med sin høje Stifter. Det Sidste synes at være det Rimeligste.

Man kan forstaa, at Wergeland blev i højeste Grad opbragt ved dette partiske Angreb og besluttede at tage alvorlig til Gjenmæle; men Faderen, den gamle Provst paa Eidsvold, standsede ham i Farten og bad ham overlade Antikritikken til ham. Med den Ærbødighed og Hengivenhed, han altid nærede for sin Fader, gav han strax efter for dennes Forestillinger og maatte være glad derved; thi der er ingen Tvivl om, at han vilde have svaret Welhaven med lige saa drøjt, men næppe lige saa godt haandteret Skyts, som denne anvendte mod ham. Nu fik han i Faderens »Henrik Wergeland forsvaret som Digter og Menneske« et skarpt, men værdigt Defensionsindlæg. Vi kunne ikke videre dvæle ved dette Forsvarsskrift, der forøvrigt langt snarere fortjente at optrykkes end Welhavens umodne kritiske Arbejde; vi skulle blot fremhæve, at Forfatteren i dette psevdonyme Skrift ængstelig bestræber sig for ikke at saare sin Modstander ved personlige Udfald, og dernæst ville vi afskrive en Passus som Exempel paa den Upartisked og det uhildede Blik, der udmærker hele Bedømmelsen. »Wergelands Digtersprog«, siger han »er alt for blomstrende; det er overlæsset med Udsiringer; der er en Trængsel af Billeder, hvoraf det ene stundom

slukker det andet, og hvorved Klarheden i det Hele forvirres. I en stor Del af hans første Arbejder lader han sig alt for vildt omtumle af Fantasien, udsvæver til Siderne langt fra sin Hovedgjenstand, saa at ingen Læser kan følge ham paa disse Strejferier og følgelig ej forstaa ham. Sære Idéforbindelser, paatrængende Billeder frembringe en Diktion, efter Skolereglerne intet mindre end skjøn, en Stil, hvori Parenthes indesluttet i Parenthes *) gjør dét Hele mørkt og gaadefuldt. Stammen indflættes og dækkes af pragtfulde Slyngplanter, men til Dels ogsaa af Ukrudt. Glimrende og sublime Billeder afvexle med Bombast og overspændte Gjøglerier. — Man ser, jeg lægger ikke Skjul paa Digterens Fejl; jeg vil senere heller ikke gjøre det. For saa vidt Hr. Welhaven karakteriserer ham paa lignende Maade, giver jeg ham Ret; men naar han kalder denne Digterens Karakter en »forskruet Affektation«, saa har han Uret; thi at det er den rene Natur hos ham, er indlysende og umiskjendeligt af alle hans prosaiske og poetiske Skrifter. Var det Affektation, vilde han for længst have aflagt en Manér, som Fjender have spottet og Venner advaret

*) Derover har Siful Siffada selv beklaget sig i følgende humoristiske Vers:

„Ej nok at Parentheser
forskrække hver en Læser;
de ere og for stakkels Avtor Hornene,
der vikle ham (som Abrams Buk i Tornene)
jo mer og mere ind som i et Krat,
hvor han ej faar sin Tanke, men Kritikus ham fat“.

ham for«. Kun hvor den gamle Fader skal imødegaa Welhavens Angreb paa Sønnens Levned og Ære, bliver han varm: »Hr. Welhaven taler, stolt af sine negative Fortjenester, med Kulde om en Ting, hvorom den blotte Tanke maa vække Smerte i enhver ædel Sjæl, nemlig om »Henrik Wergelands borgerlige Opløsning!« Henrik Wergeland staar oprejst, æret af sin Samvittighed, kjæk ved sin Bevidsthed, foragtende sine Fjender; og falder han, saa falder han for sin Fædrelandskjærligheds og Retfærdighedsfølelses Skyld. Men jeg haaber, og har de bedste Grunde til at haabe, at hvad Hr. Welhaven med kold Foragt og fornem Rolighed ser ham »næsten ved hvert Skridt at udvikle Spiren til«, ikke vil gaa i Opfyldelse; men at Henrik Wergeland lige saa vist med Ære vil findes i Registret over norske Borgere, som han, naar den skolastiske Fæstning er stormet, hvor den Første paa Volden som oftest bliver et Offer, vil indtage sin fortjente Hædersplads blandt Fædrelandets Digtere«. — Dette Haab skulde opfyldes!

Da Wergeland havde givet sit Forsvar i gode Hænder, følte han sig tilfreds. Han søgte vel aldrig Trætte, ja han har vel egentlig aldrig villet noget Menneske til Livs, naar ikke Vedkommende paa en eller anden Maade havde tirret ham; men han vidste, at den, der træder op og udfordrer den offentlige Mening, maa være belavet paa Modstand; og han var kampberedt. Det er denne Stridsstemning, der næsten faar et dithyrambisk Udtryk i et Brev til Rektor Holmbo i Bergen, som han skrev

paa denne Tid: »Fortræffeligt at leve i Kamp, naar man har Næb; Tobak i Ro, Kaffe i Ro; ellers — Pennene flyve! Bægrene bruse! Hesten galopperer med En! Satirer fraade! Sejl krænge! høj Rig og Sjøgang hul! Op og ned! Kan man sige: sum qui sum, saa bliver altid dette Ens lige saa urykkeligt som den svævende Kahytslanterne eller det i evigt Vaterpas hvilende Kompas midt i Havdønningerne. Jeg har Uvenner, men ogsaa Venner!« Men denne Stemning holder sig kun kort; thi næppe er han i sit Brev kommen til at nævne Vennens fortræffelige Hustru, før han mindes en anden elskværdig Dame af hendes Bekjendtskab, som han beder hilset, og nu strømmer han over af øm Beundring for denne: »Jeg kan ikke sige, hvor det glædede mig at se hende ved Afskeden paa Dampbaaden kysse med Taarer sin Tjenestepige, som skulde øster efter. I det Øjeblik gad jeg haft Dorthe Øragers*) Hætte paa. Men det var et ypperligt Træk! — midt i Elegancen var det, midt imellem snærpede Næser og Munde, der vel kunne kysse en Skjødehund og græde for Joli, men ikke for et plebejisk Medmenneske«. Saaledes var han ganske vist et Stemningsmenneske, og hans Følelser i stadig Bevægelse; men hans Stemningskifte var ingen væsentlig Sindsforandring, han var ingen Bold for egenkjærlige Luner. Hvor mange underlige Toner der end kan bryde frem fra hans mangestrængede Harpe, hører man dog altid en og samme

*) Den omtalte Tjenestepige.

Grundtone lyde derigjennem. Derfor er han baade saa overordentlig svær. og saa overordentlig let at læse. Begynder man at læse ham, frembyder han samme Vanskelighed som en Digter i et fremmed Sprog, man ikke forstaar; men jo mere man vænner sig til hans Foredrag, jo lettere falder han, og til sidst læser man ham med lige saa stor Lethed og Stemningsfylde, som han uden Tvivl selv har digtet med. Herfra danne rigtig nok ikke faa Digte i hans første og anden Samling en Undtagelse; men ellers gjælder denne Paastand som Regel. Saaledes vil man i 2den Udgave af Hartv. Lassens Udvalg — et Arbejde, hvis Værd man først ret kan skatte, efter at man har gjort sig bekjendt med »Samlede Skrifter« i 9 store Bind — ikke finde ét Digt eller en eneste prosaisk Opsats, som ikke er En klar og let fattelig, naar man først har vænnet sig til Forfatterens ejendommelige Stil. Welhaven trætter forfærdelig i Længden; baade Tanker og Følelser ere her saa trainerede. Man længes ordentlig efter Wergelands vilde Fuldblodshest, naar man en Stund har betragtet Welhavens striglede og vel dresserede Skolehest.

Det fashionable kristianiensiske Publikum hilste med Glæde Dannelsen af det ny Studenterforbund. I Kristiania som i alle de større norske Stæder har der vist nok altid været en skarp Adskillelse mellem den højere Borgerklasse, Patriciatet kunne vi kalde den med et gammelt middelalderligt Navn, og den lavere Borgerklasse samt Bønderne; en Adskillelse, der er og var langt skarpere end i Dan-

mark. Norge har ingen Herregaardsadel, den rige grundbesiddende Borgerstand i Byerne med Embedsklassens Honoratiores maa derfor saa vidt som muligt udfylde den manglende Adels Plads. Det er dette Kjøbstadspatriciat, der danner det konservative Parti i Norge, og som fornemmelig vedligeholder og altid har vedligeholdt de danske Sympathier og Interessen for det gamle Regimente. Da Wergeland optraadte, var Traditionen endnu levende fra den glimrende Patricier Bernt Ankers Dage, Fladebybanketternes Tid og det dramatiske Selskabs Glansperiode, da Enevold Falsen ragede frem mellem en Række begavede Dilettanter af Beaumonden *). Det var især dette Byaristokrati, dette »Intelligensparti«, der smerteligst følte Løsrivelsen fra Danmark. Det var dettes Elite, der repræsenterede det saa kaldte »Selvstændighedsparti« paa Eidsvoldmødet, og som ikke vilde vide noget af Unionen med Sverig, skjønt denne var naturlig; fordi det ikke kunde løsrive sig fra de gamle danske Antipathier mod dette Land. Til dette Selvstændigheds- eller snarere dansk-venlige Parti hørte Enevold Falsens Søn, Christian Magnus, og et af det norske Selskabs sidste Medlemmer Jonas Rein. Disse Mænd og deres Meningsfæller havde stor

*) Det er aldeles uhistorisk, naar Wergeland i sin „Konstitutionshistorie“ lader Bernt Ankèr konspirere med Gustav den Tredje, og heller ikke overensstemmende med de overleverede Kjendsgjerninger, naar han i Farcen „Norge 1800 og 1836“ lader B. Anker, Enevold Falsen og Pram optræde, som de gjøre.

Andel i Udarbejdelsen af Norges fri Grundlov; men de have vist næppe gjort sig fuldstændig Rede for den Magt, der derved lagdes i Menigmands Haand. De havde paa æsthetisk Vis sværmet for Frihedstheorierne, men i Praxis ledet Almuen ved deres moralske Myndighed. Da denne blev sig sin Magt bevidst og vilde bruge den i Hjemmel af Grundloven, gyste »Intelligenspartiet« tilbage for Almuebevægelsen som for et Uhyre og kom som »urbane« Borgere i det stærkeste Oprør herover. Man kan derfor begribe, at de med Glæde hilste den Opposition, der havde rejst sig herimod inden for den akademiske Ungdoms Kreds, dette »Forbund« af unge Olympiere med den aldrig fejlende Bueskytte, Apollo Welhaven i Spidsen, der, om det skulde gjøres fornødent, var kapabel til at optage Kampen ganske alene med de himmelstormende Titaner og jordfødte Giganter. Man traadte da ogsaa strax under Gevær med et æsthetisk-literært Maanedsskrift »Vidar«, der indlededes med et Digt i Ottaverim af Welhaven, hvoraf jeg anfører følgende:

„— Stødt i Dybet ned af Aser hvide
staar Jøtun-Skaren, truende og vild,
og mægter den de stærke Baand at slide,
da stunder Ragnarøkurs Mørke til.
De fromme Guder maa til Kampen ride,
mod Himlens Hvælving flammer Nastronds Ild,
og for den vilde Hær, den frække Lue,
nedbrister Bifrøsts underskjønne Bue.

Men Valas Spaadomskvad i Natten lyder,
og Asgaards Sønner glemme deres Harm:

„Se Asa-Vidar gjennem Mulmet bryder
og splitter Fenris Gab med vældig Arm;
de frelste Guder op til Fest han byder;
thi Dagen stråaler evig klar og varm,
og over Norden, i de rene Himle,
der staar urokkeligt det høje Gimle“.“

Vidar blev dog ikke saa slem, som han truede med. Tidsskriftet indeholdt i den Tid, det udkom, nogle politiske og statsøkonomiske Artikler, og P. A. Munch skrev imod Wergelands »Sprogfordærveri« — en Forpostfægtning i Kampen om »Maalet« — men ellers var det fornemmelig Oversættelser af almeninteressant Indhold, man lod trykke her. En Artikkel har dog mere varig Betydning end de andre, det er et Kulturbillede af Welhaven betitlet »Kristiania Sommer- og Vinterdvale«. Her læser Welhaven sit eget Parti alvorlig Texten. Han kritiserer skarpt »det bedre Publikums« kjedsommelige Selskaber og Baller om Vinteren, hvor Alt gaar stift og tvungent til. Dansen bestaar ikke af andet end taktmæssige Bevægelser, afløste af døde Pavser, »Damerne ere ikke meget mere end bevægelige Blomsterkrukker«, Herrerne «læderseje eller umandig tryglende Kurtisører«. Man har hverken alvorlig Sans for Kunsten eller oprigtig Følelse for Naturen, der ellers baade samler og harmoniserer Menneskene. Om Sommeren flytter enhver nogenlunde velhavende Familie ud til sin »Løkke« og indespærrer sig der for »at nyde Aarstidens Behageligheder«, skjønt Byen baade er lille, luftig og smukt beliggende ved Fjorden med herlige Fjæld-

partier til Baggrund. Og hvorledes nyder man nu disse landlige Glæder? »I Stedet for at være lutter Øje, er man egentlig lutter Mave. Har man oven i Kjøbet en Keglebane eller et Parti Boston i det Grønne, da er en »glad Dag» af første Rang færdig. Men dette viser, hvor lidet Udbytte man endnu forstaar at afvinde Naturen, og hvor lidet man véd at skatte en almindelig Selskabelighed i det Fri. Havde man Sans derfor, vilde denne almindelige Higen efter at have »en Løkke« uden Tvivl aftage. En stor Del af de Kræfter, der nu splittes til kummerlige, private Anlæg, som dog ej kunne give nogen sand Tilfredsstillelse, vilde da forenes, for at bidrage til at skaffe Hovedstaden — hvad den skammeligen mangler — ordentlige Anlæg for offentlig Sommerforlystelse. Hvo der har haft det oplivende og prægtige Syn af en talrig, livsglad Folkevrimmel, der i fri karakteristiske Grupper bevæger eller lejrer sig under dunkle Alleer eller smukke Trægrupper, har et stadigt Savn i Kristianias travrige Sommertid. Her vente Menneskene kun paa Naturens gjenvakte Liv, for at flytte fra det ene Sted til det andet. Her ser man intet af den glade Vexel, som Goethe saa træffende skildrer i Begyndelsen af Faust . . . . Det hedder, at den finere Verden maatte finde sig generet ved at besøge almindelige Samlingspladse. Men denne Frygt er blot en spidsborgerlig Pænhed. Dannede Mennesker genere ikke hinanden, og de udøve over de udannede en stiltiende Magt, der holder Raaheden i Tømme. Det er utvivlsomt, at de lavere

Klassers Forlystelser lidt efter lidt maatte forædles, hvis de hyppigere foregik under det finere Publikums Øjne og ligesom under dets Ledelse, — Lyset maa her, som overalt, komme oven fra. Og det finere Publikum vilde derved vinde Nydelser af en ganske anden, ægte Natur end disse halvdøde Glæder, som en unaturlig, ængstende selskabelig Tvang formaar at give«. — Der har vi det! Det menige Folk skulde gaa i Skole hos og lære Mores af »det finere Publikum«; men det menige Folk var uheldigvis gjennem sine Førere og da fornemmelig ved Henrik Wergeland kommet til den Overbevisning, at det nu havde fuldendt denne Skolegang og pegede paa Konstitutionsakten som Afgangsbeviset, underskrevet af »det fine Publikum selv«. — Almuen havde lige saa vel og med lige saa stor Ret som hine Klasser sin ejendommelige Maade at anskue, begribe og leve paa, og det var kun Standsbornerthed, naar disse mente, at deres Intelligensformer vare de enest mulige. Lige saa lidt som Henrik Wergeland kunde anlægge det gamle æsthetiske Snørliv, lige saa lidt kunde den til Bevidsthed vaagnede norske Almue traske i den gamle Intelligenses Spor, den maatte i saa Henseende skabe sig ny aandelige Former. Heraf den dybe Grundsympathi mellem Wergeland og Almuen: begge følte de Trang til at udvikle sig efter deres Væsens ejendommelige Love. —

X.

At de Ideer, som Wergeland hævede Fanen for, og som støttedes af den lille demokratiske Presse, havde Rod i Almuen og ikke var nogen affekteret politisk Bevægelse, saas ved Valgene til Stortinget 1833: medens der af egentlige Bønder forholdsvis kun havde været faa paa de foregaaende Rigsdage, saaledes 1824: 27 og 1827: 21, mødte der i hint Aar ikke mindre end 44. Forgjæves havde saaledes »Asa-Vidar forsøgt at bryde Mulmet og splitte Fenris Gab med vældig Arm«. Uhyret havde aldeles ingen Notits taget af den vise As, det gik uantastet løs og underlagde sig det ene Territorium efter det andet, hvortil de »intelligente« Guder mente at have evig Ejendomsret; snart vilde det være eneraadende i Stortinget. Hvad skulde man gjøre, hvo vilde som Tyr lægge sin Haand i Fenrisulvens Gab, for at dens Kraft kunde blive lammet? Der kom en »Tyr«! Welhaven skrev sin »Norges Dæmring«.

»Norges Dæmring« er en Cyklus af 76 Sonnetter. Har Welhaven valgt denne Versform, som ellers plejer at være viet Kjærlighedens Lyrik, til sit polemiske Digt for lige som d e r v e d at give en dunkel Antydning af, at skjønt han her siger sit Fædreland haarde Ord, saa ere de dog fremgaaede af en fædrelandskjærlig Stemning, som naar den alvorlige Lærer retter stærke Bebrejdelser til Eleven, men paa samme Tid lader ham mærke, at det kun er til hans eget Bedste, at han irettesætter

ham? Maaske og maaske ikke; vist er det, at Welhaven vil have dette Digt betragtet som en kjærlig Revselse, som han højst nødig skrider til. Lad os da se, hvorledes han udfører dette sit selvbeskikkede Censorembede:

Naar man ser Norge fra det vilde Hav, siger han, da ligner Landet et uhyre Vrag; Bjærgtoppene staa som knækkede Master, og Skyerne svæve som Sørgevimpler derover. Men saa barsk Landets Ydre er, saa mild og yndig er dets Natur indad til; der blomstre Tusindfryd og Roser, der dufte de fine Birke ved Fossefaldet, og det røde Bær svulmer under den blanke Isbræ. — Ak, Folket svarer kun lidet til Landets Indre; dets Tankeliv er klejnt og fattigt; det kjender kun til Syslen med det Smaalige, rent Udvortes; det mangler det store Overblik, de høje Tanker. Paa Landet vil man gjærne rivalisere med Kjøbstædernes Luxus, naar man bare har Raad dertil; i Kjøbstæderne lever man af Pjank og Sladder og er lige ved at dø af Kjedsommelighed og Flovhed. Man behøver ikke at lede efter Exempler. I Kristiania, som skulde være Norges ny Hovedstad, kan man endnu ikke glemme Smaastadsnykkerne: trods al Festligholdelse af Norges Frihedsdag lever man dog her paa Traditionerne fra Enevældens Dage. Kristianssand er en halvdød Hval, der er kastet op paa Sandet og nu gisper efter Luft. Bergen tænker ikke paa Andet end Handel og Fiskeri; Forretningslivet florerer der paa Kunstens Bekostning. Throndhjem gjør sig til af sin Kjærnenorskhed, men har ikke Andet at

fremvise end sin ødelagte, vandaliserede Domkirke. Naar det ser saaledes ud i de større Byer, saa kan man spare sig at inspicere de smaa Ladepladser og Flækker; dér maa det jo være den bare Elendighed. Hvor ganske anderledes var ikke det gamle Norge? Hvilke Skjalde sang ikke da? hvilke kjække Hjærter luede ikke den Gang under Bjørnevamsen? Saaledes maa Norge engang vorde, — vorde? ja, thi nu er det kun en Karrikatur af sin Oldtid og Middelalder. Og derpaa vender Digteren sig med Harme mod hele den Horde, der med sine Pralerier og hele sit jammerlige Væsen forhindrer hin gyldne Fortid fra at gjenfødes: disse lodne Favner, der støde i Basuner, disse Prakkere, som have smykket deres rustne Spær med et Pjalterov fra Lysets Faner, disse skraalende Fanatikere, der ikke kunne se et norsk Flag uden at komme til at gyse af Henrykkelse og Begejstring, disse Digtere der ville producere, inden de have afgjæret, disse Politikere, der efterabe de store evropæiske Liberale og tro, at de komme i Niveau med dem, fordi de raabe »Friheden leve«, og »endnu er Polen ej forloren!« — Det er Aandens Frihed, man bør efterstræbe og ikke Frihedens ydre Form:

„O søg ej Frihed hos en taaget Skare,
hvis Kraft er idel lamme Attentater,
og hvis Begejstring en forslidt Fanfare, —

hvor Lykken er med Tummelen forbi,
hvor Dorskhed griber alle Kammerater
paa Bunden af et øllet Sværmeri“.

Og hvad er disse Patrioters Fædrelandskjærlighed:

„En Haandfuld Stormvind i de trygge Havne,
en Lettelse for Svirebrødres Lunger,
et Litani, som Egoisten sjunger,
naar han sit eget Kontrafej vil favne".

Man raaber paa Norskhed og vrager »Aandens Nektar« for »Tankefinkel fra Kartoffelhjærner«. Man roser sig af at være Herre i sin egen Stue, fordi man sidder bjærget bag en Mur, hvor intet Sværd kan saare, ingen Kugle ramme. Ak, man bevarer kun daarlig sin Norskhed ved dette Exklusionssystem; det bliver blot til Skade for Landets eget Kulturliv.

„Hist staar et Æbletræ, hvis Grene flette
i sære Vinkler sig og stærke Bugter, —
som Solen varmer, og som Regnen fugter;
men Safterne i Træet sig fortætte,

og Æblerne er bitte smaa og slette.
Det er den vilde Skovnaturs Produkter,
et evigt Rodskuds kummerlige Frugter,
som hverken smage lifligt eller mætte.

Men sæt en Podekvist blandt Træets Grene,
en liden Spire fra Hesperiens Haver;
da vaagner Stammens hemmelige Kræfter,

og Grenen strækker sig med smidig Sene,
og Kronen smykker sig med Yduns Gaver,
som Du og jeg med Glæde griber efter.

Men Kraft-Kimærer drive om i Blodet
hos denne Norskhedens Filister-Kaste;
her er det Lov, den søde Frugt at laste,
og derfor maa ej Træet være podet". —

Hvad har monstro Norge nu at rose sig af? — Trafikkens Fremgang; Stortinget; Finansernes Betryggelse?

„Ak jeg er blind for dette ydre Røre;
jeg søger Hjærtet til de spredte Lemmer,
jeg kan ej samle disse brudte Stemmer,
mens Grundakkorden viger for mit Øre.

Jeg véd, at Vintren giver herligt Føre,
at dette Planke-Driften meget fremmer,
at Malmen hejses fra de dybe Gjemmer,
at der er Levevej ved Garn og Snøre.

Men heri øjner jeg endnu kun Haanden,
der snapper, høkrer med, hvad Himlen sender,
og stødes frem af Elementers Krig.

Men uden Enhed, Fyrighed i Aanden,
og uden Dannekraft i travle Hænder,
er gamle Norge kun et sminket Lig. —

Og Tinget — o jeg bøjer mig ved Navnet:
et Oldtids Minde, en profetisk Røst,
en Daab for Hjærterne til Alvorsdyst —
en Sum af Goder slutter det i Favnet,

men end er det et Udtryk kun for Savnet
af hine Kræfter i vort Norges Bryst,
der skal forene Bjærg og Dal og Kyst
til Et i Stræben, Villien og Gavnet.

At vaage over Fædrelandets Love,
at sørge for, at ej en Hvid forlises,
er smukt betryggende for Folkeheldet;

men det er skjønnere med Aand at vove,
at slaa med Moses Tryllestav paa Fjældet,
skjønt Nytten ej kan gribes og bevises.

Var her ved Siden af den vilde Støj,
en ordnet Leg, ej blot for Gadedrenge,
og over Taagerne paa Sump og Enge
blot en og anden smukt bebygget Høj;

var her, hvor Stemmen falder plump og drøj,
et Nyn af Vellyd, nogle rene Strænge,
og mellem Fuglene, hvis Vinger hænge,
lidt Glæde ved et Vingepar, der fløj; —

o mangen Klage skulde da forsvinde,
og mangen Daare høre op at rase,
og mangen Længsel øjne sit Asyl,

og ile til den smilende Oase,
hvor der er Palmer, og hvor Kilder rinde,
og glemme Ørknens Travrighed og Hyl. —

Men mangen Aand, der slipper Hobens Trit,
og mangt et Hjærte, hvori Himlen daler,
staar under Klippen med Promethevs-Kvaler
og ser sig lænket til den raa Granit.

Og mangen Genius har Lænken slidt;
men først naar Sydens Vaar hans Hjemve svaler,
og først naar Verden om hans Storhed taler,
faar den Forviste et Slags norsk Kredit.

Vi maa til Verdens Lys vor Straale skatte,
skjønt her er taaget Luft og halvklar Tid
og alle Spirers Hjærteblade matte;

men Savnet selv kan vi endnu ej fatte:
vi prale kun, naar Glansen rækker hid,
med dette Tab, som Intet kan erstatte. —

For Alvor snart, og snart igjen af Kjede,
man spørger dog hinanden af og til,
hvorfor da Intet rigtig trives vil
i vore aandelige Urtebede,

mens alskens Frø, der gror lidt længer nede,
hvor Luften ej er meget mere mild,
kan bære Frugter, give Farvespil
og drive i det Høje og det Brede? —

Man undres over, at vor Stats Forfatning,
der dog skal give os fornyet Liv,
ej vækker Sansen for sublime Glæder;

man har dog Følelse for Folkets Hæder,
man savner stundom dog lidt Tidsfordriv, —
og Politik er hele vor Erstatning!" ....

Den sande Folkeaand, der nu slumrer under Forvirringen og Larmen, maa vækkes; da skal Ætten gjenfødes og voxe som en kjæk, blussende Yngling bag de høje Bjærge; da skal

„mangen Jætte synke hen af Ælde,
som nu staar rank og truende og fræk".

Da skal Normændene atter gjenvinde deres gamle Heltery. Det larmende Ord skal forvandle sig til vise Raad; visne Hoveder byttes om med sunde! Og med dette lyse Fremtidshaab slutter dette ellers saa mørke Digt.

Man trækker Vejret lettere, naar man er færdig med »Dæmringen«. Gud skal vide, at det var ikke erotisk Poesi, disse Sonnetter indeholdt! Jeg vilde snarere sammenligne dem med Rückerts »pansrede«; thi de ere rustede fra Isse til Fod. Men man læser dog de rückertske med større Sympathi. Rückert søger i sine »Geharnischte Sonetten« at opildne det slappe Folks Mod og vække dets Kraft mod den skjændige Vold, der har bredet sit Aag over Fædrelandet. Rückert svinger sine klangfulde Lanser mod en fremmed Tyran; men Welhaven skæfter sine Pile for at sende dem imod sine Medborgeres Bryst; han giver Signalet til Borgerkiv. Rückert har valgt Sonnetten, for at hans Billeder og Tanker ved at presses sammen i den snævre Versform kunde vinde i Djærvhed og Tyngde, og han bevæger sig i Sonnetten som en Fisk i Vandet; Welhaven har muligvis valgt Sonnetformen for at vise sit Herredømme over Sproget, sin metriske Færdighed og sin Lethed i at behandle Rimet. Sonnetten er som bekjendt saa vel som Terzinen og Ottaven en sydlandsk Strofeform, den passer ikke rigtig i vor germansk-nordiske Poesi med sit vokalfattige Ordforraad og sin store Mangel paa kvindlige Rim; i hvert Tilfælde maa den behandles med den største Virtuositet; dette formaar en saadan

Sprogkunstner som Rückert. Welhaven har ikke hans Evne i saa Henseende: Sonnetterne i hans lange polemiske Digt ere ikke saa sjælden noget drejede og vredne, og bære tydelige Spor af den Anstrængelse, det har kostet ham at forme dem. Pointerne ere heller ikke saa skarpe her som i hans Epigrammer og sløves paa enkelte Steder ved Uklarhed i Udtrykket.

Dog lad os ikke opholde os ved de enkelte formelle Mangler, denne Sonnetcyklus maatte kunne frembyde; det gjælder i dette enkelte Tilfælde, som i Livets mest heterogene, at det er Viljens Renhed det kommer an paa; og ved Viljen forstaar jeg Grundstemningen, den Lidenskab, hvor ud af Værket er fremgaaet. Welhaven har forsøgt at give os Nøglen til Forstaaelsen af den Stemning, hvori »Dæmringen« er skrevet. I et af hans smukkeste Digte »Til Provst Niels Hertzberg«, hvor han mildt og værdig forsvarer sig mod den gamle Patriots Angreb, siger han:

„En Oldings Liv, det sidste Blus af Lampen,
er helligt som en Offerlues Glød; —
den unge Kraft, der blusser karsk og rød,
og paa sin Vagt vil trodse Storm og Død,
er ikke mindre hellig under Kampen!“

Det var altsaa hans Stemning; saaledes følte han sin Stilling. Og i sin Artikkel i »den Konstitutionelle« for 1838 siger han end videre: »Da jeg skrev »Norges Dæmring« vidste jeg meget godt, hvorledes den vilde blive optagen, — og dog kunde

jeg ikke tilbageholde mine Bekjendelser. Det er slemt, at man har villet forklare dette Digt af urene Motiver; thi derved maatte man finde idel Modsigelse deri. Man har dog ikke kunnet begribe, hvad jeg vilde opnaa derved, da der jo ikke engang viste sig nogen »Servilisme« i Skriftet. Men jeg vilde ikke opnaa Andet end Frigjørelse for den Sorg og Harme, der betog mig, naar jeg saa, at Norge i sit eget Indre truedes af en Forvirring, der spildte dets Kraft og hemmede dets Udvikling. Jeg vilde for et Øjeblik bortvende Almenhedens Opmærksomhed fra de ydre Skrækkebilleder, og lede den indad, hvor der efter mine Tanker var en større Fare, og hvorfra dog Hjælpen til Slutning ene kan komme». Heraf altsaa hans moralske Berettigelse til at træde op med skarp revsende Tale lige over for sine Landsmænd. En af Welhavens talentfuldeste Modstandere har hævdet, at det var usømmeligt, at en ung Mand som han vilde give sig til at svinge den aandelige Svøbe over et helt Folk. Heri kunne vi paa ingen Maade være enige med Vedkommende. Naar unge Mænd ikke have Begejstring og moralsk Mod nok til dristig og hensynsløst at udtale deres ideale Harme og Sorg og pege hen mod den Vej, man maa slaa ind paa, om man ikke aandelig skal gaa til Grunde, hvem skal da gjøre det? Naar man ældes, bliver man Invalid paa de højere Kræfter. En slig Optræden vil vække Forargelse hos mange; dette skete ved de Forelæsninger, der holdtes ved Kjøbenhavns Universitet 1802 og 1871; men dermed

var hine unge Videnskabsmænds Optræden ikke fordømt. Den efterfølgende Generation erkjendte med Tak, hvor meget Godt den første havde givet Stødet til, og Fremtiden skal nok vide at honorere den sidste. Det er gaaet omvendt med Welhaven og hans »Dæmring«. Hans polemiske Digt blev strax læst med Bifald paa højere Steder, og var en ikke uvæsentlig Anbefaling til den Professorpost i Filosofi, hvilken han erholdt nogle Aar efter med Forbigaaelse af Folk, der ikke som han vare Dilettanter i Faget. Alle Avtoriteter, de Toneangivende, det finere Publikum, Patriciatet, det Parti, der par excellence kaldte sig »Intelligensen«, alle disse stillede sig, da »Norges Dæmring« udkom, paa Forfatterens Side; thi deres hemmelige Tanker havde faaet Luft derigjennem. Hele den demokratiske nationale Bevægelse var disse Mennesker modbydelig. De følte sig halvt landflygtige i Norge; de længtes efter Livet i Kjøbenhavns aandrige Cirkler. Det er højst betegnende, at Johan Ludvig Heiberg var en af de Første, Welhaven sendte sin »Dæmring« med følgende (forskrækkelig prosaiske) Tilegnelsesord:

„Min Mor er Datter af en Cammermeyer,
og han var gift med Deres Faders Tante;
og tro mig, blandt Kognaterne, jeg ejer.
er denne Dame mig den mest pikante.
Jeg venter, at De Tankegangen gjætter:
Hun gjør Dem efter Kjødet til min Fætter.

―――

O gid De fandt, naar her De bruger Sonden,
blot nogle Glimt af Fætterskab i Aanden!“

Og de to første Vers af Tilegnelsen til Christian Winther lyder saaledes:

„Til ham, der spiller paa Harpe,
omskygget af Bøgens Krans,
saa Brasen, Karuds og Karpe
maa lege med deres Svans, —

fra En, der spiller paa Lire
af Sorg i en bagvendt By,
saa Hunde paa To og Fire
maa hyle i vilden Sky". —

»Intelligenspartiets« fremragende Mænd havde taget en betydelig Del i Konstitutionsarbejdet, nu gyste de tilbage for deres eget Værk som ægte Hyperidealister, som nordiske Girondiner. De havde i Aanden forestillet sig de skjønne Former, hvori Folkelivet skulde støbes, nu saa de ikke Andet end Formløshed og kaotiske Bevægelser, hvorfra de vendte sig bort med æsthetisk Afsky.

Det er Welhavens og hans Partis store Fejl, at de ville en norsk Kultur uden at ville dens Forudsætning. Hele denne Bevægelse, de ikke noksom kunde udtale deres Ringeagt for, var jo en saadan Forudsætning, en gjærende Kulturudvikling, som enhver sindig Normand, der af Hjærtet elskede sit Land, maatte føle mere og mere vilde klare sig; og man kan vende Welhavens Ord i »Norges Dæmring«:

„Skal Følelsen, mens den i Barmen gjærer,
mens den endnu maa kæmpe for sin Flugt,
forcere sig til Ydelse af Frugt?"

mod ham selv. »Dæmringen» er i det Hele taget ikke fri for indre Modsigelser; men det kommer af, at Digteren er hildet i et Selvbedrag: han bilder sig ind at være den rette Friheds og det sande Fremskridts Digter; og saa er han tvært imod Reaktionens. Han straffer ikke som den samvittighedsfulde Opdrager, han bebrejder ikke som den kjærlige Lærer; thi denne forstaar at sætte sig ind i Elevens Natur, Karaktér, sjælelige Trang; han bliver ikke, hvad der saa smukt er sagt, »lille med de Smaa«. Forfatteren til »Norges Dæmring« søger forgjæves at bringe Livssafterne til at cirkulere i de gamle Træer og vrager Frugterne af de unge, fordi de ikke falde i hans Smag. I saa Henseende er et satirisk Digt, der paa den Tid stod indrykket i »Morgenbladet« ikke uden Interesse. Det hedder

„De upodede Æbletræer“.

„Hr. John spærred ud sine tykke Ben:
„Hej, Gartner! Hvor er Du, fordømte Ole Green?“ —
Gamle Ole kom piltende. Med Huen i Hand
han stod for sin Husbond, den mægtige Mand. —

„Hør, hvad er det for Rækker af Træer, som her staa?
Op over alle andre i Haven de naa;
Men ikke end et Æble jeg finder paa Kvist.
Forsømt Du har at pode dem, jeg mærker forvist *)“. —

„Vær ej saa hastig, Husbond! Kun endnu nogle Aar,
saa tænker jeg, I Glæde af de Karle vel faar.

---

*) Jvnfr. Citatet S. 164 og 165.

De er af ædle Kjærner og skjøttede med Flid:
de vil sig nok betale; giv bare lidt Tid.

Se hvilke ranke Stammer, se hvilke stærke Skud,
og se de tætte Kroner, hvor de sig brede ud!“ —
„Hold Munden“, skreg Hr. John, „og tag din Øxe fat;
og bort med de Vildæbler strax endnu før Nat!“ —

Bort lunted gamle Ole, saa tung udi Sind,
saa sorgfuld aldrig før han i sin Hytte gik ind.
Der stod den tunge Øxe med Skaftet op mod Væg;
tre Gange han den tog og besaa den skarpe Eg.

Den fjerde Gang han fór ud med Ildske og i Hast;
han slog Døren i, saa at Laas og Hængsel brast;
men der han kom i Haven, da sagtnedes hans Fod:
det var som han udgyde skulde Menneskeblod.

Der stod de for hans Øjne i al deres Pragt,
de Træer, hvorpaa saa længe han sin Elsk havde lagt
Paa hver Gren, paa hver Kvist en Forhaabning der laa,
og alle som Smaabørn de i Øjet ham saa.

Det sank som i en Taage, som Græs paa Søens Bund,
han Intet kunde skjelne, det var saa haard en Stund;
men snart paa Kind og Pande det blussede som Blod,
og Taaren af sit Øje han strøg med trodsigt Mod.

„Nu vil Du have bort dem, faar Du fælde dem selv“.
Langt fløj den tunge Øxe ud over Bakkens Hvælv. —
Tre Somre ginge kjedsomt med Brummen og Fortræd;
Men Træerne de voxte hvert frodigt paa sit Sted. —

Hr. John spærred ud sine tykke Ben.
„Hej, Gartner! Hvor er Du, fordømte Ole Green?“
Gamle Ole kom piltende. Med Huen i Hand
han stod for sin Husbond, den mægtige Mand.

„Nu har jeg da ventet i Aaringer nok;
af Æbler her hænger da ogsaa en Skok“.
Det nærmeste for Haanden han slog ned med sin Stav;
gamle Ole tog det op og sin Husbond det gav.

Hr. John bed i det Æble, vred kasted han det bort:
det var ham altfor syrligt, det var ham altfor haardt.
„Se saa, det er da Frugten af din Taabeligheds Flid:
saa Ukrudt sig betaler, naar blot vi give Tid“.

„Ej Alting“ — mente Ole — „kan være lige godt;
dog bedre Frugt man spiser ej tit i mangt et Slot.
Men vil ej Husbond smage af denne Stamme her?
Af slige Træer — véd Husbond — hver har sin Art især“.

Hr. John bed i et Æble, han gav sig mere Tid,
han lukked sine Øjne, han smagede med Flid.
„Nu, nu“ — han knurred gnaven, og smattede og bed,
til endelig det Hele var gledet rigtig ned —.

„Nu, nu, det smager hverken som Eddik eller Vand;
dog hvordan ret det smager, jeg ej udfinde kan.
Det er ej som Kaville og ej som Gravensten“. —
„Kun som sig selv, jeg tænker“ udfuste Ole Green.

„Ja det er just Ulykken“, skreg John hel vred;
han tog sig nok et Æble, og brummed, mens han bed.
„Til sidst saa er det Hele mig dog til intet Gavn;
hvor finder man vel Kjøber til Ting foruden Navn?“

Frèm tren en fremmed Herre — han var der ved et Træf —
„Monsieur, mig send til Foraar en Haandfuld de greffes.
Snart over hele la France, ved hvert eneste Bord,
par mon honneur, man raabe skal: garcon, des pommes du
Nord!“

Hr. John fik en Tanke; sligt hændtes ham ej tit;
sine Ben han udspærred en halv Gang saa vidt.

„Jeg har en høj Velynder ved Kongens Bord“ —
„Un conseiller ...“ „Ej nej da; en .... stor.

Ham vil jeg opkalde. Deraf skal staa stort Ry,
med Posten skal det løbe fra By og til By;
og før et Aar er omme, med grønne Baand om Hals,
jeg holde skal des pommes de .... til fals“.

Forfatteren til dette Digt var Major Johan Jørgen Broch, en i flere Henseender mærkelig Mand. Han var vel ikke meget fremtrædende; kun anonymt deltog han i Dæmringsfejden; men hvad han skrev, vidner i høj Grad om klar Opfattelse og selvstændig Tænkning. Han hørte, som man ser af Ovenstaaende, vel ikke til »Intelligenspartiet«, men var dog en intelligent Mand som faa i Norge paa den Tid. Skjønt han som Militær stod uden for Akademikernes Kreds, havde han dog gjort omfattende Studier i flere Videnskabsgrene og besad stor filosofisk Dannelse. I det offentlige Liv havde han allerede i Begyndelsen af 20erne deltaget som Forfatter af politiske og juridiske Brochurer og Artikler, hvori han blandt Andet havde bekæmpet Karl Johans Yndlingsforslag, Indførelsen af et kongeligt absolut Veto. 1830 og 1848 havde han Sæde i Stortinget. — Det er en stor Anbefaling for det norske nationale Demokrati, det wergelandske Parti, at en Mand som Broch sluttede sig til og støttede dets Sag. Faa havde som han Blik for det Unaturlige og Uhistoriske i Welhavens Opposition. I »Morgenbladet« lod han indrykke en Sonnetrække »Norges Skumring, Akkompagnement til Norges

Dæmring«. Her følger han Welhaven Sonnet for Sonnet. Til dennes Prolog svarer følgende Introduktion af »Norges Skumring«, der morsomt og træffende karakteriserer Welhavens udfordrende og selvtillidsfulde Optræden:

„Til Strid, til Strid! Alt staar i Rimets Panser
fra Top til Taaspids Smagens djærve Kæmpe;
fastknappet er det til den mindste Hempe.
Let i det tunge Futteral han danser

mod hele Jothunskarens fældte Lanser.
Her hjælper nu ej mere List og Lempe.
De høje Kampskrig Himlens Torden dæmpe,
og intet Skjold hans stærke Anløb standser.

Til Strid, til Strid, det bære eller briste!
Frem, følger Lynet af hans stærke Glavind,
det Sejrsbanner i den store Kamp

mod Tidens Praleri og Fenris Avind
og Styverfængeriets kvalme Damp!
Til Valen nu, hvo være vil den Sidste.

Som Pendant til Welhavens 3dje Sonnet *) hensætter han:

„Og bugne derfor stundom Aandens Skranker, —
Eja lad bugne! — Naar i Somrens Varme
vel klædte stive Rimfrost Folkets Barme?
Hvorfra de sære, underlige Tanker?

---

*) Sml. Skr. I., 177.

Med Smagens Gartnersax de vilde Ranker
Du studse vil, og Skovens stærke Arme;
symmetrisk vil Du Bølgen i sin Harme
skal kruse sig om stormbevægte Planker;

paa Fodmaal vil Du strække Slægtens Hæder,
den højt opstræbende fra gamle Tider? —
saa smaalér Bondepigen hist blandt Faarene

ad Byens Vildskab og konfuse Glæder,
mens Saxen flyver hvas i Lammets Sider,
og Aske yppig gnides ind i Saarene.

Og som Modstykke til 5te og 6te Sonnet af »Norges Dæmring« *):

„Hvo føler ej, at det som her beklages,
er denne Usselhed i Stort og Smaat,
der i hver Livets Ytring skuer blot
en Vanvidsdæmon, hvoraf Sjælen jages;

der ser en Ildebrand, naar kun det dages; —
og saa den kolde hjærteløse Spot,
der finder Alting dumt og flovt og raat,
fordi den selv af ingen Hunger plages.

Mens Former strømme frem i evig Skaben,
man holder stivt og ængstligt paa det Givne;
og slaar en Kornmod kun det bange Øje,

strax tabt er Lynets Tømme af den høje
Alstyrers Haand, og Kramper stivne
de slappe Kinder i forvirret Gaben. —

*) l. c. 179 og 180.

Naar med Guldkroner paa de høje Tinder
staa hist i Vestens Blaa, hvad Tiden lider,
det véd Du grant. — „Nu fremad skride
den kjære Dag, og Nattens Mørke svinder". —

Men ak forgjæves alle Slægters Minder
fra Sagabogens tæt beskrevne Sider
tilraabe Dig: „Hver Tid bær nye Tider;
fremad ustandset stedse Strømmen rinder".

Se frem af Ispaladsers sprængte Haller
sig styrte jublende nyfødte Floder,
og Sæden bølger over Agrens Fure;

se Engen moden alt for Leen falder;
dog endnu bag salpeterdække Mure
Du tygger paa det gamle mugne Foder". —

Brochs Sonnetrække i »Morgenbladet« maa henregnes til de bedste Indlæg i »Dæmringsfejden« fra den angrebne Parts Side; og mange, hvorimellem gamle Schwach, mente paa den Tid, at de skrev sig fra Henrik Wergeland selv. Denne Gisning er dog ikke ganske begrundet. Tonen i Brochs polemiske Sonnetter er rolig og Formen omhyggelig udarbejdet, uden dog at bære Spor af Tvang og Anstrængelse; Wergeland kunde næppe have gjort dem saa gode og havde i hvert Tilfælde ikke kunnet afholde sig fra heftige personlige Udfald mod sin Antagonist: Den rolige, gemytlige Ironi, der udmærker »Norges Skumring« laa ikke for vor Digter. Og den ligger da heller ikke for Faderen. Dennes »Forsvarsskrift for det norske Folk og udførlig Kritik af det berygtede Skrift, Norges Dæmring«

lider altfor meget under Forfatterens personlige Uvilje og Bitterhed. Ikke desto mindre er der klare og sunde Tanker i dette Flyveskrift, som i Alt, hvad denne Mand har skrevet. Naar Welhaven saaledes klager over »de blege Luer i Visdoms Haller« og over at

„Aandens Glæder dæmre for dit Blik
lig smukke Æventyr fra fjærne Egne".

siger han »naar man betænker, hvor forsømt det norske Folks videnskabelige Dannelse har været lige fra Middelalderen af og indtil for et Par Decennier siden, det vil sige gjennem alle de Aarhundreder, de øvrige Evropas Folkefærd have anvendt til at hæve sig til deres nuværende Standpunkt i Oplysning og Kultur, og naar man tager Hensyn til Rigets fysiske Beskaffenhed, Klimaets Haardhed og Ufrugtbarhed, der lægger saa stort Krav paa Kræfterne og Tiden, for at bekæmpes og tvinges til at skjænke Livets første Betingelser, naar man endvidere ser hen til Vanskelighederne for Meddelelsen, Kommunikationens Besværligheder, Landets afsides fra det øvrige Evropa fjærne Beliggenhed, Indvaanernes isolerede og paa et vidtløftigt Terræn adspredte Boliger«, saa maa man ikke dadle Norges langsomme Udvikling, og han henviser nu til de hæderlige Videnskabsmænd og Digtere, der allerede i den seneste Periode ere optraadte, som Treschow, Hansteen, Jakob Aall o. fl. Men det, der aabenbart mest ærgrer den gamle Patriot, er den Sympathi »Dæmringen« efter al Rimelighed vil

møde i Danmark. Her vil man strax tage den til Indtægt, tilraabe Normændene: Der kan I se, hvad der kommer ud af Eders Selvstændighedsstræben! Uklarhed, Formløshed og krampagtige Anstrængelser er det Hele. Hvorfor ville I skille Eders Kultur fra vor? I kunne jo ikke undvære den. Se, her optræder en af jert Lands ypperste Ynglinge og blotter Eders Usselhed og Forfængelighed; følg hans Anvisninger, og omvender Eder! Og dette skete ogsaa. Her nede blev Norges Dæmring anmeldt af H. C. Ørsted og Orla Lehmann, Mænd af forskjellige Standpunkter og forskjellige Interesser, men begge enige om at rose Welhavens Skrift som en ægte patriotisk Daad. Og denne Anskuelse beholdt Lehmann til sit Livs Aften. Man faar i hans Bog »Norge og Normændene« en i høj Grad vrang Forestilling om Henrik Wergelands Personlighed og Position i det norske Samfund, skjønt H. Lassen, allerede da den udkom, havde leveret flere særdeles upartiske og orienterende Bidrag til Wergelands og hans Tids Historie. For Orla Lehmann staar Wergeland som en halv forulykket Individualitet, et underligt Vildskud paa Poesiens Stamme; hans Frihedskjærlighed betragter han som ufrugtbar, »fordi den ikke er parret med Dybde og Indsigt« og hans Væsen kalder han »opskjørtet«, hans Tale »opstyltet«. At denne forfængelige, aandsaristokratiske Mand maatte føle sig frastødt af den djærve norske Demokrats Optræden er nu forstaaeligt nok; beklageligere er det, at den danske Almenhed lige op til vore Dage har set hele den Bevægelse, hvori

Wergeland var Centrum, gjennem »Dæmringens« Briller. For hvor mange staar ikke det Hele som »norsk Storsnudethed«, »raat Spektakkel«. Jeg frygter ikke for at gjentage, at denne norske Selvstændighedsbevægelse var og er lige saa berettiget og lige saa ædel som den danske lige over for Tyskland. Det er utilbørligt at dadle det unge Norge, naar det søger at udrense de Elementer af sin Kultur, som ere særlig danske og kun konserverer dem, som altid have været fælles. Denne Bestræbelse er ingenlunde anti-skandinavisk, om den end ikke er skandinavisk i dansk-nationalliberal Forstand. Før Norge er færdig med sit aandelige Selvstændighedsarbejde, tør det ikke tænke paa Fuldbyrdelsen af Unionstanken. Og hvad nu det saa meget omtalte »raa Spektakkel« ved hin Bevægelse angaar, saa vil man dog vel ikke fordre, at unge frejdige Mennesker og jævne, ligefremme Almuesfolk skal gaa omkring paa Taaspidserne »med Hatten i Haanden, Handskerne paa«. Støj og Hurraraab, Sang og Overgivenhed, selv om den skulde udarte lidt engang imellem, skjæmmer ikke den Slags Folk. Og desuden var jo dette langtfra det Væsentlige. Denne Henrik Wergeland, som altid var første Mand ved Grundlovsfesterne paa Eidsvold og i Kristiania, som paa en humoristisk Maade i sine Livsskitser beklager sig over den 17de Mai som »den værste Dag i hele Aaret« fordi han saa skulde drikke med alle Mennesker, holde aabent Bord, affyre Kanonskud, der undertiden var nærved at gjøre ham døv, blind og lam, modtage Almuens

»Leve den søttendes Mai og Henrik Wergeland, som har indstifta Dagen« med Hilsen og Tale, denne Mand var altid paa Færde for at arbejde paa Almuens Oplysning, Forbedring af dens Sæder og Kaar. Han opsøgte Sundhedskilder og Lægeplanter. Han stræbte at opretholde Husfliden. Han vandrede omkring mellem Almuesmændene, sad i deres Stuer, talte med dem ved deres Arbejde, og da ikke demonstrerende og overtalende, men lyttende til deres Ord, for at han kunde faa deres Savn at vide, lære deres aandelige og legemlige Trang at kjende. Og i Sandhed, dette Arbejde var ikke let. Han, Digteren, med levende Sans for Skjønhed og Glans, for Finhed og Ynde, maatte ved saadanne Lejligheder tit være Vidne til, hvad en Anden vilde have vendt sig bort fra med Væmmelse og Afsky; men som han taalte fordi han elskede Almuen som en Moder sit syge Barn. Det er en skammelig Usandhed, naar man beskylder Wergeland for at have været en egoistisk og forfængelig Demagog. Det maa atter og atter hævdes, at der Ingen mer end Wergeland selv virkede for og arbejdede paa, at Almuen ved sine Vilkaar, Kundskaber og Indsigter værdig kunde repræsentere Landets Demokrati. Og Welhaven, der gjør sin Modstander til en Ordbuldrer og en Fraseheltl — Hvad Welhaven selv udrettede senere som Universitetslærer, véd jeg ikke, og det vedkommer os heller ikke her; men gav han i sin »Norges Dæmring« det Folk, som han saa jammerlig medtog, nogen positiv Lære,

nogen reel Anvisning til et ædlere Liv, en sandere Udvikling? Han, »det finere Publikums« Repræsentant, giver ikke »Raahedens Apostle« Noget efter i Skjældsord; han kalder sine Antagonister »en lurvet Bande«, »Eisenfressere«, »Tyrepander«, »Vanvittige«, »don ranudisk-bremenfeldske Hoveder«; deres Begejstring for Frihed og Fædreland »øllet Sværmeri«, »trivielle Raaheder«, »Skvalder«, »Pøbelskrig«, »Paddekvæk« o. s. v. Hans hele Bog er egentlig kun et stort Harmskrig over, at Folkelivet ikke vil forme sig saaledes som han og hans æsthetiserende Kreds behager *). Hvor findes i hele hans polemiske Digt et gyldigt Raad, en Henpegen paa noget Bestemt, der skal gjøres; thi at han raaber til Stortinget, »at det skal slaa med Moses' Tryllestav paa Fjældet«, er en af disse taagede Almindeligheder, der hverken siger det Ene eller det Andet.

Man har paastaaet, at »Dæmringen« lige saa vel som hele Oppositionen fra det welhavenske Partis Side gik ud paa at hævde Norges Forbindelse med den almindelige evropæiske Kultur som en nødvendig Betingelse for en Udvikling af den særlig norske. Jeg tror ikke det forholder sig saaledes: Wergeland har aldrig villet udelukke Norge fra den almenevropæiske Kultur. Hele Wergelands Digtning modsiger, at han ikke skulde have haft Sans for andre Forhold og Lokaliteter end de specielt norske:

---

*) Jvnfr. Sonnetterne S. 166. Et andet Sted hedder det: „For alskens Muser er det dog en Pine at leve her anstændigt“.

hans Digte og hans Dramaer behandle Æmner fra al Verdens Folk og Lande, tit med en saadan Naturtroskab, at kun den dybeste Sympathi kan have skabt dem. Paa samme Tid han er ivrig beskæftiget med Tanken om en norsk Sprogrensning, er han stærkt optaget af Planer til populære Skrifter om de evropæiske Folks politiske og aandelige Udvikling. Vi kjende hans Sværmeri for Frankrig; om den Opmærksomhed, hvormed han fulgte Forholdene i det engelske Samfund finde vi flere Vidnesbyrd i hans Skrifter; han var inde i Kulturfolkenes Literatur, og anbefalede ofte det eller det udenlandske Skrift, som havde vakt hans Interesse; de almenevropæiske Statsformer vare Gjenstand for hans Studier og Samtaler, og at det var ham, der i vort Aarhundrede atter undfangede den skandinaviske Enhedstanke viser, hvor stærkt han følte Betydningen af Nationernes Slægtskab og indsaa, at deres Fremtidslykke maatte bygges herpaa: med Haab hilste han den Tid, da »Grænsen mellem Folkene ikke skulde være en Flod, men et Verb«. Wergeland var, naar det kom til Stykket, langt mere »Kosmopolit« end Welhaven. Forskjellen mellem dem i saa Henseende kan angives med et Par Ord: Welhaven vilde have den almenevropæiske Kulturstrøm ledet gjennem Danmark; Wergeland vilde ikke vide af denne Afsining: Slusen mod Danmark skulde lukkes, indtil Norge var blevet sig selv; thi det var hans Mening, at Norge indtil vor Tid var blevet oversvømmet af dansk Kultur, mer end det var gavnligt, og det er en Kjendsgjerning, hvorimod

der Intet lader sig indvende. Men for iøvrigt saa Wergeland gjærne, at Norge optog ny Elementer fra Evropas store Kulturlande. Welhaven behøver ikke at anstrænge sig med Exempler i »Dæmringen« for at gjøre det klart, hvad han mener med at Norge ikke maa udstænge sig fra andre Nationer, Wergeland havde allerede sagt det for ét Aar siden smukt og klart i sin Tale ved Kroghstøtten: »Vi skulle sige til Evropas fri Nationer: Se et Tegn staar der i Støtten for Værneren om den norske Konstisution . . . . . et Tegn, at Norge tilhører eders Samfund, at det har en Frihed, Mænd som vogte den, og et Folk, som ærer disse. Lader os forstaa hverandre, Nationer! ogsaa igjennem vort Nord gaar en skinnende Bue af den Ideernes Lyskreds, en Del af den Frihedens trefarvede Himmelbue, som ogsaa skal skyde sine Straaler ind i Evropas Indlande og en Gang ubrudt ombue Aljorden! Lader os forstaa hverandre! Naar I kæmpe, stønner et dybt Ekko mellem vore Fjælde. Lader os forstaa hverandre!« Og senere siger han til den forsamlede Folkemængde: »Vi ville som Kroghs Støtte være norske i Malm og Klang, og dog under Borgerkransen skuende frit og vidt ud i Verden«. — Den ensidige Kosmopolitisme er fordømmelig, fordi den er unaturlig og meningsløs; det vilde være højst latterligt, om en daarlig Søn eller en slet Borger undskyldte sit Hjærtes Mangler med, at det var for stort til blot at rumme en enkelt Person eller et enkelt Folk; det havde Plads for alle Menne-

sker, for hele Verden. Lige som man kun lærer at elske sit Land gjennem sine Forældre, saaledes fatter man kun Kjærlighed til Aljorden ved at elske sin Fædrejord. Lige som Wergeland var en god Søn, saaledes var han ogsaa en oprigtig Patriot. Han har skrevet en Fædrelandssang, en af de skjønneste, der existerer: Her et Par Vers:

„Det er min Sjæl en frydfuld Trang
At gjæste Norges Dale.
Den gamle Fjældkoll elsker Sang,
de glade Hjærters Tale.
Kom til den fagre Maridal!
til Klejvens svimlende Portal!
Kom hvor som helst, og Norge skal
Dig i sin Favn husvale!
. . . .
. . . .
. . . .

Igjennem Folkets Aarer lad
sig Glommens Styrke vælte!
Som Rjukans kjække Styrtebad
saa fyrige dets Helte!
Lad i dets Kvinder Ringerig
med bliden Ynde præge sig!
Vær Gausta hver en Gubbe lig,
som sig til Thinge meldte!

. . . .

Hist slanken Silje, Hæg og Pil
og Rogn sig sammenranke.
Det nøgne Fjæld de dække vil —
Det er en kjærlig Tanke.
Saa norske Brødre, Bryst ved Bryst,
vi ville med vemodig Lyst
vor Moders Brøst selv hylle til —
det er en kjærlig Tanke.

Aldrig har nogen norsk Digter givet sine Landsmænds lidt fremtrædende Ivrighed, i at hævde deres Lands Fortrin over for Fremmede, en skjønnere og dybere Tydning. Denne sidste Strofe er mere værd end alle Welhavens klamme og stive Sonnetter tilsammen. Welhaven tror at afsløre den kolde, tørre Sandhed, fordi han blotter sit Fædreland i al dets Armod! Ak, Sandheden er ikke kold og tør, den er varm og frugtbargjørende som Solen. —

Wergeland tænkte ikke et Øjeblik paa at opfatte »Dæmringen« som en Protest i den almindelige Kulturs Navn mod den ensidige Norskhed. Han kalder Skriftet danomant, en odiøs, men i det Væsentlige rigtig Benævnelse, i det hele Digtet kan betragtes som Udtrykket for den smertelige Følelse, der gjennemtrængte de dannede Klasser i Norge, da de ved et pludseligt Ryk bleve adskilte fra deres gamle danske Konnexioner og nu følte sig lige som halv fremmede i deres eget Land, og ikke kunde fatte det Sprog, det unge gjenvakte Folk talte. Det var mod disse danske Sympathier og deres Udslag Wergeland rettede sit Digterspyd, da han besluttede at replicere paa »Dæmringen«.

Den danske Boghandels Kolonier i Norge havde længe været ham og hans Meningsfæller en Torn i Øjet. »Alle Huse ere opfyldte med danske Bøger«, siger den gamle Wergeland i sit »Forsvar for det norske Folk«, »vore Nationalskrifter, som vore selvgjorte Formyndere der nede udgive, finde en glimrende Afsætning hos os; deres Subskriptionsplaner hagle ned over Landet, og vende tilbage med udfyldte

Rubrikker. Imidlertid kan herlige Værker af vore, som Lassens Verdenshistorie og Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie næppe finde en eneste Kjøber paa dansk Territorium«, og endnu den Dag i Dag klages der over, at Landets mest fremragende Forfatteres Skrifter til Skade for den norske Boghandel udkomme paa dansk Forlag, et Tegn paa, at Besværingerne for 40 Aar siden langt fra have været uberettigede. — 1832 grundlagde en af den gyldendalske Boghandels Kommiser, Johan Dahl, en Boghandel i Kristiania, der skulde støtte sig til Moderboghandelen i Kjøbenhavn, for hvilken Deichmann var Chef. Dahl omtales af alle, der har staaet i nærmere Berørelse med ham som en hæderlig og retskaffen Mand, der traadte i sin dygtige Principals Fodspor og begreb, hvad hans Kolleger mellem Boghandlerne desværre saa ofte glemme, at en Boghandler ikke skal være Kræmmer, men Literaturens samvittighedsfulde Forvalter. Imidlertid kunde det ikke være Andet, end at han delte de almindelige danske Fordomme mod Norskhedsbevægelserne. Disse Fordomme fik kun altfor megen Næring ved hans Bekjendtskab med Welhaven og hans Kreds, for hvem snart den gjæstfri Boghandlers Hus og Lade blev et yndet Samlingssted. Her støbtes da mangen en Kugle mod »Bjørnene« og »Vildsvinene«, og herfra udsendtes de saa godt som alle. Dahl havde oftere haft Grund til at beklage sig over Wergeland, naar han traf sammen med ham paa offentlige Steder; thi den hidsige Poet kunde ikke lade være nu og da at fuse ud

med et Ukvemsord, naar han var bleven hed i Hovedet og saa Danomaniens Fødselshjælper sidde i sin Nærhed. Men da Dahl begyndte at holde Tjener i grønt Liberi, kunde Republikaneren ikke taale at se den Slags Trældom i det fri Norges Land, og nu drillede han af og til Dahls Tjener med det Spørgsmaal, »hos hvem han var Papegøje?« Deraf udspandt der sig et Aviskævleri mellem de Paagjældende, der endte med at Wergeland skrev sin Farce »Papegøjen«.

Dersom man opfatter denne eller nogen anden af Wergelands Farcer som Smædeskrifter, vilde man gjøre Forfatteren højlig Uret. Har Digteren Privilegium paa at behandle sin Sorg og Glæde poetisk, hvorfor maa da hans Harme ikke faa et digterisk Udtryk. At fremstille Samtidige paa Skuepladsen i deres vante Kustyme og med Iagttagelsen af alle deres legemlige Mangler og Særheder, det vilde være plumpt; men i en Farce (der oven i Kjøbet ikke er bestemt til Opførelse) at befri sit Sind for Bitterhed og Uvilje mod en Kulturretning i Tiden ved at latterliggjøre, ikke sine Modstanderes Personer, men de Ideer, hvis Forkæmpere de ere, altsaa tegne deres aandelige Fysiognomi, det er Noget allerede Aristofanes har tilladt sig. Det er intet Andet Digteren gjør i denne og den dermed beslægtede Farce, »den Konstitutionelle«; og dette gjør han med saa megen Humór, med saa ægte komisk Sans, at man aldeles glemmer Anledningen til disse dramatiske Situationer og villigt følger Digteren i hans romantiske Lunes Verden, hvor Dyr, Menne-

sker og Personligheder fra Æventyrets luftige Regioner tumle sig i broget Forvirring. — Indholdet af »Papegøjen« er følgende: En uartig Dreng paa et Landsted i Nærheden af Kjøbenhavn hævner sig for den Straf, hans Onkel, Tobias Güldenthal, har ladet ham udstaa, ved at plukke Fjerene af hans store grønne Papegøje, hvorpaa han lægger sig til at sove i Havens Blomsterbede. Næppe er han indslumret, før en Skare af Natalfer omsværme ham og beslutte at straffe ham for hans Ugjerning mod det dødpinte Dyr ved at mane ham ind i dets Krop: ved denne Sjælens Vandring kan den maaske opnaa at lutres; sker ikke dette, maa den over i en lavere Dyreexistents. Da Onkelen kommer hjem, tror han Nevøen død af den stærke Blomsterduft, som han i Søvne har været udsat for og vægrer sig paa det Bestemteste mod den Forestilling, at hans Sjæl har belivet den skallede Papegøjekrop. Nu optræder Digterkongen Promethevs *) og beder Onkelen, om han maa oplæse et Sørgekvad over den afdøde Nevø. Elegien falder imidlertid den brave Tobias Güldenthal noget trættende, og da han mærker Promethevs's glade Forbavselse over at høre Papegøjen kommentere sit Digt (»som Orfevs brin-

---

*) Oehlenschläger redigerede paa den Tid et æsthetisk Maanedsskrift „Promethevs". Den store Digter havde kort i Forvejen været i Norge og var bleven i høj Grad feteret af det welhavenske Parti; men han havde ikke vogtet sig for at blotte sine personlige Svagheder for de nysgjerrige Normænd og i „Norgesrejsen" at afdække sin Muses Skrøbeligheder.

ger jeg de Umælende til at tale!«) faar han den Idé, for paa en nem Maade at blive af med dem begge, at foræære Digterkongen. Papegøjen. Papegøjen er henrykt over at skulle høre Prometheus daglig forelæse sine poetiske Produkter. — Men denne paradisiske Lyksalighed trykker den dog i Længden; da den har hørt »Væringerne« og »Karl den Store« oplæse 26 Gange og »Kanarifuglen« 49, bliver det selv Papegøjen for varmt og Digterkongen siger den op; thi han kan undvære den. Han har nemlig faaet den glimrende Idé at hænge sit eget Kontrafej paa Væggen og for dette læse sine Digterværker op:

„Nej her er Manden, som i Evighed skal holde ud,
opmærksom stedse, stedse med et Øje smilende,
dog vendt med Øret hid, og Næsen ret som nikkende:
mig Selv! hvo Anden vel? — en Digter hører Digteren!"

Nu maa Papegøjen atter tilbage til Boghandler Güldenthal; men ved at hænge saa længe i Boden er den bleven vant til Forretningen, og da den tilmed har faaet æsthetisk Dannelse hos Prometheus, ansér den sig for kapabel til at forestaa en Boghandel, om ikke andre Steder saa i Norge: »Fatter har udstykket Norge i Boghandlerprovinser. Lad mig blive Prokonsul i Norddanmark som Leerup i Østdanmark« *). Boghandler Zacharias Güldenthal raadfører sig nu med »en klog Mand«, der paa

*) Gleerup, etableret af den gyldendalske Boghandel i Lund.

hans udtalte Ængstelse for, at Normændene skulde opdage, at Faktoren er en Papegøje, svarer: »Hvad gjør det, naar den er fra Danmark? Til Overflod kan man jo klæde den ganske ud som et Menneske. Den har jo et lidet børstet Hoved, og et hvidtet Næb, der ser ud som et Slags Næse. Nøgen er den jo, saa man kan gjærne komme den paa Livet uden at gribe Fuglen. Nu Støvler paa Kløerne, en ny grøn Frak og et Par gule Handsker paa Vingespidserne. Nogle Floskler saa i Munden; et godt Kreditiv; og han vil stikke dem ud deroppe baade som Kavalér og Boghandler. Zach. Güldenthal: For Gud tror jeg ikke det gaar an. Den kloge Mand: Bedre end det. I gamle Dage var en Hund Konge der; og siden, da de fik Dannemænd til Konger, lode de sig behandle som Hunde, indtil for nylig en Digter kaldte forrige Tiders Normænd »Pudelhunde« og Nutidens »Murmeldyr«*), og de knurre ikke ad ham derfor«. — Da Papegøjen lander i Norge, bliver den modtagen med aabne Arme af Polemikkel Poetikkel**) og hele hans Skare af Vehikler, Æsthetikler, Poetikler og Bagateller. Polemikkel: Der er bestemt en Dansk. Vi maa omfavne ham. Vehikkel: Som Du jeg; det véd Du. Æsthetikkel: Lugter Du dem? Poetikkel: Som Poet divinerer jeg. Som Filosof objektiverer jeg fra mit subjektive Standpunkt.

---

*) I „Norges Dæmring“.

**) Welhaven, hvis fremtrædende Forkjærlighed for fremmede Ord her er parodieret.

Som Menneske sympathiserer jeg og for saa vidt sensuerer. Alle Tre: (omfavner Papegøjen) O! O! Papegøjen: Mine Herrer! — Plapp — Undskyld .... Denne Artighed. — Alle Tre: Det er nok. Nægt ikke, De er en Kjøbenhavner. Papegøjen: Jo, jeg skulde tro det. Poetikkel: (afsides) Ak! Han kan vist være mig nyttig. Hvor uvislig han ser ud, maa dog Ingen i saa Henseende foragtes; (højt) Min Herre! De fremtræder obligat i denne Barbariets Region, som en Apparents fra en peregrin bedre Verden, fra Hesperien. Æsthetikkel og Vehikkel: Hørte De det? Nu tror jeg, De mærker at De taler med Digteren Polemikkel Poetikkel. Poetikkel: (afsides) Inpatiable Følelse, om han ikke skulde kognoscere mig. (højt). Jeg har baade for Raritetens og Fruktifikationens eller Fertilitetens Skyld, eligeret den Gren, som ikke voxer paa andre Digteres Lavrer, nemlig den polemiske, og forresten — Papegøjen: Ah, de skulde vel ikke være den, som har kaldt sine Landsmænd Hunde og Murmeldyr. Alle Tre: Netop! Papegøjen: Hæderligere Bekjendtskab kunde jeg ikke gjøre end med en Digter af saa megen Fortjeneste«. Da nu Selskabet erfarer, at Papegøjen oven i Kjøbet har opholdt sig en Tid lang i Digterkongens Hus, er der ingen Ende paa Henrykkelsen. Man vil have at vide, hvorledes denne mærkelige Mand gaar, staar, spiser, drikker og sover. Polemikkel haaber gjennem sit Bekjendtskab til Papegøje-Boghandleren at kunne gjøre Digterkongens Bekjendtskab og saaledes opsvinge sig til en høj Æresplads. Men da

»Troppen« *) ser Siful Siffada i Frastand strømmer pludselig al dens Harme over, og Polemikkel forklarer nu Papegøjen, hvorledes al poetisk Elementarraahed »for nylig har gjort en vulkansk Hovederuption her« og denne Siful er Polyfemen, og nu følger der en kostelig Parodi paa den welhavenske Æsthetik, som ender med at Polemikkel demonstrerer, at »Intet er lettere end at skrive høje Digte, naar man er gal, bidende Satire, naar man er vred, og Messiader, naar man er alvorlig; men at den først er Digter, som objektiverer saa godt, at han kan skrive Sørgehymner leende, lystige Stykker i trægt Lune, og højt alt som det forlanges«. Alt gaar nu godt i Begyndelsen; Boghandlerforretningen florerer, Norskhedsfjenderne triumfere, og Papegøjen leverer en Indberetning til sin Principal om, hvorledes de lystig jage Siful »med skjønne Kobler Polemikler som Bulbidere og Vehikler som smaa Vindspillere og Æsthetikler som Snusere og Støvere og Poetikler, som give grov Hals, og mange Damer, som raabe Halloh! Halloh! Spor an! og Poetikkel selv paa Pegasus«. Og da Promethevs kommer til Norge bliver der stor Glæde mellem Troppisterne. Man fører Digterkongen op paa den herligste Udsigt »mere for at Norge skulde se Digteren, end for at Digteren skulde se Norge«; og da han kommer derop, spørger han strax: »»Kan vi ikke faa en Æggekage i det lille røde Hus **)«;

*) Troppen og Troppisterne vare et Øgenavn Wergeland havde givet den welhavenske Kreds og dens Tilhang.

**) Se Scharling „En Sommer i Norge", 34.

og saa spiste vi herligt og paa et andet Sted Skinke og Brød, hvilket Alt er besjunget samt jeg og Skinken bleven udødelig«. Men al denne Ære har gjort den gode Papegøje overmodig, og den erklærer nu sin gamle Principal, at den agter at staa paa egne Ben og selv være Boghandler. — Ak og ve, hvad sker; for tidlig havde Papegøjen i Brevet til Onkelen pralet af, at han ikke mere er bange for Alfer. Polemikkel har en Aften, da det var bælmørkt, lokket ham op i den botaniske Have, for at han af Mørket, Kulden og Flaggermusene, de kvækkende Frøer og døsige Blomster skulde danne sig en objektiv Idé af Dæmringens Aand. »Ve« udraaber den skræmte Papegøje, »at jeg ikke kom til Sans strax af Lysthusets Kaprifolieduft og ikke mærkede Uraad før Fuldmaanen over Kastanietræerne skinnede derind, og viste mig alle de formummede sære Smaaskikkelser, der ligesom Pupper hang under Hvælvingens Blade. Det var for sent — for den første Straale smeltede de tynde Spindeltraade, hvori de svævede — de drattede ned; men inden de naaede Bunden slog sig allerede ligesom en Faldskjærm ud under dem og forstørrede svævede de cirklende langs hen ad den mørke Grund lig Skyggen af en Fugl i Vandet«. En Alf holder ham en St. Hans Orm for Øjnene og raaber: »Det er Papegøjen«, og nu gjenkjende de ham alle og stemme i med »Det er »Papegøjen, det er Papegøjen«. Men det er endda ikke det Værste: den ondskabsfulde Siful har været Vidne til det Hele, saa det er jo klart, at det snart ikke vil kunne holdes

hemmeligt længer, hvorledes det egentlig forholder sig med Boghandleren. I denne Nød véd den ulykkelige Papegøje intet andet Raad end at indlogere sig hos nogle italienske Menageriejere, der føre den tilbage til Danmark og opslaa deres Paulun under Dyrehavens Bøgekroner. Men dette er jo fra Dynen i Halmen; thi er der noget Territorium Alferne beherske, saa er det dette. Næppe er det blevet Nat, før den ulykkelige Papegøje hjemsøges af en Natalfesværm, der til Straf for, at han paa en saa lidet værdig Maade forstod at optræde i sin Papegøjeexistents, lade hans Sjæl fare i en døende Oldenborre for der om muligt at forbedres. Imidlertid er Polemikkel Poetikkel rejst til Kjøbenhavn for at opsøge sin Ven, Boghandleren, og kommer paa sine Efterforskninger ogsaa ud til Dyrehaven; men da han her modtager slaaende Argumenter for, at brave Folk i lige saa høj Grad i Danmark som i Norge misbillige hans hele Optræden, saa bliver han saa fortvivlet og forbitret, at han i sit Vredesudbrud griber en stakkels Oldenborre, der summer ham forbi og river Benene af den. Men dette er netop Ex-Papegøjen, der allerede havde haabet at kunne indrette sig ret bekvemt i sin ny Tilværelse, saa at denne ikke vilde blive meget forskjellig fra den gamle. Den agtede nemlig at oplære de summende Myg til Æsthetikler, der kunde recensere Blomsterblade lige som i gamle Dage den forbandede Sifuls Fantasterier, og indbilde en eller anden Brems, at den var Polemikkel Poetikkel og saaledes skabe en egen lille civiliseret

Verden, hvori den kunde trives ret bravt som forhen i Norge. Men efterat dens bedste Ven har mishandlet den saa grusomt, giver den Slip paa alle Højhedstanker, gaar i sig selv og holder før sin Død en alvorlig Moralpræken til Polemikkel, der har taget den op til Øret for at forstaa dens Summen. Dette bidrager naturligvis kun til at forøge Polemikkels Fortvivlelse og han beslutter at hænge sig i en Bøgegren, men dratter ned. — I samme Øjeblik skifter Scenen. Man ser Drengen fra Farcens Begyndelse slumre i Blomsterbedet. Han vaagner: »Hvad var det? Aa, en raaden Pære faldt ned paa min Næse. Har jeg sovet her i Nat?« Han erindrer sig Alt hvad der er foregaaet som en Drøm og lover sig selv, at han for Fremtiden vil være skikkelig: ikke ødelægge Blomster, ikke pine Sommerfugle, ikke tirre Alfer og Poeter.

Her er ikke uheldige Bidrag i denne Farce til det Uelskværdige i Welhavens Karaktér; hvad Dahl angaar, kunde han aldeles ikke føle sig personlig berørt, og sligt var naturligvis heller ikke tilsigtet fra Wergelands Side; det var blot hans Virksomhed han vilde ramme, hans Understøttelse af det antinationale Dæmringsparti og hans Iver for at udbrede den danske Literatur paa den unge norskes Bekostning. Da Dahl imidlertid hørte, at Wergeland havde skrevet en polemisk Farce og blev underrettet om dens Tendens, tilbød han Forfatteren at forlægge den mod et passende Honorar. Man forbavses strax, naar man hører dette, ved den overlegne Ironi, der muligvis kunde ligge heri. Der skjulte sig dog

kun en lille Ondskabsfuldhed herunder: Dahl lod Farcen udsælge til den forholdsvis høje Pris 60 Skilling norsk med Tilføjende, »at Nettoindtægten skulde tilfalde Mangelsgaarden (en Anstalt lig med Kjøbenhavns »Ladegaard«) som Bidrag til forulykkede Poeters Pleje«; Noget, der fandt almindeligt Bifald i hele hans Omgangskreds.

Imidlertid var Wergeland ikke den, der længe kunde nære Uvilje mod Nogen. Da han efter et Par Aars Forløb traf sammen med Dahl, var han mildere stemt imod ham. Han gav sig i Snak med ham. Wergelands gode Hjerte løb snart af med ham lige over for Dahls forekommende Tale; pludselig greb han Vinflasken, bankede sig med den paa Panden til den gik i Stykker, og Vinen oversprudlede ham og raabte: »Hvorledes har jeg dog kunnet bære Nag til denne Mand?!«

XI.

Den berømte franske Psykolog Beyle (Stendahl) siger et Sted: Naar jeg i et Selskab hører en Mand præsenteret med høje Titler og ser ham behængt med Ordener, spørger jeg altid mig selv, hvor mange Nederdrægtigheder han har begaaet, for at opnaa alt dette. En skarp og bitter Ytring, hvorover der falder et stærkt pessimistisk Skjær, men langtfra uden Sandhed. Den virkelig udmærkede og fremragende Mand møder altid svær Modgang paa sin Vej; det har altid været Geniets Lod; det er et atter og atter gjentaget Faktum,

der dog engang burde slaaes fast som en historisk Lov. Wergelands Liv var fra hans første offentlige Optræden, til han kastedes paa Dødslejet, fuldt af Modgang og Miskjendelse, og for saa vidt ulykkeligt. At han besad den indre Lykke, som skyldes en god Samvittighed, at han ejede den Fred, der overgaar al Forstand, er igjen noget Andet; men menneskelig talt var hans Lykke kun ringe. Forgjæves søgte han at opnaa Ansættelse i Statens Tjeneste. Uagtet han var 6 Aars theologisk Kandidat, vilde man ikke give ham det ringeste Præstekald. Ikke saa meget paa Grund af hans rationalistiske Anskuelser, som fordi de høje Regeringsautoriteter *) med den største Misfornøjelse saa hans Virksomhed i det liberale Demokratis Tjeneste og mente, at han havde kompromitteret sig ved sine Processer navnlig ved den praëmske, skjønt han netop havde paadraget sig denne, fordi han paa sin sædvanlige hensynsløse, ildfulde Maade var optraadt som Forsvarer for formentlig Undertrykte. Denne evige Tilsidesættelse forbitrede ham, men han var ikke den Mand, der tabte Modet. »Ha, Ven«, skriver han til Ridderstad, »Stormen kom stærk — 5 fagerttegnede Sejl (mine 5 Kandidataar), fore

*) Saaledes Kultusminister Diricks og Statsraad Vogt. Til den Sidste hentyder Faderen i sit Forsvarsskrift, hvor han citerer et Par Linjer af Schillers: Wilhelm Tell som Motto:

„Der Vogt ist ihm gehässig, weil er stets
für Recht und Freiheit redlich hat gestritten“.

splintrede fra Masten — men se jeg gjør en Vending og skærper endda haanende de Sejl, jeg har tilbage«. Han havde besluttet at studere Medicin. Til Forberedelsesexamen heri havde han i det mindste i ét Fag udmærkede Kundskaber nemlig Botanikken, som han i lang Tid havde studeret con amore. I et Brev til Faderen siger han: »Gid der om et Par Aar udbrød Krig mellem Frankrig og Østen, saa kunde jeg maaske faa studere Kirurgien i Hotel Dieu«. Men den Skæbne, hvis Finger styrer alle Livets Traade, vilde det anderledes. Wergeland skulde hverken komme til Finmarken, hvor han søgte Præstekald, eller tilsætte sine Kræfter i en Læges opslidende og ikke saa sjældent ufrugtbare Virksomhed. Hans Virkeplads var hele det store Folk; blandt dette skulde han forblive.

En Dag, da han sad og morede sig med at blæse Tobaksrøg ind i et Dødningehoved, saa at den igjen langsomt trak ud af Aabningerne, bankede det ængsteligt paa Døren, og ind traadte nu en Mand, der gav sig tilkjende som Bogtrykker og Forlægger af »Statsborgeren«. »»Kjære Hr. Wergeland«, stammede han, »jeg kommer til Dem med en Bøn, og kun for denne ene Gang. »Statsborgerens« Redaktør er rømt for nogle Tremarksdomme; Bladet, der allerede er betalt af Abonnenterne skal ud, og jeg har ikke en Linje Manuskript. Døm da i hvilken Stilling jeg er og hjælp mig saa med det ene Nummer for denne ene Uge, til jeg faar omraadt mig. Jeg er en fattig Mand, der har forbrugt en en stor Del af Forudbetalingen for Hæftet, og ikke

kan betale tilbage«.« »Det forekommer mig«, siger Wergeland, »at Manden tørrede sig om Øjnene med Kjoleærmet; men jeg skal ikke sige det for vist. Saa meget er dog sikkert, at han rørte mig til Medlidenhed, saa jeg lovede at hjælpe ham med det ene Nummer, men under dybeste Tavshed. »»De maa betænke««, sagde jeg, »»at det at redigere Deres Blad er omtrent det Samme som at tage Styret paa den Lorje, der fører Skarnet fra Slaveriet over til Hovedøen««. Manden gik sjæleglad, og han skjænkte mig et Glas Portvin, da jeg bragte ham Manuskript, bestaaende af selvgjorte »Indsenter« fra »Oplandet«, »Nogle Borgere«, »Flere Østtotninger«, »X. Y.« o. s. v. Men — næste Uge havde jeg ham igjen, og jeg slap ham heller ikke den Gang. Heller ikke tredje Gang, da han endnu ikke havde faaet Redaktør. »»De faar s'gu heller Ingen««, mente jeg, »»for der er Ingen, der har Mod dertil««. »»Da er jeg luurt««, klynkede Manden, »»for Hæftet, som jeg skylder Prænumeranterne, er ikke halvgaaet««. Og han bød mig et ganske godt Honorar for at redigere det ud. Den Gang blev det dog ved mit Nej. — Men jeg var alt i Snaren: jeg havde fanget mig selv og jeg blev siddende i Stedet for at gjøre som Ræven, at bide det Lem af, som sad fast, og saa løbe derfra — d. e. jeg havde røbet min Stil i sidste Hjælpenummer; man sagde til mig paa Gaden: »Du redigerer jo »Statsborgeren«?« — »Gratulerer! Du er jo Statsborger nu?« — »Farvel, Marat!«; men i Stedet for at tilstaa, at jeg var skyldig af Barmhjærtighed i

i det Par Numre, blev jeg ærgerlig og lod den djævelske Tanke fare i mig: Skal Du hedde Statsborger, kan Du lige saa godt være det. At vort eneste Oppositionsblad skulde gaa til Grunde, stemmede heller ikke med mine Principper, skjønt jeg langt fra billigede den Pøbelmanér, hvori det var blevet redigeret af den forrømte Redaktør«. — Da Wergeland laa paa sit Yderste, og som ethvert godt Menneske ønskede Fred og Forsoning med Alverden, da beklagede han Intet saa meget som det, at han havde givet sig i Lag med dette Blad; thi Intet havde i den Grad lagt ham ud med sine Medmennesker og gjort ham til en Umulighed i mange Kredse. Og dog forekommer det os nu, at det ikke kunde være anderledes; men at hans Genius ogsaa ved denne Lejlighed har vist ham den rette Vej. Det var en stor Lykke for det norske Demokrati, at Wergeland kom til at redigere dets Blad. Derved blev det paatrykket Idealitetens Mærke, derved fik det Anseelse. Thi hvormeget end hans Fjender haanede og angreb ham for dette Skridt, hvor ofte han end hørte Skjældsord som »Folkeforfører«, »Solvold den Anden« etc. suse om Ørene paa sig, saa maatte dog hans Antagonister indrømme, at her havde de faaet en jævnbyrdig Modstander, der repræsenterede alt det Dygtige i det menige Folk og førte det til Kamp mod en tvivlsom Dannelses Pretensioner. Men vi tro, at det i det Hele taget var et Held for det norske Folk som saadant, at Wergeland blev Styrer af Demokratiets Organ. »Statsborgeren« var skabt af

de gjærende Bevægelser i de lavere Samfundslag; den forrige Redaktør havde søgt at vedligeholde denne Gjæring, og nu kunde den ikke standses. Hvad vilde være sket, om Bladet var faldet i Hænderne paa en samvittighedsløs, materialiserende Demagog: som en skadelig Strøm vilde Folkebevægelsen have gjennembrudt sine Dæmninger og frembragt Ødelæggelse i Stedet for at den nu uddybedes, fik sit bestemte Løb, og endnu den Dag i Dag virker frugtbringende. Lad de Mennesker, som bilde sig ind, at Enkeltmand kan faa et helt Folk til at dreje sig efter hans Egenvilje og Luner, stemple Wergeland som en »Folkeforfører«, og lad de Psevdo-Liberale, som mene, at Forskjellen mellem et Enevoldsregimente og en konstitutionel Stat kun bestaar deri, at et enkelt Parti, en lille Kreds nu er sat til at lede og angive Tonen i Staten i Stedet for som før den suveræne Konge, lad dem stemple en journalistisk Færd som Wergelands med Navnet »umoralsk«. Den virkelige Frihedsmand, som véd, at en kraftig Oppositionsliteratur, en yderliggaaende Hævden af de Ikke-Mægtiges Ret er nødvendig overalt, hvor der skal være en virkelig liberal Aand til Stede, Enhver, som tror, at de kulturhistoriske Rørelser ikke ere skabte af Enkeltmænd for deres private Fornøjelses Skyld, men fremgaaede med Nødvendighed af Udviklingens Idé, han vil med Agtelse betragte Wergelands publicistiske Virksomhed og tilskrive det Mismod, han ytrede paa sit Dødsleje ved at tænke tilbage herpaa, en Længsel efter at løsrive sig fra al timelig Kiv og

Tvist, som i Grunden var hans Hjærte aldeles imod.

Jeg beklager, at jeg ikke har kunnet overkomme Bladet »Statsborgeren«. Jeg har i saa Henseende maattet holde mig til de Uddrag, der findes i Hartvig Lassens Udgave af Wergelands samlede Skrifter. Skal jeg dømme derefter, da gjør man Wergeland højlig Uret, naar man taler om den Raahed og Gemenhed, han her gjorde sig til Ordfører for. Jeg finder ikke Spor deraf, skjønt der ingen Tvivl kan være om, at den samvittighedsfulde og upartiske Udgiver her har samlet den største og mest karakteristiske Del af de wergelandske Artikler. Tendensen kan Ingen tage fejl af, det er vist! Men den Maade, hvorpaa Redaktionens Mening kommer til Orde, skal Ingen kunne tage megen Forargelse af, især i vore Dage, hvor flere evropæiske Presseorganer mere og mere tilegner sig den amerikanske Journaliststil. Man læse som Prøve et lille Fragment af det Program, der aabnede »Statsborgeren« under Wergelands Styrelse. Naar man har vænt sig til hans ejendommelige metaforiske Udtryksmaade er denne Henvendelse til den dannede Almenheds Billighedsfølelse højst orienterende, og viser, hvad man ofte hører benægtet, at han meget godt var sig Folkebevægels ensideelle Betydning bevidst. »Statsborgeren« siger han »var et i Mulmet aabnet og til Mulmet alene vant Øje, som skulde se mod Lyset, men ikke saa hurtig har kunnet vænne sig dertil. Det er naturligt. Men nu antager Indsenderen, at

den har faaet et Slag paa Skallen *), der vel var ilde ment, men som dog har skabt en Seende af en Nærsynt. — Dog have Blinde vovet at spotte denne Nærsynte, som var og er Folkets Uvidenheds vaagnende Øje! — blinde Dværge have spottet denne Nyfødte, som det i sit første Tilvær lykkedes at forene sine Skuldre med Massens, at slynge sine Livstraade i Folkets! Dette er saa; og ikke sagt med et Magstprog, men efter Erfaringen. Ikke Individets Fryd over at se en Foged eller en Præst trukket frem paa Dagbladenes, for os Norske saa ny Skueplads, men Landalmuens Trang til at have et Organ i sin Interesse har vedligeholdt »Statsborgeren«. Dette viste sig klart, da Portofriheden blev den berøvet. Dette var kun en ny Anbefaling. Desuden kunne Folk, som ere vante til en overmodig Behandling af de saakaldte højere Klasser, ikke begribe den overvættes Ømfølenhed, som disse vise for at møde den simple Mand paa »Statsborgerens« aabne og fri Terræn. Elementlige Kræfter tilbøde sig dette Blad; men det forstod ikke at gjøre sig til det herskende, Bevægelserne ledende Liv deri, men kun paa at amalgamere sig dermed paa plump Tinstøber- eller Kandestøber-Vis. Man saa en Jætte røre sig i et Mørke, hvor man endnu ikke anede Liv, skjønt Konstitutionens Stjærnebuer havde straalet længe derover — i kold Højhed; og de fra Almuen adskilte Klasser ikke havde lagt

*) En Hentydning til den Dom, der var overgaaet Solvold.

Dølgsmaal paa, at de troede med Rette og af sig selv at besidde den forherskende Glans, som Natten, hvori hin saa uforskyldt var nedsænket, dog bidrog saa meget til at hæve. Da saa disse fra sin Højde et Øje (men et som glødende Mulm) at aabne sig i Dybet, og en Arm strække sig opad, og af Uvanthed til at bedømme Afstanden, at gribe uden uden videre efter hine Lys, der troede sig Stjærner, beskyttede af Natten, Stilheden og Afstandens Umaalelighed. Men hint Øje — Statsborgeren — blev ikke klarere og skarpere selv, da Jætten løftede sig op i de Rum, som troedes kun beredte for højere Væsner. Disse troede, at Verdens Ende var nær, at jothunsk Ødelæggelsessind og Ondskab udspilede denne store sorte Pupil, som gloede dem saa uforskammet i Møde. Men Almuesmanden saa kun Redelighed i den og i det hele grovtlinjede Ansigt, men Enkelte saa alene Sløvheden og evneløse Anstrængelser for at se. Hvad Under da, om »Statsborgeren« greb fejl? om han fortalte alskens forfærdelige Syner, som kun spøgede bag hans egen tykke Hornhinde, eller fødtes af Lysbruddets Voldsomhed i hans sløve, mulmvante Øje? — Men Stæren er skaaren ud. Eller vil man, at det skal blindes? Kommer da I med Lænker, at Armen, at Massens vaagnende Kræfter ikke skulle bevæge sig i Blinde og — knuse! knuse hine Stjærnebuer som Samson det fjendefyldte Tempel, og gjøre Alt (for Lighedens Skyld) til én Nat!«

For et Ugeblad maa Dagens brændende Spørgsmaal afgive Vehiklet. Wergelands Bestræbelser

havde baade en social og politisk Side, nemlig den norske Almues aandelige og materielle Velvære som Betingelse for dens Tilegnelse af de Rettigheder, Konstitutionen hjemlede den og Norges aandelige og politiske Selvstændighed. Tiderne medførte, at det navnlig var den sidste han kom til at træde i Skranken for i sit Blad. — Samme Aar Dæmringsstriden afsluttes, og han overtager Redaktionen af »Statsborgeren« skriver han til sin Ven den svenske Digter Ridderstad: »Den Fare, vi staa i fra dansk Side er opdaget; men ogsaa fra svensk Side tilføjes vi voldsomme Attentater«. Jeg har i det Foregaaende bemærket, at Karl Johan under Reaktionens stærke Udvikling i Tyverne og det Uvejr, der truede Tronerne i Trediverne ikke kunde være saa ganske tilfreds med den norske Grundlov, der hvilte paa den store Revolutions konstitutionelle Theorier. Navnlig var det ham imod, at den norske Grundlov i Overensstemmelse hermed kun indrømmede Kongen et suspensivt Veto. Lige fra Storthinget 1821 til Storthinget 1836 var han ivrig bestræbt for at faa dette forandret til et absolut. Han forestillede den norske Repræsentation, at der med et suspensivt Veto var tillagt den ene af de regerende Parter en ensidig Overvægt og hævdede, at en Konge kun vilde benytte sit absolute Veto i Statens Interesse, fordi han altid maatte dømme mere upartisk om denne end Folkerepræsentationen, ophøjet som han var over enhver personlig Interesse. Med Hensyn til det Sidste faar den tro en Konge, som kan det; de historiske Kjendsgjerninger modsige det

rigtig nok som oftest; med Hensyn til det Første maa der svares, at hvis man ikke vil have en Ligevægt mellem Statsmagterne tilvejebragt, der er det Samme som Ubevægelighed, saa maa den nødvendige Overvægt naturligst i en konstitutionel Stat falde paa Repræsentationens Side. Forslaget om Indførelsen af et absolut Veto blev da ogsaa forkastet paa det ene Storthing efter det andet og tilsidst, da det atter kom frem 1836, med fuld Enstemmighed. Denne Optræden fra Storthingets Side kan ikke andet end billiges: det var naturligt, at Norge var øm over sin unge Frihed; det var naturligt, at man med al sin personlige Hengivenhed for Karl Johan vægrede sig mod Magtudvidelser for en Fyrste, der havde staaet den hellige Alliance saa nær; det var naturligt, at man frygtede den reaktionære svenske Adels Pression paa en norsk Konge, der levede midt imellem den, langt fra det Land, han styrede, og hvis Stemninger eller berettigede Ønsker han ikke altid kunde kjende. Thi ene deraf maatte man forklare sig Karl Johans Misfornøjelse med Normændenes Højtideligholdelse af Grundlovsdagen; kun deraf kunde man udlede hans Misgreb, at indføre et svenskfarvet Unions- og Orlogsflag og anbringe det norske Rigsvaaben paa svenske Mønter, Altsammen Noget, der var en Tilsidesættelse af Norges ligeberettigede Stilling i Unionen. Men Spændingen og Misfornøjelsen naaede sit Højdepunkt, da Karl Johan paa Rigsdagen 1836 skred til at opløse denne med 24 Timers Varsel. Kongen kunde gjøre det efter

Konstitutionen; thi Storthinget havde været de 3 lovbestemte Maaneder sammen; men Praxis havde vist, at man aldrig med en saa kort Frist havde kunnet tilendebringe sine Arbejder, hvor megen Umag man saa end gjorde sig. Da Storthinget opløstes 1836, var der ikke mindre end 19 vigtige Sager fuldt forberedte, og Skatterne vare ikke fastsatte for de følgende Aar *). Den norske Nationalforsamlings Adfærd ved denne Lejlighed var baade værdig og besluttet: efter at have protesteret mod enhver Beskyldning for konstitutionsstridig Fremgangsmaade besluttede man at sætte den Minister, der ikke havde deltaget i sine Kollegers Indsigelse mod at opløse Thinget, under Rigsretsanklage. Han idømtes en Bøde af 1000 Speciedalere og indgav nu sin Demission. Men Karl Johan vilde ikke modtage den og »tilkjendegav Storthinget allernaadigst« sit Mishag med dets Optræden. Ja, han førte et truende Sprog og mindede Normændene om de Rettigheder, Kielertraktaten gav Sverigs Konge: vilde man gjøre Kongens konstitutionelle Rettigheder til tom Snak, da kunde han let drives til at henholde sig til hin Traktat. Hans helligste Pligter opfordrede ham til at tage saadanne Forholdsregler, der kunde forhindre Anarki og individuel Vilkaarlighed.

At et Oppositionsblad under slige Omstændigheder skulde føre et lammegodmodigt Sprog, er umuligt. Wergeland elskede Karl Johan personligt,

*) Det norske Storthing traadte i sin Tid sammen hvert 3dje Aar.

men sit Fædreland satte han dog højere. »Bliver Kongen despotisk«, havde han en Gang ytret til Faderens Forestillinger, »saa modsætter jeg mig ham«. »Statsborgeren« indeholdt i denne Tid den ene lidenskabelige Artikkel mod Regeringsavtoriteten og det svenske Aristokrati efter den anden, hvori Ophævelsen af Unionen og en norsk Fristat hævdedes som den eneste Udvej til ikke at bukke under for den svenske Trældom. Dette var imidlertid ikke Andet end Svar paa Tiltale; thi svenske reaktionære Tidender udtalte deres højlydte Misfornøjelse med Foreningen og paastod, at den kun havde været og vilde blive Sverig til Skade. Ikke desto mindre vare Wergelands gamle Antagonister, der 1836 havde stiftet et Organ for Embedsmandspartiet »den Konstitutionelle«, der støttedes af Grev Wedel og forlagdes af Dahl, yderst forbitrede over hans Færd. Uagtet hans Hævden af Norges Selvstændighed lige over for Sverig ikke var Andet end et stærkere og djærvere Udtryk for deres egne Anskuelser, desavouerede de ham dog lige over for Svenskerne og søgte at holde sig rene ved at give ham Skylden for alle paaankede politiske Udskejelser. Ja, da Wergeland under Storthingets Opløsning og de umiddelbart derpaa følgende Begivenheder udsendte en Række Flyveblade, for at Menigmand ikke skulde være uvidende om Sagernes Stilling, men meddømme i det, der vedrørte hans Velfærd *), kjendte »de Intelligentes« Forargelse ingen

*) „Menigmand har en sund Forstand, som, for at dømme rigtigt, kun behøver paalidelige Underretninger og

Grænse. Man fremhævede især »det Lumpne i«, at Wergeland de sidste Dage Rigsretssagen stod paa, »vilde kyse den Anklagedes Dommere til at fare haardt frem imod ham«, ved i et af disse Flyveblade at gjøre hans Forhold til Gjenstand for Betragtning. Men denne Beskyldning er aldeles utilstedelig; thi Retten laasede sig i de Dage inde fra Morgen til Aften og var saaledes upaavirkelig for al udvortes Agitation. Mindre tilbørligt synes det derimod at være, at den Anklagedes Advokat ikke betænkte sig paa i sin Forsvarstale at komme med heftige Udfald mod det norske Demokrati, om hvilket der her jo slet ikke var Tale, da Rigsdagens Opløsning havde vakt fælles, om end ikke lige stor, Harme hos begge Partier. Dette Defensionsindlæg, der er blevet kaldt »Norges Dæmring i Prosa« afgiver et talende Bevis paa, hvor ophidsede Gemytterne vare paa den Tid i Norge, og hvorledes man greb enhver Lejlighed til at udtale sig om det brændende Spørgsmaal »Intelligents eller Demokrati?« Naar man gjennemlæser det Fragment, Hartv. Lassen har ladet aftrykke i sin anførte Bog, fatter man ikke, hvorledes Defensors Angreb paa flere Storthingsmedlemmer og Grundlovens Valgret har kunnet gaa upaatalt hen; man kan kun forklare det ved, at den Opinion, han apellerer til, maa have været fremherskende hos Størstedelen af Assessorerne, der saaledes har afgivet villige Øren og

---

Begivenhederne i deres Sandhed for sig. Hans Følelser ere rigtige, fordi de ere naturlige; og om de ere stærke, da kan dette kun tjene til Bedste for den gode Sag".

ere blevne stemte til Gunst for hans Klient. Naar Defensor her omtaler Mennesker, »der Intet have at tabe, men maaske Noget at vinde ved en Forstyrrelse af de bestaaende Forhold«, saa kan man være overbevist om, at han blandt Andre har Henrik Wergeland i behagelig Erindring. Dette Udtryk, »at Wergeland Intet mer havde at tabe« var i det Hele taget blevet et staaende Mundheld hos »Intelligentsen« lige siden Welhavens første Polemik 1832. Man kunde fristes til at spørge, hvorfor man var saa ivrig efter at berøve Wergeland hans Ære, naar den allerede var tabt for længe siden; thi dette aflod det »intelligente« Organ »den Konstitutionelle« ikke. Det hed sig her, at han udbredte »moralsk Smitte«, og at »enhver Fædrelandsven maatte gyse ved Tanken om den Fordærvelse«, der efterhaanden maatte følge af hans literære Virksomhed i folkelig Retning. Man gjennemblade nu hele den rige Almueliteratur, der er optaget i Wergelands samlede Skrifter og dømme selv, om ikke blind. Partifanatisme har indgivet hans Modstandere disse uhyre Beskyldninger. Men de have en Gang spydigt henvist Wergeland til Efterverdenens Dom, og Efterverdenen skal vide at tage dem paa Ordet.

De Aar, hvori Wergeland udgav »Statsborgeren«, har aabenbart været hans værste: han passede saa lidet til det Trættende og Trivielle, der følger med en Redaktørs Arbejde, og hans Antagonister tillod ham ikke at trække Vejret. Hertil kom, at han næsten alene maatte fylde Bladet. »Det var et

rent Helvede«, siger han i sine Livsskitser, »jeg trællede mig næsten til Døde. For at give Bladet Anseelse befalede jeg dobbelt saa stort Format, og at det skulde udkomme en Gang til om Ugen. Ikke engang, naar jeg spillede mig en Boston hjemme eller hos en Ven, var jeg fri for mine sorte Djævle, Bogtrykkerdrengene, som forlangte Manuskript. »Gaa til .....!« hedte det nok; men — Hæftet gik alt som en ustandselig Jaggernauths-Vogn. Under den knustes min Lykke. Rundtom jublede mine Fjender«. Det var ikke langtfra, at man vilde gjøre ham ansvarlig for den bortrømte Redaktørs Æreløsheder; man vedblev at kalde Bladet »et Morads«, »en Sump«. Wergeland akcepterede disse Skjældsord med bitter Humor:

„Ja vel en Sump; men rundt dens Bred
gror sunde, bitre Bukkeblad.
Det er Nymfæens Yndlingssted,
den Venusblom i Bad.

Og Hejren gaar der, stolt og stor,
med spraglet Slange i sit Næb.
Og i den tyste Vildhed bor
en Aand, man ej begreb.

Og rundt i høje gyldne Siv
er Alfers Æolsharpe spændt.
Der ender mangt et Kvad sit Liv,
som Død ej har fortjent!“

XII.

Intet beviser mere end hvad der fandt Sted under Opførelsen af Wergelands Drama »Kampbellerne«, at Striden her ikke stod mellem »Dannelse« og »Raahed«, »Intelligents« og »Uvidenhed«, men mellem to lige over for hinanden skarpt stillede Partier, der ved given Lejlighed ikke tog i Betænkning at bruge de første, de bedste Vaaben. Thi her viste Wergelands Modstandere en saa taktløs Adfærd og traadte saa udfordrende op, at enhver Uhildet maatte se, at det var dem mindre om at gjøre at hævde Smag og Dannelse, Humanitet og urbant Væsen, end at komme den Mand til Livs, hvori den demokratiske Idé ligesom var inkarneret.

Der skulde indvies et nyt Theater i Kristiania. En Pris blev udsat for det bedste Festdrama. Andreas Munch, der for et Par Aar siden havde udgivet en meget tarvelig Digtsamling, hvori man gjennemgaaende sporede Indvirkning af samtidige danske og tyske Lyrikere, vandt Prisen ved sin »Kong Sverres Ungdom«, et umodent og mat Arbejde med stærk Efterklang af den oehlenschlägerske Tragedie. Men ogsaa Wergeland havde konkurreret med et Drama »Kampbellerne«. Dette Stykke lider gjennemgaaende af den wergelandske Dramatiks Fejl, store Mangler i scenisk Henseende, men har foruden smukke lyriske Partier*) en saa stærk Grundstemning af Tro paa det Slettes

*) Saaledes Bayadereraes Sange for William.

Nederlag i Kampen med det Gode, at man med usvækket Sympathi følger Digteren til Stykkets Slutning uden at trættes ved dets Vidtløftighed og Bredde. Andreas Munchs Stykke fandt, som det var at vente, en meget kjølig Modtagelse, og Theaterdirektionen besluttede derfor nu ogsaa at lade Wergelands Drama, som havde erholdt »Accessit« opføre. »Kampbellerne« modtoges den første Aften med Bifald og lidt Hyssen, der dog snart overdøvedes af vedholdende Klappen; men den næste Dag indeholdt »den Konstitutionelle« en Anmeldelse, hvori det hed, »at den bedre Del af Publikum havde været forstemt; og denne Forstemthed havde en langt dybere Grund end den Kjedsomhed, Ødet paa Scenen maatte fremkalde; thi den udsprang af en Skam og Undseelsesfølelse paa Nationalærens Vegne. Det er ogsaa i dennes Navn vi herved protestere mod hvad der er foregaaet« (ɔ: at man uden at spørge »det bedre Publikum« om Forlov havde klappet). Og denne pathetiske Indignation fandt senere sin nøjere Forklaring i at »det bedre Publikum« havde en (aldeles umotiveret) »Mistanke om, at Forfatterens Personlighed ikke havde været uden Indflydelse paa Stykkets Antagelse. I Sandhed«, hedder det videre, »det stod daarligt til med Fædrelandets Sag, hvis der blandt dem, der som Theaterdirektionens Medlemmer, indtage vigtige Pladser i Samfundet, skulde findes Mange, som manglede det borgerlige Mod til at trodse en tøjlesløs Skriblers Angreb, og ikke agtede det dybt under sin Værdighed at bygge eller vedligeholde en forfængelig

Popularitet ved Koncessioner for eller Alliance med Raahedens Koryfæer«. »Dannelsen« og »Intelligentsen« vilde da vise, at den i det mindste ikke manglede »dette borgerlige Mod« og besluttede at møde alle som én for at udpibe Stykket den næste Gang det skulde opføres. »Kampbellerne« aabnedes med en Prolog af Wergeland: »Den første Gang« et skjønt lyrisk Digt, hvori Digteren beder Tilskuerne med Mildhed at modtage det første Skuespil af ham, der gaar over Scenen. Han henviser sympathetisk til den Rolle en saadan »første Gang« spiller hos alle levende Væsner:

„Fra Tind til Tind, hvor dyb en Dal!
en bundløs Stormenes Kanal.
Hist skriger Ørnen, graa af Alder:
sin Unge den didover kalder.
Dernede .... o hvor dybt! Se Alt
forgaar med Taage overmalt.
Kun som et Bændel Fossen hænger;
men halvvejs op ej Drønet trænger.
Dog flyver Ungen. Det er Flugt!
Thi første Gang blev Modet brugt,
og alt dens Hjærteblod udsilrer
til yderste af Vingens Spilrer.
Men siden gaar det af sig selv
paa spændte Fjer, som Baad i Elv.
Den rolig sejle kan om Kloden,
som dreven frem af Ætherfloden.
Den første Flugt, skjønt mindre høj,
var herligst dog; thi selv han fløj:
Det kunde svigte; men fra denne
han først, at han er Ørn, kan kjende“.

Og man kan være overbevist om, at det er talt ud af Digterens Hjærte og ikke en almindelig Forfatterkompliment til Publikum, naar han siger:

„En Søn blandt dine, elskte Land,
sin „første Gang“ med Haab ser an:
Han vil i Aften jo forsøge
Din Godhed og sin Gjæld at øge!“

Næppe var imidlertid denne Prolog bleven hilst med Bifald af Parterret, før »den bedre Del af Publikum«, der havde optaget de fleste Pladser i Parkettet, begyndte sin Pibekoncert under Anførsel af »den Konstitutionelles« Redaktører, begge Professorer ved Universitetet. Forgjæves opfordrede Forfatteren Orkestret til at spille Nationalsangen, det kunde ikke standse Uviljen. En af de mest Ansete i de »Intelligentes« Kreds, en bekjendt Højesteretsadvokat, udviste en saadan Gemenhed, at han holdt en stor Barnefløjte tæt op til den gamle Wergelands Øre, og det med fuld Viden om, hvem det var han havde foran sig. Politi, Gongon, Intet kunde standse de »Intelligentes« Raseri. Da blev det Wergelandianerne for varmt i Parterret: Skranken mod Parkettet blev brudt ned, og nu haglede det i den Grad med Stokkeprygl og Næveslag over Intelligentsridderne, at disse skyndsomt maatte tage Flugten. Men udenfor paa Gangene og Trapperne fortsattes Tugtelserne, hvor som helst den retfærdige Vrede kunde opspore et Offer. Følgen heraf var at Mange af Beaumonden den næste Dag præsenterede sig med alle Regnbuens Farver

paa Ansigtet, hvis de da ikke skamfulde holdt sig hjemme. At argumentere med Næveslag er raat; men hvem havde fremkaldt denne Raahed? Selve det Parti, der fordømte den i saa høje Toner. Vil man tale om »de brutale Klappere« ved denne Lejlighed, maa man ikke glemme de brutale Pibere. Man kan undskylde Raahedsudbrud hos et Parti, der altid har anset Formen for den ligegyldigste Ting af Verden, men ikke hos dem, der sætter den som det højeste i Livet og gjør sig til af at iagttage den i alle Forhold.

At Piberne her skulde indrømme, at de havde handlet af Partihad, personligt Nag og i Overilelse, kunde man ikke vente. Tvært imod viste »den Konstitutionelle« sig dydig indigneret over sit Partis Nederlag: »Meningsfriheden var her bleven undertrykt paa den skjændigste Maade« hed det. Man fik atter travlt med at banlyse Wergeland fra Parnasset og overgive ham til literær Død og Forglemmelse. En af Partiets kvikkeste Penne, Juristen P. J. Collett, Wergelands tilkommende Svoger, skrev en lang Artikkel, der tager sig meget plavsibel ud for Enhver, der med et sikkert Smil hævder, at den snævre menneskelige Bevidsthedskreds omfatter Alt, hvad der kan vides og troes, og ingen Anelse har om den mystiske Rapport en Digtergenius staar i til det, der ikke kan begribes. Efter at have omtalt, hvad Henrik Wergeland kunde være bleven til, hvis han havde fulgt den legale Æsthetiks Anvisninger, siger han til sidst med et Skuldertræk og en beklagende Mine: »Der er intet Haab længer

vi have Intet mere at vente; Wergelands Geni ligger dræbt i hans egen Barm. Hans Digterperiode er sluttet, ikke i den Forstand, at han skulde ophøre at forfatte; dette bliver ham naturligvis stedse lettere; men fra hans Udviklings Side er den uden Tvivl sluttet. Det er noget højst smertefuldt at se, at en saaledes udrustet Aand, Intet er blevet af hvad den kunde; dette er at svigte sit Fædreland, og det fortjener en bitter Erkjendelse«.

Der er noget overordentlig komisk i at se menneskelig Vigtighed og Selvtillidsfuldhed spilles det ene Puds efter det andet af det Irrationelle i Livet, og Wergeland var netop i Slægtskab med dette Irrationelle. Naar man havde begravet ham under Larmen af kritiske Pavker og Trompeter, rejste han sig pludselig til stor Forfærdelse især for dem, der paa Konvenientsens Vegne havde fældet en Taare ved hans literære Ligbegængelse med hemmelig Glæde i Hjærtet over, at nu var han for Alvor død.

Næppe har »den« Konstitutionelle« besørget Wergelands Jordefærd, før han i en af sine fortræffeligste Farcer: »Den Konstitutionelle« paa sin sædvanlige fantastisk-humoristiske Maade skildrer Bladets Genese eller Kampen mellem det gamle og ny Norge: Nissernes og Thussernes Skare, som før under l'ancien regime fik Lov til at drive deres Spil overalt i Norges Kirker og Huse, ere nu blevne bortjagede fra deres gamle Tumlepladser af den ny Tids lysere Børn, Alfer og Sifuliner under Anførsel af Siffaheddin. Der er gjort lyst i Thus-

sernes og Nissernes Rækker af Alfernes Rosenkøller, Liljesværd og Axlanser; men Nissekongen Grim har samlet Resterne af sit Folk paa Loftet hos en Dr. jur. (den tilkommende Redaktør af »den Konstitutionelle«), hvor de nu tilligemed Mus og Rotter friste en kummerlig Tilværelse i Bogkisterne mellem gamle Akter og Folianter. Men ak, ogsaa dette sidste Asyl har Siffaheddin med sine Alfer faaet Nys om. En skjøn Sommeraften voltigere de smaa smidige Skabninger op ad Husets Humleranker og trænge ind i deres Fjenders Lejr. Disse have imidlertid haft Allarmvagter ude og i al Hast holdt Krigsraad: en gammel Nissekvind, der gaar for at være et Orakkel, har raadet Kong Grim til at tage et udrevet Blad af en »Corpus juris« til Fane, for med dette Ærværdighedens Symbol at trodse de smaa Revolutionsmænds nedbrydende Tendenser. Men selv dette ellers ærefrygtindgydende Tegn hjælper ikke; Nissetroppen lider Nederlag, og Kong Grim er lige ved at tage Flugten paa en Flagremus, da Husets Ejer Dr. Motzius viser sig i Loftsdøren og skræmmer de kæmpende Parter fra hinanden. Han er ved al denne Puslen oppe paa Loftet bleven forstyrret i sine lærde Meditationer, »hvori Ingen« siger han »maa forstyrre Dr. Motzius, ikke en Gang Dr. Motzius selv uvitterligen, i hvorvel ved nøjere Granskning af denne Casus en mærkelig Defectus legis i 6te, 11te lader sig til Syne. Men den fuldkomne Lovtilstand, der sikrer os endog for Molester af os selv — ex sua ipsius persona — vil først blive etableret, naar jeg faar

min Kriminal- og Civillov færdig, hvilket — ope Dei & Triboniani! — vil ske om 80 Aar. Skulde dog denne Allarm, som lig en Strøm gjennembrød mine Meditationer, hidrøre sig fra Rotter og Mus, spectra eller Andet, da ere disse den sidst fraflyttede Lejer anhørige, og 6—14—6 bliver da udi al Maade at applicere, ligesom og udi den ny Lov en Bestemmelse om, at Fraflyttere skulle tage sine Rotter og Mus med sig. Dog om Casus: Husfreds Brydelse var det Corpus skulde konsuleres«. Ak Himmel! netop dette Blad er udrevet. (Mara har nemlig taget det til Flag). Hvad skal nu den brave Doktor gjøre? Han tager en Beslutning, som gjør hans barnlige Sind Ære: han lægger »Corpus« under Hovedpuden, det var jo muligt, at han saaledes i Søvne kunde faa en synderlig Aabenbarelse med Hensyn til det udrevne Sted. Da han har forladt Loftet fatter den gamle Mara den Plan at mane den lærde Pedants Aand ind i en gammel Parykblok og føre denne foran Nissefolket i Felten som Filisterne i sin Tid Dagons Billede; thi det er aabenbart, at Alferne bleve nok saa forfærdede som Nisserne ved Synet af Doktoren. I Begyndelsen synes Forsøget at skulle lykkes: Alferne reddes ved at høre Parykblokken citere Christian den Femte og snakke Juristlatin; men da tager deres Høvding Mod til sig og slaar den talende Parykblok over Ende. Nisserne retirere med Veraab over det Skete, og Alferne beholde Valpladsen. Imidlertid har Doktoren haft en fæl Drøm: Alt er i Søvne gaaet rundt i hans Hoved, og han er aldeles

fortumlet, hvilket jo ikke kan forundre os, der véd i hvilket Hurlumhej hans stakkels Hjærne har været. Citatet har han rigtig nok faaet at se (nemlig paa Banneret, Nisserne førte); men paa Grund af den stærke Hovedpine har han plat forglemt det. Nu kommer Mara, der tilligemed Grim efter Nederlaget har søgt Tilflugt i Motzii Studerekammer, Doktoren til Hjælp og præsenterer sig selv som Hugo Grotius og Grim som Puffendorf; »de have i Elysium erfaret, at den store Motzius var i Forlegenhed for et Citat og ere derfor ilede deres Kollega til Hjælp«. »Den store Motzius« bliver nu rigtig nok lidt betænkelig ved, at den store Grotius saa vel som den ikke mindre Puffendorf ere blevne saa bitte i de henfarne Aanders Rige; men da Mara alias Grotius citerer hele det bortkomne Pagina, er hans Tvivl besejret. Han fyldes med Taknemmelighed mod hende og hendes Ledsager, da de love for Fremtiden at ville holde ham med Selskab, »efterdi juridisk Classicitet kun er udi liden Anseelse i Himlen«; han svimler ved Tanken om, at han saaledes aldrig vil kunne mangle de fortræffeligste Citater, som næppe den lærdeste Jurist i disse Tider vil kunne oplede, og gaar ind paa Maras Forlangende om til Gjengjæld at overlade hende og hendes Ledsager alle de taabelige og unyttige Ideer, som maatte kunne findes i hans Hoved. Rigtig nok er der et aber dabei; thi disse Dumheder ere ham kjære og brugbare. »Ligesom man maa blande Hakkelse i Havren til Hestene, maa man heller ikke paa Prælectionerne vænne Studiosi til

bare pur, gedigen Lærdom«. Næppe har nu Doktoren forladt sin Stue for at gaa paa Forelæsninger, før det støver efter ham med Dumheder og taabelige Ideer, der strax ved Maras Tryllekunst forvandles til et nyt Nissefolk »Nihiliterne« *), en Skare, der stadig formerer sig; thi blot en eneste af Doktorens Prælektioner afgive ti Legioner gode svære Nihiliter. Saaledes forstærkede er det begribeligt, at Nisserne med Lethed drive Alferne tilbage til deres Skove og atter sætte sig i Besiddelse af deres gamle Hjemsteder. Men denne Sejr er Mara ikke nok: hele Norge bør som i gamle Dage være underkastet Nissernes Herredom, og dertil skulle Nihiliterne hjælpe dem; i Linjer og Geledder paa et Blads Felt, i en Avis, der skal smykke sig med Navnet »den Konstitutionelle«, skal hver Morgen en ny Nihiliterhorde, en ny Sværm af den lærde Doktors taabelige Tanker, tryllebundne ved Typerne, drage ud over Landet. Dette sker.

Af en hel anden Art er Wergelands anden Farce fra samme Aar »Kringla eller norske Almacks«, hvor han drager til Felts mod Beaumondelatterlighederne i Kristiania. — 1821 havde man ophævet Adelsprivilegierne i Norge; men den ulykkelige Attraa efter at føle sig hævet over sine jævne Medmennesker havde skabt et borgerligt Aristokrati i Norge, da det adelige ikke gjaldt længer. At dette florerede stærkest i Kristiania kan

---

*) En skarp Hentydning til hele den negative Maade, hvorpaa „Intelligentspartiet“ traadte op.

man begribe; og den demokratiske Bevægelse med Wergeland i Spidsen bidrog naturligvis blot til at udvikle det endnu mere. Hertil kom, at den kristianiensiske fine Verden, paa den Tid Wergeland skrev sin »Kringla«, havde faaet et Midtpunkt i den ny norske Statholder Grev Wedel, som samlede alle Honoratiores i sine elegante Saloner. Nu fik naturligvis alle de ørkesløse Mennesker, som søge at bøde paa Hjærnens Fattigdom og Hjærtets Tomhed ved ydre Elegants og konventionel Finhed, travlt: Selskabslivet skulde omdannes efter parisisk og londonsk Mønster, og Beaumonden vise sig i al sin Glans paa visse bestemte Tider af Dagen i visse fashionable Gader. Paa Ladegaardsøen indrettede man sig sine gentile Forlystelser med Koncert à la Strauss, Limonadetempler etc. Modejournalsaristokratiet grasserede i en uhyggelig Grad. Efter engelsk Mønster fik man ogsaa parfumerede Theklubber; én af disse fik Navnet »Kringla« af, at der kun serveredes med Kringler og The. Var Beværtningen tynd, saa var Konversationen endnu tyndere: man gav de nyeste demokratiske Skandaler til Bedste, flaaede Wergelands Rygte og pjattede om Theatret, Altsammen i fuld Bevidsthed om det høje Dannelsestrin man saaledes viste sig at staa paa. Hvor taabelig og komisk en saadan »jeunesse dorée« maatte tage sig ud under vore nordiske, tarvelige Forhold bære enkelte Vers i Welhavens »Nyere Digte« Vidne om. Han, der dog ved sin Optræden havde bidraget saa Meget til slige usunde Planters Fremvæxt i det norske Samfundsliv, kunde

ikke i Længden udholde dette Væsen og kritiserer det skarpt i sine »Soirébilleder«:

„Og Herrerne, hvad vil man vente
paa deres Vej, der falder trang,
hvorfra skal de Dressuren hente
i deres norske Skolegang?
De tænke vist: det kommer nok,
og halv brutale, halv generte,
halv raa endnu, og halv blaserte
de danne her en sælsom Flok".

Og et andet Sted

„Der spilles, synges og parleres,
man har det just som i Paris,
blot at i Alt, hvad der præsteres,
vi dumpe paa vor egen Is".

Værst medtog dog Wergeland dette Væsen i sin ovennævnte Farce: En ung theologisk Student, Karl Smelt, der langtfra er noget slet Menneske, men let paavirkelig og overordentlig ømfindtlig for sin Fattigdom, er hemmelig forlovet med en velhavende Kjøbmands eneste Datter. De tør ikke for det Første lade Forældrene vide Noget derom, da disse ønske, at Datteren skal gjøre et bedre Parti end med en fattig Student. Imidlertid stræber det unge Menneske for at faa sin Examen og føler sig lykkelig ved de faa Øjeblikke, han kan stjæle fra sin Flid, for at tale med sin Marie; thi dette løfter hans Mod og styrker hans Haab. I dette beskedne Paradis indsniger der sig imidlertid snart en Slange. Smelt stifter tilfældigvis Bekjendt-

skab med en ung Modejunker, Schmeichel, der er Medlem af »Kringla«. Dette Menneske er værre end en almindelig Laps: han er en ondskabsfuld Sladrehank, paa Bunden en Skurk, og hans fremherskende Evne er Frækhed og Uforskammethed. Ved at se en smuk Tiggerpige ytrer han til Smelt: »Det Barn saa ud til at kunne blive til Noget; men de maa rodes op af Slupsen som Tranebærrene tidlig om Vaaren; da er der noget Pikant ved disse polissonne'r. Nu, Du ser saa forskrækket paa mig? Livet er en dejeuné for Evigheden, som maa nydes i al Hast med alle pirrende Delikatesser, Bordet tilbyder, da man siden skal ud i taaget Vejr. Men en saadan liden Gadeting er ret en japansk Svalerede, som gouterer med al sin Urenlighed«. Han er »en ægte Kavalér«, der ikke har Andet at gjøre om Morgenen end at sove med Dynen over Hovedet og senere Intet har at gjøre hjemme. Kreditorer har han naturligvis en masse, hvis Penge han lever af, og hvis Bude han paa en eftertrykkelig Maade praktiserer ned ad Trapperne. Men den let paavirkelige Smelt lader sig blænde af hans elegante Nonchalance, og da Schmeichel lokker ham med det gyldne Haab, at han muligvis kan blive optaget i »Kringla«, hvor det kan falde i hans Lod at komme til at danse med Baronesser og knytte Bekjendtskaber med Standspersoner, gaar han ind paa i Et og Alt at rette sig efter sin ny Vens Anvisninger: lade sig frisere à la Vandhund, klæde sig paa nyeste Mode uden Haab om nogen Sinde at kunne betale, forandre sin Omgang, skifte

Studium — thi kun det juridiske er fashionabelt, udelukkende vise sig i Parkettet og først og fremmest foragte Alt, hvad der hedder Patriotisme og Patriot. I Begyndelsen gaar det glimrende: Beaumondens Skræddere omskabe Smelt til den ulasteligste Modejournalsfigur; han bliver optaget i »Kringla« og nyder den Udmærkelse at valse med Frøken Superba Stolzenburg selv. Denne store Lykke bringer ham i den Grad til at føle sig, at vi kunne forstaa, at hans Holdning og Udseende aldeles maa imponere hans Forlovedes Fader, Kjøbmanden, da denne en Dag møder ham paa Gaden. Han bliver strax indbudt til Kjøbmandens Hus, hvor han en Gang tidligere var bleven vist Døren, og da han erklærer sin Maries Forældre, at han elsker deres Datter, anser de dette Parti, »da jo nu Alt synes at have forandret sig«, for den største Ære, der kunde vederfares deres Familie. Kun Marie, en brav og fortræffelig Pige, der hader al Affektation og løjet Glans, kan ikke rigtig forsone sig med sin Elskers helt forandrede Væsen; men da hun tror det Bedste om ham og længe har ønsket Forældrenes Samtykke til deres Forbindelse, slaar hun sig til Taals, saa meget mere som hun paa den Maade slipper for Galanterihandler Madsens Overhæng, hvis Frieri før er bleven stærkt støttet af Forældrene. Denne Galanterihandler Madsen er en kostelig Figur: han er baade simpel og udannet; men »vil ogsaa være med«, og forsømmer ikke at møde, naar et nyt Stykke gaar over Scenen, for at han den næste Dag kan fortælle, at han

har været i Theatret. — Da Madsen faar at høre, at Gjenstanden for hans paatrængende Kurmageri er sluppen ham af Hænderne, gaar Naturen over Optugtelsen, skjønt han befinder sig i Kjøbmandens Stue; han slaar i Bordet og raaber: »Det skal F— hakke mig bli' Løgn det! Jeg er F— dans' i mig ingen Nar jeg! Nu har jeg gaaet saa i to Aar og et kvart, og til Mikkelsdag sætter jeg Bod, som skal sige sex, og da skal min Hr. Urian faa se mig og min Kone — om Forladels' ikke Jomfru Marie; nej Gudskelov der er da flere — i abonneret Loge Littra C eller D — ja ... Ser De det — ja? Mad. Berger: Men Gud bevare mig! De er dog et dannet Menneske. Madsen: Ja det er jeg, — F— tordn' i mig jeg ja! Men »bi lidt« sa hu' Kirsti Gjællebæk. Smelt: (Til Kjøbmand Berger og Madammen) Stille! Jeg skal faa ham i Humør igjen. (Til Madsen) Har De været paa ... Madsen: Ja jeg — ja! Jeg har været paa flere Komedier end De Herr .... Gud véd hvad Fanden De er; men — huf! — blev »Kampfællerne« *) spillet, skulde De blive min Gris — ja. Smelt: Hvad synes De om »Amors Genistreger«? Madsen: (munter) Aajo saa lala, saa lala. End De om .... hvad var det nu jeg vilde have sagt? Smelt: O prægtigt! De har god Smag. Madsen: Ja prægtigt. Top, vi gaa sammen paa Komedien i Morgen, for jeg ser vi stemme i Smagen — ja. Smelt: Paa første

*) „Campbellerne“ se det Foregaaende.

Bænk i Parkettet kan De finde mig. Men jeg indrømmer Dem for i Aften den mest forunderlig udmærkede Smag paa Komedier; bare De vil indrømme mig den bedste i Kjærlighed. Madsen: Deri have vi netop den samme ser De — ja. Smelt: Saa harmonere vi ganske, og den Sag er ude. Madsen: Ja saa er den Sag ude — ja. Og jeg vil gaa ned til Treschow, for at se om det ikke er »Nej«, som gives i Morgen. Og De, Jomfru? God Fornøjelse! Men ikke med mig paa Klingenberg*) mere. Det maa De undskylde. Og forøvrigt, min Herre, og forøvrigt Allesammen, saa maa Ingen tro, at jeg tager mig Noget nær; thi naar Noget gaar mig imod, da rejser jeg bare til Sandvigen, Vold, Asker, Ravnsborg — pyh! der er tusend Steder — og tager endda ind paa Udfarten i Vækkerø og paa Indfarten paa Dronningebjærget — ja. Pyh! Det har ingen Nød maa De tro. Aa nej slettes ikke, slettes ikke . . .« (gaar). Kjøbmand Berger og hans Kone ere naturligvis højst indignerede over »denne simple Adfærd«; de ville nemlig ogsaa grulig gjærne regnes til fine Folk og har i det mindste sørget for, at deres Søn Frants kom ind i det intelligente Lav; »han var saamænd med mellem Piberne i Parkettet, da »Campbellerne« blev spillet, og gav sin Fader, der hørte til Klapperne, nogle forsvarlige Dunk i Hovedet — jo han har Skam faaet en god Opdragelse«. Kunde nu Dat-

---

*) Et kristianiensisk Etablissement, der omtrent svarer til vort Tivoli.

teren ved hendes Forlovedes Indflydelse blive optaget i »Kringla«, hvilken umaadelig Ære! Smelt lover at gjøres it Bedste; men Schmeichel modsætter sig det. »Gjorde jeg det, var jeg ingen Ven af »Almacks«. Man maa konservere, ikke fortynde den Atmosfære, som skal lyse og give dette Selskabs Kjærne Udseendet af det hele Samfunds Sol. Fjærnt fra maa Insekterne sole sig i dens Glans; men det maa være Fortærelse, om Noget vil nærme sig .... Nej, pardi, med din Diskedame gaar det ikke an. Vil Du udsætte hende for den bitre Forhaanelse, at vore Damer i »Almacks« flytte sig fra hende og trække Skjørterne til sig, som om »din dannede, smukke, søde, fortræffelige Kjæreste« havde Utøj? Smelt: Død og Helvede! Schmeichel: Vil Du selv have den lille spidse Ting i Livet, naar Du en Gang bona fide engagerer: »Men der sidder jo Deres Kjæreste. Hun maa kjede sig frygteligt!««. Ja denne infame Person har allerede i den Grad vundet Herredømmet over den stakkels Pjalt, Smelt, at han faar dennes Ord for, selv ikke at ville give sin Stemme, naar der forhandles om hans Forlovedes Optagelse. Smelt vil rigtig nok knibe ud i det afgjørende Øjeblik; men Schmeichel holder ham tilbage, faar ham endogsaa til at stemme imod, og trøster ham med, at de gamle Honoratioresfruer oppe ved Væggen have stemplet denne hans Optræden som »Gentlemansfærd«, og at Frøken Superba har sendt ham et af sine ømmeste, grøngule Øjekast. Skjønt hans tilkommende Svigermoder ikke kan tilbageholde sine

Arrighedsudbrud over »det stolte, fordømte Pak«, tager Marie, som ikke kjender Smelts Adfærd, sig det ingenlunde nær: hun synes tvært imod at være glad over at kunne staa udenfor denne Cirkel; men da hun hører, at hendes Forlovede har skammet sig for at give hende sin Stemme, ja endogsaa har været med til at stemme hende ud, føler hun pludselig, hvor liden Grund hun har til at stole paa ham og bryder med ham for stedse. — Skjønt denne Farce lige saa lidt som de øvrige er skikket til Opførelse, føler man dog gjennemgaaende i dette Stykke, som af alle Farcerne i sit Anlæg har mest Lighed med det moderne Lystspil, hvor megen Evne Wergeland besad til komisk Karaktertegning. Med Undtagelse af Marie, som er den eneste idealt anlagte Personlighed, ere alle de andre lutter komiske Figurer: Filisteriet, den parfumerede Raahed, den falske honnette Ambition, den blaserede Nederdrægtighed og den konventionelle Hulhed er ypperligt fremstillet i Kjøbmand Berger, hans Kone, Madsen, Schmeichel og Medlemmerne af »Kringla«. Dette Stykke trodser den Bemærkning, at Wergeland ikke besad Sans for den ægte Komik: med Undtagelse af Bjørnsons og Ibsens Komedier fra de allersidste Aar, tror jeg ikke nogen norsk Digter er kommen Henrik Hertz og Hostrup saa nær som Wergeland her. Men det var ikke Wergelands Sag at studere Theaterværsenet og afveje Scenens Krav; han skrev blot denne som alle sine Farcer for i en sund Latter at befri sig for den Harme, hans Omgivelsers Daarskaber og Dum-

heder vakte i hans Sind; her havde han rammet det unaturlige og opskruede norske Jean de Franceri i Centrum. Men lige saa lidt som Jakob v. Thyboerne og Jean de Francerne glemte Holberg, at han til almindelig Moro havde fremstillet deres Typer, lige saa lidt glemte deres kristianiensiske Fæller Wergeland dette Puds. Da der et Par Aar efter etableredes et Læseselskab »Athenæum« i Kristiania, hvori Wergeland ønskede Optagelse for at kunne benytte Selskabets Bogsamling og literære Hjælpemidler, sørgede man for, at han faldt igjennem ved Voteringen.

XIII.

Men den Gang var Wergeland allerede i Havn. Og skjønt ogsaa her en Orkan, der skulde splintre hans allerede haardt medtagne Fartøj, ventede ham, saa var der dog Havblik længe nok, til at hans Sjæl taknemlig kunde dvæle ved den Lykke, der var ham skjænket i en trofast og elskelig Hustru.

»Campbellerne« havde bragt Wergeland en Indtægt af 4—500 Daler. Da Foraaret kom 1838, og Alt begyndte at vaares og grønnes efter en haard og langvarig Vinter, paakom der vor Digter en saadan Længsel efter Naturen, at han ovre paa den anden Side Fjorden ved det maleriske Egeberg kjøbte sig en lille tarvelig Hytte med en Strimmel Jord til, for som en ægte Rousseauianer at nyde

Landlivets Lyksalighed. Men da Handelen var sluttet, og han havde travlt med at rense, rydde og plante, indsaa han, at det vilde tage altfor megen Tid, om han hver Dag skulde trække det lange Stykke til Lands for at naa sin lille Ejendom; han anskaffede sig derfor en Sejlbaad for saaledes at kunne stikke tværs over Fjorden. En skikkelig Værtshusholder i Nærheden af Bryggen lovede at tage Vare paa Aarer og Sejl. Dette gav Anledning til, at han nu og da søgte dennes Gjæstestue for at faa sig en Hjærtestyrkning, inden han steg i Baaden, og saaledes kom han en Gang til at se Værtshusholderens Datter, Amalie Sofie, en yndig nittenaars Pige. At se hende og forelske sig i hende var et Øjebliks Sag for Wergelands letfængelige Hjærte, der endnu trods hans 30 Aar var lige saa friskt og uberørt som en 20aarig Ynglings. Hans demokratiske Venner glemte pludselig deres Fraser om »Folkets Adel«, da de hørte han var bleven forelsket i en fattig, simpel Mands Datter og slog Hænderne sammen over hans »evige Taabeligheder«; men han jublede da han fik sin Piges Ja:

„Guld er Støv og Purpur Pjalt,
Ædelsind er det ej Alt?
Kan jeg større Rigdom finde
da end hos min tro Veninde?

Ædelsindets Tankers Flod
det er himmelsk Adelsblod.
Kan jeg bedre Adel finde
da end hos min tro Veninde?

Ynde, Du er Skjønheds Sjæl,
skjønnere end Skjønhed selv.
Kan jeg større Skjønhed finde
da end hos min tro Veninde!

Jomfru blusser Du i Løn?
Du er fornem, rig og skjøn.
Bedste dog af Først og Sidste,
at Du deraf selv ej vidste.

Smiler endda haant en Nar,
da et Smil jeg ogsaa har,
koldt som Staalet — blot det ikke
smelter hen i hendes Blikke". — —

Det er interessant at se, hvorledes denne lykkelige Kjærlighed paa en Gang forandrer hele Wergelands Digte- og Virkemaade, — ikke væsentlig, langtfra; han vedblev til sin Død at være Folkets Ven, de Undertryktes Talsmand, den frihedsbegejstrede Sanger med den højtstemte Lyre; men hans Sjæls Strøm flød nu roligere; havde den før brust hen over vilde Fossestup, løber den nu jævnt fremad og afspejler Breddens Blomster og Siv i sine grønklare Bølger. Den Uro, som før har været et Særkjende for hans Poesi, er nu aldeles forsvunden. — Siden han udgav sine første Digtsamlinger, »Sinclars Død« og »Cæsaris«, havde han gjort betydelige Fremskridt. I Aaret 1835 leverede han to store Skuespil »Barnemordersken« og »den indiske Kolera«, som foruden en Rigdom paa skjønne Enkeltheder besidde en Spænding og et dramatisk Liv,

som f. Ex. »Sinclars Død« i høj Grad savner. Ikke desto mindre ville de lidet passe sig for Theatret; ja man kan ikke engang antage, at Forfatteren har tænkt paa en mulig Opførelse af disse Stykker: I »Barnemordersken« præsentere der sig saaledes i 1ste Akt Personer til Hest, og i 2den føder en Kvinde udenfor Scenen og kommer umiddelbart derpaa ind for at drukne sit Barn i en forbiløbende Bæk; i »den indiske Kolera« er Slutningssituationen en scenisk Umulighed. Evnen til dramatisk Karakteristik er dog voxet betydeligt, siden vi sidst traf Forfatteren paa dette Omraade. Hovedpersonen i »Barnemordersken«, den halvt vanvittige Fanchette er ypperligt opfattet. Hendes vilde Sang om den troløse Elsker, hvis Klædning og hele Udstyr symboliserer hans Falskhed, er af slaaende Virkning. Senere hen i Stykket dæmpes hendes Afsind noget, ved at hun indbilder sig at have faaet sit dræbte Barn tilbage; men lige indtil da gjør den Tanke, at det ligger i Elven uden Daab og Navn, hende vanvittig, paa samme Tid som Kjærligheden til hendes Forfører endnu gjennemgløder hele hendes Væsen. Hun føler Vellyst ved atter og atter at skrige hans Navn og høre Skovens Ekko gjentage det; hun lister sig om Natten ind i den Hytte, det berettes, han i Dagens Løb har besøgt; thi hun aner med den rasende Elskovs Gjætteevne, at han stiler paa Husets Datter der, og vil forlokke hende: »Jeg vil lægge mig bag Ovnen, saa tager han fejl i Mørket!« Hun forfølger

ham som hans manende Engel paa samme Tid som hun brænder efter hans Favntag:

„Jeg er fordømt. Dog er Din Skytsaand jeg,
som frelser Dig fra Synd, Du før ej har.
Thi den, vi havde mellem os tilforn,
har gjort min Nerve følsom, saa den zitrer,
naar Din, om fjærnt, sig spænder til en Udaad.
Og Stormen bringer Bud fra Dig; Orakler
til mine angste Spørgsmaal kvæder Vinden,
og Kore tale selv om Dig fra Luften“.

Her som i »den indiske Kolera« skyde de voldsomste Lidenskaber frem som flammerøde, giftstærke Blomster af den varme, svulmende Jordbund; men Kjærlighedens rene Vingeslag svaler den hede Luft, og Frihedens Engel tøjler de vilde Dæmoner. I begge Dramaer skildres Vold, Despotisme og dyrisk Drift i Kamp med hellig Stræben og ædle Følelser. Den historiske Baggrund for »Barnemordersken« er Inkvisitionsforfølgelsen af de fromme Valdenser; »den indiske Kolera« spiller paa den Tid, hvor det ulykkelige Indien sukkede under de engelske Guvernørers skjændige Tyranni. Hovedpersonen i dette Stykke, den gamle Rajah, hævner det trælbundne Indien paa Evropa ved at aabne den pestsvangre Hule, hvori den frygtelige Landfarsots Dæmon holdes fangen. Mens denne som en retfærdig Nemesis først fælder det Ondes Repræsentanter i Dramaet og derpaa drager ødelæggende fra Sted til Sted, indtil den over Evropa naar England, redde de to Elskende sig til en lille Ø, et Elysium ude i Havet,

for senere atter at kunne sprede Velsignelse over den halvt uddøde Jord.

Det er ikke uden Betydning, at han skrev disse Skuespil netop i det Aar, han overtog Redaktionen af hint demokratiske Ugeblad. Had mod Vold og Undertrykkelse sydede altid i hans Bryst, men ingen Tid stærkere end da; man læse t. Ex. de Digte, han den Gang skrev ved de to gamle Republikanere Sieyes' og Rouget de l'Isles Død:

„La mort sans phrase!“ Nu er det sagt
om Dig af Døden selv, Sieyes.
Dog har selv den ej større Magt
end Du engang, Sieyes.

I hine Ord Du vejred ned
ej Kongens Hoved kun, Sieyes;
men lumske Orleanses med —
Bravo, Bravo, Sieyes!

Nu fylder Muld den stolte Mund,
den Krans af blege Lyn, Sieyes,
og Centret i Vulkanens Grund:
Din Pandeskal, Sieyes.

Olivner skygge Kratren til,
hvor Du Dæmonen var, Sieyes,
der Søjler jog mod Sky af Ild.
— Ak det var Blod, Sieyes.

Ja Blod, velan! men skyldfuldt Blod.
Og det er større Synd, Sieyes,
at ødsle Vand af klaren Flod
end saadant Blod, Sieyes!“

Og Præsten, der vil paatvinge Marseillaisens Digter Sakramentet tilraaber han:

„Gaa Klerk med din Monstrans, forbi hin Hytte!
Thi der forvist Din Hjælp er uden Nytte:
derinde en Republikaner dør.
Han Dig ej mer behøver nu end før.
Bedre han betragter næppe
Dogmerne, Du breder ud,
end et tantbemalet Tæppe
mellem Mennesket og Gud.
Arme Republikaner!
Kongen vil ej, at han lever,
Præst saa lad ham dø i Ro!

Du har jo fordømt ham, hvorfor vil Du da nu være Vidne til at Djævle bortbære ham! — Djævle! — O, dersom Dit Øje nu saa saa klart som hans, der brister, vilde Du se Himlens Herligste staa om hans Leje, og hvis dit Øre i dette Øjeblik var saa modtageligt som hans, vilde Du høre Englene sjunge; — det er ikke Messer de plage ham med, det er hans Marseillaise de kvæde! ...... Dog han rejser sig endnu en Gang op i Sengen og lytter, mens et Smil farer over hans Ansigt, det var hans stolte Frihedshymne, der klang op til ham fra en af Byens Hytter.

Fra Hytterne? Blev Krist ej født i Stalden?
I Hytterne dens Sejersæd er falden.
I Massens store Hjærte er dens Hjem.
En Gang endnu derfra den voxer frem.
Mer dens Fryd og Rædsel toner
fra en Bondes Violin

end naar den en Hærs Gongoner
buldre til Oboers Hvin.
Arme Republikaner!
Kongen vil ej, at han lever,
Klerk, saa lad ham dø i Ro". — —

Men nu da han har vundet sin Sjæls Elskede slaar hans Hjærte i mildere Tempo. Han helliger hende en hel lille Krans af »Poesier«, friske og duftende, som om det kunde være hans Kjærligheds Førstegrøde. Intet beviser mere end disse yndige Digtninge, at al den Tale om hans vilde Udskejelser, hans Forfaldenhed til Drik, hans skandaløse Ofringer til Venus vulgivaga ikke er Andet end Bagtalelse og Bysladder til Hobe. En Mand kan vælte sig i Dyndet og rejse sig igjen; men der bliver dog altid en Skygge tilbage over hans Sjæl, der viser, at han ikke ustraffet har dukket sig i Forvildelsernes Nat. Ikke saaledes her: Wergelands Kommersliv i Tyveaarsalderen har mere været Udtrykket for hans Sjæls ubetvingelige Frejdighed, hans kraftfulde Naturs Overstrømning end mørke Lidenskabers Udslag. Ved Siden af Elskerens naturlige Henrykkelse over sin Elskedes Skjønhed er der en saadan barnlig Renhed, et saa ridderligt Sværmeri udbredt over hine »Poesier«, at ingen ung, ufordærvet Pige vil kunne læse dem uden at faa Digteren kjær:

„Hun slumrer .... Tys! Hun slumrer.
Ej mer de bløde Fingre besvare mit Haandtryk.
Lig Kvisten, af hvide Roser for tung,
i yndig Skjødesløshed de hænge.

O den, der, let som Vinden,
det fine Rosenskjær turde kysse, som Hjærtet
i hver en Fingerspids aander ud,
de balsamineklare og smækre!

Mit Blod, hvi er Du vildest
just nu, da ingen Synd er som den, at hun vaktes,
just nu, mens Evas yndigste Barn
tør frit omsværme i Paradiset?

Nu er paa Flugt i Himlen
den skjønne Sjæl — Blot Englene ikke den fange!
Da blegned hun lidt efter lidt, som Blad
paa Blad af Maanedsroserne falde.

Da Skjønheds egen Farve
blev Dødens Bleghed .... Yndige Død jeg tilbad Dig;
den graadige Grav jeg trygled; din Grav
blev, søde Rædsel, i mine Arme".

Han sender sin Elskede — hvor karakteristisk for Wergeland — Blomsterbreve:

„Blaaklokke	Er det blot en fager Drøm,
Bringebær	at Du vil skjænke mig det Sødeste Du ejer:
Rosenknop	Din jomfruelige Kjærlighed?
Verbena	Min Lykke beruser mig.
Kløver	Gud vil velsigne
Kartoffelblomst	nøjsomme Hjærter.
Aster..........	Og jeg vil bevare min Kjærlighed til den sildigste Alder". —

„Blaabærblomst (slaar næsten aldrig fejl) ..	Jeg lover ikke Meget; men det jeg lover, skal jeg holde.

Kvist med Bærret . .	Her har Du mig, som jeg er.
Jordbærblomst.	Du skal snart lære mig bedre at kjende.
Kvist med Bærret. . .	Er Du nu fornøjet med mig?
Tyttebærblomst	O hvor min Fattigdom smerter mig!
Kvist med Bærret . .	Tro mig, vi skulle have Bryllup inden Jul, saa fattige vi ere.
Tejebær	Skjøn Jomfru, Din Brudekrans er færdig, naar Du behager".

Men her lagde Livets Krav foreløbig sin kolde Haand imellem. »Han havde Intet og hun havde Intet«, som fornuftige Folk sige. Alligevel saa Wergeland forhaabningsfuld Fremtiden i Møde og besynger Fattigdommen sympathetisk:

„Se min Elskede, Roserne rødme
som Smil henover de haarde Klipper,
de søde Jordbær gro paa gjerrige Højder!

Saa den haarde Skæbne modvillig
vor unge Kjærligheds Fryd skal bære.
O Nød, hvor skjøn, bestraalt af salige Taarer.

Se dit smukke blegnende Aasyn,
med to Lyksaliges Smil bedækket,
er lig en Gejsts af død forherliget Glæde!

Derfor Nød, vi begge Dig elske.
Vor Elskovs Fædreland er din Goldhed.
Vær stolt min Brud, det ligner Norge, det elskte!

I dets strænge, kjølige Luftdrag
vor Elskov sundt og blussende aander.
Vær glad min Brud! det grænser nærmest til Himlen!"

Han søgte da et lille tarveligt Kapellani, — men lad os standse et Øjeblik, — Kapellani? Kunde Wergeland søge Præstekald? Det er sandt, han var rigtig nok snart en halv Snes Aars theologisk Kandidat; men han var jo Rationalist, Fritænker? Ja dersom man havde spurgt Wergeland, om han holdt paa den fri Tankes Ret til at komme til Orde, saa havde han ganske vist svaret Ja; men havde man saa i samme Aandedræt paastaaet, at han som en Følge deraf ikke kunde være nogen Kristen, saa vilde han aabenbart være bleven meget forbavset; thi derpaa gik hele hans Livs Stræben ud. Det er ingen Paradox, naar man hævder, at Wergeland havde skrevet sit store Digt, »Skabelsen, Mennesket og Messias« til Kristendommens Forherligelse. Da han en Gang havde Avdiens hos Karl Johan, havde han det svære Volumen med i Hatten og præsenterede Kongen det som sin Anbefaling til at komme i Betragtning mellem andre supplicerende theologiske Kandidater. Den Messias, han her havde fremstillet, var ikke mere eller rettere lige saa meget Søn af Gud som alle vi andre; men han var det ædleste og største Menneske, der havde levet, et evigt, værdigt Forbillede for alle Slægter. Denne Jesus, Tyrannernes Skræk, Hierarkiets Bekæmper, Lysbringeren i Barbariets Mørke, de Fattiges Hjælper og de Faldnes Oprejser, det var Wergelands Helt. Wergeland lagde ikke megen Vægt paa Dogmet om det guddommelige Jomfrubarn, men mere paa Jesus' manende Ord, hvor han taler til Folket om Dommens Dag: »Da skal han og sige

til dem ved den venstre Side: gaar bort fra mig, I Forbandede! til den evige Ild. Thi jeg var hungrig, og I gave mig ikke at æde; jeg var tørstig, og I gave mig ikke at drikke; jeg var fremmed, og I modtoge mig ikke; jeg var nøgen, og I klædte mig ikke; jeg var syg og i Fængsel, og I besøgte mig ikke. Da skulle de ogsaa svare ham og sige: Herre! naar have vi set Dig hungrig eller tørstig eller fremmed eller nøgen eller syg eller i Fængsel og have ikke tjent Dig? Da skal han svare dem og sige: sandelig siger jeg Eder: hvad I ikke have gjort mod en af disse Mindste, have I heller ikke gjort mod mig. *)« Det var »disse Mindste« Wergeland altid havde haft Sans for: han elskede dem som en Fader sine Børn; og i hine evangeliske Ords Belysning, som ingen anden Fortolkning tillader end den rent direkte, tør man altsaa vel nok kalde Wergeland en Kristen. Forarges man alligevel over, at han søgte Præstekald i den protestantiske Kirke, skjønt han ikke troede paa det kristelige Mysterium **), saa kan kun dertil svares,

*) Matth. XXV, 41—45.

**) Se Folkevisen (1842) om Syne-Martha:

„Jeg vil mig vandre til Kirkens Hal
for Dyd og Sandhed at lære,
og hvis der saa er Messefald,
er Gud derude mig nære.
Gud fri os bare for Overtro!

Han peger i det svimlende Fjæld,
hans Skrift er de lysende Dale,

at skal man dømme efter hans Hjærtes Vidnesbyrd, vilde han i sin præstelige Virksomhed have gjort mangen mundkristlig Kollega, hvem en Præsts Embede kun er en Forretning, til Skamme. — Nu, han søgte altsaa Præstekald. Men vi have allerede i det Foregaaende bemærket, at han i saa Henseende ikke kunde have store Expectancer: han stod paa Oppositionens Side, var Demokratiets anerkjendte Fører; og det var lutter Loyale, der sad ved Statens Ror. Men Wergeland havde jo før henvendt sig til Kongen? Ja før, men siden den Tid var der sket Meget, som havde maattet opbringe Karl Johan mod ham: han havde redigeret »Statsborgeren« og skrevet politiske Flyveblade i Anledning af Stortingets Opløsning; »Stockholmsfareren Nr. 1 og 2«, der skulde revse den Skik hos enkelte Normænd at rejse til Sverigs Hovedstad for der at gjøre deres allerunderdanigste Opvartning *), vare opførte som Studenterkomedier i Kristiania; ja, Wergeland havde endogsaa i en Prøveprædiken, han

og i det rungende Fossevæld
jeg hører hans hellige Tale.
Gud fri os bare for Overtro!"

*) Skulde Nogen anklage Wergeland selv for at være „Stockholmsfarer", og den Beskyldning rejstes virkelig imod ham i sin Tid af hans Fjender, saa kan der kun henvises til det Faktum, at, da han 1830 var i Stockholm, hvor han havde Avdiens hos Kongen, omgikkes han aabenlyst Enhver, der var bekjendt for at være demokratiske og liberale Grundsætninger, og dette blev iagttaget og omtalt med Mishag paa højere Steder.

holdt i Aggershus Slotskirke, bedet for »Norges Konge Karl III. Johan« og her afgjort stillet sig paa Oppositionens Side i et af Dagens Tvistepunkter, hvilket i den Grad skal have opbragt Kongen, at han i Vredens første Øjeblik vilde have ham anklaget for Majestætsforbrydelse. Og dog elskede disse to mærkelige Mænd hinanden. Republikaneren elskede Kongen, og Kongen Republikaneren. Et saadant Forhold kan kun bringe bornerede Mennesker til at studse. Det er hævdet saa tit, men praktiseret saa lidt, at man bør skille Personen fra Sagen. Sligt er vist nok umuligt for en lav Sjæl; men et dybere Gemyt, en virkelig human Natur evner det. Man kunde anføre flere historiske Exempler herpaa; men med Hensyn til den omhandlede Sag, skal jeg blot hentyde til det for os Danske ikke ubekjendte Faktum, at de brave Oplysningsmænd og Republikanere fra Slutningen af forrige Aarhundrede her i Danmark plejede at nævne Fanden og Kongerne som Synonymer ved deres selskabelige Sammenkomster, men ikke desto mindre priste Kronprins Frederik (den egentlige Konge) i Skaaltaler og Sange; og heraf tog Ingen Forargelse eller tvivlte paa, at begge Dele skete af et oprigtigt Hjærte. Og nu Karl Johan og Henrik Wergeland, var det saa underligt, at disse to Mænd agtede og holdt af hinanden trods deres tilsyneladende vidt forskjellige Standpunkter. Naar Wergeland ikke skulde slaa et Slag for sine demokratisk-republikanske Principer, kunde han godt glemme dem et Øjeblik for Karl Johans fortræffelige Per-

sonlighed og hans Mund strømme over til hans Pris. Thi mellem de store Mænd, Wergeland saa op til, var ogsaa han, den tapre Hærfører, den ridderlige Franskmand, den Nødlidendes Ven; ja selv paa den Tid han udgav sine radikale Flyveblade glemte han ikke her at nævne:

„den Kongernes Far,
der til Fattigmand skar
saa mangen Skive Brød“.

Og denne Begejstring var vævet sammen med hans bedste Barndomserindringer. Karl Johans Navnedag blev fejret af de Smaa i Eidsvold Præstegaard saa glimrende som vel muligt efter tarvelig Lejlighed. Provsten indprætede tidlig sine Børn den Agtelse og Kjærlighed, han selv nærede for sin høje Velynder, og man véd, hvor dybt Forældres Ord trænge ind i bløde Barnehjærter. Wergeland vier sit første Skuespil fra 1827 »Sinclairs Død« til Karl Johan, »den norske Friheds Kerub«, »Norges Ven«. Og saaledes stod han for ham. Modsagde Kongens Handlinger denne Forestilling, saa maatte hans Øjne være blændede af bedrageriske Omgivelser og falske Venner; det er en saadan smertefuld Følelse af, at Kongen er bleven vildledet, der er Grundtonen i det Nummer af Wergelands Flyveblade, som indeholde et Referat af Karl Johans mod Normændene saa unaadige Skrivelse til Løvenskjold, i Anledning af at denne har indgivet sin Demission: Wergeland er vis paa, at Kongen og Normændene vil komme til Enig-

hed og Forstaaelse, naar de først rigtig kunne komme til at tales ved uden Mellemkomst af svenske Statholdere og Adelsmænd. Og nu Karl Johan selv, skulde han ikke have holdt af den unge Digter? Det maatte være en underlig Mand, der ikke skulde kunne holde af den Yngling, der nærmede sig ham med Beundring og Hengivenhed, især hvis disse Følelser som her vare forenede med Genialitet og Elskværdighed. Karl Johan var langtfra uimodtagelig for Sligt. Desuden, havde han ikke selv engang været en begejstret Republikaner? Hvor man saa kommer hen i Verden, og hvad man saa bliver til, man bevarer altid nogen Sans for det, der første Gang satte Ens Sjæl i Bevægelse. Men selv om man ikke vil godkjende det her Sagte, saa maa og skal man i Bedømmelsen af Forholdet mellem Karl Johan og Wergeland tage Hensyn til den store Tjeneste Wergeland uden bestemt at ville det, ligesom hans Fader i sin Tid paa Eidsvold, gjorde Karl Johan ved af al Magt at modarbejde den danske Indflydelse og de danske Sympathier, som Kongen i høj Grad frygtede *).

I 1835 havde Wergeland atter haft Avdiens hos Kongen. Karl Johan havde talt venligt med ham og lagt ham paa Hjærte at være »sage«. Men hvad havde det hjulpet; Wergeland havde i de 3 paafølgende Aar været mindre »sage« end nogen

*) Der er næppe Tvivl om, at ogsaa den Kjendsgjerning, at den danske Prins Kristian Frederik den 17de Maj var valgt til Norges Konge, gjorde Sit til, at Karl Johan med Uvilje saa Normændene festligholde denne Dag.

Sinde tilforn; vi véd hvor stærkt han netop paa de Tider havde tonet det oppositionelle Flag. — Saa stod han da tilligemed en Ven en Decemberaften i Aaret 1838 ved den pragtfuldt illuminerede Æreport, da Karl Johan holdt sit sidste Indtog i Kristiania. Alle jublede; men han og hans Kammerat*) stode tavse og misfornøjede. »Fanden skulde staa her længer«, brummede den Sidste. »Det siger jeg med«, svarede Wergeland, der frøs og var halvvaad af Sludvejret. De søgte hen til en Restavration og forlangte to Glas Toddy for at opvarme sig. Det smertede Wergeland, at han ikke havde kunnet deltage i den almindelige Jubel ved Æreporten, han som i Kjærlighed til Karl Johan ikke veg Pladsen for Nogen. Han kastede sig i et Sofahjørne med Haanden over Øjnene og svarede næppe paa Vennens Tiltale eller Opvartningspigens Spørgsmaal, om han var syg: han undfangede Digtet »Kongens Ankomst«.

„Tør en banlyst Harpe lyde?
Hvo vil Flodens Flugt forbyde?

Paa dens Vover end ej flommed
troløs Pris for Kongedommet.

Frihed, Kjærlighed og Smerte
toned fra dens Aandehjærte.

---

*) Den senere saa berømte Helgesen, der efter Norges Forening med Sverig var gaaet i fremmed Krigstjeneste og nu forgjæves søgte at komme ind i den norske Armé igjen.

Republikens Kolonnader
skinne bag dens Strængerader.

I dens Dyb sig Idealer
som i Tryllespejlet maler.

Heller Syner mig forvirre
end en Løgn dens Malm skal irre!

Før den fuld af Drømme hænge
end af kjøbte Messingstrænge!

Serafimerkjæden vejer
op ej mindste Stræng den ejer".

Han beskriver nu det Syn han har haft: Da Kongen kjørte forbi Ruinerne af St. Halvards Kirke, hvor gamle norske Konger ligge begravne, rejste de sig af Gruset og hilste deres Successor velkommen:

„Tag ved Folkets Arne Sæde,
Hvil Dig i de Fries Glæde!

Frihedsflammen Dig ej brænder.
Vi fra gammel Tid den kjender.

Uden den — det har vi fristet —
fryser Troskabs Blod i Brystet".

Synets Herlighed dølger sig for den stimlende Sværm; men hvad Digteren ser har ogsaa rørt sig i Kongens Barm.

„ . . . .
. . . .
. . . .

Men mer skjønt end Kongeraden
og det Lampetaarn i Staden,
Drot et Æresblus Dig brændte
i en Vraa, som Ingen kjendte.

Gammel Enke sad ved Gløden,
som Du tændte an for Nøden.

Og hun ser med Glædeszitren
Carl, Dit Navn i Emmens Glittren.

Enkens Tankespil Rosetter
af Rubiner om det fletter.

Skjønnere illumineret,
Konge, har det aldrig været.

Skjønnere det aldrig brændte
end i Taarens Transparente".

Dette Digt, som strømmede over af Enthusiasme for Kongens Person uden at plettes af Smiger, vandt Wergeland atter Karl Johans Hjærte. Da hans Ansøgning om Kapellaniet blev Kongen bekjendt, bevilgedes den. Wergeland var i den syvende Himmel; han kunde næppe styre sin Glæde. »Hvad fejler Dig?« spurgte hans Bekjendte. »Fejler mig? Jeg faar mit Kapellani ... O nu skal jeg og Veslebrunen *) leve godt!« »Men det er det usleste i

*) Hans lille Hest, som han holdt meget af. Den omtales oftere i hans Skrifter; saaledes har han i dens Navn skrevet et varmt Aktionsindlæg mod Dyrplageri.

hele Landet«. »Ej Snak, halvandethundrede Daler! Men saa de dejlige grønne Bakker, hvor vi træffe Kristiania-Vegetationen igjen blandet med den subalpinske, altsaa dejlige duftende Blomster, og saa Træerne udenfor; og at kunne holde Heste, Kør og Faar derefter og saa at kunne spise sin egen landlige Kost. Den, som klager herover, fortjener Intet«. — Men hvad hændes! En Aften har han tilligemed nogle tyske Artister været til et lille improviseret Kalas i Kongevagten hos den jourhavende Officer, en god Ven af ham; man har sunget muntre Viser, spillet paa Guitar og drukket Skaaler. Denne harmløse Lystighed er bleven meget ilde optagen af Pladsmajoren, en af Wergelands gamle Fjender, der i en stærkt koloreret Gjengivelse har meldt Kongen det Passerede. Herover er da Kongen bleven meget opbragt, navnlig ved at høre at Udlændinge have tilladt sig slige Friheder i hans eget Palæ, og erklæret Wergelands Patron, at hans Klient nu maatte opgive alt Haab om at faa det attraaede Kapellani. Wergeland var ganske sløv af Sorg. Da han Søndagen efter var ude at spadsere med sin Kjæreste, maatte han med tungt Hjærte meddele hende Sagernes forandrede Stilling: »Jeg faar ikke Kapellaniet, Amalie«. Hun græd. Men da han kom hjem, sendte han hende sit skjønne Digt, »Smukke Skyer«.

„Se hist, min Elskede, hist, hvor Dagen
til Hvile lægger sig paa Skarlagen,
hvor Solen dalte
blandt Skyer gyldne og purpurmalte!

Se der i Vest
i hine svømmende skjønne Lande,
først der kan hænde,
sit Vuggeløfte vil Skæbnen sande,
at jeg, Din Elsker, skal blive Præst.

Den Straale hisset i Luften jaget
er Kirkespiret, hint Gyldne Taget!
Hint Violette
derudenfor er en Blomsterslette.
De mørke Lag
af Straaler brudte, er Lunde dunkle,
hint Røde Hjemmet . . . . . .
o se, hvor Vindverne gyldne funkle!
Vi kunne være der end i Dag!

Din Guitar vil paa sin Plads at hænge
Du finde, Elskte, med Straalestrænge.
Og dine Blommer
i Vindvet hilse Dig, naar Du kommer.
Derudenfor
i Leg paa Engen sig himmelfødte
Smaaengle tumle,
for hvem ej moderlig Smerte blødte;
. . . . Dit Hjærte føder, o en er vor!

Omkring os, Elskte, i glade Skygger
en salig Menighed bor og bygger,
hvor henrykt Folket
min Lære ser i Dit Aasyn tolket!
Dit Klædebon
de kysse Alle med Sammenstimlen
omkring Dig, Hustru,
naar hjem fra Kirken igjennem Vrimlen
vi vandre begge to Haand i Haand“.

Kongen havde imidlertid set Wergeland med sin Kjæreste spadsere forbi Palæet; og da han senere talte med Digterens Fader udspurgte han sig om Sønnens Svigerforældres Kaar og Stilling. Denne svarede da, som sandt var, at de vare meget uformuende og sad smaat i det. Næste Dag lod den godhjærtede Konge Wergeland melde gjennem hans Patron, at han tilbød ham 200 Speciedaler aarlig af sin egen Kasse, for det Første i to Aar, senere hen vilde han tænke paa at faa ham ansat i et passende Embede. Wergeland betænkte sig et Øjeblik paa, om han skulde modtage denne kongelige Gunstbevisning, derpaa svarede han, at han takkede Hs. Majestæt for hans naadige Tilbud, dersom han maatte gjengjælde det med frit valgte Arbejder til Almuens Oplysning. Herpaa gik Kongen ind.

Nu var der da Intet til Hinder for det forønskede Bryllup. Wergelands lille Bibliothekassistentgage + Gratialet var vel hans hele Indtægt; men det var nok for ham og hende: de vare begge vante til Tarvelighed. Et lykkeligere Brudepar end den unge Digter og hans Elskede har man vel sjælden set. — Et halvt Aars Tid efter deres Giftermaal forbedredes Wergelands pekuniære Stilling betydelig, idet han udnævntes til Bureauchef ved Rigsarkivet og desuden beholdt sin Forfatterpension. Oppe ved den smukke Slotspark byggede han sig et lille Hus med en udmærket skjøn Beliggenhed. Den 17de Maj 1841 indviedes det og fik Navn af den derunder værende Grotte. I dette Hjem til-

bragte Wergeland mange lykkelige Timer. Var han ikke ved sine Forretninger, sit Skrivebord eller tilbragte Tiden i sin Kones Selskab, syslede han med Haven, sine Dyr og Blomster. Thi den levende Natur maatte Wergeland lige til sin Død have om sig. En frisk Blomst, en om Natten udsprungen Rose kunde sætte ham i den festligste Stemning. I sit Værelse havde han Karudser og Firben i en Glasbeholder; Hund, Kat og Ræv i ét Bur, for at de smukt skulde forliges, og det gik virkeligt. Duer vilde han ogsaa gjærne have inde i sit Arbejdsværelse; men dette vilde hans Kone af økonomiske Grunde ikke tillade; ikke desto mindre blev Dueburet baaret derind, naar hun var borte. Mellem ham og Veslebrunen, fortæller hans Kone, bestod der et kuriøst Forhold: for det Meste vare de udmærket gode Venner; men undertiden gjorde Brunen sig ud til Bens; fik den saa Skjænd og Klaps løb den uden videre af Gaarde som et uartigt, forkjælet Barn og kom ikke tilbage, før den blev hentet; men der kunde gaa flere Dage, før Wergelands Vrede imod den havde sat sig. — Gjæster saa Wergeland gjærne hos sig; han hørte jo til de sjældne Mennesker, for hvem den skjønne Sætning, »hvor der er Hjærterum er der ogsaa Husrum«, er mer end en Frase. Man kunde altid være vis paa en god Modtagelse, naar man kom til ham. Han var Mildheden og Beskedenheden selv og fremdrog aldrig sin egen Personlighed. — Som før søgte den Betrængte og Hjælpeløse til ham og gik sjæl-

dent utrøstet fra ham *). Med Iver arbejdede han som før for Almuens Sag, om end nu mere i social end i politisk Retning, en Vending, som ganske naturligt lader sig forklare af Norges rolige politiske Horisont og den Interesse, Arbejderspørgsmaalet i Slutningen af Trediverne mere og mere vakte hos alle Landes Liberale **).

---

*) Der var ikke den Fattigmand, som vilde have et Bønskrift udfærdiget eller den Enke, som skulde have en Ansøgning skreven, uden de skulde til ham. Kunde han ikke hjælpe selv, slap Venner og Bekjendte ikke for hans Overhæng, før de havde hjulpet. Tit kom der hele Sække fulde af gamle Klæder til „Grotten". Hans Forhold til den gamle Original Schmahr har oftere været Gjenstand for Omtale. De to Smaaskrifter „Kunsthandler Schmahrs Proces" og „Forsoningen", hvorved han søgte at hjælpe den Gamles Finanser paa Fode, høre vistnok til Noget af det mest Humoristiske, den nordiske Literatur ejer.

**) Wergeland havde ofte i disse Aar en harmfuld Følelse af, at den myndige og velhavende Del af Samfundet hidtil kun havde tænkt paa sig selv. „Ingen Steds", siger han, „ere de lovgivende og bevilgende Forsamlinger som den ømtfølende Læge paa Valpladsen ilet derhen, hvor Smerten stønnede højest". Det var paa Tide, at de repræsenterede Klasser glemte deres politiske Kjævlerier for at ofre paa Menneskelighedens og Elendighedens Alter. Selv paatænkte han Udarbejdelsen af en Digtcyklus, der skulde skildre de Fristelser og Farer en fattig Pige er udsat for, om Naturen har skjænket hende Skjønhed: hvorledes hun Trin for Trin drages ned ad Lastens og Forbrydelsens Stige for at ende i Arbejdsanstalten eller Tugthuset. Han fik kun det første Livsbillede færdigt „Fattigfolksbarn", et af hans bedste Digte, Sml. Skr. II, 48.

XIV.

Pludselig opløftedes det Raab: »Wergeland har solgt sig. Han er bleven Renegat, Kongens haandgangne Mand, Fædrelandsforræder, svensk Spion!« Og dette Raab lød ikke alene fra hans gamle Modstandere, nej, hans forhenværende Tilhængere, hans svorne Venner blandede deres Steningsskrig med hines. Hvad havde Wergeland da gjort, som kunde retfærdiggjøre slige ærekrænkende Beskyldninger. »Han har solgt sin Pen!« svaredes der, »han er bleven Hofpensionist!« Læseren fatter næppe, at denne Beskyldning grundedes i, at han havde modtaget den omtalte Aarpenge af Kongens Kasse. At Wergeland havde solgt sin Pen, vide vi allerede var en skammelig Usandhed; han havde jo netop stillet det som Betingelse for Modtagelsen af Karl Johans Gave, at han maatte afbetale denne ved »frit valgte Arbejder til Almuens Oplysning«. Hermed var han beskæftiget hver Aften; og man finder i disse fortræffelige Smaaskrifter ikke en eneste Linje, der tyder paa Signalforandring eller Reaktion. Men alt dette hjalp ikke: »Wergeland var en venal Skurk; en forhenværende Republikaner, nu i Kongens Sold«. Lige over for sine gamle Fjender kunde han tage disse Angreb roligt. Hans Svar i »den Konstitutionelle« paa dette Blads skammelige Insinuationer vidne da ogsaa tilstrækkelig om hans Uskyldighed; det er affattet uden Vrede eller Bitterhed, med Haanden paa Hjærtet, og han ender det med at erklære, »at hans Enthusiasme for Republikken er,

til Tjeneste, ved det Gamle«; en Erklæring han noksom et Par Aar efter stadfæstede ved paa Dødslejet at hellige Omarbejdelsen af »Republikanernes Bibel«, »Skabelsen, Mennesket og Messias«, sine sidste Kræfter, dette kolossale Digt, der som en vældig Murbrækker svinges mod Tyranniets og Obskurantismens Befæstning. At hans Fjender mistænkte ham med Hensyn til hans Hensigters Renhed, det var altsaa Noget han kunde tage med Rolighed; han vidste nok, at hans Gjerninger i saa Henseende en Gang skulde tale for ham; men at hans Venner, ja hans allerbedste Ven, Historikeren og Politikeren Ludvig Kristensen Daa, den populæreste Mand paa den Tid i Norge, underlagde hans Forhold til Karl Johan smudsige Hensyn, det smertede ham paa det Dybeste. Daa var et skarpt logisk Hovĕd, en mathematisk retlinjet Karaktér: han manglede ganske den aandelige Elasticitet, der hører til at bedømme og følge en saa ejendommelig Udvikling som Wergelands. Først tog Wergeland Daas Uvilje fra den humoristiske Side. Han skrev en Farce »Engelsk Salt«, hvori han skjæmter med Daas Anglomani og Mistænksomhed: den sidste stammer aabenbart fra Maven, det er klart han trænger til et dygtigt Laxativ. Der er et burschikost Lune over denne Farce, som Ingen kan tage Forargelse af; men den Slags Humor manglede Daa ganske Sans for. Han anmeldte Farcen i sit Blad »Granskeren« som om den aldeles ikke kunde være af »den gamle Siful«, men af en anden, der misbrugte hans Psevdonym, og benyttede saa denne Fiktion

til at lade Wergeland føle Vægten af hele sin opsamlede Uvilje. Wergeland fyldtes af Sorg og Forbitrelse over denne Adfærd. Han skrev en ny Farce mod sin gamle Ven »Vinægers Fjældæventyr«, af en hel anden Art end den første: en underlig Sammenblanding af Vemod, Smerte, Bitterhed og ugrundede Beskyldninger. — Wergeland var alt Andet end en Ligevægtsnatur, der under en Polemik kunde bevare sin Koldblodighed, men i dette Tilfælde, hvor han stod lige over for den Mand, der en Gang var ham dyrebarest af Alle, tabte han aldeles Selvbeherskelsen: han bærer sig ad som et Barn, man har gjort Fortræd, truer, raaber, jamrer og græder. Han vil holde en Tale i Anledning af Daas Stortingscandidatur, hvori han vil anklage ham for Vælgerne. Han vil vise dem, hvilken Uret der er sket ham fra Daas Side; han vil anklage ham for Venskabsbrud, Popularitetsran og Forsøg paa »at berøve Fædrelandet en Aand, hvoraf det kunde have Ære«. Men Alt dette viser tilstrækkelig, hvor ulykkelig Wergeland følte sig i dette Forhold, hvor hans bedste Ven havde taget hans Fjenders giftige Insinuationer paa sin Tunge og saaledes truede med at berøve ham det menige Folks Kjærlighed, ved hvilken han følte sig saa glad og stolt *). Han, der elskede Norge som Træet den Jordbund, hvoraf det er fremvoxet, som

*) „Jeg kunde lægge mit Ur paa Vaterlands (en Proletarforstad) Bro og stod der skrevet ved Siden af, at det var mit, vilde Ingen røre det“ sagde han en Gang.

for ikke længe siden havde skrevet den skjønneste Fædrelandssang, Norge ejer, han tænker nu paa at rejse bort for at bosætte sig i et fremmed Land; ja han, Antidanen, Ultra-Normanden, der hele sit Liv igjennem havde kæmpet mod den toneangivende dansk-norske Æsthetik og specielt da mod dennes Høvdinger Welhaven og Heiberg, han søger nu Beskyttelse under den Sidstes kritiske Banner. Der er Digte fra denne Tid, der ligefrem stønne af Smerte *); senere hen har han træffende malt sin daværende Situation i de halvt sørgmodige, halvt bitre Linjer:

„Kongeørn, med Lænke spændt
om sit Ben, og Vingen brudt,
som i over tyve Aar,
siden den blev halvdød skudt,
har for simpel Gaardhund tjent
paa en ensom Bondegaard,
lider dog
ej den arme Digters Vaande,
som i lidet Folk er født,
hen i Verdens Hjørne stødt,
med et Sprog,
som ej rækker fra hans Krog
længer end hans Læbers Aande“. —

Dog denne sønderrevne Stemning kunde han ikke forblive i, dertil var hans Sjæl for sund, hans Hjærte for uskyldigt. Hans Digtergenius kunde vel klynke som en fangen Fugl, naar den følte sig stænget i det Bur, menneskeligt Had og Uvilje

*) „Sydsøsejleren“, „Fordums Venner“ o. fl.

havde tømret den; men næppe følte den Luften fra den fri, store, kjærlige Natur slaa sig i Møde, før den atter jublede sine glade Sange. I al denne Smerte og Modgang bliver han sig for Alvor bevidst, hvor Meget hans trofaste Hustru er for ham: hun, der har knyttet sin zarte Existens til hans stormslagne Liv og nu trods alle truende Farer holder fast ved ham:

. . . .
. . . . , ...
. . . .

Nu, nu er Du, som min Viv,
rødmende og frugtbetynget
Brombærbusk, der fast har klynget
til det vilde Fjæld sit Liv.

Ha, hvad synes Du da om
Dybderne der rundtenom?
Svimler angest for at slippe,
svimler Du da over disse
Afgrundsdyb omkring din Klippe?
Dermed maaler
den kun Højden af sin Isse.
. . . .

Eller skrækkes Du fordi
Ravne fæle
sortne skrigende forbi,
som om vare
de hin Afgrundsdybdes Skare
hylende, fordømte Sjæle?
De ej rokke
Klippens Ro med sine Flokke.
De forhindre
ej, hvor højt de flyve op,

Klippens Top
fra i stille Glans at tindre.

Der paa Højden uden Læ
der paa Ravneklippen rødmer
Dine Sødmer
mit velsignte Livsenstræ!
. . . .
Hvad, hvad var en Klippe, som
ingen Afgrund sortned om,
ej af Ravnens Flugt ombeltet,
ej af Skyer overteltet?
Hvad en Mand, hvis Overmagt
var af Lavhed ej belejret?
Hvad, hvis ikke hans Foragt
raged over den i Vejret?

Men hvorledes
var vel Klippens Stejlhed skjøn
uden Busken som i Løn
i hin Klipperevnes Ro
over Svimmeldybet fredes?
og hvorledes jeg vel fro
i min Smerte
uden Dig, min Viv, ved Hjærte?

Ja hvem skulde tro det? I denne Miskjendelsens og Modgangens Tid frembringes hans mest helstøbte og fuldendte Digterværk »Jan van Huysums Blomsterstykke«. Dog denne yndige Fantasi kan ikke gjengives i noget Referat, kan ikke anskueliggjøres gjennem nogen Forklaring, den middelbare Meddelelse er her en Umulighed; man kunde lige saa gjærne forsøge at skildre en Tone eller det fine Støv, der er henaandet over en Blomsts Kron-

blade. Dette vidunderlige Digt maa læses — eller hvad siger jeg, drømmes, da vil man forstaa, hvor fin en Digternatur Wergeland egentlig var. Har der i hans tidligere Digte været Noget af Fosseduren og Elvens Brusen, saa er hans Poesis Strøm i »Jan van Huysums Blomsterstykke« og de seneste Digtninge udmundet i en stor klar Fjældsø, hvor Aftenens skjæreste Roser og Nattens første Stjærner spejle sig. — »Jan van Huysums Blomsterstykke« begynder med en vild Ødelæggelses Scene fra den nederlandske Hævnkrig: mørkskjæggede Krigere jage med hængende Tøjle over Sletten; en Landsby brænder; over alt er der Jammer og Nød; dog ingen Steder mere end i Kirken, hvor Præsten, en elskelig, gammel Gubbe, netop skal til at vie sin kjæreste Datter til hendes Trolovede. Soldaterbanditterne storme den aabne Landsby, overalt hvirvle Flammerne op, og Kirkens Taarn antændes snart af de flyvende Gnister. De ulykkelige Bryllupsfolk søge Frelse i den nærliggende Præstegaard, men kun for at udsættes for en frygteligere Fare, de vilde Krigeres Vold. Da styrter det brændende Kirketaarn ned over Præsteboligen og begraver Alle, Kvinder, Børn, Soldater i sit vældige Fald. Kun den gamle Præst reddes ved et forunderligt Tilfælde; men han har ikke kunnet bære Ulykken, han er bleven afsindig. Da Landsbyens Beboere atter nogenlunde er kommet til Kræfter, have de bygget den stakkels Gamle en Hytte i Nærheden af Præstegaardens Ruiner. Han har her anlagt en lille Blomsterhave, og gaar nu stille og pusler med

denne, uden at hans sygelige Tilstand forvolder Nogen Ulempe. Han lever bestandig i Tanken om sine døde Kjære, og hans Blik er stadig rettet paa den aske- og knokkelgjødede Jord, hvori han for nylig har fundet sin Hustrus Forlovelsesring, og hvoraf det yppigste Blomsterflor efterhaanden er fremspiret. En Morgen straaler hans Blik af overvættes Klarhed og Henrykkelse: Det er jo hans Hustru, hans kjære Børn, hans trofaste Tyende, der have faaet Liv i Blomsterne!

„Jeg var mer end blind, om ej
jeg min Annalidens Øje
flux gjenkjendte grant og nøje
her i denne Glemmigej.
Ak jo mer jeg ser paa den,
kjender jeg mit Barn igjen,
skilner jeg grangivelig
min fra andre Glemmigejer;
Gud, mit Barn, velsigne Dig,
Du har slynget, som Du plejer,
Armen om din Tvillingbror,
Rosenknoppen der, som gror
Glemmigejen min ved Siden:
Benjamin og Annaliden. . . .

Over begge med den rene,
fulde, sølvertunge Draabe
har et Fløjelsblad sig lagt.
Det er gamle Magdalene
med sin Graad og med sin Kaabe,
paa sin ømme Ammevagt.

Og mit Syn er ej saa blindt,
at det kjender ej min egen

Elsklingsdreng, min Hyacinth,
frem i Hyazinthen stegen.
Hvor var slig en Dreng blandt Drenge,
slank og sværmerisk og from?
Hvor er slig Vidunderblom
i al Hollands Blomstersenge?
O jeg ser i denne fine
amethystne Kalk den ømme
sværmeriske Josefsmine,
hvormed han fortalte Drømme.
Og naar Drømmen saa var ude,
Hovedet Fantasten bøjed,
blegnede og nedslog Øjet,
som de fuldt udsprungne af
Hyazinthens Blomstre lude,
naar de første Duft udgav".

Og saaledes vedbliver den Gamle i sit poetiske, sværmeriske Vanvid; han kan ikke blive træt af Beskuelsen, bestandig opdager han flere og flere Kjendemærker, hans Hjærte jubler, taknemlig for at Gud har forundt ham dette Syn — da træder Blomstermaleren ind. Hans begjærlige Kunstnerøje opdager strax de vidunderlige Blomster, og da han forgjæves har budt den Gamle betydelige Summer for at maatte afskære dem til Brug for sit Staffeli, gjør han det alligevel, trods den Gamles Véraab og Forbandelser. Men herved begaar han et Drab paa Oldingen, hvis Liv er knyttet til Blomsternes, og hans Forbandelser hvile tungt paa ham under Udførelsen af Arbejdet. Da det endelig efter mange Aars Forløb er fuldendt, og Kunstneren betragter sit Maleri, hvori han ligesom har overført de døde

Blomsters Liv, saa de staa der lige saa friske og yndefulde som før i den gamle Præsts Bed, da falder, i det Maleriet holdes op for Lyset, en Draabe fra den klare Luft derpaa; den udsprænges over Blomsterne, og — vidunderligt! Smaadraaberne blive siddende, siddende for bestandigt, fastere end Diamanten i sin Klippe. »Gamle! Du er forsonet« jubler Kunstneren .... »Ja visselig det var gamle Adrians Taare, som faldt fra den klare Luft. Det er Adrians Forsonings- og Beundringstaarer, som sidde de endnu i de mirakkelherlige Draaber paa Jan van Huysums Blomsterstykke«. —

Men denne Klarhed og velsignede Ro, der nu efterhaanden udbredte sig over Wergelands poetiske Frembringelser var Aftenfredens og Dødens. I Sommeren 1843 gik hans Moder bort. Et halvt Aar efter var han og hans Hustru tilstede i et Selskab, da kom han pludselig i stærk Sindsbevægelse hen til hende og hviskede, at han havde set Moderen staa i Døren og vinke af ham. Hans ved overanstrængende Arbejde, Modgang og store Sorger allerede stærkt medtagne Konstitution behøvede blot et lille Stød for at ramle sammen. Han kom en Dag i Slutningen af April 1844 skumsved op i sit fugtige, kolde Arkivkontor. Da Foraaret var i Anmarsch, havde han forbudt Fyrbøderen at lægge i Kakkelovnen, men tænkte nu ikke herpaa, kastede Frakken og gav sig til at arbejde i Skjorteærmer. Snart blev han imidlertid overfaldet af stærke Kuldegysninger, saa han maatte forlade Kontoret og gaa hjem. Hans Læge erklærede hans Ilde-

befindende for at være en stærk Forkjølelse; men da han var en Smule i Bedring, fik han atter et svært Tilbagefald, fordi han ikke forsigtig havde holdt sig hjemme den 17de Maj, men absolut havde villet overvære Festlighederne. Fra den Tid af var han stadig fængslet til Sygelejet. Alligevel havde han i Begyndelsen godt Haab; i Brevene fra denne Tid projekterer han en Rejse til Syden, hvis milde Klima vil gjøre hans ødelagte Bryst godt. Skjønt sengeliggende er han dog bestandig i fuld Aktivitet. Foruden det større episk-beskrivende Digt »Lodsen«, der i formel Henseende maa regnes mellem hans fortrinligste Arbejder, udgav han som Fortsættelse af sit Forsvarsindlæg i Sagen om hin Grundlovsparagrafs Ophævelse, der forbød Jøder at tage Ophold i Norge, sine to Digtcykler »Jøden« og »Jødinden«, Værker af højt poetisk og moralsk Værd, der mer end noget Andet viser, at Wergelands Frihedsbegejstring var nok saa meget af almenmenneskelig som af ensidig national Natur.

Aldrig har Wergeland forekommet mig større end her, hvor han syg til Døden, kun støttet af et Par Meningsfæller, svinger Sværdet for dette begavede, skammelig bagtalte og forfulgte Folk. I sin Kamp for Nationalitet og Frihed kunde han støtte sig til Normændenes Stolthedsfølelse og Almuens Interesserthed; men her havde han intet Andet at staa paa end Frihedens hellige Doktrin, der ikke vil tilstede Dannelsen af en Pariakaste eller tillade Nogen at være Træl. Han véd, at hans Sag er

Sandhedens; men han har ingen fysisk Magt at raade over, kun Ord! — »ak kun Ord!«

„Lyn bør slaa og Tordner rulle
foran den.
Sendt til Hjælp fra Himmelen
Legion af Engle skulde
sine Fløje
sprede viden om den høje.

Ak, hvi kommer himmelbaaren
den ej selv?
synlig med en Stjærnes Hvælv
til en Hjælm om Panden skaaren?
Bedre, bedre
fløj dens Flugt med Sværd til Fjedre.

Ak hvi har den sine Telte
ikke spændt
skinnende paa hver en Skrænt?
Ak, hvi har den sine Helte
ikke givet
Herredømmet over Livet?“

Dersom Lessing, Tolerancens varme Talsmand, havde levet, vilde han med Bifald have hilst denne sin Efterfølger i Kampen for den gode Sag: Mødet mellem de tre Religionsbekjendere i Ørkenen og deres Takkehymne til alle Tings Skaber, er som skrevet ud af hans Hjærte *). —

*) Hans Fjender, som altid bestræbte sig for at udlede hans bedste Handlinger af de sletteste Motiver, udspredte i Anledning af hans Forsvar for Jøderne det latterlige Rygte, at han skulde være bestukken af de rige udenlandske Jøder. „Hvilken Dumhed!“ siger Digteren

Wergelands Sygdom forværredes imidlertid i Løbet af 1844, og i Slutningen af dette Aar ansøgte han Regeringen om Tilladelse til at blive begravet i Grotten under sit lille Hus. Det var dog langtfra, at hans aandelige Evner bukkede under for den bestandig tiltagende legemlige Afkræftelse; det er som hans Sjæl skyder ny, kraftigere Svingfjer, efterhaanden som den afkaster de gamle. Han vedbliver ikke alene med Udgivelsen af Hefteskriftet »For Arbejdsklassen« og fortsætter sine Indlæg i Jødesagen, men udfører endogsaa det kolossale Arbejde at omarbejde sit store Verdensdigt. Paa samme Tid skriver han sine »Hasselnødder«, smaa avtobiografiske Skitser af en Friskhed og et Liv, som er aldeles forbavsende hos en Mand, der i et helt Aar paa Grund af en tærende Brystsygdom har været fængslet til Lejet. Der er en Kvikhed og et Lune over disse Smaastykker, der virker overordentlig velgjørende; paa ethvert Punkt bryder et sejrrigt Humor frem, der kulminerer i Forfatterens frenologiske Foredrag over sit eget Kranium. Gjennem det Hele gaar der en mild og forsonlig Aand, der selv ikke svigter der, hvor han omtaler de Mennesker, der grusomst have forfulgt ham. — Intet af disse hans sidste Dages Arbejder

Monsen i sin indholdsrige, varmtfølende Skitse af Wergeland (Portrætter af mærkelige Normænd). „Ligesom om de rige Jøder i Tyskland og Frankrig skulde bestræbe sig for at erholde Adgang til det fjærne, fattige Norge, der dog Lidet eller Intet har at tilbyde dem, som i hine Lande ere i Besiddelse af alle ønskelige, timelige Goder“. —

er dog med Rette blevet saa berømt som hans lyriske Digte; alle pege de hen paa hans nærforestaaende Død; men hvilken Død — en Død, der slaar Portene op til en straalende Evighed, ikke en Evighed, som den Kirken lærer og skildrer som en salig Drømmetilstand; den Evighed, Wergeland paa sit Dødsleje ser op imod, maa snarere sammenlignes med hans Forfædres, de gamle Nordboeres, Forestilling om et hinsidigt Liv, der blot skulde være en kraftigere Udfoldning af deres Daadsliv her paa Jorden: det er Glansen fra Valhals skinnende Tage, der hviler over hans Ansigt, naar han med Henrykkelse taler om et Hinsides, hvor han vil gjenfinde sin Yndlingshest, svinge sig paa dens Ryg og »sprænge op ad Tordenens Bjærge og sætte over Lynildens Strømme, medens hans Moder fryder sig ved hans Fart«. Han, der har skrevet saa mangen frejdig Opsang for de norske Matroser, synger nu, da han skal afsted, en for sig selv efter det gamle raske Omkvæd:

„Nu sidste Rejs mig forestaar,
— Sing, Sailor, oh!
Afsted til Himlen Farten gaar.
— Sing, Sailor, oh!

Snart rinder ud dit sidste Glas.
Se nøje efter dit Kompas!

I Hjærnekassen ligger det.
Det pege maa paa Sandt og Ret.

Se efter om Du Ballast har:
en Bravmands Hjærte, — gjør saa klar!

At Alle vel Du vilde her,
Den Last i Pris i Himlen er.

Det Flag Du toner fra din Stavn,
maa være rént med Herrens Navn.

Frisk an! Lad modig til da staa
igjennem Sky op i det Blaa!

. . . .

Frygt ej for Djævelens Korsar,
Du gaar ham ganske sikkert klar.

Han entrer hule Skurke kun.
Dem borer han i dyben Grund.

I blodig Inkassator har
han Bytte som en Kinafar.

Men træffes han, dit Flag da ton;
det viser Himlens fri Nation.

Sejl væk, som paa din gamle Vís!
og spørg Dig frem til Paradis!

Du møder Viv, Du møder Ven,
Du møder dine Børn igjen.

Da bryder større Glæde løs,
— Sing, Sailor, oh!
end naar Du her kom hjem frasjøs.
— Sing, Sailor, oh!

Ja selv sine haarde Lidelser tager han Varsel af for den kommende Herlighed. Saaledes i Indledningsdigtet til »Jødinden«:

„Det Isdryps Rislen i min Barm . . .?
og disse Stik af Ild . . . ?
Lad Døden kalde det sin Sejr!
Det er min Himmels Foraarsvejr,
dens Vaarfrembrud — snart kold, snart varm,
min Saligheds April.

Kun en eneste Gang, Vaaren før han døde, fyldes hans Sjæl ved Synet af Naturens vaagnende Liv af en heftig Trang til at leve:

O Foraar, Foraar! red mig!
Ingen har elsket Dig ømmere end jeg.

Dit første Græs er mig mer værd end en Smaragd.
Jeg kalder Dine Anemoner Aarets Pryd,
skjønt jeg nok véd, at Roserne ville komme.

Ofte slyngede de Fyrige sig efter mig.
Det var som at være elsket af Prinsesser.
Men jeg flygtede: Anemonen, Foraarets Datter, havde min Tro.

O vidn da, Anemone, som jeg fyrigen har knælet for!
Vidner, foragtede Løvetand og Lerfivel,
at jeg har agtet Eder mer end Guld, fordi I ere Foraarets Børn!

Vidn Svale, at jeg gjorde Gjæstebud for Dig som for et hjemkommen fortabt Barn, fordi Du var Foraarets Sendebud.
Søg disse Skyers Herre og bed, at de ikke længer maa ryste Naale
ned i mit Bryst fra deres kolde blaa Aabninger.

Vidn, gamle Træ, hvem jeg har dyrket som en Guddom,
og hvis Knopper jeg hvert Foraar har talt ivrigere end Perler,

vidn Du, hvem jeg saa ofte har omfavnet
med en Sønnesønssøns Ærbødighed for sin Oldefader.
Ak ja, hvor tit har jeg ikke ønsket at være en ung Løn
af din udødelige Rod og at blande min Krone med din! —
Ja Gamle, vidn for mig, Du vil blive troet;
Du er jo ærværdig som en Patriark.
Bed for mig, saa skal jeg øse Vin paa dine Rødder
og læge dine Ar med Kys.
Din Krone maa alt være i det fagreste Lysgrønt,
dine Blade alt suse derude.

O Foraar! den Gamle raaber for mig, skjønt han er hæs.
Han rækker sine Arme mod Himlen, og Anemonerne,
dine blaaøjede Børn, knæle og bede at Du skal
redde mig — mig, der elsker Dig saa ømt!“ —

Lægerne fyldte ham med Medicin og fik ham slæbt hen paa det store uhyggelige Rigshospital. Men han rystede paa Hovedet af al deres Kunst, han vidste, vilde Naturen ikke hjælpe ham, saa kunde Menneskene det ikke. Han længtes tilbage til sin lille Stue, hvor der paa Kakkelovnsmuren var malet en landlig Situation fra Præstegaardshjemmet; han vilde tilbage til sine Blomster og Fugle. Endelig gav man ham da Lov til det. Han var overstadig glad over denne Tilladelse; man ser det af en komisk Udskrivningsattest fra Hospitalet, som han selv har sat sammen og tilsendt sin Læge. Hans Livsaander synes nu at gjenvækkes. Han begyndte atter at tage fat paa Arbejdet, navnlig sysselsatte et nationalt Skuespil »Fjældstuen« ham; han korresponderede tillige flittig med Faderen og

sine Venner, en Korrespondance, der vidner om, hvor stærkt alle sociale og filantropiske Spørgsmaal endnu paa det Sidste optog hans Interesse: snart beder han en Veninde om at uddele Havefrø, som medfølge, til Husmandsklassen i hendes Egn, snart sender han flere hundrede Portioner af samme til Faderen, for at Smaafolk i hans Hjemstavn kan lære denne nyttige Avl, snart korresponderer han med Ludv. Kr. Daa, med hvem han til sin store Glæde atter er bleven forligt, om hvorledes den ny Rigshospitalsbygning bekvemmest lod sig omdanne til en Pensylvananstalt, snart skriver han til Demokraten, Stortingsmand Sørensen for at opildne ham til Mod og Udholdenhed i Dissentersagen. Men den 17de Maj 1845 er han atter saa slet, at han ikke tror at have mange Dage tilbage; og skjønt han med sit gamle Lune udfører den lille Skitse »17de Maj Bekjendelser« og sender Formandsskabet i Eidsvold sin prægtige Sølvpokal med Indskrift:

„Gid 17de Maj, den velsignte blandt Dage,
bestandig maa skjønnere vende tilbage.

I Eidsvold er Norriges Frihed fød;
thi tøm der med Jubel mit Gyldenskjød!“

saa kan man dog af Brevet til Faderen samme Dag se, at han allerede kunde mærke Døden sidde ved sit Hovedgjærde. Forgjæves søger han her at trøste den sorgbetyngede gamle Mand. Selv trængte han ikke til Trøst: Døden havde for ham intet Truende, hans Sjæl var rolig og klar som et stille

Vand i Maanelyset. En Morgenstund viste hans Hustru ham, hvor smukt et lille Rosentræ, der stod ved hans Seng, havde udfoldet sig i Løbet af Natten, og da han nu henrykt betragtede det, undfangede han hint dejlige Digt, der bærer Navnet »den smukke Familie« og som fremstiller Rosenalferne i Færd med at væve den Sejrsskjorte, i hvilken hans Sjæl skal flyve til Himlen. Det var denne skjønne Fantasi, som skaffede ham den unge danske Digter Goldschmidts begejstrede og hengivelsesfulde Hilsen, der afdrog paa den Gjæld, hvori ogsaa vi Danske staa til den store norske Digter.

I de første Dage af Juli 1845 begyndte hans Kræfter hurtig at tage af, han kunde ikke længer skrive, og der maatte vaages over ham. Hans rastløse Aand kunde dog endnu ikke lade være at arbejde: han bad sin Hustru at tilføje nogle Forandringer, som han vilde diktere til sin sidste dramatiske Digtning; men hun kunde ikke se for Graad, og han opgav det. »Om Morgenen den 11te«, fortæller hans Biograf, »tydede Ansigtets og Hændernes Udseende paa Dødens Nærmelse. Men ved Middagstide forsvandt dette igjen, hans Ansigt var da atter lige saa smukt som før, og dette Udseende beholdt han til sin Død og efter sin Død. Hans Hustru tog hans kolde Haand mellem sine; men han sagde hurtig og heftig: »Amalie, Du maa ikke varme mine Hænder«. Nogen Tid efter sagde han til en af Lægerne: »Nu føler jeg Dødskulden stige op over mine Arme; hvor lang Tid kan jeg nu have igjen?« Hele Dagen laa han smertefrit,

sov af og til, og talte rolig med Lægerne. — Omtrent Kl. 1 Natten til den 12te Juli vaagnede han og sagde: »Nu drømte jeg saa sødt; jeg drømte at jeg laa i min Moders Arm«. Dette var hans sidste Ord. Nogle Minutter efter sank hans Hoved til Siden i en let, smertefri Slummer. — Det var den sidste.

Under hans aarelange Sygeleje var det efterhaanden gaaet op for flere og flere, hvad man skyldte denne Mand, og hvad man tabte i ham: man besøgte ham, sendte ham Erkjendtlighedsbeviser, navnlig maa den kgl. Familie nævnes som den, der paa den smukkeste og mest taktfulde Maade honorerede den oprigtige Hengivenhed for den afdøde Konges Person, Wergeland havde tolket i sine skjønne Mindedigte *). Ingen Erkjendtlighedsbeviser glædede ham dog saa meget som dem han nu og da modtog fra jævne Folk eller Fattige, hvem han tidligere havde hjulpet; det var en sand Fryd for hans fortræffelige Hjærte. — Nu da han var død strømmede alle, Høje og Lave, om hans Kiste; og det største Ligfølge, man nogen Tid havde set i Kristiania, fulgte ham til Jorden. — Hvem kommer ikke her til at tænke paa hans danske Digterfrænde, Johannes Ewald, hvis Jordefærd fandt Sted under lignende Forhold?

---

*) Man læse f. Ex. Digtet „Kongen lider" om ikke for dets æsthetiske Værds Skyld saa for her at faa et nyt haandgribeligt Bevis paa, at hans Begejstring for Karl Johan var en ren personlig Sympathi og havde intet med hans politiske Anskuelser at gjøre.

Men her faar et Par Strofer, der rinde mig i Hu, af hans Elegi over den ulykkelige, geniale George Frederik v. Krogh, finde Plads: de passe i mer end én Henseende paa Wergeland selv:

„Er det ikke Hjærtelag, Geni og Ulykke,
Gud giver Udødelighedens fagreste Kranse?

O, da maa Du erholde trende:
en af ømme Violer for dit Hjærte, en af Laurer for dit Geni;
men Blomstens Navn for din Kummer er kun i Himlen kjendt.
Stimle Engle omkring din Grav — se, de ville vige til Side,
til Side for Bonden, som trænger sig frem med en Egekrans.
Hvi funkler din Aand stærkest ved Synet af den?
Den er for Patrioten og Oplysningens Ven.
De Ædelmodige! de have vist taget fejl; thi nu har den ingen Torne“.

XV.

Wergeland danner et Vendepunkt i Nordens Literaturhistorie. Med ham ophører den nordiske Poesi at trælle under Kirkens eller en æsthetisk Norms Aag, den træder i Frihedens og de sociale Opgavers Tjeneste. Wergeland er ikke Digter som Tegnér og Christian Winther. Hans Sag er det først og fremmest at begejstre til Daad, at drive fremad til Handling, at begrunde Folkefriheden og

forbedre de arbejdende Klassers Kaar gjennem Oplysning og Velvære. Der er Noget i denne Id, der minder om det 18de Aarhundredes dansk-norske Digteres Bestræbelser; ligesom de skriver Wergeland Sange for Ungdommen, Bonden og den fattige Almue; men der er blot den store Forskjel, at medens hans strømme over af gedigen Poesi svømme hines over af Trivialiteter: de manglede Evnen dertil, han besad den i fuldt Maal. Man har sagt, at han fortsætter dem; jeg tror det ikke; han er, i endelig Forstand, aldeles enestaaende. Hvo af disse vingeløse Versskrivere havde Svingkraft nok til at komponere et saa imposant Digt som »Skabelsen, Mennesket og Messias«. Jeg véd ikke, hvorfor det er blevet Skik selv hos dem, for hvem den wergelandske Poesi er Mere end en literær Kuriositet, at erklære dette Digt for ulæseligt, eller med en meget betegnende Mine lette paa Skuldrene, naar man spørger dem, om de kjende det; i sin omarbejdede Form er det tilgængeligt for Alle og Enhver, der ikke er aldeles blottet for poetisk Gemyt, eller hvis Sjæl ikke er aldeles sløv for Forhandlingen om Livets alvorligste Spørgsmaal. Det Wergeland her varslende synger om er en Fremtidens Kirke, der skal omslutte alle Mennesker, en sublim Tanke, der har sysselsat og endnu i rum Tid vil sysselsætte de største Aander, fordi den moderne Civilisation har sprængt de gamle Dogmers Skranker, og Menneskeheden ikke kan leve uden Religion. I saa Henseende er det mærkeligt, at han peger paa Urkristendommens Moral som den

Basis, hvorpaa Fremtidens store sociale Kirke maa rejses; thi denne Moral stemmer jo i alt Væsentligt overens med de gamle asiatiske Religioners oprindelige Sædelære. At en saa mægtig religiøs Fremtidsvision maatte skyde frem af Norges jomfrurene Jordbund, der i fire Aarhundreder havde holdt sig uberørt af evropæisk Kultur, er forstaaeligt nok. Da Frihedens Sæd fra Frankrig spredtes mellem alle Evropas Folk, naaede den ogsaa til Norge, men medens den hist og her slog an i andre Lande, hvor Betingelserne vare tilstede, manglede disse foreløbig i Norge; dog mistede Frøet ikke sin Kraft her; thi Jordbunden var sund, og næppe vare Betingelserne for dets Spireevne tilstede, før det skød frem som et kraftigt Træ i Eidsvoldskonstitutionen. Dette Træs første svulmende og saftige Frugt var den wergelandske Poesi. Man saa paa den; man forbavsedes, og da den ikke kunde henføres til nogen af de Former, den sanctionerede Havebog angav, forargedes man over den og forkastede den. Men denne Frugt indeholdt mange Kjærner, der førtes ud over al Norges Land; heraf ere mange mindre Træer af samme Art opvoxede, saa nu begynder man at skjønne dens Værd.

Naar man erindrer, at »Skabelsen, Mennesket og Messias« er Wergelands Forfatterlivs Begyndelse og Slutning, saa vil man ogsaa forstaa hele hans øvrige Produktion, der ikke er Andet end videre Udførelser af det dèr Hævdede eller Antydede: saaledes tugter han i sine Farcer fordærvede Sæder, despotiske Regeringshandlinger, Trællesind og Obskuran-

tisme; i Dramaerne apotheoserer han Venskabet *) og priser den sande Kjærligheds Magt; i de lyriske Digte besynger han de samme Følelser eller forherliger Frihedens Heroer; i sine Almueskrifter søger han paa Grundlag af Menigmands kraftigere og mere ufordærvede Natur at paavirke ham i Retning af Oplysning og Selvbevidsthed. Ja mer end hans Skrifter, hele hans Liv, hans daglige Optræden er en Virkeliggjørelse af Ideerne i hans store Digt. Det er let at sværme for Frihed, Lighed og Broderskab; men desværre bliver denne hellige Trehed ofte tagen forfængelig i Ord som i Gjerning; især trykke de, der holde paa de to første Begreber, sig ved i Praxis at anerkjende det sidste. Ikke saaledes hos Wergeland: han levede tarveligt som en Bonde, gik klædt i Almuens simple Dragt og delte sit Brød med den, der intet havde. Og denne Mand skulde ikke være Mere end Digter i den hverdagslige Betydning af Ordet, en af disse Folk, der leve med Idealerne, paa Afstand eller, hvad der jo nu skal være Mode, med objektiv Ro betragte deres Medmennesker gjennem et aandeligt Mikroskop, for senere at kunne skildre dem i alle deres fysiologisk-psykologiske Detailler?

Wergeland vilde først og fremmest være Menneske; for saa vidt var Poesien ham noget Sekundært, kun et Vehikkel for de Sandheder han vilde meddele. Og han havde Ret heri; thi der er ingen

*) I sit sidste store Drama „Venetianerne" næsten til Overdrivelse.

Tvivl om, at den største Del af de Mennesker, som vrager den positive Religions Sandheder, fordi de bydes dem gjennem den avtoriserede Kirke, og som paa den anden Side ikke have Vilje eller Evne til at optage den fremadskridende, men tungtformede Filosofis Sandheder i sig, kun naar til Erkjendelsen af disse med Poesien som Medium. Derfor er der Ingen, der i den Grad kan paavirke Folket i en eller anden aandelig, social eller politisk Retning end en dyb og ægte Digternatur; en saadan Mand er Præst for hele den store Mængde, der ikke hører til det anerkjendte Trossamfund: enhver Plads er ham god nok til Prædikestol, og ingen Stand er ham for ringe; fjærnt fra taler han gjennem det trykte Ord til sin store, spredte Menighed; intet Sognebaand, ingen tilfældig Grænse binder ham.

Men var Poesien som saadan ikke Wergelands Maal, saa kunde han heller ikke sætte saa stor Pris paa dens rent formelle Skjønhed. Naar han blot fik sagt, hvad han vilde sige, saa havde han faaet sin aandelige Trang tilfredsstillet. Derfor denne Skjødesløshed i Behandlingen af det poetiske Æmne, derfor denne komplette Mangel paa Hensyn til Æsthetikkens Fordringer, der navnlig spores i hans første Arbejder. Som oftest extemporerer han sine Værker; dette gjælder om den første Udgave af hans store Digt; dette gjælder om »den indiske Kolera«, »Farcerne« o. fl. Men hvad disse tabe i formel Henseende, det vinde de saa paa den anden Side i Inderlighed, Intensitet og elektriserende Kraft. Disse dunkle Metaforer, disse halvt

udtalte Tanker slaa os ofte med en Naturlyds eller et Drømmebilledes forunderlige Magt. Welhavens og Collets skaanselsløse Angreb paa den wergelandske Poesis Formløshed indeholder en fuldstændig Misforstaaelse af dens Væsen. Disse Kritikere antage som givet, at de formelle Mangler ved Wergelands digteriske Frembringelser vare begrundede i Forfatterens Ulyst til at gjennemtrænge og gjennemarbejde sit Stof, — langtfra, Dovenskab og Ustadighed var det man mindst skulde beskylde Wergeland for; men hans Natur tillod ham det ikke; den poetiske Produktionsdrift i ham brød for voldsomt paa: næppe havde han forsøgt at give én poetisk Idé Liv, før der meldte sig en anden, saa en tredje o. s. fr.; de trængte sig frem som blanke Vandstraaler, der ikke kunde hemmes, de skød over hans Vej som glimrende Slanger. Wergeland taler sandt, naar han i den poetiske Indledning til en af sine skjønneste Digtninge siger, at han maa tale lige saa nødvendigt som Brystet stønner, naar det bliver krystet. Først da hans stærke Gjæring havde sat sig noget, kunde han begynde at skjelne mellem Æsthetikkens Godt og Ondt og anvende Selvkritik paa sine Arbejder. Det er aabenbart at han f. Ex. har gjort det ved sit store Drama »Venetianerne«; men det staar dog trods al sin Formfuldendthed og Betoning af Opgaven langt under »den indiske Kolera«, der helt igjennem funkler og zitrer af Digterens Lidenskab, som Tanken endnu ikke har faaet Lov til at afkøle.

Men Wergelands Foragt for Formen staar ogsaa

i Forbindelse med hans Had til alt Tyranni af hvad Art det saa end maatte være. Alt hvad der hed »Mode«, enten denne nu viste sig i en flov og indholdsløs Konveniens eller i en som oftest uskjøn og meningsløs Klædedragt, var ham af Hjærtet imod. Ingen følte som han, hvilket fordærveligt forgiftende Tyranni Moden udøver, og han trodsede den ved alle Lejligheder. At en slig principfast Trods kunde medføre en eller anden Overdrivelse er saare tilgiveligt, især naar man erindrer, hvilken heldbringende Indflydelse han i saa Henseende kunde have paa alle de Unge, der fulgte hans Exempel, og tager i Betænkning, hvor mange Kredse han paa den Maade udelukkede sig fra, der maaske havde aabnet sig for Digteren. Thi det var umuligt Andet, end at Wergeland ikke tit med Smerte skulde føle sin Ensomhed i den lille norske Hovedstad og sin isolerede Stilling imellem de dannede og indflydelsesrige Samfundsklasser. Lige som alle Mennesker med et stort Hjærte trængte han til Kjærlighed og Velvilje, og for det Meste mødte han kolde, nysgjerrige Blik, Misforstaaelse og ond Vilje*). Jo betydeligere en Mand er, jo mere reformistisk han er i sin Optræden, des

*) Udelukkelsen af „Athenæum“ var f. Ex. en saa utildækket Hævngjerrighed og Ondskabsfuldhed, som man længe skal søge Magen til. — En anden Gang blev han midt i Juletiden vist ud af en ellers gjæstfri Gaard, hvor han var taget ind om Natten for det barske Vejrs Skyld; og det alene fordi den trællesindede Forvalter her vilde gjøre sig behagelig for sin højbaarne Herre.

snarere vil han blive gjort til Syndebuk i et lille Lands lille Hovedstad: er man færdig med at pjanke om Theatret eller Sommersæsonens faa Fornøjelser, saa begynder man paa ham; han er det tredje eller fjerde Nyt, om han ikke er det første. Og slige Nyhedskræmmere, kan man altid være vis paa, holde sig kun til Tilfældighederne ved en saadan Personlighed, det Væsentlige forstaar man nemlig ikke, eller antager vel endogsaa for Uvæsentligt. Er der oven i Kjøbet noget Extraordinært ved Vedkommendes Fremtræden, saa har man hundrede Kroge at hænge sin Hat paa; man gjør et helt Parti ud deraf og helmer ikke, før man fuldstændig har tilsudlet hans gode Navn og Rygte. I den Tilstand bliver det da bragt videre og havner tilsidst ved en god Bekjendts velvillige Assistance hos Vedkommende selv. Hvor ofte har denne Bysladder med alle sine tusend giftige Smaabrodde pint Wergeland. Han havde en Løves Natur; ét stikkende Insekt kan ikke genere den; men naar de komme i Hobetal?

Saaledes var han stillet lige over for hele den store indifferente Masse, som rekruteres af alle Stænder; hans indflydelsesrige Fjender af »Intelligentspartiet« kjende vi; men nu hans Venner? Ja mellem den fremadstræbende norske Ungdom talte han vist nok ikke faa; og en eller anden dygtig, selvstændig Aand mellem de ældre sluttede sig vel ogsaa til hans Sag *); men et saa kompakt og ind-

*) Se saaledes S. 176.

exerceret Parti som Welhavens havde han dog ikke. Ungdommens Hengivenhed kan styrke og glæde en saadan Mand som Wergeland, men gavne ham i borgerlig Forstand, kan den af let forklarlige Grunde ikke. De enkelte begavede og fremragende Mænd, der kaldte sig Wergelands Venner, forlode ham, da han modtog den omtalte Aarpenge af Karl Johan til Fortsættelsen af sin Forfattervirksomhed. Hvem vil nu efter 40 Aars Forløb forarge sig over at en Digter eller Literat modtager en saadan Understøttelse, og det skjønt Forholdene i vor Tid ere langt mere favorable for en Skribent end dengang. Forlæggerhonorarerne vare usle, som oftest fik Wergeland slet intet Vederlag for sine Arbejder af, hvad Art de saa maatte være. Han havde absolveret sine Examiner med Hæder og senere givet utvivlsomme Prøver paa sit Digtergeni, men kun en fattig lille Bibliotheksassistentpost var Alt det, han kunde opnaa. Saa kom Karl Johan; han kunde langtfra billige Wergelands politiske Anskuelser; men han besad det Blik, der udvikler sig hos Mænd, der ere vante til at bevæge sig i store Forhold. Han skjønnede, at han her havde en betydelig Aand for sig; han vilde ikke have, at den skulde bukke under for Nød og Anstrængelser. Han besluttede at understøtte Wergeland og faa ham ansat i en offentlig Stilling, hvortil jo iøvrigt hans akademiske Aar gav ham fuld Ret. Nu var 101·ude! — Vi vide hvor meget dette Frafald af Vennerne og denne Miskjendelse af hans Adfærd smertede ham; at den har bidraget til at forkorte hans Dage, er nok mer

end vist. En stor Del af dem, der kalde sig Idealister, lider af en vis Affektation, der ytrer sig i uklare Forestillinger om, at Ideens Mænd skulle leve af — ja jeg véd ikke af hvad — en vis idealistisk Luft maaske, og saa ikke have Tag over Hovedet eller Adgang til naturlige Næringsmidler. Man skulde ikke tro det muligt i vor mere og mere positive Tidsalder; men det er dog saa. Jeg kjender ikke de spiritualistiske Æventyr eller ærværdige Legender man støtter disse Theorier med; men mig have de altid forekommet lige saa smagløse som forskruede. —

Men hvorfor i Grunden tale om Miskjendelse og Mangel paa Forstaaelse! Naar er vel den udmærkede Mand bleven anerkjendt i sit Fødeland eller hyldet af sin Samtid. Den, der gaar forrest i Kampen for at bryde Vejen for Sandhed og Ret, han bærer aldrig Sejren hjem; han bliver paa Valpladsen. Saaledes Oldtidens Vismænd og Seere, saaledes den ny Aands Riddere. Er det saa underligt, at mange af dem krympe sig for at fuldføre den Mission, til hvilken de ere kaldede, at »de gaa i Rette med Jehova«? Nej i Sandhed, det er tilgiveligt, det er menneskeligt. Men det er det Opløftende ved den Mand, hvis Udviklingsgang vi her have forsøgt at fastholde i sine Grundtræk, at han aldrig forbander sin Skæbne, fornægter sine Anskuelser eller forhaaner sin bedste Stræben. Faa Aar efter ham ligger en anden Fremskridtsdigter, Heinrich Heine, paa et aarelangt Dødsleje: han sejgpines af Smerter, Dødsangsten er ham i

lange søvnløse Timer tildelt draabevis; han skrækkes tilbage for Graven, klynger sig til Livet, fornægter og tilbagekalder, hvad han før har kæmpet for *). Det er tilgiveligt, men sørgeligt, at se en stor Aand i et saadant Øjeblik skjælve i moralsk Fejghed. Ikke saaledes med Wergeland. I genial Uskyldighed har han fulgt sin Sjæls Drift; som Fuglen har han baaret sit Kompas i Brystet; han har ikke set til Højre eller Venstre; men blot fulgt den moralske Ordre: Ligefrem! Derfor havde han paa sit Dødsleje Intet at tilbagekalde, Intet at angre eller bede om Forladelse for. Han var et skrøbeligt Menneske som vi andre, derfor kunde det ikke være Andet end at hans Handlinger nu og da ikke vare aldeles dadelfri; men Et er vist: »Han vilde Alle vel, og Ingen ilde«. Hvor Mange tør med Sandhed sige det om sig selv?

Der er Noget af de gamle Profeters Pathos over Wergelands Skrift og Tale, ja selv hans poetiske Diktion minder os ofte om hines. Hans Blik mod den Tid, der skal komme, er den begejstrede Seers. — Ja den Tid, der skal komme, maa nu selv dømme, hvor rigtigt Wergeland har set; vi Andre kunne kun tro og haabe; thi denne Mand taler som den, der har Indvielsen og Myndigheden. —

*) Fortalen til „Romanzero“.

6

